

Doktori (PhD) értekezés

Bács Zoltán György

2020

NEMZETI KÖZSZOLGÁLATI EGYETEM
Hadtudományi Doktori Iskola

Bács Zoltán György:

Terrorizmus és kábítószer-kereskedelem
Latin-Amerikában 1980 és 2019 között
Doktori (PhD) értekezés

Témavezetők:

Dr. habil. Szente-Varga Mónika

Dr. Kasznár Attila

.....

Budapest, 2020

Tartalomjegyzék

1. BEVEZETÉS	7
1.1. A személyes motiváció	7
1.2. A kutatási probléma azonosítása és a kutatás aktualitása	8
1.3. A kutatás földrajzi fókuszja: Latin-Amerika.....	15
1.4. A disszertáció témájának rövid történelmi háttere.....	18
1.5. A disszertáció céljai	21
1.6. A disszertáció hipotézisei.....	23
1.7. A disszertáció módszertana.....	24
1.8. A disszertáció forrásai.....	25
1.9. A disszertáció szerkezete	26
2. LATIN-AMERIKA EGYEDI JELLEGE	30
2.1. Terrorcselekmények és terrorszervezetek.....	30
2.2. A műveleti területek összehasonlító vizsgálata.....	50
2.2.1. A műveleti területről általában.....	51
2.2.2. A műveleti terület jellemzői városon kívül.....	52
2.2.3. A város, és a városi gerillák	53
2.2.4. Gerilla harcmodor városi körülmények között	54
2.3. Miért nincsenek független, egyszemélyi elkövetők, alias valódi „magányos farkasok” Latin-Amerikában?	56
2.4. A modern állami terrorizmus megjelenése	62
2.4.1. Az állami terrorizmus elterjedése Latin-Amerikában	64
2.4.2. Az állami terrorizmus Chilében	67
2.4.3. Az állami terrorizmus Peruban	69
2.5. A terrorizmus exportja	71
2.6. A terrorizmus egyes latin-amerikai ideológiai támaszai	72
2.6.1. Függetlenségi gondolat	74
2.6.2. Az Amerika-ellenesség, mint ideológiai alap	76
2.6.3. Paradigmaváltás a katonai doktrínában.....	84
2.6.4. Latin-amerikai forradalmi ideológiák: José Carlos Mariátegui	86
2.6.5. A populizmus: sajátos, helyi válasz a nemzetközi kihívásokra	88
2.6.6. Latin-Amerika külön úton: a lázadó egyház és a felszabadítás teológiája.....	96
2.7. Összegzés.....	99
3. KÜLFÖLDI TERRORSZERVEZETEK JELENLÉTE ÉS TEVÉKENYSÉGE LATIN-AMERIKÁBAN	102

3.1. A latin-amerikai gyökerű terrorizmus földrajzi keretei. Műveleti terület egy harmadik ország területén	102
3.2. Atipikus terrorcselekmények Latin-Amerikában	105
3.3. Szervezeti szintű jelenlét Latin-Amerikában	112
3.4. A terrorfinanszírozás és folyamatábrája.....	127
3.5. Miért nem számottevő más közel- és közép-keleti terrorszervezetek jelenléte Latin-Amerikában?	134
3.6. Összegzés	138
4. A TERRORSZERVEZETEK ÉS A NARKÓKARTELLEK KAPCSOLATA ..	140
4.1. A kábítószer-előállítás és -kereskedelem matematikai háttere	144
4.1.1. Kokain az internetről.....	145
4.1.2. A kokain, illetve a kábítószer újabb térhódításának jellegzetességei	149
4.1.3. Magyarország a kábítószer-továbbítás útvonalán. Néhány következtetés	150
4.2. Az állami szintű korrupció és a kábítószerüzletben érdekelt szervezetek kapcsolatának néhány példája	152
4.3. Az illegális nemzetközi kábítószer-forgalmazásban érintett országok	156
4.3.1. Esettanulmány: Bolívia	156
4.3.2. Esettanulmány: Kuba	162
4.3.3. A panamai és nicaraguai kapcsolat	173
4.3.4. Esettanulmány: Venezuela.....	178
4.4. Tendenciák: Dinamikus aszimmetria és konvergáló fenyegetések.....	190
4.5. A szervezett bűnözés, a kábítószercsempész szervezetek és a terrorszervezetek kapcsolata.....	196
4.5.1. Esettanulmány: Mexikó	201
4.5.2. Esettanulmány: Peru	209
4.6. Összegzés	213
5. ÖSSZEGZÉS	215
5.1. A kutatás eredményei.....	216
5.2. Új tudományos eredmények.....	222
5.3. Az értekezés kutatási és tudományos értékeinek gyakorlati felhasználhatósága	223
6. MELLÉKLETEK.....	227
6.1. Latin-amerikai terror- és gerillaszervezetek az 1960-as és 1970-es években	227
7. KÉPEK ÉS ÁBRÁK JEGYZÉKE	230
8. IRODALOMJEGYZÉK.....	232

Köszönetnyilvánítás

A disszertációm megírásával életem egy újabb szakaszának végéhez értem. Természetes ezért a visszatekintés, a tisztelet és a köszönet kifejezése azoknak, akik ezen az úton különböző formában támogattak, utat mutattak és segítettek.

Az első hely hadd legyen azé a méltán világhírű magyar latin-amerikanista tudósé, aki nélkül a magyar latin-amerikanisztika szerényebb és jóval szegényebb lenne. Prof. Dr. Anderle Ádám 1984 óta ösztönözte, támogatta botladozásaimat a latin-amerikanisztikában, segítette első publikációimat és az egyetemi doktori fokozatom megszerzését. Sokrétű, szakmai és a szakmán kívüli emberi kapcsolat, a szubkontinens szeretete hozott és fűzött össze velem. Mielőtt valamit írtam volna, akár az évente a Pécsi Egyetem által már húsz éve nagy nemzetközi részvétellel és sikerrel megrendezésre kerülő Jornada Iberoamericana konferenciákra, akár máshova, mindig elküldtem neki írásomat. Végtelenül sajnálom, hogy ezt a nagyobb művet már nem olvashatta, így ezt az ő emlékének ajánlom.

Őszinte tisztelettel szeretnék köszönetet mondani a Nemzeti Közszolgálati Egyetem vezetőinek, Dr. Koltay András rektor úrnak, illetve Prof. Dr. Padányi József mérnök-vezérőrnagy úrnak, hogy tudományos rektor-helyettesként támogatta felkészülésemet és fokozatszerzésemet.

Dr. habil. Sente-Varga Mónikának, vezető témavezetőmnek végtelen hálával tartozom, hogy rendkívül magas szakmai színvonalú segítséget adott az egész doktori cselekmény során, hatalmas türelemmel, szakmai precizitással és rendkívüli tapasztalatával elősegítette, hogy a disszertáció hipotézisében megfogalmazott tudományos célok kutatása eredményes legyen és maga az értekezés az elvárásoknak és a doktori szabályzatban rögzített kritériumoknak megfeleljen.

Szeretnék köszönetet mondani Dr. Kasznár Attila docens úrnak, másod-témavezetőmnek a disszertáció terrorelhárítási szakmai része elkészítéséhez nyújtott segítségéért, támogatásáért.

Tisztelettel szeretnék köszönetet mondani Prof. Dr. Szenes Zoltán ny. vezérezredes úrnak a kutatási irány vezetőjeként az értekezés elkészítéséhez és a fokozatszerzési eljáráshoz nyújtott folyamatos támogatásáért, értékes javaslataiért.

Ezúton szeretném kifejezni köszönetemet az értekezés felkért opponenseinek, Prof. Dr. Fischer Ferencnek, valamint Dr. Tálás Péter docens úrnak értékes, megfontolandó és építő jellegű észrevételeikért, segítő bírálatukért, amellyel nagy mértékben

elősegítették a téma szélesebb körű megvilágítását és tartalmi elemeinek pontosabb rögzítését.

Szeretnék köszönetet mondani a Hadtudományi és Honvédtiszt-képző Kar Doktori Iskolájának, Dr. Szelei Ildikó alezredes, docens asszonynak a nekem nyújtott szakmai és emberi támogatásért, kedvességükért.

Tisztelettel szeretném kifejezni köszönetemet Prof. Dr. Resperger István ezredes úrnak, a Nemzetbiztonsági Intézet igazgatójának a doktori cselekmény, valamint a disszertációhoz kapcsolódó kutatásaim és a különböző konferenciákon való részvételem támogatásáért.

Végül, de nem utolsó sorban szeretnék név szerint köszönetet mondani azoknak a vezetőknek, kollégáknak, barátoknak, akik támogatása és segítsége nélkül ma nem állhatnék itt Önök előtt: Hajdu János rendőr vezérőrnagy, a TEK főigazgatója, Dr. Hankiss Ágnes docens asszony, a Terrorelhárítási Tanszék vezetője, Jasenszky Nándor úr a TEK Társadalmi Kapcsolatok Osztályának vezetője, aki több évtizedes, több területen szerzett szakmai tapasztalatával, elméleti és szakmai gyakorlatával szakértőként és barátként folyamatosan segítette, támogatta munkámat, Szöllősiné Pethő Noémi asszony a Terrorelhárítási Tanszék oktatásszervezője, szervezési és ügyviteli szakértője, Csomós István rendőr alezredes úr, a TEK műveleti pszichológusa és természetesen a negyvenkét éve hű társam, minden helyzetben megnyugvást és békét adó, csodálatos feleségem, Léna.

1. BEVEZETÉS

1.1. A személyes motiváció

A spanyol nyelvvel, a nyelvhez kötődő kultúrával gyerekkori benyomások alapján középiskolás korom óta foglalkozom. Egyetemi tanulmányaim során Latin-Amerikára szakosodtam, majd szakmai gyakorlatomat is havannai nagykövetségünkön végeztem. Szakdolgozatomat is latin-amerikai témából, a római katolikus egyház társadalmi doktrínájának 1945 és 1982 közötti változásából írtam.

A latin-amerikai szárazföldre 1985-ben jutottam el először. Ugyanebben az évben Anderle Ádám biztatására és meghívására kapcsolódtam be a József Attila Tudományegyetem Középkori Egyetemes és Latin-Amerikanisztikai Tanszékén folyó kutatómunkába.

Bárhol dolgoztam is, a külügyi igazgatásban, vagy azon kívül, munkám minden esetben kapcsolódott, vagy összefonódott Latin-Amerikával, tehát lehetőségem volt a változások követésére, tanulmányozására, az új jelenségek, és az azokból levonható következtetések feldolgozására, illetve a tapasztalatok közreadására.

Kutatásaim szempontjából meghatározó jelentőségű volt a 2004 és 2008 közötti négy év, amelyet Buenos Aires-i nagykövetségünkön, mint a nagykövet helyettese, elsőbeosztott és konzul töltöttem el. Tekintettel arra, hogy akkreditációm kiterjedt Uruguayra és Paraguayra, továbbá konzuli kerületem magába foglalta Perut, Ecuadorot és Bolíviát is, a szubkontinens életének, gondjainak, történelmének és lehetőségeinek megismerésére nagy lehetőségek és széleskörű források nyíltak meg előttem.

2015 óta, amióta a Terrorelhárítási Tanszék tanára vagyok szakmai és szakmai-erkölcsi feladatomban tartom, hogy a megszerzett ismereteimmel, a gyakorlat-elmélet területén támogassam a Terrorelhárítási Központ komplex tevékenységét. A napi kapcsolat a Központ munkatársaival folyamatos támogatást jelentett és jelent munkámban.

Ez a disszertáció az elmúlt közel fél évszázad tanulmányainak és tapasztalatainak összegzése, de nem lezárása. Folytatni kívánom a megkezdett munkát, tovább kutatom, mi szolgálhat tanulsággul kollégáimnak és a Latin-Amerika iránt érdeklődőknek.

1.2. A kutatási probléma azonosítása és a kutatás aktualitása

A terror, mint érdekérvényesítési eszköz, több ezer éves múltra tekinthet vissza, egészen az ősközösségi társadalomig. Később, terroristák voltak a bibliai idők zelótái, a belőlük kivált szikáriusok, az indiai thugok, a Nizari ismailita asszaszinok, az oroszországi narodovolci, és más csoportok. A terrorizmus, mint az ezek a csoportok által, céljaik elérése érdekében követett stratégiai cselekvési irány, politikailag erősen motivált, de ideológiailag nem egyértelműen meghatározható jelenség. A politikai motivációról, a kifejezetten politikai célú erőszak-alkalmazásról, a terrornak, mint eszköznek a politikai érdekérvényesítésben betöltött szerepéről Kaiser Ferenc és Tóth Péter tanulmányában olvasható tömör összefoglalás: „A terrorizmus a szervezett politikai erőszak egyik formája, s mint ilyen – hasonlóan a politikai erőszak más formáihoz – attól a pillanattól kezdve végigkísérte az emberiség történetét, ahogy az emberi közösségek politikai formációkba szerveződtek.”¹

A terrorizmusnak, mint jelenségnek komplexitása miatt több tucat meghatározása is létezik. A meghatározás egységesítését, az alkalmazható kritériumok kiválasztását azonban a terrorizmussal foglalkozó, vagy az által eltérő módon érintett országok és politikai csoportosulások érdekei is akadályozzák. Eva Herschinger szerint „az államok főleg a nemzeti önérdemből fakadóan vonakodtak bizonyos magatartásformákat terroristaként azonosítani”, [továbbá,] „az ENSZ kontextusa, pontosabban az a mód, ahogy az ENSZ a politikailag motivált erőszakot kezeli, magyarázattal szolgál arra, hogy miért nem tudja elősegíteni a megegyezést a terrorizmus meghatározásával kapcsolatban.”² Valamennyi, a terrorizmussal foglalkozó kutató, gyakorlati és elméleti szakember számára alapvető kérdés, hogy bizonyos erőszakcselekmények, akár egy személy által, vagy csoportosan elkövetve,

¹ Kaiser Ferenc - Tóth Péter, Politikai erőszakformák, *Nemzet és Biztonság* 4, no. 5-6 (2012), 133.

² Herschinger, Eva, A Battlefield of Meanings: The Struggle for Identity in the UN Debates on a Definition of International Terrorism, *Terrorism and Political Violence* 25, no. 2 (2013), 185. <https://doi.org/10.1080/09546553.2011.652318>

mikor minősülhetnek terrorcselekménynek.³ A cselekmény meghatározása az egyik alapvető fontosságú összetevője annak, hogy maga az elkövető terrorista-e, vagy nem.⁴ Ezzel párhuzamosan az elkövető személyisége, a cselekmény előkészítéséhez vezető érzelmi, mentális és fizikai folyamat, a radikalizálódás, illetve az, hogy a radikalizálódás átfordul-e személy, vagy személyek csoportja, esetleg anyagi, társadalmi, kulturális értékek, vagy intézmények elleni fizikai károkozásba, agresszióba, szintén fontos szerepet játszik a cselekmény megítélésében.

A terrorcselekmények vizsgálatának egyik ismert és nemzetközileg is elismert szakértője, William E. Dyson a terrorizmust ekképp határozza meg: „... a terrorizmus az erő és az erőszak szélsőséges használata annak érdekében, hogy egy kormányzati szervet, vagy népcsoportot rábírnak filozófiája, vagy irányultsága megváltoztatására.”⁵

A terrorizmus jelenségének pszichológiai gyökereivel foglalkozó Harold V. Hall a jelenséget, illetve a cselekményt így írja körül:

„a terrorizmus a civil (nem kormányzati) szervezetek által használt szándékos és rendszeres formája az erőszaknak ártatlan személyek ellen azzal a céllal, hogy félelmet keltsen, vagy más módon gyakoroljon hatást, megfélemlítsen nagyobb, ártatlanokból álló csoportot. A terrorizmus közvetlen célpontjai nem azonosak a végső célpontokkal. Az elkövetők és az áldozatok politikai, vallási és/vagy más ideológiai nézetei szolgálatják a motivációt a támadáshoz és az azzal kiváltott reakciót, ahogy azt is meghatározzák, melyik a „jó” és melyik a „rossz” terrorizmus.”⁶

Csak összehasonlításképpen érdemes megnézni, hogy Harold V. Hall a fenti művében hivatkozik a Szövetségi Nyomozó Iroda (*Federal Bureau of Investigation, FBI*) 1991-es meghatározására a terrorizmusról: „erő, vagy erőszak jogellenes alkalmazása személyek, vagy anyagi javak ellen azzal a céllal, hogy hatást gyakoroljanak egy kormányra, civil lakosságra, vagy annak bármely részére politikai, vagy társadalmi célok érdekében.”⁷

³ Lásd: Ramsay, Gilbert, Why terrorism can, but should not be defined, *Critical Studies on Terrorism* 8, no. 2 (2015), 201-228, <https://doi.org/10.1080/17539153.2014.988452>; Phillips, Brian J., What Is a Terrorist Group? Conceptual Issues and Empirical Implications, *Terrorism and Political Violence* 27, no. 2 (2015), 225-242, <https://doi.org/10.1080/09546553.2013.800048>; Schmid, Alex, Terrorism – The Definitional Problem, *Case Western Reserve Journal of International Law* 36, no. 2 (2004), 375-419; Gus, Martin, *Essentials of Terrorism: Concepts and Controversies* (SAGE Publications, 2016).

⁴ Az eufemisztikus „szabadságharcos” megfogalmazást Menachem Begin tette népszerűvé. Ezt a megfogalmazást karolta fel a lázadók, felkelők, harcosok és ellenállók egész sora, akik a nemzeti felszabadításért küzdöttek.

⁵ Dyson, William E., *Terrorism: An Investigator's Handbook* (Routledge, 2011), 5.

⁶ Hall, Harold V., *Terrorism: Strategies for Intervention* (Routledge, 2013), 2.

⁷ FBI, Terrorist Research and Analytical Center, *Terrorism in the United States* (Department of Justice, 1991).

Ennél egyszerűbb meghatározást alkalmaz a terrorcselekmények egyik legmegbízhatóbb katalógusa, amelynek egyetlen hibája, hogy csak 1970-től tartja nyilván a saját meghatározása szerint terrorcselekménynek minősíthető eseteket. Meghatározásuk szerint „Jogellenes erő, vagy erőszak alkalmazása, vagy az ezzel való fenyegetés egy nem állami szereplő által azzal a céllal, hogy politikai, gazdasági, vallási, vagy társadalmi célt érjen el félelemkelés, kényszerítés vagy megfélemlítés által.”⁸

Boda József ny. nb. vezérőrnagy szintén számos művében foglalkozik a terrorizmus témájával. Szerinte: „Ha elfogadjuk azt a tényt, hogy a terrorizmus nem több és nem kevesebb, mint egy erőszakos, kíméletlen technikája a megfélemlítésnek, akkor nem ütközünk bele sem erkölcsi megfontolásokba, sem szociálpolitikai ideológiákba.”⁹

Más, gyakorlatiasabb meghatározást Benjamin Netanjahu, izraeli miniszterelnök vetett papírra: „A terrorizmus a polgárokon gyakorolt, szándékos, módszeres erőszak, amely az általa kiváltott félelmen keresztül politikai célokat kíván megvalósítani.”¹⁰

Érdemes azt is megvizsgálni, hogy a terrorizmus hogyan jelenik meg az Egyesült Nemzetek Szervezete hivatalos okmányaiban. 2011-ben az ENSZ Libanonnal foglalkozó Különleges Bírósága megállapította, hogy a nemzetközi terrorizmus, mint meghatározás, 2005 óta meggyökeresedett az általános nemzetközi jogban.¹¹ Ennek értelmében a terrorizmus, mint nemzetközileg üldözendő bűncselekmény a következő alapvető kritériumnak kell, hogy megfeleljen:

1. bűncselekmény előkészülete (emberölés, emberrablás, túszedés, gyűjtogatás, stb.)
2. a fentiek elkövetésével való fenyegetés,
3. félelemkeltés kísérlete a lakosság körében (ami általában együtt jár a közveszély- okozással), vagy közvetlen, esetleg közvetett ráhatás egy nemzeti, vagy nemzetközi hatalmi tényezőre annak érdekében, hogy bizonyos lépéseket tegyen, vagy éppen tartózkodjon ilyenek megtételétől,
4. amikor a fenti kritériumoknak megfelelő cselekményben jelen van a nemzetközi tényező is.¹²

⁸ Defining Terrorism, Global Terrorism Database, <https://www.start.umd.edu/gtd/>. Megtekintve: 2020. január 18.

⁹ Boda József, A terrorizmus rövid története és az ellene való fellépés lehetőségei, *Rendvédelem-történeti füzetek* 13, no. 16 (2017), 46.

¹⁰ Netanjahu, Benjamin, *Harc a terrorizmus ellen* (Alexandra Kiadó, 1995), 20.

¹¹ The Doha Declaration: Promoting A Culture Of Lawfulness. A customary definition of terrorism, UNODC, <https://www.unodc.org/e4j/en/terrorism/module-4/key-issues/defining-terrorism.html>. Megtekintve: 2019. október 15.

¹² The Doha Declaration, i.m.

A fentiek alapján igazolható, hogy a terrorizmus meghatározásának állandó eleme a szélsőségesen brutális, válogatás nélküli, minél több emberélet kioltását célzó erőszak az ártatlan, az elkövetőkkel semmilyen kapcsolatban nem álló, tehát ellenségnek nem tekinthető személyek gyakorlatilag véletlenszerű csoportjával szemben, megfélemlítési és propaganda céllal. A terrorcselekmény elkövetése üzenet, melynek célja épp a megfélemlítésen keresztül elfogadtatni a célcsoporttal, vagyis a támadást elszenvedő társadalommal, a terroristák céljait, filozófiáját, ideológiáját, álláspontját.

A terrorizmus az eltelt időszak nemzetközi konfliktus-történetének egyik megkerülhetetlen összetevőjévé vált. Ennek ellenpontjaként látható az is, hogyan lett a terrorellenes fellépés a stratégiai politikai gondolkodás állandó részévé az általános emberi értékeket valló és követő társadalmakban, hogyan vált a terrorizmus gyűjtőfogalommá, mely egyes területeken, vagy néhány területen egyszerre jelentkezve taktikájában és műveleti területében különböző, de stratégiai céljaiban azonos módon veszélyezteteti mindazt, amit az emberiség évezredek alatt elért.

Ezzel párhuzamosan érzékelhető, hogy a terrorizmus, mint jelenség és politikailag motivált cselekmény meghatározása a jelenség és az elkövetett cselekmények dinamikáját követve hogyan vált egyre átfogóbbá, ugyanakkor pontosabbá, segítve ezzel az egyes esetek értékelését, és a további támadások elleni küzdelmet.

		Cél	
		<i>Állam</i>	<i>Állampolgár</i>
Kezdeményező	<i>Állam</i>	Háború, Titkos hadműveletek, Büntető csapások, Államilag támogatott terrorizmus,	Törvények betartatása, Törvényes elnyomás, Törvénytelen elnyomás (állami terrorizmus), Célzott gyilkosságok,
	<i>Állampolgár</i>	Zendülés, Lázadás, Felkelés, Forradalom, Gerillaháború, Államcsíny,	Polgárháború, Rendfenntartó éberség, Rasszista pogrom, Etnikai tisztogatás, (Terrorizmus),

1. táblázat: A politikai erőszakformák osztályozása¹³

¹³ Kaiser – Tálás, 2012, 133.

A terrorizmus, mint komplex jelenség szerteágazó területeinek megértéséhez komoly segítséget ad Kaiser Ferenc és Tóth Péter, sok szempontra kiterjedően mutatják be a terrorizmus, a gerillaháború és a hagyományos háború jellegzetességeit. Összehasonlítják a harci kötelékek nagyságát, a fegyverzetet, az alkalmazott taktikákat, a célpontokat, a művelettől várt eredményt, a terület feletti ellenőrzést, az egyenruha-viselést, a műveleti területek háborús övezetként való elismerésének lehetőségét, a műveletek nemzetközi jogi megítélését, illetve a műveletek belföldi jogrendszerinti megalapozottságát.¹⁴ Az összehasonlítás alapján látható, hogy abban a vizsgált időszakban a gerillák szakasz, illetve század méretű kötelékekben harcoltak, míg a terroristák kisebb, 10 fő alatti harcegységeket vetettek be. A fegyverzetben is jelentős különbségek mutatkoztak, mivel a gerillák „a fegyverzet minden válfaját (légierő, páncélosok, tüzérség) használták, míg a terroristák esetében a „kézifegyverek (kézigránát, rohampuska, és különleges fegyverek...)” használata volt az elterjedt. Hasonló különbségeket találunk az alkalmazott taktikák terén is: a gerillák „kommandó típusú taktikát” használtak, míg a terroristák taktikája „különleges taktika: emberrablás, gyilkosság, autórobbantás, repülőgéppeltérítés, barikád, túszejtés stb.” volt. A célpontok meghatározása is jelentős eltérést mutat. Míg a gerillák leginkább katonai, rendvédelmi és államigazgatási intézmények és létesítmények, vagy a politikai ellenfelek sérelmére követtek el támadásokat, addig a terroristák célpontjai az adott állam, vagy társadalmi-gazdasági rend, a terroristákkal szemben álló politikai ellenfelek és válogatás nélkül, a merénylet helyén tartózkodó tömegek voltak.¹⁵ A terület-ellenőrzés vizsgálata is feltárja az alapvető különbségeket: a gerillák ellenőrzés alatt kívánják tartani az általuk uralt területet, míg a terroristáknak ilyen szándékuk nincs. A harci cselekményektől elvárt eredmény is eltérő: a gerillák várakozása szerint csapásaikkal felmorzsolnák az ellenséget, míg a terroristák lélektani kényszerre számítanak.¹⁶

A „Politikai erőszakformák” című tanulmányban a terrorizmus szélesebb értelemben vett műveleti területe szerinti felosztása is helyet kap. Így jelenik meg a lokális terrorizmus, a szubregionális, regionális, a nemzetközi és a globális terrorizmus.¹⁷ Csak egyet lehet érteni azzal a megállapítással, hogy „... bár 2001.

¹⁴ Kaiser – Tóth, 2012, 140-141.

¹⁵ Kaiser – Tóth, 2012, 140-141.

¹⁶ Kaiser – Tóth, 2012, 140-141.

¹⁷ Kaiser – Tóth, 2012, 141.

szeptember 11. óta a szélesebb közvélemény is találkozhat a globális terrorizmus megnyilvánulásaival, a terrorcsoportok elsöprő többsége még napjainkban is a nemzeti vagy a szubregionális terrorizmushoz tartozik...”¹⁸ A disszertációban a terrorizmusnak a Latin-Amerikára jellemző vonásairól szólva sajátos kép jelenik meg. Egyrészt a hatvanas, hetvenes és még a nyolcvanas években is a terrorizmussal érintett területek a szubkontinens területén voltak, ám azok kapcsolatrendszere már túlmutatott ezeken a földrajzi paramétereken. A latin-amerikai gyökerű terrorszervezetek tevékenységére szintén hatottak olyan tényezők, amelyeknek eredetét a szubkontinens határain kívül lehet megtalálni. Ha tovább visszük időrendben a szubkontinentális terrorszervezetek kapcsolati rendszerének szélesedését, elérkezve a 21. századhoz egy különös jelenséget észlelhetünk. A latin-amerikai terrorista szervezetek közreműködése a nemzetközi szervezett bűnözésben, illetve a kábítószer-kereskedelemben, így a globális tevékenységet folytató terrorszervezetek és azok műveleti kapacitásainak finanszírozásában, hatásában már jelentősen meghaladja a terrorszervezetek fegyveres tevékenységének jelentőségét. Ezen a ponton a nemzeti alapokról indult, szubregionális kötődésű, esetenként regionális befolyásra aspiráló terrorszervezetek már szerves részei, de nem műveleti harci kötelékei lesznek a globális terrorizmusnak.

A már többször idézett és hivatkozott tanulmány a terrorizmus típusait illetően – a nemzetközi szakirodalomban létező számos meghatározás: „etnikai, kulturális, vegyi, biológiai, nukleáris, katasztrófa-, környezeti katasztrófa-, kiber-, információs, ipari, média-, városi, vidéki, belföldi, külföldi,”¹⁹ helyett a pragmatikusabb, Európai Unió felosztást tartja célszerűnek, mely szerint „vallási (korábban: iszlamista), szeparatista, szélsőjobb, szélső-bal és úgynevezett tematikus (single issue) terrorizmusra osztja fel az unió tagállamaiban előforduló terrorizmustípusokat.”²⁰ Külön kerülnek említésre a „stratégiai jellegű terrortámadások”, amelyekre - rendkívüli pusztító hatásuk, így nagy hírértékük miatt – nagy médiafigyelem irányul. Ez a hatáskeltés, a figyelem felkeltése, a nagy áldozatszám, vagyis az elrettentés, megfélemlítés és az elkövető terrorszervezet közleménye, közvetítik azt az „üzenetet”, amelyet cselekményével minden terrorszervezet közvetíteni kíván saját célja elérésére, a vele való szembenállás megtörésére.

¹⁸ Kaiser – Tálás, 2012, 141.

¹⁹ Kaiser – Tálás, 2012, 141.

²⁰ Kaiser – Tálás, 2012, 142.

Mi lehet egy mai terrorszervezet célja? Az elmúlt évtizedek mindenki számára ismert tapasztalatai alapján kimondható, hogy a terrorista módszereket alkalmazó, nem állami szereplők célja a hatalom megszerzése, megtartása és a hatalmi helyzet felhasználása a szervezet által meghatározott politikai, gazdasági, társadalmi program végrehajtására. A logikai sor könnyen folytatható: mivel a hatalom politikai kérdés, a terrorizmus politikai célokat követ. Az viszont, hogy egy ország életének melyik szegmensét találják a legalkalmasabbnak arra, hogy annak rombolásával céljaikat elérjék, már harcászati kérdés. Ha ebből a szempontból vizsgáljuk a „Politikai erőszakformák” című tanulmányban is említett, a szakirodalomban elterjedt olyan meghatározásokat, mint etnikai, kulturális, vegyi, biológiai, nukleáris, környezeti katasztrófa, kiber-, információs, ipari, média terrorizmus, észrevehető, hogy ezek inkább harcászati célok, mint önálló terrorfajták. Más szempontok mellett a terrorszervezet a támadás célterületének megválasztásakor azt is figyelembe veszi, hogy az adott országban mely terület támadásával tudja a legnagyobb veszteséget okozni a politikai hatalom birtokosainak, aláásni a beléjük vetett bizalmat, milyen és mekkora eszközök szükségesek a tervezett mértékű károkozáshoz, mekkora saját veszteségekkel kell számolnia és a támadásnak mekkora médiavisszhangja lehet. Érthető, hogy egy országban, ahol a katonai, rendvédelmi és büntetés-végrehajtási struktúrák elleni gyors, könnyű fegyverzetel végrehajtott támadással nagy visszhangot lehet kelteni, nincs értelme az ország kritikus infrastrukturális elemeit támadni. Ugyanilyen logika alapján, ha egy ország helyzetét, kormányozhatóságát az informatikai rendszerek támadásával meg lehet bénítani, nincs értelme támadást intézni például a bányászati, vagy mezőgazdasági objektumok ellen.

Ami a média, mint harcászati elem szerepét illeti a terrorizmus szempontjából, az elmúlt évtizedben a terrorszervezetek médiatevékenysége megélné. Talán elég megemlíteni, hogy az Iszlám Állam rendkívül magas színvonalú, nyomtatott és elektronikus sajtótermékeket, propaganda-anyagokat állított elő, több nyelven, közte oroszul is, nagyon pontosan megválasztva minden nyelv esetében a célcsoportot nyelvi, kulturális, vallási, etnikai és szociális szempontból. A Dabiq, illetve a Rumija kiadványok szerkesztési, tördelési, fotó és egyéb tartalmi tulajdonságai magas professzionális elvárásoknak is megfeleltek. Ebből következően valamennyi terrorszervezet egyik harcászati célkitűzése a kommunikációs eszközök irányításának megszerzése.

Az, hogy a terrorizmus belföldi, külföldi, vagy városi, esetleg vidéki, hosszabb magyarázatra szorul, mivel ez a terrrorszervezetek műveleti területeit és bázisait érintő kérdés. Ezzel a disszertáció későbbi része foglalkozik.

1.3. A kutatás földrajzi fókusz: Latin-Amerika

„Az angolszász Amerikán kívüli amerikai területek összefoglaló elnevezése bizonytalan és vitatott. A Hispano-Amerika kifejezés kizárja a nem spanyol uralom alá tartozó országokat. Indo-Amerika az indiánokra utal, de egyrészt indokolatlan Észak-Amerika indián lakosságával szemben, másrészt vannak olyan területek (Antillák), ahol az indiánok kihaltak. Ugyanígy az Afro-Amerika kifejezés is korlátoz, az afrikai származású lakosság meghatározott elterjedtségi körére utal. Legáltalánosabban az Ibero-Amerika és még inkább a Latin-Amerika elnevezést szokták használni. Ha a Karib-szigetek francia gyarmatait figyelembe vesszük, akkor a „latin” kifejezés a legmegfelelőbb, mint a csak a spanyolra és portugálra utaló „ibériai”. Ámde mindkettő hiányos abból a szempontból, hogy a gyarmatosítás következményeire utal, és nem jelzi a nem „latin, nem „ibériai” őslakók és a behurcolt fekete lakosság fontos szerepét ezeknek az országoknak a történetében. Ezért, csak mint feltételes koncepciót lehet elfogadni a Latin-Amerika elnevezést...”²¹

A Wittman Tibor²² által a hatvanas években leírt tény, hogy a szubkontinens földrajzi meghatározása közel sem egyszerű feladat, mára sem vesztett érvényességéből. Sokan, sokféle módon, sok szempontból, így például földrajzi, történelmi, gazdasági, politikai, nyelvi, kulturális nézőpontból közelítve a kérdés lehetséges megoldásaihoz tettek már kísérletet a meghatározásra. Wittman után közel ötven évvel még mindig egy komplex, bonyolult és összetett térség tárul elénk, amit egyáltalán nem könnyű megérteni. Földrajzilag a Texast Mexikótól elválasztó Rio Grandétól tart egészen Dél-Amerika csúcsáig, magába foglalva egy sor szigetet a Karib-térségben. Összességében két és félszer nagyobb az Amerikai Egyesült Államoknál. „Fizikai, klimatikus adottságai tekintetében szintén éles különbségeket láthatunk: a Dél-Amerika nyugati szélén végighúzó Andok hegyvonulatától az amazóniai trópusi őserdőig, Mexikó kietlen északi sivatagi vidékeitől a termékeny argentin pampáig.”²³

A szubkontinensen az etno-kulturális és demográfiai diverzitás szintén óriási. Az őshonos indián törzsek leszármazottjaitól kezdve az európai kontinens szinte minden

²¹ Wittman Tibor, *Latin-Amerika története* (Gondolat, 1978, 2. kiadás), 15.

²² Wittman Tibor (1923-1972) történész, a szegedi József Attila Tudományegyetem (JATE) professzora, a magyar történelemtudomány számos területén kiemelkedő műveket alkotó tudós. Tudományszervező tevékenységének köszönhetően alakult meg a JATE Latin-Amerika története Tanszéke. Elsőként kezdte kutatni Latin-Amerikát, bevezetve ezzel a szubkontinenset a magyar tudományos köztudatba. Nevéhez fűződik Latin-Amerika történetének első, tudományos értékű feldolgozása. Munkásságát egyik legkiválóbb tanítványa, Anderle Ádám vitte tovább. Vonatkozó monográfiája: Anderle Ádám, *Latin-Amerika története* (Pannonica, 1998).

²³ Skidmore, Thomas E.; Smith, Peter H., Green James N., *Modern Latin America* (Oxford University Press, 2010, 7. kiadás), 3.

országából itt letelepedett bevándorló fehérek, az afrikai földrésről származókon, Ázsia számos népcsoportjának képviselőin, kínaiakon, japánokon, malájokon, vietnámiakon, a közeli-keleti népcsoportok fiain és lányain át a világ csaknem valamennyi népéből bevándoroltak leszármazottjaiig mindenki megtalálható itt. „A kulturális sokszínűséget jól mutatja, hogy a majdnem mindenütt beszélt spanyol nyelv mellett – nyilvánvalóan a portugálul beszélő Brazília kivételével – az Andokban inkább a kecsua és az ajmara nyelvet beszélik, a Karib-térségben a franciát, az angolt és a hollandot, míg például Mexikóban számos indián nyelvet. Jellemző, hogy egyedül [a százezer km² területű] Guatemalában húsz bennszülött nyelvet használnak az őslakosok leszármazottjai.”²⁴ Ehhez az előbb említetteken kívül érdemes még megemlíteni az egyik legnagyobb őshonos nyelvcsaládot, a Thomas Skidmore – Peter Smith klasszikusnak számító művéből kirívóan hiányzó guaraní-tupi nyelvet, hiszen a guaraní Paraguay hivatalos nyelve a spanyol mellett. És lehetne folytatni a sort a mapudungun, a mataco-guaicurú nyelvekkel és sok másikkal, amelyeknek nyelvhordozói egyre kisebb számban élnek a szubkontinensen.

Ami Latin-Amerika demográfiai helyzetét illeti, „2007-ben Latin-Amerika lakossága 550 millió volt szemben az Amerikai Egyesült Államok 300 milliós lélekszámával.”²⁵ 2020-ban a szubkontinens lélekszáma eléri a 654 milliót,²⁶ az USA esetében pedig 331 millió fővel számolhatunk. A 2007-es 1,8-as szorzó 2020-ra 1,97-re módosult a két térség között, egy pár éven belül pedig várható, hogy Latin-Amerika népessége a duplája legyen az Amerikai Államok lakosságának.

Latin Amerika politikai térképén elhelyezkedő államok társadalmi berendezkedése, gazdasági, társadalmi szerkezete és a lakosság helyzete rendkívül eltérő. Vannak köztük rendkívül nagy gazdasági nehézségekkel küzdő országok, de olyanok is, amelyek a világ vezető gazdaságai között szerepelnek. A G20 csoportban ott található Argentína, Brazília és Mexikó is.

Visszatérve a szubkontinens földrajzi meghatározásához, Gyuris Ferenc és Szabó Pál a következőképpen írja körül Latin-Amerikát:

„Az amerikai kontinens északi része a világgazdaság centruma az Amerikai Egyesült Államok és Kanada révén, míg a többi része félperiférikus jellegű és társadalmi, gazdasági szempontból közepesen fejlett országokat foglal magában.

²⁴ Skidmore – Smith – Green, 2010, 3-4.

²⁵ Skidmore – Smith – Green, 2010, 5.

²⁶ Population pyramids of the World from 1950 to 2100, PopulationPyramid.net, <https://www.populationpyramid.net/latin-america-and-the-caribbean/2024/>, <https://www.populationpyramid.net/united-states-of-america/2024/> Megtekintve: 2020. május 27.

Ezen országok számos közös jellemzővel bírnak, és a gyarmatosítás korából eredő nyelvi örökségre utalva összefoglalóan Latin-Amerika néven hívjuk őket. Ha a kontinensek felől közelítünk, akkor a dél-amerikai kontinens, a közép-amerikai földhíd és a Karib-tenger szigetvilágának az országai tartoznak ide, valamint Mexikó, amelynek bár a java az észak-amerikai kontinensen terül el és közvetlen gazdasági szálak, szervezetek fűzik az USA-hoz, azonban számos társadalmi, gazdasági mutatója, történelmi öröksége révén inkább Latin-Amerikához sorolják.²⁷

1. kép: Latin-Amerika térképe²⁸

Úgy vélem, a szubkontinens sokszínűségének bemutatása, az egyes térségeknek a szubkontinens államfejlődésében, valamint a disszertáció témájához kapcsolódó eseményekben és folyamatokban játszott szerepe, vagyis a komplex megközelítés érdekében, célszerű széles értelemezést alkalmazni, azaz a szövegben Latin-Amerikán az amerikai kontinens azon területeit értem, amelyek spanyol, portugál vagy francia fennhatóság alatt álltak a gyarmati időszakban: azaz Mexikó, továbbá Dél-Amerika és a közép-amerikai földhíd országainak többsége és egyes karibi országok.

²⁷ Gyuris Ferenc - Szabó Pál, Latin-Amerika: a félperiféria, PAGEO Geopolitikai Kutatóintézet, <http://www.geopolitika.hu/hu/latin-amerika-a-felperiferia/>. Megtekintve: 2019.10.02.

²⁸ Forrás: Gyuris – Szabó, i.m.

1.4. A disszertáció témájának rövid történelmi háttere

Latin-Amerika a második világháború befejezése óta időről-időre a közérdeklődés homlokterébe kerül. Az okok különbözőek: függenek a szubkontinens szerepének változásától a világpolitikában, az államok egymás közötti viszonyától, az egyes országok belső, politikai, gazdasági, védelmi, szociális és kulturális helyzetétől, a mindenkori kormányzatok nemzeti fejlesztési elképzeléseitől, a nemzetközi együttműködés lehetőségeitől és a lehetséges partnerországoktól. A szubkontinens folyamatosan meglévő megoldatlan problémái mellett a változások új gondokat is kitermelnek. Az érintett térségre irányuló nemzetközi politikai, gazdasági és médiafigyelem attól függ, hogy a felmerülő kihívások mennyire érintik a globális folyamatokat és erőviszonyokat, esetleg a regionális egyensúlyt.

Latin-Amerikában a Kolumbusz előtti kor törzsi társadalmainak életében – ahogy más kontinenseken is – az erőszak alkalmazása a mindennapok része volt. A gyarmatosítás és a gyarmati rendszer fenntartása során az erőszak általánosan elterjedt, nem egyszer népcsoportok, törzsek szinte teljes kiirtásához vezetett, ami ellen a katolikus egyház sem emelt lényegi kifogást. Az őshonos törzsek részéről érkező válasz – nevezhetnénk az első aszimmetrikus válasznak is – kegyetlenségében nem maradt el a gyarmatosítók módszereitől.

A 19. századi felszabadító háborúk során a jórészt Spanyolországban, néhány, a hadseregben képzést, tudást és tapasztalatot szerzett, de már a gyarmatokon született, gyakran nemes, vagy vagyonos családból származó vezető (Simón Bolívar, Bernardo O'Higgins, José de San Martín, José Artigas) olyan seregeket vezettek a reguláris spanyol királyi egységek ellen, amelyeknek gerincét a kreol nemesség és a vezetésük alatt álló paraszti lakosság alkották. Ennek következményei voltak az általuk alkalmazott sajátos harci formákra és magának a fegyveres küzdelemnek a társadalmi megítélésére nézve is. A fegyveres erőszak alkalmazásának lehetősége a társadalmi tudat szilárd részévé vált és az is maradt.

Ezt a helyzetet csak tovább bonyolította, és újabb fegyveres összeütközésekhez vezetett a szubkontinens néhány országának terjeszkedési szándéka, illetve az Amerikai Egyesült Államok egyre növekvő politikai, gazdasági és katonai szerepvállalása Latin-Amerikában, továbbá a volt gyarmattartók – Nagy-Britannia, Hollandia, Portugália és Spanyolország – gazdasági és politikai pozícióinak megőrzése érdekében kifejtett, tengerentúli tevékenysége.

A térség országainak aszimmetrikus gazdasági fejlődése, a poszt-feudális birtokviszonyok túlélése az egyes társadalmakon belül, a második világháborút követő társadalmi és politikai-gazdasági változások, a globális erőviszonyok átrendeződésének hatása, Latin-Amerika több országában megerősítette a népi, paraszti mozgalmakat, illetve az ezeket összefogó szervezeteket, ami a politikai befolyás növekedését eredményezte. A politikai érdekérvényesítés, illetve az uralkodó rétegek ellenállása óhatatlanul fegyverhasználathoz, a fegyveres erőszak lokális megnyilvánulásaihoz vezetett.

Még a második világháborút megelőzően, a harmincas években, leginkább Peruban voltak jelei annak, hogy a szubkontinenst is megérintették a marxista forradalomelmélet tanai, illetve az oroszországi proletárforradalom és a kínai agrárforradalom eredményei.²⁹ Az ott használt módszerek átvétele és alkalmazása a latin-amerikai társadalmi és gazdasági-politikai változások kikényszerítésére az egyes országok baloldali mozgalmi és szervezetei számára alapkérdéssé azonban csak a második világháború után lett. Erről Rodney Arismendi ezt írja:

„A latin-amerikai országok többségében, a kapitalista fejlődés viszonylag magas szintje ellenére, a forradalom továbbra is demokratikus és antiimperialista jellegű. Ez az imperializmustól, elsősorban az Egyesült Államoktól való függésnek, bizonyos megkövesedett prekapitalista viszonyok továbbélésének, így a latifundiumok fennmaradásának következménye.³⁰

Rövidesen elkülönültek egymástól a marxista-leninista proletárforradalmi módszerek alkalmazását lehetségesnek ítéelő, nagyobb létszámú ipari munkássággal rendelkező, fejlettebb, illetve az agrárium nagysága és birtokviszonyai miatt inkább a Mao Ce-tung által kidolgozott partizánháború-elméletet követni szándékozó szervezetek. Az 1950-es évektől kezdve ez magával hozta az akkor már egymással politikai téren konfrontálódó Szovjetunió vezette csoport és a Kínai Népköztársaság vetélkedését nem csak Latin-Amerika, hanem a mindkét fél által meghódítani kívánt érdekszféra többi országában is. Ennek legjelentősebb momentumai a kubai forradalom győzelme után kialakult helyzet, Guevara forradalom-exportja, az afrikai kísérlet, majd a bolíviai

²⁹ Erről bővebben és részletesebben Anderle Ádám, J. C. Mariátegui és a perui munkásmozgalom az 1920-as években, *Acta Historica* 59 (1976), 57-84, valamint Anderle Ádám, *Politikai mozgalmak Peruban a két világháború között* c. kandidátusi értekezésének téziseiben (Szeged, 1976) lehet olvasni.

³⁰ Arismendi Rodney, Lenin, a forradalom és Latin-Amerika, in: Kerekes György, szerk., *Eszméáramlatok Latin-Amerikában* (Gondolat, 1981), 39.

bukás, a chilei forradalom győzelme és a sandinisták hatalomra kerülése Nicaraguában.

Azokban az országokban – azaz a régió államainak többségében –, ahol a baloldali, marxista, vagy maoista csoportok nem tudták megragadni a hatalmat, tovább folytatódott a konfrontatív ideológiára támaszkodó, terrorista módszereket alkalmazó gerilla-háború.³¹ A támaszt a gerilla-hadviseléshez Kuba, Nicaragua, Líbia, a Kínai Népköztársaság és a Szovjetunió biztosította. A bipoláris világrend ütközőzónáiban, így a Közel- és a Közép-Keleten is, de Dél-Kelet Ázsiában is kialakultak, illetve megerősödtek a magukat taktikai, vagy más megfontolásból baloldalinak, illetve marxistának valló népi mozgalmak, melyek immár új kontinenseken alkalmazták a Latin-Amerikában kidolgozott módszereket, így a terror eszközt is. Ezek a mozgalmak sok szállal és erősen kötődtek a latin-amerikai baloldali kormányzatokhoz, politikai, gazdasági, katonai, kiképzési, logisztikai és pénzügyi támogatást kaptak tőlük. Az 1978-as iráni iszlám forradalom után, a 80-as évek közepétől kezdve Irán is bekapcsolódott a terrorista eszközöket alkalmazó mozgalmak és csoportok támogatásába.

A Szovjetunió által vezetett politikai, gazdasági és katonai együttműködési rendszer felbomlása egyet jelentett a támogatás megszűnésével a terrorszervezetek jelentős része számára. Több olyan ország, amely korábban internacionalista kötelességének tartotta az úgynevezett felszabadító mozgalmak pénzügyi, kiképzési, logisztikai, gazdasági és politikai támogatását, már nem volt abban a helyzetben, hogy a Szovjetuniótól, illetve a világrendszer más országaitól kapott támogatásból a gerilla-mozgalmaknak is juttasson, ezért kapcsolatot építettek ki a különböző kábítószer-kartellekkel. A terrorista szervezetek a munkamegosztás során felügyelték a kartellek kábítószer-termelését, maguk is termelték azt a fennhatóságuk alatt álló területeken, és egyre intenzívebben bekapcsolódtak a nemzetközi kábítószer-gyártásba, kereskedelembe és szállításba. Ebben élen jártak a kolumbiai szervezetek és kartellek,

³¹A gerilla-hadviselés és a terrorizmus hasonlóságával és különbözőségével kapcsolatban Tomolya János és Padányi József ezt írják: „Gyakran gondolják, hogy a gerilla-hadviselés és a felkelés a terrorizmus szinonimája. Ennek egyik oka az, hogy a felkelés és a terrorizmus gyakran hasonló célokkal rendelkezik. A fő hasonlóság a terrorizmus és a gerillahadviselés között, hogy mindkettő az aszimmetrikus hadviselés formája; más szóval, mindkettő alattomos támadásokat alkalmaz az erősebb ellenség ellen. Azonban, ha megvizsgáljuk felkelést és gerilla hadviselést, jól behatárolható különbségeket találunk.” Tomolya János - Padányi József, A terrorizmus és a gerilla-hadviselés azonosságai és különbségei, *Hadtudomány* 24, no. 1 (2014), 126.

de a jelenség megfigyelhető a terrorizmus által érintett más világrészeken, így a Közel-Keleten, a Közép-Keleten, Afganisztánban, Dél-Kelet Ázsia több országában is.

A terrorizmus elleni nemzetközi fegyveres küzdelem során egyre nyilvánvalóbb az Iszlám Állam, mint terrorizmusra épülő államkezdemény területvesztése és fokozatos visszaszorulása. Ezzel párhuzamosan, a legutóbbi évben nyilvánosságra került adatok szerint ez a terrorszervezet és a terrorizmust támogató más iszlám államok egyre nagyobb érdeklődéssel fordulnak Latin-Amerika felé, fejlesztik a már kiépített ottani kapcsolataikat és bázisaikat. Nyilvánvaló, hogy Latin-Amerika felértékelődése a nemzetközi terrorizmus számára fokozott veszélyt jelent a térségben érdekelt más országok, így az Európai Unió, de Magyarország érdekei számára is.

A politikai eszközökkel támogatott nemzetközi terrorizmus, a nemzetközi szervezett bűnözés, illetve azon belül is a kábítószer-bűnözés kapcsolatának, történelmi és ideológiai gyökereinek és gyakorlati eszköztárának átfogó elemzése szerepet játszhat az ellenük folytatott küzdelem hatékonyságának növelése, továbbá a fegyveres és bűnüldöző szervezetek személyi állományának felkészítése terén. A doktori értekezés célja az előbbieken ismertetett elemzés elkészítése és közreadása, különös tekintettel Latin-Amerikának a jelenkori terrorizmussal összefüggő szerepére. A célok között fontos helye van a „kontinentális terrorizmus” történelmi, ideológiai háttere bemutatásának, elemzésének, a nemzetközi összefüggések feltárásának, és az ebből több alternatívát is tartalmazó következtetések levonásának. Ezek a konklúziók – a terrorizmus fejlődésének függvényében alkalmazva és továbbfejlesztve – lehetőséget nyújtanak a terrorelhárítási, rendvédelmi, hírszerzési és elhárítási feladatok támogatására.

1.5. A disszertáció céljai

Abból kiindulva, hogy a terrorizmussal kapcsolatos általános ismeretek a területtel csak felszínesen, a mindennapi hírforrásokból kritikátlanul tájékozódó személyek számára aligha lépnek túl a sztereotípiákon, illetve a Latin-Amerikával összefüggő tudásanyag is hasonlóan korlátozott, szükségesnek tűnik a szubkontinens kontextusába helyezve vizsgálni a terrorizmus, illetve az azzal összefüggő, ahhoz vezető társadalmi, politikai, gazdasági és társadalom-pszichológiai tényezők egymásra hatását. Mindennek hátterét Latin-Amerika fejlődésének idővonala adja, a prekolumbiánus időktől kezdve napjainkig.

Vajon a terrorizmust hogyan kell értelmezni? Egy terrorizmus van, amelynek az egyes konfliktusövezetek sajátosságainak függvényében változnak a megjelenési formái, eszközei, az abban résztvevő társadalmi erők, illetve azok céljai? Vajon Kaiser Ferenc és Tálás Péter már korábban bemutatott táblázata mennyiben alkalmazható Latin-Amerika körülményei között? Vagy talán a konfliktusövezetek mindegyikében önálló, a többitől elkülönülő, saját megkülönböztető jeleket viselő terrorizmusokkal kell felvennünk a harcot? Szeretném bizonyítani, hogy a latin-amerikai civilizációk társadalmi-történelmi gyökereinek hatása alapvetően meghatározta a terrorizmus latin-amerikai megjelenési formáit és más paramétereit, a globálisan egységesként felfogható terrorizmuson belül.

Be kívánom mutatni, hogy a világméretű terrorizmus legfontosabb tényezői jelenleg paradigma-váltáson mennek át, amely rendkívül szoros összefüggésben van a terrorszervezetek további tevékenységének perspektíváival, mindenütt, így Latin-Amerikában is. Ezt több ország példájával támasztom alá.

Fel kívánom tárni, hogy a latin-amerikai történelmi államfejlődés során melyek voltak az egyedi jelleg irányába ható tényezők, illetve a nemzetállamok kialakulási sajátosságai mennyiben határozták meg azok helyzetét a terrorizmus jellegzetességeivel összehasonlítva.

Összehasonlító, kritikai elemzéssel vizsgálni kívánom a latin-amerikai baloldali forradalmi mozgalmak és terrorszervezetek fejlődési sajátosságait, különös tekintettel a bolsevik forradalomelmélettel való inkompatibilitásra, illetve ennek következményeire a kontinens politikai mozgalmaira.

A disszertációban nagy figyelmet kívánok szentelni az állami terrorizmus, mint a terrorizmus sajátos formájának bemutatása, több ország, több évtizedre kiterjedő példáján.

Az értekezésben foglalkozni kívánok a kábítószer-bűnözés hátterével, és ezen belül a Latin-Amerikára elsődlegesen jellemző kokain előállításának, feldolgozásának és forgalmazásának gazdasági-pénzügyi hátterével, illetve annak jelentőségével a terrorfinanszírozásban. Több oldalról megvilágítva szeretném bemutatni, hogyan és milyen szerepet játszott a kábítószer-bűnözés, illetve azok szindikátusai a szubkontinens politikai és gazdasági életében, milyen szerepet játszottak ebben a Szovjetunió és a vele szövetséges országok, illetve az általuk támogatott baloldali terrorszervezetek és kormányok.

Példákkal kívánom bemutatni, hogy melyik országban, mely szervezetek, milyen kapcsolati hálót alakítottak ki, hogyan jelent meg a Hezbollah a latin-amerikai térségben és azt, mely országok vannak ennek a hatásnak legjobban kitéve, melyek azok a gazdasági veszélyhelyzeti gócpontok, amelyek esetében tapasztalható a központi hatalom tartós meggyengülése. Ugyanígy, példák segítségével kívánom alátámasztani, hogy Latin-Amerikában már vannak országok, ahol a nemzetközi – nem latin-amerikai gyökerű – terrorszervezetek behatolása előrehaladott fázisban van, illetve ahol ennek következtében a terrorizmus komoly politikai, gazdasági és társadalmi bázisokat építhet ki, kialakítva a területfoglalás sajátos előfeltételeit.

A fentiekkel összefüggésben, az értekezésben nagy figyelmet kívánok fordítani a terrorfinanszírozás új lehetőségeire és logisztikai eszköztárára, melyben szerepet kapnak a legfejlettebb hajózási, navigációs és vezérlési eszközök.

Az értekezés utolsó részében fel kívánom tární, hogy a 21. század elején, a körülmények jelenlegi ismeretében, milyen irányt vehet Latin-Amerikában a terrorizmus.

1.6. A disszertáció hipotézisei

Az értekezésben a kutatási célkitűzésekkel összhangban az alábbi hipotéziseket vizsgálom:

1. A terrorizmusnak vannak kifejezetten latin-amerikai, ideológiai, műveleti jellegzetességei, továbbá kulturális gyökerekre visszavezethető, az elkövetési módban is kifejeződő sajátosságai. Új keletű sajátosság egy terrorszervezet domináns és rendkívül aktív jelenléte a szubkontinensen.
2. A terrorizmus paradigmaváltáson megy keresztül, melynek egyik jellemzője az erőszakos jelleg csökkenése és ezzel párhuzamosan a látens társadalmi veszélyesség fokozódása, másik jellemzője pedig az erőteljesebb konvergencia a transznacionális kábítószerbűnözéssel. A paradigmaváltás – több helyi, azaz latin-amerikai gyökerű terrorszervezet visszaszorulása, megszűnése mellett, a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) és a kolumbiai kormány között megkötött megállapodásban is tetet ölt, ugyanakkor a Déli Kúp északi- és észak-keleti részében még aktív, a kábítószer-bűnözésben is érdekelt terrorszervezetek tovább folytatják tevékenységüket.
3. Az első és a második pontban említett hipotézis komplexitásából az következik, hogy a nemzetközi terrorizmus számára a szubkontinens a nem elsődlegesen az

erőszakon alapuló, hanem a gazdasági, pénzügyi, társadalmi eszközökkel megszerezhető háttér szerepét tölti be.

Az első hipotézis vizsgálata a latin-amerikai történelmi folyamatok háttere előtt végbemenő dinamikus komplex változások – ideológiai, politikai, belpolitikai, katonai és gazdasági – hatásának következtében kialakult, a régióbeli terrorizmusra jellemző sajátosságok elemző-értékelő feltárásával és leírásával, a jelentős tényezőként számoltartott, állami és nem állami szereplők bemutatásával valósul meg.

A második hipotézis fejtegetése során konkrét esetek segítségével mutatom be a kábítószerbűnözés és a terrorizmus között létrejött, üzleti alapú, szervezeti jellegű kapcsolatokat, érintve azok nem latin-amerikai vonatkozásait is.

A harmadik hipotézis vizsgálatát szintén konkrét esetek elemzésével végzem el, melyek több ország vonatkozásában is láthatóvá teszik a meggyengült kormányozhatóság következtében a társadalmi politikai, gazdasági, kulturális struktúrákba való beépülést, és ennek következtében a terrorizmus széleskörű támogatását.

1.7. A disszertáció módszertana

A terrorizmus latin-amerikai gyökereinek, ideológiai és kulturális alapjainak, megjelenési formáinak és más jellegzetességeinek kritikai szemléletű bemutatása, feldolgozása és értékelése, illetve a lehetséges perspektívák felvázolása rendkívüli, többszörös kihívás. Alapvető jelentőségű a források kritikai elemzése, az adott időszakra jellemző tényezők és az ezekből levezethető következmények bemutatása. Ehhez szervesen kapcsolódik annak elemzése, hogy az egyes vizsgált időszakok kumulatív hatása hogyan befolyásolta a latin-amerikai folyamatokat általában és specifikusan, továbbá, hogy ezek a specifikus jelenségek hogyan hatottak a kontinentális folyamatok egészére.

Támaszkodtam továbbá az elemzési munka egyik legelterjedtebb módszerére, az összehasonlító, vagy komparatív elemzésre. Ez, mint eszköz jelenik meg például José Carlos Mariátegui és Víctor Haya de la Torre munkásságának összehasonlításakor, vagy a bolsevik forradalomelmélet által hirdetett műveleti terület és a latin-amerikai gerilla-mozgalmak művelet-kiválasztása közötti ideológiai különbségek összevetésekor. Mivel ez az elemzési módszer rendkívül alkalmas nem csupán az összehasonlított tények, folyamatok és jelenségek legjelentősebb különbségeinek

szemléltetésére, hanem a finomabb eltérések megjelenítésére is, több más helyen is felhasználtam.

1.8. A disszertáció forrásai

A disszertáció forrásai

- eredetük szerint: a) hazai és b) külföldi;
- témájuk szerint: történelemtudomány, hadelmélet, harcászat, terrorelhárítás,
 - o a) csoport esetében: latin-amerikanisztika, pszichológia, filozófia, társadalom-tudományok, terrorelhárítás, kriminalisztika, biológia;
 - o b) csoport esetében: régészet, társadalom-tudományok, latin-amerikanisztika, kriminalisztika, politikai tudományok, harcászati ismeretek,³²
- forrásuk szerint: tudományos publikációk, tanulmányok, elemzések, értékelések, levéltári, kormányzati, illetve magánarchívumok, egyházi gyűjtemények dokumentumai, mértékadó sajtóforrások, továbbá a világhálón elérhető, hiteles, megbízható forrásokból származó közlemények;
- szerzőik szerint: tudományos kutatók, egyházi személyek, politikai szerepet betöltő személyek, a források témái között megjelölt területek szakértői, szakemberei;
- a források nyelve szerint: magyar, spanyol, angol, francia, portugál, orosz nyelvű dokumentumok, eredeti nyelven, vagy fordításban, esetleg közvetítő nyelven.

A forráskiválasztás során – mint az elvárható – részben az elérhető hazai forrásokat tekintettem át, vettem számításba. Tekintettel arra, hogy az általam kiválasztott témakör egységes, komplex feldolgozása korábban nem történt még meg, a források felkutatása során a résztémákhoz, továbbá a témához kapcsolódó határterületekhez fellelhető forrásokat is vizsgáltam.

A külföldi források áttekintése során azokat az anyagokat részesítettem előnyben, amelyek elismert, nemzetközi téren, illetve az elméleti és a gyakorlati feladatmegoldásból származó tapasztalatokra támaszkodtak. A Scimago Journal Rankingben szereplő terrorizmussal foglalkozó, nemzetközileg indexált

³² A felsorolt szakterületek elkülönítése az a) és a b) csoport estében sem volt előzetesen meghatározva, azt a rendelkezésre álló források alakították. Bizonyos átfedésekre minden esetben volt lehetőség, amikor azt a vizsgált témakör megkívánta.

folyóiratokból elsősorban a *Terrorism and Political Violence* kiadványt használtam, de merítettem a *Studies in Conflict and Terrorism* és a *Critical Studies on Terrorism* folyóiratok cikkeiből is.

A disszertációban egyes helyeken felhasználtam a Latin-Amerikában eltöltött évek, illetve a kontinens kutatásával eltöltött évtizedek alatt kialakított személyes kapcsolatokon alapuló orális forrásokat is, továbbá saját helyszíni tapasztalataimat. Az értekezésben felhasznált idegennyelvű idézetek magyarra fordítását szerzőként magam végeztem.

1.9. A disszertáció szerkezete

A disszertáció öt nagy elkülöníthető egységre tagolódik. Valamennyi – a fentebb ismertetett vizsgálati módszerek alkalmazásával – több nézőpontból, számos paraméter figyelembevételével mutatja be a földrész egyedi fejlődési sajátosságait, azok kialakulásának okait és hatásait. Egy-egy jelenség, fontosabb tényező többször is vizsgálatra kerül, ám minden esetben mások a vizsgálat során felhasznált kritériumok. A többszemponú elemzések célja viszont mindig ugyanaz: minél szemléletesebben, érthetőbben, az ok-okozati rendszerek és egymásra hatásuk feltárásával bemutatni a vizsgálat tárgyát képező jelenség, esemény helyét és szerepét Latin-Amerika életében, fejlődésében.

A bevezetés, mint első szerkezeti egység szerepe többszörös: egyrészt tisztázza, hogy a disszertáció témájának vizsgálata milyen földrajzi területre terjed ki, milyen módszereket alkalmaz, majd Latin-Amerika fejlődése szempontjából megalapozza a hipotézisben kifejtett vizsgálati célokat és a feltételezett kutatási eredményeket. Ezzel összefüggésben olyan mélységben és részletességgel ismerteti a terrorizmust, mint jelenséget, amilyen elégséges ahhoz, hogy a terrorelhárítási területtel napi szinten nem érintkező olvasó is megfelelő ismereteket kapjon a disszertációban leírt összefüggéseik megértéséhez, és azokból saját következtetéseket tudjon levonni.

A bevezetést követő második nagy szerkezeti egység, az első fejezet, a földrész egyedi jellegének néhány lényeges elemét vizsgálja. Bemutatja és elemzi a terrorizmus kontinentális jellemzőit, ideértve az állami terrorizmust, a műveleti területeket, a sajátos elkövetési módokat, valamint a terrorizmus exportját. Tekintettel arra, hogy a jelenkori terrorizmushoz kapcsolódó publikációkban nagy figyelmet kapott és vitákat

generált az úgynevezett „magányos farkas” jelensége,³³ a disszertáció egyik szerkezeti eleme éppen ennek a jelenségnek a hiányát és a hiány okait vizsgálja Latin-Amerikában.

A terrorizmus Latin-Amerikában elterjedt ideológiai támaszainak vizsgálata jelentős teret és figyelmet kap a disszertációban. Ennek oka, hogy a politikai hatalom megszerzéséhez vezető út, a szükséges tömegbázis kialakítása, a lehetséges támogatók és szövetségesek megnyerése, illetve a terroristák által meghatározott ellenségkép a terrorszervezet, vagy csoport ideológiai önmeghatározására vezethető vissza. A terrorszervezetek és csoportok ideológiai alapjainak tisztázása jelentős mértékben elősegíti az ideológiai konfrontáció elterjedésének és latin-amerikai hatásának megértését a marxista-leninista és a maoista forradalomelmélet egymással folytatott globális vetélkedése tükrében, a hidegháború körülményei között. Fontos szerepet kap a latin-amerikai gyökerű ideológiák vizsgálata is.

Az elvi, filozófiai és kulturális háttér bemutatása Latin-Amerika esetében értelmezhetetlen lenne a katolikus egyház ottani tevékenysége és utóbbi fél évszázados szerepvállalásának bemutatása nélkül. Egy 2012. december 18-i statisztikai táblázat szerint, amelyet a Pew Research Center tett közzé, ezen a földrészen él a világ keresztény hívőinek 24%-a, ami a térség lakosságának 90%-át teszi ki.³⁴ Ugyanez a kutatóközpont egy másik, 2014. november 13-án közzétett tanulmányban, a világ római katolikus vallású hívőinek számához viszonyítva leírja, hogy a hívők 40%-a Latin-Amerikában él.³⁵ A szubkontinens életében minden korban meghatározó volt a Szentszék és a helyi egyház egymáshoz való viszonya, illetve a helyi folyamatokkal kapcsolatos álláspontjuk, a helyi klérus ellenséges, vagy támogató magatartása a változások tekintetében. Az egyház helyének és szerepének megítélése, annak változása a latin-amerikai őslakosság, a gyarmatosítók, a már a gyarmatokon született kreolok, azon belül is a kreol arisztokrácia és más rétegek körében, továbbá az egyház és képviselőinek politikai és személyes szerepvállalása a helyi, regionális és kontinentális folyamatokban a politikai és társadalmi események láncolatának fontos motivációs bázisát képezi.

³³ Hankiss Ágnes, A magányos farkas legendája. Terrorista hálózatok, *Arc és álarc* 1, no. 2–3 (2017), 201–227.

³⁴ The Global Religious Landscape, Pew Research Center, 2012.12.18., <https://www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-christians/>. Megtekintve: 2019. július 30.

³⁵ Religion in Latin America, Pew Research Center, 2014.11.13., <https://www.pewforum.org/2014/11/13/religion-in-latin-america/#>. Megtekintve: 2019. július 30.

A disszertáció harmadik része, a második fejezet, a terrorizmusnak a latin-amerikai térségben a közelmúltban és napjainkban tapasztalt gyakorlati terrorelhárítási szempontból fontos jellegzetességeivel foglalkozik. Ezek között kap helyet a nem kontinentális gyökerekkel rendelkező terrorszervezetek jelenlétének, illetve távollétének elemzése, a terrorfinanszírozás folyamatának bemutatása. A fejezet vizsgálja az állami korrupció és a kábítószer-bűnözés kapcsolatát, valamint a nemzetközi kábítószer-kereskedelem Európát is érintő tevékenységének Latin-Amerikához is kapcsolható részét.

A terrorizmus és a kábítószerhez kapcsolódó szervezett bűnözés összefüggései a terrorizmussal nem szakmai szinten foglalkozó társadalmi rétegek számára – eltérő mélységben – ismertek. A harmadik fejezet, szakmai szempontból vizsgálva a kérdést, bemutatja és értékeli, hogy mennyire részei a pszichotróp anyagok a terrorfinanszírozásnak, illetve melyek azok az országok, amelyek politikai vezetése szinte hagyományosan részt vesz a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményekben, vagy mint haszonélvező a háttérben, vagy mint aktív résztvevője a gyártásnak, továbbításnak, terjesztésnek és kereskedelemnek. Nem elhanyagolható az sem, hogy a szubkontinens marxista-leninista kormányzatai – Kuba és Nicaragua –, illetve az ilyen elveket ideológiai alapként felhasználó terrorszervezetek, a demokratikus kormányok elleni aszimmetrikus harc egyik eszközeként használták és használják a kábítószerket. Ennek bemutatása a harmadik nagyobb szerkezeti egység témája.

A negyedik fejezet elemzi és bemutatja a kábítószer-szindikátusok és a terrorszervezetek működésében mutatkozó hasonlatosságokat, az érdekek sajátos egybeesését, valamint a szervezeti szintű együttműködés példáit. A fejezetben több ország – többek között Mexikó és Peru – példáján keresztül szemlélteti az együttműködés rendszerét, annak területi és kapcsolati sajátosságait.

Az ötödik fejezet, a végkövetkeztetések, zárógondolatok jelentősége és szerepe – a bevezetéshez hasonlóan – kettős. Egyrészt a disszertációban bemutatott körülmények, ok-okozati hatások alapján rámutat arra, hogy a globális terrorizmus lassú, terület-foglalásos behatolása Paraguay után Latin-Amerika több más országában, például Peruban is nagy kockázatot jelent. Van azonban egy másik, rendkívül jelentős szerepet játszó ország – Venezuela – ahol különösen kedvező feltételek alakultak ki egy terrorszervezet hosszú távú megtelepedésére. Ezek kihasználására a Hezbollah mögött álló Irán már hosszú évek óta aktívan készül, mozgósítva a két fontos kőolajkitermelő ország közötti gazdasági együttműködésben rejlő lehetőségeket is.

A végkövetkeztetések, zárógondolatok másik feladata, hogy a disszertáció írásának időpontjáig terjedően, tehát a latin-amerikai politikai-gazdasági folyamatok egy meghatározott periódusára vonatkoztatva számot adjon arról, hogy a hipotézisben megjelölt kutatási célkitűzéseket sikerült-e a választott módszerrel, a források alapján elérni, sikerült-e létrehozni tudományos hozzáadott értéket, vagyis a szerző és a témavezetők munkája meghozta-e a remélt gyümölcsöket? Az, hogy a disszertáció megállapításai meddig lesznek érvényesek, illetve Latin-Amerikában a fejlődés, ideértve a terrorizmus alakulását is, milyen irányt vesz, a történelem dolga.

2. LATIN-AMERIKA EGYEDI JELLEGE

2.1. Terrorcselekmények és terrorszervezetek

Latin-Amerika az ötvenes évek végén, a hatvanas évek elején egy sajátos inkubációs időszakot élt át. Elkezdődött egy sajátos radikalizáció, elsődlegesen az Amerika-barát diktatúrák alatt. A radikalizáció által megérintett társadalmi csoportok leggyakrabban a baloldali ideológiát vizsgálták és vették alapul saját elveik és gyakorlatuk kialakításához. Marx, Lenin, Trockij és Mao Ce-tung forradalomelméleti munkái, mint a szocializmushoz vezető út lehetősége, perspektívát és eszközt adott a diktatúrák elleni harcban, sőt, a létező szocialista országok, elsősorban a Szovjetunió támogatása is reális esélynek tűnt.

Éppen ezért, Latin-Amerika esetében különösen fontos tisztázni, mikor lehet egy fegyveres csoportot gerillaként jellemezni, illetve mikor beszélhetünk terrorszervezetekről, hiszen a szubkontinensen jelentős számú, önmagát nemzeti felszabadítási szervezetként azonosító csoport létezett, illetve létezik. Ilyen például – a teljesség igénye nélkül – a Sandinista Nemzeti Felszabadítási Front (FSLN) Nicaraguában, a Farabundo Martí Nemzeti Felszabadítási Front (FMLN) El Salvadorban, a Zapatista Nemzeti Felszabadítási Hadsereg (EZLN) Mexikóban, a Nemzeti Felszabadító Hadsereg (ELN) Kolumbiában és számos másik is.³⁶ Mitől gerilla a gerilla és mitől terrorista a terrorista? Van-e valamilyen irányba átjárás a két kategória között?

A hazai szakirodalomban Kaiser Ferenc és Tóth Péter: *Politikai erőszakformák* című tanulmányában az első kérdésre rögtön megtalálható a válasz. A szerzők összehasonlítva a „gerilla” és a „terror” rengeteg meghatározásából leszűrhető lényegi elemeket, ezt írják:

„A szakirodalom általában külön kategóriaként tárgyalja a gerillaháborút, jóllehet ez inkább a hadviselés egy sajátos formája, semmint önálló politikai erőszakforma. A „gerilla” szó kis háborút jelent, mint hadviselési forma pedig – vagyis szétszórtan, kis alakulatokkal vívott háború az erősebb ellenséggel szemben – valószínűleg régebbi, mint a hagyományos háború. A politikai erőszakformákkal foglalkozó szakértők véleménye megoszlik a gerillaharc lehetséges céljairól: míg egyesek az ellenség végső kifárasztása révén elért győzelmet is lehetségesnek tartják, mások szerint csak ideiglenes szakasza lehet a harcnak, a szervezett hadsereg felállításáig. A gerillaharc lényege: a közvetlen, döntő csatahelyzet elkerülése, olyan hosszan elnyúló, sok kisebb összecsapásból álló harcmodor, amely ellensúlyozza a létszám, a fegyverzet és a felszerelés szegényességét, s megakadályozza a kormány haderejének teljes kibontakozását és ütőképessé válását. Taktikai szempontból azonban a gerillaháború résztvevői is

³⁶ A 60-as, 70-es évek latin-amerikai terror- és gerillaszervezeteinek felsorolását lásd az 1. sz. mellékletben.

hasonló hadviselést folytatnak, mint a konvencionális hadsereg, illetve annak gyalogsága.”³⁷

Ebből következően, a gerilla-hadviselés az aszimmetrikus hadviselés kategóriájába sorolható, amíg a regnáló hatalom erőszakmonopóliumát megtestesítő szervezeteket, azok anyagi technikai bázisát és intézményeit, illetve személyi állományát támadják. Más szóval: célzott, konkrét célcsoport ellen végrehajtott támadásokról van szó ebben az esetben, amelyben a polgári személyeknek való sérülés okozása nem célja az akciónak.

A terrorizmus esetében a legfontosabb ismerv, amely az ilyen cselekménynek minden más erőszakcselekménytől eltérő jogi minősítését is eredményezi, maga a károkozás, az életelleni cselekmény, az élettel össze nem egyeztethető sérülések okozása a lehető legnagyobb számú személynek, függetlenül azok politikai, gazdasági, kulturális, vallási és társadalmi hovatartozásától. „[L]eggyakrabban a politikai szándékból elkövetett, válogatás nélküli erőszakos támadásokat (főként azokat, amelyek vértlen áldozatokkal járnak), illetve a szubnacionális csoportok, illetve titkos ügynökök által végrehajtott, válogatás nélküli erőszakot és az ezzel való fenyegetést sorolja a terrorizmushoz.”³⁸ A kulcsszó a „válogatás nélküli” jelző. Ez az, ami a nemzeti felszabadítás nemes harcosát nemtelen terroristává minősíti át. Hogy van-e átjárás a gerilla szervezetből a terrorista szervezet irányába? Erre talán a legjobb példa a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) átalakulása marxista-leninista forradalmi szervezetből Kolumbia egyik legnagyobb bűnszervezetévé, kábítószerkereskedelmi vállalkozássá. A FARC terrorszervezetté válása együtt járt olyan terrorcselekményekkel, mint Ingrid Betancourt elnökjelölt és Clara Rojas, alelnökjelölt elrablása 2002-ben és fogvatartása majdnem hat évig, 2008-ig. A FARC későbbi tevékenységéről, szakításáról a terrorizmussal és a szervezett kábítószerbűnözéssel a későbbiekben még szó lesz. Most nézzük meg a számokat!

Ha megvizsgáljuk, hogy a Központi Hírszerző Ügynökség nyilvántartása szerint 1968 és 1979 között mely, nem állami struktúrákhoz köthető szervezetek vállalták a felelősséget a Latin-Amerikában elkövetett terrorcselekményekért, azt látjuk, hogy a Kubához köthető, Castro-ellenes szervezeteken kívül, Argentínában tizenöt, Kolumbiában tizenhárom, Mexikóban és El Salvadorban nyolc, Guatemalában hét és Brazíliában, Peruban és Paraguayban öt-öt aktív szervezet volt. A szubkontinens 15

³⁷ Kaiser – Tálás, 2012, 137.

³⁸ Kaiser – Tálás, 2012, 139.

országában, a kubai szervezetek nélkül 81 terrorszervezet folytatott műveleti tevékenységet.³⁹ Összehasonlításképpen ebben az időszakban Európa 17 országában 143 terrorszervezet követett el erőszakcselekményt.⁴⁰

A Global Terrorism Database⁴¹ szerint 1970 januárjától kezdve 2018 végéig Nyugat-Európában összesen 16830 terrorcselekménynek minősített eset fordult elő. Ezen időszakon belül, 1970 és 1979 vége között csupán 4694 eset volt terrorcselekmény. Európát ugyanakkor meg-megrázta jónéhány óriási visszhangot kiváltó terrorcselekmény is. Több volt olyan, amelynek politikai gyíkosság lett a vége. Ilyen terrorakció volt a Luis Carrero Blanco tengernagy, spanyol miniszterelnök elleni pokolgépes merénylet, amelyet az ETA hajtott végre 1973-ban, Hans-Martin Schleier német üzletembert a Bader-Meinhof csoport rabolta el és végezte ki 1977-ben, továbbá Aldo Moro elrablása és halála, amelyért a Vörös Brigádok vállalták a felelősséget 1978-ban. Igazi kuriózum volt James Lee Dozier amerikai tábornok elrablása és fogvatartása 1981-ben. Ez az eset valóban különleges volt, hiszen 42 nap után elrablói szabadon engedték Doziert.⁴²

1980 és 1990 között 5154 terrorcselekményt regisztráltak, ami az előző évtized eredményének közel 10%-os emelkedését mutatja. Aztán csökkenés tapasztalható: 1990 és 2000 között az esetek száma Nyugat-Európában éppen csak 3587 volt, az előző évtizedének 70%-a. A 21. század elején, 2000 és 2010 között csak 1407 terrorcselekményt regisztráltak a kontinensünk nyugati felén. Ez az előző évtized eredményének csak alig 40%-a, ami további rendkívül jelentős csökkenés. 2010 és 2018 közötti nyolc esztendőben viszont a terrorcselekmények száma újra növekedni kezdett, és elérte az 1988 eseményt, ami a 2000-2010 között regisztrált esetek számának 142%-a.

³⁹ National Foreign Assessment Center, *International Terrorism in 1979*. Appendix B. Names and Acronyms used by Groups Claiming the Responsibility for International Terrorist Acts 1968-1979 (CIA, 1980), 19-21.

⁴⁰ National Foreign Assessment Center, 1980, 21-23.

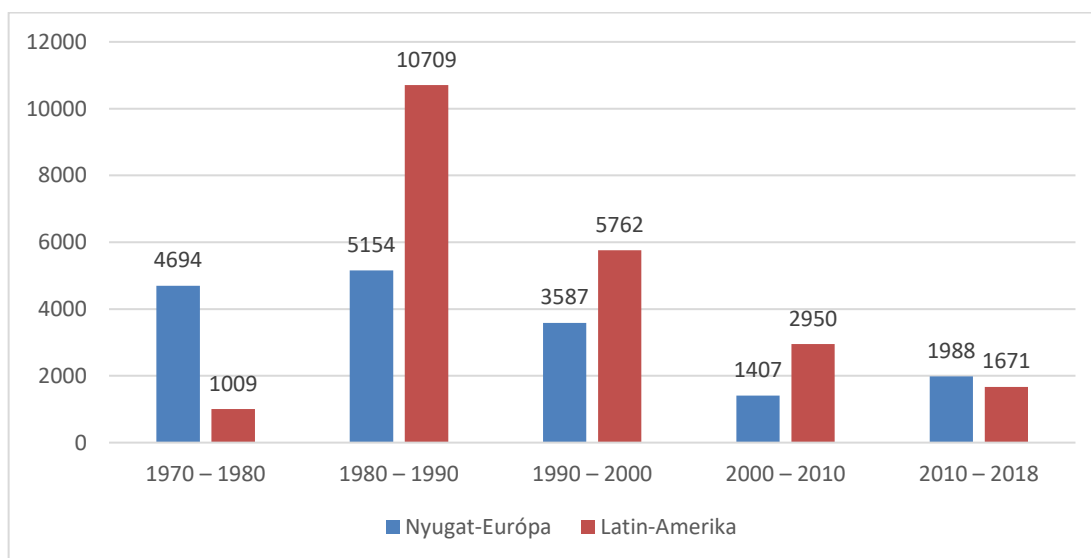
⁴¹ Global Terrorism Database, <https://www.start.umd.edu/gtd> Megtekintve: 2020. január 20.

⁴² Az 1972-es müncheni olimpiai játékokon a Fekete Szeptember palesztin terrorszervezet által végrehajtott terrortámadás itt azért nincs megemlítve, mert azt nem európai kötődésű csoport, nem európai politikai okokra visszavezethető motivációra építve hajtotta végre a támadást.

Időszak	Nyugat-Európa	Változás %	Latin-Amerika	Változás (%)
1970 – 1980	4694		1009	
1980 – 1990	5154	+10	10709	+105
1990 – 2000	3587	-30	5762	-46
2000 – 2010	1407	-60	2950	-48
2010 – 2018	1988	+142	1671	-43
Összesen:	16830		22101	

2. táblázat: Terrorcselekmények száma és százalékos változása Nyugat-Európában és Latin-Amerikában 1970 és 2018 között⁴³

Eközben Latin-Amerikában 1970 és 2018 között 19292 terrorcselekmény történt, amiből 1970 és 1980 között 1009 esett meg. 1980 és 1990 között a szubkontinensen 10709 terrorcselekmény történt, ami 10 és félszeres, vagyis 1050 %-os emelkedés! Ebben az évtizedben került végrehajtásra a régió regisztrált terrorcselekményeinek közel a fele. Nyilvánvaló, hogy ennek nagy része Peruban, Kolumbiában, Chilében és Ecuadorban esett meg. Jelentős részük robbantásos merénylet volt katonai vagy rendőri- igazságszolgáltatási célpontok ellen.

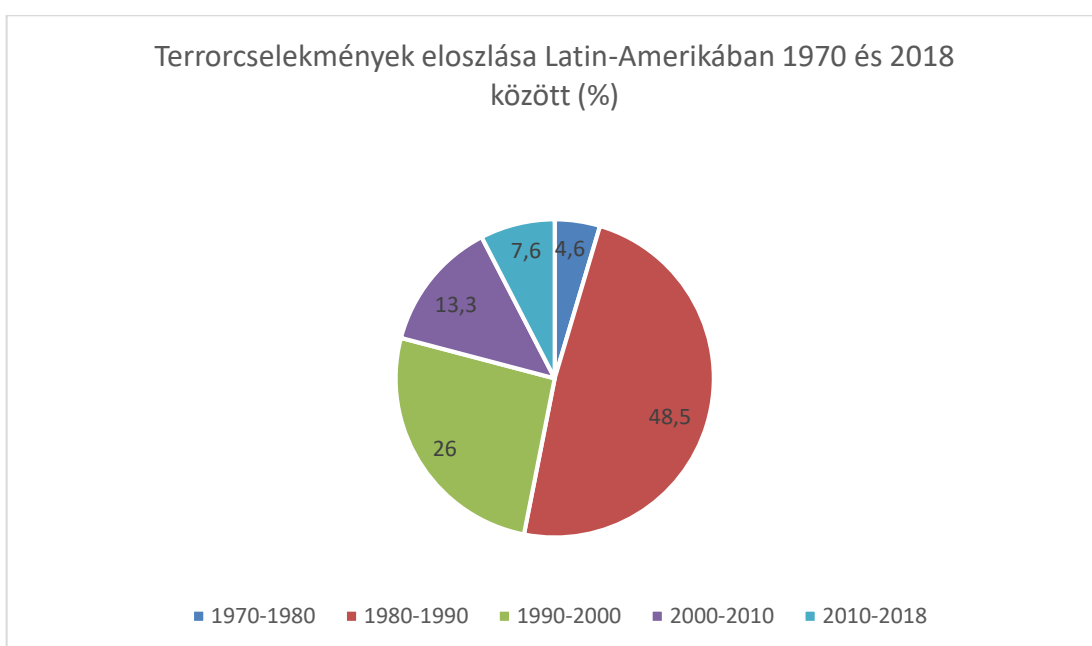

1. ábra: Terrorcselekmények száma Nyugat-Európában és Latin-Amerikában 1970 és 2018 között⁴⁴

⁴³ Global Terrorism Database.

⁴⁴ Forrás: Global Terrorism Database (Az ábrát szerkesztette: Bács Zoltán György.)

1990 és 2000 között 5762-re apadt a terrorcselekmények száma. Ez a korábbi évtizedben elkövetett támadásoknak kevesebb, mint 54%-a. Ebben az évtizedben viszont már egyértelmű a Kolumbiában elkövetett terrorcselekmények dominanciája. 2000 és 2010 között 2950-re esett vissza a terrorakciók száma a szubkontinensen, amelyeket szinte kizárólag Kolumbiában követtek el. Ez nem éri el az előző évtizedben elkövetett terrorcselekmények 52%-át. Végül 2010 és 2018 között, nyolc év alatt 1671 terrorcselekményt regisztráltak, ami a megelőző évtizedben elkövetett cselekmények 57%-a. Itt is a Kolumbiában elkövetett akciók vannak többségben.⁴⁵

2. ábra: Terrorcselekmények eloszlása Latin-Amerikában 1970 és 2018 között⁴⁶

Mivel a Global Terrorism Database csak 1970-től tartalmaz adatokat, más forrásokban keresve az 1960-as évek adatait, az alábbiakat lehetett találni. Az Amerikai Egyesült Államok Kormányának Országos Terrorelhárítási Központja által fenntartott archívum, a *Worldwide Incident Tracking System* az 1960 és 1969 közötti időszakban összesen három latin-amerikai terrorcselekményt tart nyilván:⁴⁷

⁴⁵ Global Terrorism Database, i.m. <https://www.start.umd.edu/gtd>.

⁴⁶ Forrás: Global Terrorism Database (Az ábrát szerkesztette: Bács Zoltán György.)

⁴⁷ Worldwide Incident Tracking System National Counter-Terrorism Center U. S. Govt. <https://web.archive.org/web/20111014233722/https://wits.nctc.gov/FederalDiscoverWITS/index.do?N=0> Megtekintve: 2020. január 23.

1. Rómulo Betancourt venezuelai államfő elleni merényletet 1960. június 24-én, amely során sikertelenül kísérelték meg megölni az államfőt;
2. 1963. augusztus 29-én az argentinai Tacuara Nacionalista Mozgalom (Movimiento Nacionalista Tacuara, MNT)⁴⁸ egy bankrablás során százezer dollárt zsákmányolt, lelőtt két személyt és megsebesített három másikat;
3. 1966. szeptember 28-29-én argentin nacionalisták eltérítettek egy belföldi kereskedelmi járatot. Az Aerolineas Argentinas egyik gépét a Falkland (Malvin) szigetekre kényszerítették, majd leszállás után túszoikat ejtették. A túszhelyzetet 36 óra alatt felszámolták, az elkövetők elengedték a túszoikat és önként visszatértek Argentínába, hogy bíróság elé álljanak.⁴⁹

Nyilvánvaló, hogy ez a lista hiányos, hiszen egy másik adattárban, a *Johnston Archive*-ben a vonatkozó időszakban további eseményeket tartanak nyilván.⁵⁰ 1960. március 4-én a Havannai öbölben felrobbant egy francia teherszállító hajó, ám az esetet később műszaki okokkal magyarázták. Egy másik eset szintén Kubában történt: Isabela de Saguában, Villa Clara tartományban a floridai bázisú, Castro-ellenes Alfa 66 csoport 1962. október 8-án fegyveres támadást hajtott végre.⁵¹

Célszerű megnézni, mely csoportok voltak a hatvanas évek latin-amerikai terrorizmusának főszereplői és milyen cselekményeket követtek el, mivel a terrorszervezetekkel foglalkozó hazai szakirodalom egyik alapvető, összefoglaló műve: Ferwagner Péter, Komár Krisztián és Szélinger Balázs: *Terrorista szervezetek lexikona Gavrilo Princip-től Oszama bin Ladenig*⁵² említi latin-amerikai terrorszervezeteket, ám több jelentős szervezet nem szerepel a listában.

Tekintettel arra, hogy a terjedelmi korlátok nem teszik lehetővé valamennyi, a szubkontinensen az adott időszakban, nem állami szereplőként műveleteket végrehajtó szervezet történetének és tevékenységének rövid bemutatását, elnevezésüket a 1. számú mellékletben sorolom fel. Ugyanakkor a szubkontinensről kialakítandó kép

⁴⁸ Szélsőjobboldali mozgalom Argentínában, az 1960-as években, amely beleolvadt a peronista mozgalom jobb szárnyába. 1964-ben Arturo Illia elnök törvényen kívül helyezte. Jelentőségét az adja, hogy az egyik első városi gerillacsoport volt.

⁴⁹ A listában a latin amerikai terrorcselekmények mellett Európában leggyakrabban az Ír Köztársasági Hadsereg által elkövetett bombamerényletek, robbantások szerepelnek.

⁵⁰ The Johnston Archive, <http://www.johnstonsarchive.net/terrorism/wrjp255w1.html>. Megtekintve: 2020. január 23.

⁵¹ Abban az évtizedben a Johnston Archive szerint Európában, az Egyesült Államokban, Vietnámban, Izraelben, Jemenben, Indiában és Algírban hajtottak végre terrortámadásokat.

⁵² Ferwagner Péter - Komár Krisztián - Szélinger Balázs, *Terrorista szervezetek lexikona Gavrilo Princip-től Oszama bin Ladenig* (Maxim Könyvkiadó: 2003).

árnyalása érdekében szükségesnek tartom néhány terrorszervezetnek és tevékenységének a bemutatását a következő konkrét esetek alapján.

Ahogy feljebb is utaltunk rá, a hatvanas években a szubkontinens több országában a radikalizáció elérte a töréspontot és a szervezetek erőszakos, emberélet és anyagi javak elleni támadások tervezését és végrehajtását kezdték el. Ekkor, 1964-ben alakult meg az azóta is létező, legnagyobb potenciállal rendelkező terrorszervezetek egyike, a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők – Népi Hadsereg, a FARC-EP, 1969-ben a másik kolumbiai terrorszervezet, az Április 19 Mozgalom, vagy, ahogy jobban ismerték aktív időszakában, 1970 és 1990 között, az M-19.⁵³ Mivel a FARC-EP tevékenysége: a marxista ideológián alapuló forradalmi terror alkalmazása, növekvő részvétele a kábítószertermelésben és –forgalmazásban, jelentős szerepe a Kolumbiából, vagy Kolumbián át exportált kokain piacra juttatásában és szoros kapcsolata a szervezett bűnözéssel, majd a 2012-ben kezdődött békefolyamat és a 2016-ban megkötött békemegállapodás Juan Manuel Santos elnökkel a szakajtóban és a médiában széleskörű figyelmet kapott,⁵⁴ ezért célszerűbb röviden megvizsgálni az M-19 terrorista szervezet tevékenységét, illetve annak egyedi helyét a kolumbiai terrorszervezetek között.

A második legnagyobb gerillaszervezet az M-19 csoport volt, a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők mögött. Az elnevezésben látható alfa-numerikus

⁵³ A Stanford Egyetem nyilvántartása szerint 1964 és 2019 (!) között összesen tizenkét terrorszervezet tevékenykedett Kolumbiában. Ezek egy része már inaktív, de a létrejött szervezetek között több olyan van, amelyik a FARC-kal kötött békemegállapodás után annak helyét igyekszik betölteni. Lásd: Mapping Militant Organizations, Colombia, *Center for International Security and Cooperation*, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/maps/view/colombia>. Megtekintve: 2020. február 10. Ilyen például az Egyesült Önvédelmi Erőkből (*Autodefensas Unidas de Colombia*, AUC, 1997-2006) kivált, illetve annak megszűnése után a Bűnbandák (*Bandas Criminales*, BACRIM) egyesült szervezetben aktív, a kábítószerüzlethez köthető tevékenységet folytató Los Rastrojos és a Los Uribeños csoport.

⁵⁴ Lásd, például:

-Leech, Garry, *The FARC: the longest insurgency* (Zed Books, 2011);

-Holmes, Jennifer S. - Gutiérrez De Piñeres, Sheila Amin – Curtin, Kevin M., A Subnational Study of Insurgency: FARC Violence in the 1990s, *Studies in Conflict & Terrorism* 30, no. 3 (2007), 249-265, <https://doi.org/10.1080/10576100601148456>;

-Molano Alfredo, The Evolution of The FARC: A Guerrilla Group's Long History, *NACLA Report on the Americas* 34, no. 2 (2000), 23-31, <https://doi.org/10.1080/10714839.2000.11722627>;

-Ortiz, Román D., Insurgent Strategies in the Post-Cold War: The Case of the Revolutionary Armed Forces of Colombia, *Studies in Conflict & Terrorism* 25, no. 2 (2002), 127- 143, <https://doi.org/10.1080/105761002753502484>;

-Budai Ádám, Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC): múlt, jelen, jövő, *Nemzet és Biztonság* 9, no. 2 (2017), 68–94;

-Hegedűs Barbara, Történelmi lépés Kolumbiában – a békefolyamat eredményei a FARC gerillaszervezettel, *Nemzet és Biztonság* 9, no. 5 (2017), 45–60;

-Répási Krisztián, Gerillaellenes küzdelmek Kolumbiában és a Fülöp-szigeteken, *Szakmai Szemle* 16, no. 1 (2018), 83–101.

kombináció az alapítás dátumára utal. 1970. április 19-én, jobbra diákok alapították tiltakozásul az aznapi választásokon elkövetett, feltételezett csalások ellen.⁵⁵ A szervezet a kezdetektől fogva fellépett a Kolumbiában kialakult, hagyományos kétpárti rendszer ellen. Akcióik közé tartozott a Dominikai Köztársaság nagykövetségének elfoglalása 1980-ban, az Igazságügyi Palota elfoglalása 1985-ben, és Álvaro Gómez Hurtado⁵⁶ elrablása 1988-ban. Baloldali, marxista ideológia alapján, a forradalmi erőszak – puha célpontok ellen elkövetett támadásokkal, az előbbieken már említett emberrablásokkal, túszejtéssel – harcoltak egyedülálló módon a kolumbiai drokartellek – elsősorban Pablo Escobar Medellín kartellje, valamint az „Északi Völgy” kartell ellen. Támadásaik célpontjai a drogbárók, drogkereskedők, illetve a köreikhez tartozók, továbbá ezek családtagjai voltak. Szabadonbocsátásuk fejében jelentős összegű váltságdíjat követeltek.⁵⁷ Kartell-ellenes tevékenységükre válaszul Escobar létrehozta a „Halál az Emberrablókra” (*Muerte a los Secuestradores*, M.A.S.) szervezetet, amely a *Verdad Abierta* által publikált, a kolumbiai ügyészégi forrásokból származó adatok szerint, a kolumbiai hadsereg huszonöt, a szövetségi rendőrség öt tagjával, továbbá a nyugállományú katonák közül három személlyel, összesen ötvenkilenc személlyel állt szoros kapcsolatban.⁵⁸ Látható módon az M-19 több oldalról került tűz alá: egyszerre léptek fel vele szemben a kormányerők és a velük stratégiai együttműködésben érdekelt kábítószer- és szervezett bűnözői csoportok. Ennek a nyomásnak is betudható, hogy a szervezet elsőként kötött megállapodást a harc beszüntetéséről és a fegyverek beszolgáltatásáról a kolumbiai

⁵⁵ La paz con el M-19, *Semana*, 1997.06.23, <https://www.semana.com/especiales/articulo/la-paz-con-el-m-19/32794-3>. Megtekintve: 2020. február 03.

⁵⁶ Álvaro Gómez Hurtado (1919 – 1995) kolumbiai politikus, volt washingtoni nagykövet (1988-1985). Miután az M-19 elrabolta, filozófiai levelezést folytatott a Carlos Pizarro Leongómez-zel, az M-19 legfőbb vezetőjével. 53 nap után szabadon bocsájtották. Politikusként síkra szállt a kormányzat, a katonai vezetés és a kábítószerrel foglalkozó bűnszervezetek összefonódása ellen. Az „Északi Völgy” nevű kartell egyik vezetője később az állította, hogy Gómez Hurtado komoly veszélyt jelentett Ernesto Samper elnök számára, ezért a kartell megbízásából egy rendőr ezredes szervezte meg a merényletet, amely során 1995-ben megölték. (Lásd: Ospina, Jaime Andrés, ‘Rasguño’ señalo al coronel Danilo González como responsable del asesinato de Álvaro Gómez Hurtado, *Wradio*, 2011.06.24, <https://www.wradio.com.co/noticias/actualidad/rasguño-senalo-al-coronel-danilo-gonzalez-como-responsable-del-asesinato-de-alvaro-gomez-hurtado/20110624/nota/1494467.aspx> Megtekintve: 2020. február 03. Az említett „Rasguño-t” a kolumbiai hatóságok később elfogták, és kiadták az USA hatóságainak. A hivatkozott nyilatkozata az Amerikai Egyesült Államokban hangzott el a vizsgálóbizottság előtt. Samper elnököt több ügyben is vizsgálat alá vetették a kartellekhez fűződő kapcsolata miatt.

⁵⁷ Lásd: Terrorism Research & Analysis Consortium (TRAC), <https://www.trackingterrorism.org/group/m-19>. Megtekintve: 2020. február 02.

⁵⁸ Muerte a secuestradores MAS: Los orígenes del paramilitarismo, *Verdad Abierta*, 2011.09.23, <https://verdadabierta.com/muerte-a-secuestradores-mas-los-origenes-del-paramilitarismo/>. Megtekintve: 2020. február 3.

kormányval. Akkori vezetőjük, Antonio Navarro Wolff a békekötés után több fontos politikai tisztséget is betöltött. Volt egészségügyi miniszter, szenátor és Nariño tartomány kormányzója.

Az M-19 1990 óta inaktív. Példája vélhetően hatott a FARC-EP és a kolumbiai kormány közötti megbékélési folyamatra is. Mint az első szervezet, amely feladta fegyveres harcot, és ezáltal az alkotmányos utat, a politikai küzdelmet választotta, jelentősége túlmutat a szubkontinens terrorszervezeteinek tevékenységén, illetve azok megítélésén.

Argentínában a Montonero Peronista Mozgalom (*Movimiento Peronista Montoneros*, MPM) még a hatvanas években, mint a Juan Domingo Perón hazatéréseért létrejött mozgalom baloldalának gerillaszervezete jött létre. A legnagyobb létszáma mintegy huszonezzer főre tehető, céljuk pedig egy szocialista államrend kialakítása volt, Perónnal az élén.⁵⁹ Ennek érdekében terrorcselekményekkel igyekeztek destabilizálni a kormányzatot; kedvelt módszerük az emberrablás, váltságdíj kikényszerítése, katonai létesítmények elleni támadások voltak. Legjelentősebb akciójukat 1970-ben hajtották végre, elrabolták és egy népi törvényszéki tárgyalás után halálra ítélték és kivégezték Pedro Aramburu volt elnököt, aki jelentős szerepet játszott Perón megbuktatásában 1955-ben. A következő évben a FIAT összeszerelő üzemét foglalták el, ahol 38 autót leöntöttek benzinnel és felgyújtották a dolgozókkal való „szolidaritás” jegyében. 1972-ben a korábbi igazságügyi miniszter, Jaime Perriau ellen terveztek bombamerényletet, de a támadásban a volt miniszter rezidenciáját védő négy rendőr halt meg. Ugyanebben az évben egy közterületi bombamerényletben egy rendőr és egy tűzoltó vesztette életét. Ebben az évben a Sheraton Szálló elleni bombamerényletben, amelyért a felelősséget a Montoneros és a Forradalmi Fegyveres Erők gerillacsoport is vállalta, két kanadai állampolgár halt meg. 1973-ban egy félresikerült emberrablás során meggyilkolták a 3. hadtest hírszerző főnökét, Héctor Irrabaren ezredest. A műveleti költségek fedezésére 1974-ben elrabolták az EXXON olajtársaság egyik igazgatóját, akit csak 14,2 millió dollár váltságdíj kifizetése után bocsátottak szabadon.

Amikor 1973 márciusában J. D. Perón visszaérkezett spanyolországi száműzetéséből, az Ezeiza repülőtéren az őt üdvözlő peronista mozgalom bal és jobb szárnya között közelharc bontakozott ki, amelyet a baloldal háttérbe szorítása

⁵⁹ Montoneros, *Terrorist Research & Analysis Consortium (TRAC)*, <https://www.trackingterrorism.org/group/montoneros> Megtekintve: 2020. január 24.

érdekében a később korlátlan befolyást szerző José López Rega és az általa alapított „Argentin Antikommunista Szövetség” (*Alianza Anticomunista Argentina*, Triple A) szervezett. A tizenhárom halálos áldozattal és közel háromszáz sebesülttel járó tömegverekedés után a peronista mozgalomban szakadás történt. A Montoneros fél évvel később, szeptemberben meggyilkolta a jobboldali szakszervezeti szövetség vezetőjét, José Ignacio Ruccit, majd 1974 elején egy másik, rosario-i szakszervezeti vezetőt. Ezt követően a Montonerost törvényen kívül helyezték. Helyzetük megváltozása ellenére gyakorlatilag a nyolcvanas évek elejéig folytattak – már csak elvétve – harci cselekményeket.⁶⁰

A Népi Forradalmi Hadsereg (*Ejército Revolucionario del Pueblo*, ERP) a hetvenes években, a Forradalmi Munkáspárt (*Partido Revolucionario de Trabajadores*, PRT) keretei között létrejött terrorista szervezet, vezetője Mario Roberto Santucho. A szervezet rövid, alig hét éves fennállása alatt a Vietkong harci taktikáját alapul véve az elhúzódó harcra rendezkedett be, célul tűzve Tucumánban, Argentína egyik legkisebb és igen távoli tartományában egy felszabadított terület kialakítását. 1973-ban megtámadták az Argentin Hadsereg Egészségügyi Szolgálatának központját Buenos Airesben. A támadás során egy tiszt életét vesztette. 1974-ben augusztusában egy félresikerült támadás után a kormányerők az ERP tizenhat harcosát agyonlőtték Catamarca tartományban. Erre válaszul az ERP pár hónappal később kilenc katonát és az egyikük kislányát ölt meg. 1975-ben megtámadták a hadsereg egyik fegyverraktárát. Az akcióban hatvankét ERP tag vesztette életét és még harmincat a katonák jogellenesen kivégeztek, miután megadták magukat. A kormányerők soraiban hét-tíz fő vesztette életét és harmincnégyen megsebesültek.

A Népi Gerilla Hadsereg (*Ejército Guerrillero del Pueblo*, EGP) Saltában, 1963-64-ben alakult, argentin és kubai tagokkal, parancsnokuk Jorge Masetti volt.⁶¹ A

⁶⁰ Lásd bővebben:

-Lewis, Paul H., *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants* (Rowman&Littlefield Publishers, 2006)

-Otero, Rocío, Montoneros y la resistencia: identidad política y estrategia de lucha (1970-1980), *Quinto Sol* 23, no. 1 (2019), 1-18, <https://doi.org/10.19137/qs.v23i1.2001>

-Slipak, Daniela, Comunicar la disidencia. Un recorrido por tres escisiones de Montoneros en los setentas, *Izquierdas*, no. 41 (2018), 141-161, <http://dx.doi.org/10.4067/S0718-50492018000400141>

⁶¹ Masetti Argentínában született, újságíróként egyedül ő tudósított Kubában, a Sierra Maestrában folyó, Fidel Castro és Ernesto Guevara által vezetett fegyveres harcról. Később alapítója volt a Prensa Latina hírügynökségnek, ahol olyanok is dolgoztak, mint Gabriel García Márquez. 1961-ben visszatért a fegyveres harchoz, részt vett a Playa Girón-i harcokban, majd Algériában harcolt a Nemzeti Felszabadítási Front soraiban. 1962-ben, az Arturo Frondizi argentin elnök elleni államesély után merült fel annak ötlete, hogy harci sejtet hozzanak létre Argentínában.

szervezetet Saltában, a bolíviai határhoz közeli dzsungelben hozták létre, először mintegy harminc taggal. Jelentős részük argentin volt, kiegészülve harcedzett kubaiakkal. A csoport rövid ideig volt aktív, mivel azt követően, hogy tevékenységüket nyilvánosságra hozták a sajtóban, a várakozásokkal ellentétben nem kaptak népi támogatást, hanem a kormányerők, a határőrizeti szervek megindították a szervezet felszámolására irányuló, kutató-kereső és megsemmisítő műveleteket. 1964 áprilisában egy ilyen művelet után veszett nyoma Masettinek is.⁶²

A Forradalmi Fegyveres Erők (*Fuerzas Armadas Revolucionarias*, FAR) az Argentin Kommunista Párt és annak részeként működő Kommunista Ifjúsági Szövetség egy csoportjából a hatvanas évek közepe táján jött létre. Elsődlegesen csatlakozni kívántak az Ernesto Guevara vezette gerillacsoporthoz Bolíviában, majd annak felszámolása után Argentínán belüli műveletek végrehajtását tervezték el. Ezek közül a legfigyelemreméltóbb a Buenos Aires vonzaskörzetében található Garín városban elkövetett terrorakció volt. Ennek során a városi bankfiókból pénzt, a vasúti rendőrörsről pedig fegyvereket raboltak el. Az öt csoportban, alig negyven emberrel végrehajtott összehangolt akció egy halálos áldozattal járt. Ezt követően számos más támadást is végrehajtottak, gyakran a Népi Forradalmi Hadsereggel együtt. Emberrablásokat is követtek el vállalkozók ellen, akiket váltságdíj fejében bocsátottak szabadon, illetve további bankrablásokkal növelték anyagi lehetőségeiket. A terrorszervezet létszáma nőtt, a kormányzat aktív ellenintézkedésekkel, emberrablásokkal, titkos kivégzésekkel igyekezett felszámolni a csoportokat, vagy épp szökésben való részvétel miatt végeztette ki az újra elfogott és fogvatartott csoporttagokat, mint például Rawsonban, illetve Trelewben. A szervezet 1971-ben Buenos Aires mellett, Argentína egyik vallási központjában, Pilarban rabolt el egy fegyverszállítmányt. A támadásban egy katona meghalt, egy másik pedig súlyosan megsebesült. 1972-ben megkezdődtek a tárgyalások a Montoneros szervezettel, amelyek elvezettek a két terrorszervezet egyesüléséhez 1973-ban. A FAR vezetői, Marcos Osatinsky és Julio Roqué vezető posztokat kaptak a Montoneroson belül.⁶³

A Peronista Fegyveres Erők (*Fuerzas Armadas Peronistas*, FAP) kérészéletű szervezet volt. 1968. szeptember 17-én jelentek meg a nyilvánosság előtt, amikor

⁶² Lásd részletesen: Héctor Jouvét interjúja a *Lucha armada en la Argentina* lapban, 2005 március–május, 52.

⁶³ FAR: con el fusil del Che, *El Historiador*, <https://www.elhistoriador.com.ar/far-fuerzas-armadas-revolucionarias/> Megtekintve: 2020. január 28.

sikertelken rajtaütést hajtottak végre Taco Raloban, Tucumán tartományban. Maga a szervezet összetétele is érdekes volt, hiszen a peronista mozgalom bal szárnyán helyezte el magát. Az Envar (Cacho) El Kadri vezette szervezet terrorcselekményekkel és sztrájkokkal akart változásokat elérni. Célpontjaik közintézmények, illetve az állam erőszakmonopóliumát megtestesítő szervezetek, valamint termelőegységek voltak. 1971-re a szervezet két csoportra hullott szét. Az egyik a FAP Comando Central tovább folytatta a fegyveres harcot, a másik, a FAP 17, csatlakozott a peronista baloldal több más szervezetéből létrejött Forradalmi Tendenciához (*Tendencia Revolucionaria*)⁶⁴, amelynek közös célja J. D. Perón visszatérésének előkészítése a száműzetésből, és egy szocialista Argentína kialakítása volt.⁶⁵

Míg Argentínában a fentiekén kívül aktív terrortevékenységet folytatott még az Argentin Felszabadítási Front (*Frente Argentino de Liberación*, FAL), a Tacuara Nacionalista Mozgalom (*Movimiento Nacionalista Tacuara*, MNT) is, addig a szomszédos Bolíviában a Ñancahuazú Gerilla Mozgalom (*Guerrilla de Ñancahuazú*) és a Túpac Katari Gerilla Hadsereg (*Ejército Guerrillero Túpac Katari*) követett el támadásokat.

Visszatérve a La Plata vidékére, Uruguayban a legnagyobb ismertségre a Tupamaros Nemzeti Felszabadítási Mozgalom (*Movimiento de Liberación Nacional-Tupamaros*, MLN-T) tett szert. Az szervezet elnevezése a 18. század végének legnagyobb spanyol-ellenes felkelésének vezetőjére, II. José Gabriel Condorcanqui Túpac Amarura utal. Ha megpróbáljuk meghatározni, hogy a Tupamaros gerilla- vagy terrorszervezet volt-e, sajátos kettősséget fedezhetünk fel. Fernando Lopez-Alves *Political crises, strategic choices, and terrorism: The rise and fall of the Uruguayan Tupamaros* című művében gerillaszervezetként említi, amely egy időre terrort alkalmazott, hogy megszerezze az általános elismertséget és városi körülmények

⁶⁴ A „Tendencia Revolucionaria” egy rendkívül széles alapokon létrejött, J. D. Perón hazatérését és az általa meghirdetett argentin (nemzeti) szocializmus kialakítását próbálta elérni. Perón esetében a „nemzeti” szocializmus az internacionalizmus és a marxizmus ellenpontjaként jelent meg, mint a társadalmi közgondoskodás politikai-gazdasági rendszere. Tekintettel arra, hogy Perón katonai attasé volt a Mussolini vezette Olaszországban, és szimpátiával viszonyult a német nemzeti szocialista eszmékhez, egyáltalán nem zárható ki, hogy az argentin fejlődés irányáról kialakított elképzeléseire hatottak a korábbi benyomások és tapasztalatok. A „Tendencia Revolucionaria” keretén belül huszonhárom szervezet, köztük a Montoneros működött együtt. A szervezetek között található Juventud Peronista is hét másik szervezetet foglalt magában. Lásd részletesen: Esa manera de ser joven, *Página/12*, 2006.03.24, <https://www.pagina12.com.ar/diario/suplementos/las12/20-2574-2006-03-24.html>. Megtekintve: 2020. január 28.

⁶⁵ Bővebben: Pozzoni, Mariana, La Tendencia Revolucionaria del peronismo en la apertura política. Provincia de Buenos Aires, 1971-1974, *Estudios Sociales*, no. 36 (2009), 173–202.

között harcoljon a Kormány ellen.⁶⁶ A szervezet 1956 és 1967 között ment át a radikalizálódás folyamatán, amelynek eredményeként a terror eszközt kezdték alkalmazni. Az MLN-T, mint szervezet kialakulásának korai stádiumában tevékenységük homlokterében a vidék mozgósítása állt. Céljuk volt a városi és a vidéki dolgozók stratégiai egységére való törekvés a Kommunista Párt által vezetett szakszervezeti mozgalom a CNT égisze alatt. 1962-ben a cukormunkások rendkívül rossz helyzete miatt a figyelem felhívása érdekében, a szakszervezetek megszervezték a munkások „éhség” menetét, melytől a nehézségeket megoldó, kormányzati intézkedéseket reméltek. Szándékuk kudarcba fulladt, mivel törekvésük heves ellenállásba ütközött a kormányzat, a földbirtokosok, de még a városi lakosság részéről is. A sikertelenség hatására 1963-ban a szakszervezetek egyik vezetője, Raúl Sendic úgy ítélte meg, hogy a politikai harc helyett a fegyveres harc módszerével lehet elérni a kívánt változásokat.⁶⁷ Sendic még abban az évben megalapította az MLN-T-t. A Tupamaros, mint harci szervezet az első időszakában leginkább bankrablásokat, fegyverrablásokat követett el. Laktanyákat támadtak meg, hogy fegyverhez és lőszerhez jussanak. Eközben nem feledkeztek meg a politikai propagandáról sem: röpcédulákat szórtak szét, magyarázva cselekedeteik indíttatását, hátterét és céljait. Sajátos kombinációja volt ez a vidéki gerilla-taktika alkalmazásának városi körülmények között.

A terror eszközt 1967-től használták. Ekkor kezdtek emberrablásokat és gyilkosságokat elkövetni, melyek célpontjai rendőrök és katonák voltak. Nem válogatás nélkül, hanem nagyon pontosan, célzottan hajtották ezeket végre. Ez az időszak nem volt hosszú, csupán 1971-ig tartott, de rendkívül nagy sajtónyilvánosságot kapott. 1971 végére a terrort felváltotta a városi gerilla taktika alkalmazása, ami a szervezet aktív időszakának végéig jellemző maradt. A terrort olyan taktikai módszerként fogták fel és alkalmazták, amelyet szükség esetén fel lehet váltani más eljárásokkal.⁶⁸ A terror arra szolgált, hogy a hatóságoktól engedményeket csikarjanak ki, és ezzel népszerűsítsék a szervezetet. A marxista megközelítés helyett inkább Guevara fókusz-megközelítését tartották megvalósíthatónak a vidéki

⁶⁶ Lopez-Alves, Fernando, Political crises, strategic choices, and terrorism: The rise and fall of the Uruguayan Tupamaros, *Terrorism and Political Violence* 1, no. 2 (1989), 202, <https://doi.org/10.1080/09546558908427023>

⁶⁷ Sánchez Cuenca, Ignacio, *The Historical Roots of Political Violence: Revolutionary Terrorism in Affluent Countries* (Carlos III. University of Madrid - Cambridge University Press, 2019), 40.

⁶⁸ Lopez-Alves, 1989, 203.

mozgalmak mellett a városi tevékenység aktivizálására. A szervezet identitása – több más, baloldali radikális szervezettel és terrorcsoporttal ellentétben – a vidéki gyökerekből táplálkozva jutott el a városi gerillaharc módszeréig, sajátos, konvergens módon továbbfejlesztve mind Mao-Cetung elméletét a vidéki gerillaharcról, mind pedig a városi gerillaharc elméletét és gyakorlatát. Ennek oka, hogy a létező baloldali szervezetek képtelenek voltak tőkét kovácsolni a válságból, forradalommá változtatva azt. A cél természetesen a Kormány fokozatos elszigetelése volt aktív gerilla-tevékenységgel a városokban. A Tupamaros szerint ez a taktikájuk megfelelt Uruguay objektív feltételeinek.⁶⁹ Sajátos volt az is, hogy ugyan az MLN-T szocialista irányzatúnak határozta meg önmagát, ám nélkülözte a társadalmi modellt. Elveikben az emberi tevékenység középpontjában az ember és nem a haszon állna.⁷⁰ Az MLN-T nem tette magáévá a szovjet ideológiai alapokon álló kommunista pártok nemzetközi élcsapat-szemléletű elveit, hanem inkább szélesebb társadalmi alapokon nyugvó, nemzeti antiimperialista irányt képviselt.⁷¹ Ez részben megmagyarázza, hogy az Uruguayi Kommunista Párt befolyása az MLN-T-re, illetve később a Széles Frontra, miért nem volt akkora, mint más, baloldali, marxista-trockista-maoista terrorszervezetek esetében.

A Tupamaros vezetői általánosságban teljesen átlagos családokból származtak, és voltak közöttük szocialisták, a Blanco Párt, de a Colorado Párt hívei is. Sokan közöttük nagy tiszteletnek örvendő szakemberek voltak, akik más szervezetekben is fontos szerepet játszottak.⁷²

Az MLN-T tevékenységének volt egy sajátos erkölcsi specifikuma: az orosz Narodnaja Voljához hasonlóan moralizáltak, gondolkodtak. A korok és a körülmények közötti jelentős különbségek ellenére érdekes a hasonlatosság a Narodnaja Volja és a szintén oroszországi Szociálforradalmár Párt, közismertebb nevén az eszerek, és az MLN-T között.⁷³ A szervezet belső vitáinak egyik központi témája a terrorizmus határai voltak. Olyan kérdésekre keresték a választ, mint: milyen mértékű erőszakot és emberölést igazolhat a forradalom ügye? Milyen alapon és ki válassza ki a

⁶⁹ *Tricontinental*, 1971.01.01, 8. (Az Afrikai, Ázsiai, és Latin-Amerikai Népek Szolidaritási Szervezetének folyóirata)

⁷⁰ Marenales, Julio, Uruguay: Breve historia del Movimiento de Liberación Nacional – Tupamaros, *La Haine*, <https://www.lahaine.org/internacional/historia/tupamaros.htm>. Megtekintve: 2020. február 10.

⁷¹ Marenales, i.m.

⁷² Lopez-Alves, 1989, 208.

⁷³ Lásd bővebben: Ivianski, Zeev, The Moral Issue: Some Aspects of Individual Terror, in Rapoport, David C. – Alexander, Y. (szerk.) *The Morality of Terrorism* (Pergamon, 1982), 229-266, <https://doi.org/10.1016/C2013-0-03442-1>

célszemélyeket, célpontokat, hogyan bánjanak a túsokkal? Meddig lehet elmenni a terror alkalmazásában anélkül, hogy rabjaivá ne váljanak? Hogyan egyeztethető össze a „forradalmi morál” a vele ellentétes erkölcsi elvekkel? A viták eredménye talán abban is látható, hogy a Narodnaja Voljához hasonlóan a Tupamaros is igyekezett elkerülni a felesleges vérontást, így az MLN-T akciói a célszemélyen kívül nem követeltek más áldozatokat.⁷⁴

Az MLN-T első, halálos áldozattal járó műveletére 1966. december 22-én került sor, amelyben a szervezet érzékeny veszteségeket szenvedett. Több tagja börtönbe került, a tagok jelentős része kénytelen volt illegálisba vonulni. A szervezet nagy reményeket fűzött Óscar Gestido elnökké választásához 1967 márciusában, ám decemberi halála és az alelnök, Jorge Pacheco Areco hatalomra jutása szertefoszlatta a reményeket. Pacheco Areco kemény kézzel igyekezett megerősíteni a politikai helyzetet. A rendkívüli állapot körülményeihez hasonlóan rendeleti úton kormányzott, de nem oszlatta fel a parlamentet.

Az MLN-T 1969. október 8-án Pando városában megtámadta a helyi tűzoltó laktanyát, a telefonközpontot, két bankfiókot és a rendőrőrsöt. A támadás első részének sikere után a második fázisban az MLN-T több tagja, köztük a vezetők egyike, életét vesztette, és több mint harmincan kerültek rács mögé. Szinte egyedülálló módon, az erősen meggyengült szervezet politikai támogatása a kudarcba fulladt akció után és ellenére nőtt, sok helyen alakultak támogatócsoportok, ami lehetővé tette a személyi állomány növelését.⁷⁵ Az MLN-T az ezekből kiválogatott szimpatizánsokat „hadoszlopokba” szervezte. A politikai feladatokra létrehozták az úgynevezett „70-es hadoszlopot”, amely kapcsolatot tartott fenn a nyíltan működő szervezetekkel. Ennek segítségével az MLN-T társalapítója lett a balközép beállítottságú, demokratikus, antiimperialista „Széles Frontnak” (*Frente Amplio*).⁷⁶

1970-ben és 1971-ben több sikeres foglyszöktetést hajtottak végre, amire a kormányzat szélsőséges erőszakkal válaszolt és kihirdették a rendkívüli állapotot. Ennek során elfogták az MLN-T több vezetőjét, köztük Raúl Sendicet és José Mujicát

⁷⁴ Lopez-Alves, 1989, 203.

⁷⁵ Lopez-Alves, 1989, 203.

⁷⁶ Az 1971. február 5-én megalakított koalíció egyik alapítója és első elnökjelöltje az abban az esztendőben esedékes választásokon Líber Seregni Mosquera tábornok (1916 – 2004) volt. A 2005-ös és a 2015-ös választásokon győztes Dr. Tabaré Vázquez Rosas is ehhez a koalícióhoz tartozik. Nem véletlen, hogy második elnöki periódusa során két évig az MLN-T-t alapító Raúl Sendic fia volt az alelnöke.

is.⁷⁷ 1972-ben a legitim elnök, Juan María Bordaberry támogatásával a fegyveres erők átvették a tényleges hatalmat. 1973 februárjában Bordaberry szeretne volna visszavenni a teljes elnöki jogkört, ám megelőzendő egy ellene irányuló katonai puccsot a szárazföldi erők és a légiereő részvételével, kompromisszumra kényszerült. Ennek alapján hozták létre a polgári-katonai diktatúra legfelsőbb szerveként működő Országos Nemzetbiztonsági Tanácsot (*Consejo de la Seguridad Nacional*, COSENA). 1973. június 27-én Bordaberry végül egy sajátos „önpuccsal” visszaszerezte az irányítást a fegyveres erők felett.

Az 1985-ig tartó diktatúra időszakában elkövetett jogsértéseket vizsgáló Béke Bizottság (*Comisión para la Paz*) és a Köztársasági Egyetem által végzett vizsgálatok alapján 167 uruguayi és 6 argentin állampolgár tűnt el, valamint egy gyermek, akinek a szülei szintén eltűntek. A 167 uruguayi állampolgárból 28-an Uruguayban, 130-an Argentínában, 7-en Chilében és 2-en Paraguayban tűntek el.⁷⁸

Az alábbi táblázatban látható az MLN-T által végrehajtott támadások áldozatainak száma kategóriánként. Figyelembe veendő, hogy Montevideo, mint műveleti központ ebben az időszakban 2,890,000 lakosú nagyváros volt, melynek területe a hozzá tartozó régióval együtt 2280 négyzetkilométer. Az sem mellékes, hogy a táblázat nem tartalmazza a kisebb rajtaütéseket és a rádióállomások elfoglalását.

Műveletek	Szám
Fegyveres összeütközés a rendőrséggel és a katonasággal	50
Tűzok kivégzése	1
Bankrablás	20
Bombamerénylet	13
Gyilkosság a „halálbrigádok” és a felkelő-ellenes erők tagjai ellen	8
Emberrablás	10
Nagy katonai művelet	5
Fogolyszökés	9
A Tupamaros összes művelete a fenti időszakban	116

3. táblázat: A Tupamaros tevékenysége 1964 és 1972 között⁷⁹

⁷⁷ José Mujica (1935 -) 2010 és 2015 között az Uruguay Keleti Köztársaság államfője volt.

⁷⁸ Lásd részletesebben: *Informe Final de la Comisión para la Paz* (Montevideo, 2003), https://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/commissions/Uruguay-Report_Informal.pdf és Rico, Álvaro, szerk., *Investigación histórica sobre la dictadura y el terrorismo de Estado en el Uruguay (1973-1985)* (Universidad de la República Oriental del Uruguay, 2008), <https://www.fhuce.edu.uy/index.php/institucional/ddhh-sociedad/pasado-reciente/investigacion-historica-sobre-la-dictadura-y-el-terrorismo-de-estado> Mindkettő megtekintve: 2020. február 10.

⁷⁹ Forrás: Costa, Omar, *Uruguayan and Brazilian press accounts of the group's activities, and interviews*, *FBIS Daily Reports*, 1971, idézi Fernando Lopez-Alves, 1989, 233.

Latin-Amerika egyik legveszélyesebb és legismertebb terrorszervezete a Fényes Ösvény, amelynek hivatalos neve: „Perui Kommunista Párt – Fényes Ösvény” (*Partido Comunista Peruano – Sendero Luminoso, PCP – SL*). Ez a szervezet a Kommunista Párt Vörös Zászló nevű frakciójából szakadt ki Abimael Guzmán⁸⁰ vezetése alatt. A PCP – SL az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumának 2004. április 22-én kiadott és a külföldi terrorszervezeteket tartalmazó listáján a 36. helyen található.⁸¹

A Fényes Ösvény, mint terrorszervezet, első támadását 1980. május 17-én hajtotta végre, amikor az 1964 óta először tartott demokratikus választások során felgyújtottak egy szavazatszedő urnát a szavazólapok nagy részével együtt Ayacucho mellett Chuschiban.⁸² A támadás célja a választás megzavarása volt. Más helyeken, például Lima elővárosában, San Martín de Porresben is több támadást hajtottak végre. A támadások nem okoztak lényeges fennakadást a választásokban, amelyeket Fernando Belaunde Terry, a Népi Akció Párt jelöltje nyert meg. Annak érdekében, hogy Guzmán elmélete szerint a sendero-eszme mélyebben behatoljon a társadalom legkiszolgáltatottabb, legcsalódottabb rétegeibe még a széleskörű fegyveres harc előtt, további kisebb, leginkább pénzeszköz és fegyverbeszerző támadásokat hajtottak végre.⁸³ Ezek közül kiemelkedik az Ayacucho-i börtön elleni támadás 1982. március 3-án.⁸⁴ Ezen a napon történt az is, hogy Guzmán bejelentette a „Népi Gerilla

⁸⁰ Manuel Rubén Abimael Guzmán Reynoso (1934-) az Ayacuchoiban található San Cristóbal de Huamanga Nemzeti Egyetem filozófiatanáraként ismerkedett meg a marxizmussal, majd a maoizmussal. A Perui Kommunista Párton belüli, a hatvanas években bekövetkezett szakadás visszatükrözte a Szovjetunió Kommunista Pártja és a Kínai Kommunista Párt közötti szakítást. Ennek során Guzmán a maoista szárnyhoz csatlakozott, mi több, a „Fényes Ösvény” frakció vezetője lett. 1971-ben az egyetemen megalakították a Mariátegui Szellemi Munka központot, ahol első, 1965-ös kínai látogatása és Mariátegui *Hét tanulmány...* című munkája alapján egyre inkább a Mao Cetung által kidolgozott forradalom-elméletet tartották Peru számára megvalósíthatónak, szemben a lenini forradalom-elmélettel. Lásd: Apter, David E., szerk., *The Legitimization of Violence* (Yale University – Palgrave Macmillan, 1997), 48. A hetvenes években Guzmánt már többször letartóztatták az Arequipa városában kitört erőszakos zavargásokban való részvételért. Illegálisba vonult, és felvette a „Gonzalo elnök” álnevet. 1992-ben fogták el. A Fényes Ösvény terrorszervezet által 1980 és 1992 között végrehajtott cselekményekért több tárgyalási szakaszban többszörös életfogytiglani szabadságvesztésre ítélték. Jelenleg több társával együtt a legbiztonságosabb börtönben, a callaói haditengerészeti támaszponton tartják fogva.

⁸¹ U. S. Department of State, Foreign Terrorist Organizations Office of Counterterrorism. Fact Sheet, 2004.04.22, <http://www.state.gov/s/ct/rls/fs/2004/12389.htm>. Megtekintve: 2020. február 10.

⁸² A helyszín kiválasztásában szerepet játszott az Ayacucho szimbolikus jelentősége, mivel az 1824-ben Antonio José de Sucre vezetésével a függetlenségért harcolók itt, az Ayacucho-i csatában aratták utolsó, döntő győzelmüket a spanyol gyarmati csapatok felett.

⁸³ Moreno, José Manuel, Sendero Luminoso, narcoterrorismo y seguridad en el Perú, *Análisis GESI* (Grupo de Estudios en Seguridad Internacional), no. 25 (2016), <http://www.seguridadinternacional.es/?q=es/print/882>. Megtekintve: 2020. május 20.

⁸⁴ A Peruban aktív másik terrorszervezetek, az 1982 és 1987 között tevékenykedő, marxista Túpac Amaru Forradalmi Mozgalom (*Movimiento Revolucionario Túpac Amaru, MRTA*) nagymennyiségű

Hadsereg” megalakítását. A központi kormányzat által indított és a hadsereg által végrehajtott ellentámadás gyakorlatilag kudarcot vallott, ám 1983-ra a vidéki lakosság körében a véres támadások miatt elkezdődött az eltávolodás a „Fényes Ösvénytől”. Ennek egyik látványos jele az Huaychao-i mészárlás volt, amikor a helyi lakosok hét sendero-harcost öltek meg bosszúból. Válaszul a terrorszervezet nyolcvan tagja Lucanamarcaiban megkínzott és lemészárolt 69 különböző életkorú földművest. Több más helyen is összeütközések voltak a Fényes Ösvény helyi bizottságai és az ottani lakosok között. 1985-re a szervezet áldozatainak száma elérte az ezer-ötszázat.⁸⁵ A gerillavadászatban a reguláris erők is gyakran alkalmaztak csoportos, helyenként tömeges retorziókat, gyilkosságokat, ahogy ez Putisban is történt, ahol a tisztogató akció száztizenhét polgári áldozattal járt, vagy a San Juan de Luringacho-i, a Santa Barbara-i és az El Frontón-i börtönben, ahol több mint háromszáz, terrorizmussal vádolt rabot gyilkoltak meg.⁸⁶ Guzmán úgy vélte, ezek az erőszakcselekmények, mint az állami terrorizmus ékesszóló példái, segítenek megerősíteni a Fényes Ösvény támogatottságát a vidéki lakosság körében, ám ekkorra a vidéki lakosság a Haditengerészet támogatásával már önvédelmi bizottságokat hozott létre azzal a céllal, hogy kiszorítsák a terrorszervezetet legfontosabb és legértékesebb bázisüregéről, az Apurimac és Ene folyó vidékéről.⁸⁷ A terrorszervezetre kényszerített kétfrontos harc egyik velejárója volt, hogy a Fényes Ösvény egyre gyakrabban követett el robbantásos merényleteket gépkocsiba rejtett töltetekkel városi, vagy városias településeken is. A kilencvenes évek elején, amikor Guzmán kultusza a legmagasabb szinten volt – Marx, Lenin és Mao mellett a „forradalom negyedik kardjaként emlegették és az általa vezetett szervezet létszáma elérte a háromezer főt,⁸⁸ az 1990-ben megválasztott Alberto Fujimori elnök a 740/1991 számú rendelettel jogi felhatalmazást adott a „Paraszti Körök” és az „Önvédelmi Bizottságok” felfegyverzésére. Ezzel a vidéki lakosság rendkívül széles köreit sikerült bevonnia a terrorszervezet elleni küzdelembe. Az eredmény nem váratott magára sokat. 1992. szeptember 12-én este Lima Surquillo negyedében elfogták Abimael Guzmánt és több, a „Fényes Ösvényben” vezető

fegyvert és robbanóanyagot halmozott fel, valamint kiépítette kiképző hálózatát mielőtt még akcióit elkövette volna.

⁸⁵ Moreno, 2016, i.m.

⁸⁶ Moreno, 2016, i.m.

⁸⁷ Moreno, 2016, i.m.

⁸⁸ Hazleton, William A. - Woy-Hazleton, Sandra, Sendero Luminoso: A communist party crosses a river of blood, *Terrorism and Political Violence* 4, no. 2 (1992), 62-83, <https://doi.org/10.1080/09546559208427149>

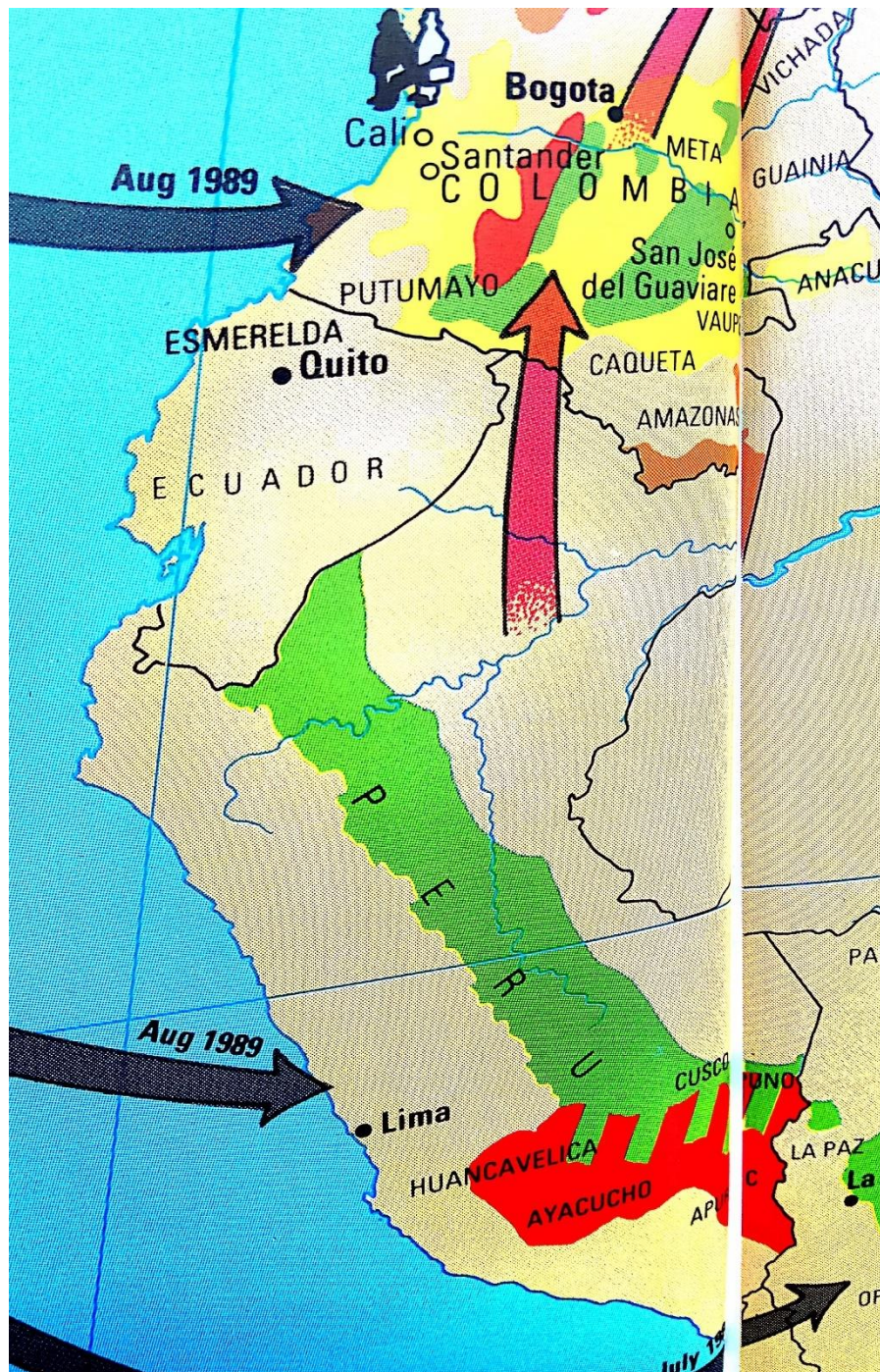
szerepet betöltő társát. Ezzel felgyorsult a szervezet eróziója. A jogszabály adta lehetőséggel élve nagy létszámú csoportokban tették le a fegyvert a Fényes Ösvény harcosai, ami rendkívüli módon csökkentette a szervezet harcértékét és műveleti képességeit. A terrorcsoport marginalizálódását tovább gyorsította a Guzmán elleni per, illetve a több fázisból álló eljárás.

A Fényes Ösvénnyel kapcsolatban kiemelt jelentőséget kap a kábítószertermelés és –kereskedelem, mint a terrorfinanszírozás egyik legismertebb és az adott terrorszervezet szempontjából legfontosabb forrása. A terrorszervezet kapcsolata a kábítószerüzlettel még a hálózat kiépülésének időszakára, a nyolcvanas évekre nyúlik vissza, következésképpen ez a fajta „nem forradalmi” tevékenység folyamatosan fontos része volt a pénzügyi háttérforrások biztosításának. Guzmán elfogása és a létfontosságú területi és anyagi bázisok elvesztése, valamint a vidéki lakosság és a hatóságok részéről tapasztalt hatékony fegyveres ellenállás miatt a terroristák elvesztették a lehetőséget, hogy rablásokból és „forradalmi adók” beszédéséből finanszírozzák tevékenységük egy részét – a kábítószer-kereskedelmen felül.⁸⁹ Jórészt ennek tudható be, hogy a kábítószerüzlet vált a legfontosabb bevételi forrássá, ahogy azt Edgar Mejía Asencio, alias „Izula”, 2010. október 13-iki elfogása után a rendőrségen tett vallomásában kijelentette, hogy „2004 óta foglalkoztak kábítószer előállításával és az ő általa felügyelt területen évi öt tonna kokaint gyártottak és adtak tovább „Artemio” (a Sendero Lumioso vezetője 2010-ben) partnereinek. Az Azul de Magdalena településen található laboratóriumban, ahol három kolumbiai vegyész dolgozott, kéthavonta nyolcszáz kilogramm kokaint állítottak elő.”⁹⁰ Ez a mennyiség évi 4,8 tonnát jelent, amelynek piaci értéke 2012-es 185 USD/ gramm áron (4,8 millió gramm x 185 USD-vel számolva) 888 millió (!) dollár.⁹¹ Nyilvánvaló, hogy ennek csak egy része jutott a Sendero Luminoso műveleteinek, illetve szervezeti költségeinek finanszírozására, de akkor is óriási összegekről van szó.

⁸⁹ Moreno, 2016, i.m.

⁹⁰ Shining Path Guerrilla Describes Life in the Drug Trade, *Insight Crime*, 2010.11.23, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/shining-path-guerrilla-describes-life-in-the-drug-trade/>. Megtekintve: 2020. február 20.

⁹¹ Woody Christopher, Cocaine prices in the US have barely moved in decades — here's how cartels distort the market, *Business Insider*, 2016.10.13, <https://www.businessinsider.com/how-much-does-cocaine-cost-in-the-us-2016-10>. Megtekintve: 2020. február 20.

2. kép: Peru: a kokacserje termőterülete, a Sendero Luminoso által ellenőrzött terület, valamint a kábítószer-csempészség legfontosabb iránya, és az amerikai kábítószer-ellenes különleges egységek telepítésének helye⁹²

A Fényes Ösvény, mint a baloldali forradalmi ideológia alapján álló terrorszervezet, a mai napig létezik, fennmaradt, ám az elmúlt évtizedben már elsősorban, mint a

⁹² Forrás: Kidron, Michael – Smith, Dan, *The New State of War and Peace* (Touchstone Book, 1991), 11. Jelmagyarázat: zöld terület: a koka-termesztés térsége, piros terület: a SL által ellenőrzött terület, narancs színű nyíl: a kábítószer-csempészség legfontosabb iránya, fekete nyíl: az amerikai kábítószer-ellenes különleges erők telepítésének helye

kábítószer-kereskedelemben, vagyis a szervezett bűnözés különösen veszélyes területén, ismert aktív szervezetként.⁹³

2.2. A műveleti területek összehasonlító vizsgálata

Ha meg akarjuk érteni a terrorizmus sajátos jellegét Latin-Amerikában, mélyebben kell tanulmányozni annak hátterét, gyökereit. A szubkontinens esetében, más térségekkel összehasonlítva eltérőek a történelmi, politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális gyökerű motivációs tényezők. Ezen belül meg kell érteni, mi az autokton, illetve a gyarmatosítók által behozott kultúrák szerepe. Ennek vizsgálatakor találkozunk azzal a jellegzetességgel, hogy a latin-amerikai terrorizmus nem egységes, monolitikus jelenség: ideológiájában, gyökereiben, célcsoportjában és földrajzi „elkötelezettségében”, műveleti területének határaiban, valamint az erőszakot alkalmazók társadalmi-hatalmi helyzetében is eltérő csoportokat azonosíthatunk. Így jelenik meg a kettéválás, az állami terrorizmus és a terrorizmus exportja.

A parasztságnak a kritikus társadalmi-politikai és gazdasági eseményekben és folyamatokban játszott szerepéhez sajátos módon kapcsolódó jelenség a terrorizmus két (műveleti) irányra oszlása. A két irány a vidéki és a városi terrorizmus, ami csak látszólag ennyire egyszerű, hiszen a különbségnek ideológiai okai is vannak, amelyek az alkalmazott taktikákra is hatással voltak és vannak. A két irányzat közötti koncepcionális eltérésről az ideológiákat ismertető részben bővebben is szót ejtünk. Nyilvánvaló, hogy az egyes irányzatok az ideológiák mentén eltérő társadalmi bázisra támaszkodnak, és eltérő a vezető-irányító csoport is, ahogy eltérő a műveleti terület, illetve a logisztikai háttér és a harcosok társadalmi háttere is. Ami közös bennük, hogy mindkét irányzat képviselői átmentek a radikalizálódás folyamatán, hiszen

„minden társadalomban voltak, vannak és lesznek olyanok, akik számára nem elfogadhatóak a társadalmi fejlődés adott szintjére jellemző politikai, társadalmi, gazdasági struktúrák, vágynak azok gyors, mondhatni radikális, megváltoztatására, esetleg a vágyakozáson túlmenően egyedül, vagy társakkal, igével, vagy karddal, tesznek is valamit a fennálló rend befolyásolására, megváltoztatására. [A tendenciák képviselőinek radikalizációját azonban alapvetően társadalmi helyzetük, gyökereik, továbbá a kialakult erkölcsi értékrendjük és a megtapasztalt élethelyzetek közötti diszharmonia érzékelése és értékelése határozza meg.] Lehetnek közöttük olyanok, akik számára a

⁹³ A szervezet tevékenységéről lásd még:

Mason T. David - Swartzfager Janet, Land reform and the rise of Sendero Luminoso in Peru, *Terrorism and Political Violence* 1, no. 4 (1989), 517-538,

<https://doi.org/10.1080/09546558908427041>;

Mason, T. David – Company, Christopher, Guerrillas, drugs and peasants: The rational peasant and the war on drugs in Peru, *Terrorism and Political Violence* 7, no. 4 (1995), 140-170,

<https://doi.org/10.1080/09546559508427322>

többgenerációs szegénység, a sajátos szubkultúra valósága, az oktatás és képzés színvonala és perspektívatlansága, a sport, vagy más, esetleg művészeti tevékenység, mint kitörési lehetőség megvalósíthatatlansága, oda vezethet, hogy a drogokban, a bűnözésben, vagy épp a terrorizmusban gondolhatják megtalálni a megoldást.”⁹⁴

A radikalizációnak ez a fajta gyökere leginkább a vidéki gerillaharcosok radikalizálódási folyamatára jellemző. Ezzel szemben áll, vagy ha a terrorizmust egy társadalmon belüli komplex jelenségként kezeljük, ezt kiegészíti

„a másik, szintén a jóléti társadalomban, autonóm módon radikalizálódó csoport, (amely) épp az ellenkező társadalmi véglet soraiból kerül ki. Ezek a fiatalok leggyakrabban anyagi, fizikai jólétben élnek, a magasabb társadalmi körök magatartási normáinak megfelelő nevelésben, képzésben részesülnek, társadalmi érvényesülési perspektíváik megkérdőjelezhetetlenek.”⁹⁵

Latin-Amerikában ők alkották a városi gerillák többségét, Argentínában, Uruguayban, de megtalálhatók voltak Nicaraguában, Salvadorban és Guatemalában is.

2.2.1. A műveleti területről általában

Vizsgáljuk meg egy kicsit közelebbről a két irányzat által elkövetett cselekmények jellegzetességeit! Elsőnek nézzük meg az egyik alapvető jellegzetességet, a műveleti területet! Aktualitását az adja, hogy az utóbbi néhány évtizedben elkövetett terrorcselekmények szinte kizárólag nagyobb településeken, városokban történtek, míg a terrorizmus korai stádiumában, gyakran a rurális zónák, vidéki települések, logisztikai célpontok, utak stb. voltak a művelet helyszínei, illetve a műveleti területek.

A vizsgálat azért is sajátos, mert a „műveleti terület” definiálása inkább hiányos, mint hézagos. Legtöbbször katonai értelemben, a különleges katonai műveletek végrehajtásához kapcsolódva esik róla szó.⁹⁶ A hazai rendvédelmi terminológiában a műveleti területet, mint terrortámadással kapcsolatosan lezárandó helyet csak a 30/2011. (IX. 22.) számú BM rendelet „a rendőrség szolgálati szabályzatáról”⁹⁷ érinti. Ezen kívül más, magasabb szintű jogszabályba foglalt meghatározás nem ismeretes.

⁹⁴ Bács Zoltán György, A radikalizáció és a terrorizmus kapcsolata, egyes formái, gondolatok a megelőzés lehetséges perspektíváiról, *Nemzetbiztonsági Szemle* 5, no. 1 (2017a), 8.

⁹⁵ Bács, 2017a, 8.

⁹⁶ Lásd: Forray László, A Magyar Honvédség különleges műveleti képessége, a katonai erők alkalmazásának keretei között, *Hadtudományi Szemle* 5, no. 1-2 (2012), 10–28.

⁹⁷ 30/2011(IX. 22.) számú BM rendelet „a rendőrség szolgálati szabályzatáról” 7. Biztonsági intézkedések 10§ i) (2) bek. (e)

2.2.2. A műveleti terület jellemzői városon kívül

A múlt században a kontinens országainak agrárius jellege miatt a mezőgazdaságból élő, ám földtulajdonnal csak elvétve rendelkező, a nagy latifundiumok és a jobbra észak-amerikai gyökerű, de helyi mezőgazdasági vállalkozások iparszerű gazdálkodása következtében hátrányos piaci helyzetben lévő tömegek biztosították a vidéki gerilla csoportok élőerő-utánpótlását és a potenciális vezetőket.⁹⁸ Társadalmi helyzetükből, helyismeretükből és a társadalmi kapcsolataikból adódóan a mezőgazdasági területeken, az ott található településeken, városokban hajtottak végre akciókat, terrorcselekményeket, amelyek eredménye leginkább a termelőeszközökben, az építményekben, illetve a felhalmozott tartalékokban okozott kár volt.⁹⁹ Ezek mellett előfordultak halálos áldozatokkal járó, célirányos támadások is a közintézmények, illetve a terület gazdaságában meghatározó szerepet játszó külföldi cégek helyi vezetői, illetve magas beosztású alkalmazottai ellen. Erről a gerilla-harcmodorról foglalkozó, egyik tanulmányában Békés Márton így ír: „a gerilla-harcmodor akkor igazán hatékony, ha gyors taktikai mozgásokat végez, a lakosság támogatja, és erősen szegdedt (hegyes-völgyes, vizekkel és mocsarakkal tarkított) terepen megy végbe.”¹⁰⁰

A gerilla csoportok maximálisan kihasználták a terepadottságok kínálta logisztikai hátteret. Kiképző- és raktárbázisaik leggyakrabban az erdős, közúton, katonai szállítóeszközökkel, nehéztechnikával nehezen megközelíthető területeken voltak. A terepadottságok és lakossági kapcsolataik lehetővé tették a diverzifikált beszerzési források leplezését is. Harci taktikájuk a meglepetésszerű, egy, vagy több, viszonylag kis létszámú, ezért nagy mozgékonyaságú csoportok által végrehajtott rajtaütésre épült. A felderítés során saját ismereteikre, tapasztalataikra, illetve kapcsolati hálójukra támaszkodhattak.¹⁰¹ A rajtaütés után gyors visszavonulás és elrejtőzés következett,

⁹⁸ Lásd: Fals Borda, Orlando, The Significance of Guerrilla Movements in Latin America, *Cross Currents* 18, no. 4 (1968 ősz), 451–458.

⁹⁹ Fals Borda, 1968, 451–458.

¹⁰⁰ Békés Márton, A gerilla-hadviselésről, *Kommentár* 11, no. 4. (2016), 8. A gerilla-hadviselés történelmi gyökereinek feltárásával, a fejlődés politikai és hadelméleti feldolgozásával több magyar szerző is foglalkozott már. Csak néhányan közülük: Forgács Balázs, Reglamente de Partidas y Cuadrillas – Az első gerillaszabályzat, *Hadtudományi Szemle* 10, no. 1 (2017), 23–35. Forgács Balázs, A néppel az uralkodóért. Az első gerillaelméletek, *Felderítő Szemle* 15, no. 1 (2016), 21–57. Jobbágy Zoltán, A háború antropológiája: primitív hadviselés, gerilla hadviselés és a szövetséges összhaderőnemi műveletek sikere, *Hadtudomány* 25, no. E-szám (2015), 67–78.

¹⁰¹ Bővebben: Ranstorp, Magnus, szerk., *Mapping Terrorism Research: State of the Art, Gaps and Future Direction* (Routledge, 2006), 44.

úgy hogy a keresésükre és üldözésükre mozgósított erőket is igyekeztek megosztani, megtéveszteni.

Mivel az egyes országokban a gerilla-ellenes harcra a reguláris erők, a katonaság különleges egységeit képezték ki, azok az akkori észak-amerikai ranger-kiképzés sajátosságai miatt nem tudtak eredményesen harcra szállni a gerilla csoportok ellen. Az amerikai kiképzők a megelőző felderítés során számításba vették a lehetséges együttműködést a lakosság és a terrorelhárító katonák között, de nem fordítottak elégséges figyelmet arra, hogy mélyebben elemezzék a helyi lakosság, a gerilla csoportok és a legénységi állomány jelentős részének szinte azonos társadalmi-gazdasági hátterét. A külföldi kiképzők vietnami tapasztalataikat egy olyan közegben szerezték, ahol a partizánok és az általuk támadott erők legnagyobb része idegen nemzetiségű és eltérő kultúrájú volt.¹⁰² Ebből következően Latin-Amerikában a terrorellenes műveleteknek a hatékonysága, amikor mindkét oldalon, a gerillákra vadászó egységekben és a terrorista csoportokban is azonos hátterű személyek, katonák és gerillák csoportjai vettek részt, nem volt épp optimális, hiszen az altisztek és a sorkatonák családjai, illetve a másik oldalon a gerillaharcosok és családjaik azonos társadalmi és gazdasági problémákkal küzdöttek.

2.2.3. A város, és a városi gerillák

A városi gerilla és a korábbi népfelkelő közötti különbség Kőszergvári Tibor szerint:

„a városi gerilla [...] jelentősen különbözik a korábbi népi felkelő harcostól, mert nem az erdős-hegyes terepen, hanem a városok épületei és rejtőzést lehetővé tevő csatornahálózata, pincéi, és katakombái között készül fel a kitűzött politikai cél: a fennálló hatalom megdöntését, vagy a megszálló idegen erők kiűzését lehetővé tevő gerillaküzdelem megszervezésére és sikeres végrehajtására.”¹⁰³

Nyilvánvaló, hogy a városi gerilla háttere is jelentősen eltért vidéki társaiétól. Érdekes és sajátos magyarázatot ad a vidéki gerillák városivá válására Resperger István, Kiss Álmos Péter és Somkúti Bálint a *Gerillaharc a betondzsungelben* című tanulmányukban. Ezt írják: a „demográfiai változás fokozatosan megfosztja a gerillát természetes társadalmi környezetétől, a vidéki lakosságtól, ahol eddig rejtekhelyet, ellátást és információt kapott, és új embereket tudott toborozni. Ha folytatni akarja

¹⁰² Ezt az ellentmondást volt hivatott feloldani az 1968-tól Nixon által meghirdetett úgynevezett „vietnamizálás”, vagyis az amerikai csapatok tehermentesítése a dél-vietnami erők nagyobb mértékű bevonásával. Lásd még: Nixon-doktrína.

¹⁰³ Kőszergvári Tibor, Gerilla-hadviselés a városokban, *Hadtudomány* 19, no. 1-2 (2009), 63.

harcát a kormány vagy az idegen megszálló ellen, kénytelen követni a vidéki lakosságot a városokba.”¹⁰⁴ Valójában – ahogy már szó esett róla –, ezeket a radikalizálódó csoportokat a városi értelmiségi, esetenként felső középosztálybeli családokból származó, második, vagy többedik generációs értelmiségiek alkották. Iskolázottságuk, olvasottságuk és általános ismereteik messze meghaladták a vidéki gerillaharcosok és vezetőik szintjét, ám társadalmi korlátaik miatt nagyon távol álltak azok problémáinak megértésétől, a paraszti tömegek társadalmi változásokban játszott szerepének átértékelésétől. Elképzeléseik szerint az elnyomást megtestesítő személyek és intézmények kiiktatásával, rombolásával lehet megindítani a forradalmi változásokat, ezért átértékelték a lenini permanens forradalom elméletét és inkább az egyéni terror eszközeit alkalmazták.¹⁰⁵

Tekintettel arra, hogy a városi és a vidéki gerillák társadalmi bázisa, tudati és ismereti háttere, alapjaiban eltérő volt, továbbá a társadalmi bázisul szolgáló rétegek nem rendelkeztek közvetlen tapasztalattal a másik helyzetéről, valamint az, hogy a diákság a városi értelmiség egy részét képezte, illuzórikussá tette Carlos Marighella elméletét, mely szerint

„a gerillaharcnak csak akkor lesz döntő szerepe a forradalmi háborúban, ha munkások és parasztok fegyveres szövetsége megszilárdul és azt a diákok is támogatják. E szövetség, mely növekvő túzerővel rendelkezik, szilárd alapokat teremt a gerillaháborúnak és biztosítja sikerét. A proletárok, parasztság és a középosztály csoportjainak fegyveres szövetsége a győzelem kulcsa.”¹⁰⁶

2.2.4. Gerilla harcmodor városi körülmények között

A városi gerillák elsődleges és másodlagos műveleti területe, valamint a művelet végrehajtásának helyszíne is a nagyobb városok, illetve a főváros volt. Itt rendelkeztek a tervezéshez és a végrehajtáshoz szükséges helyismerettel, itt tudtak logisztikai támogatást szerezni, konspiratív lakásokat, raktárakat kialakítani, járműveket, fegyvert és robbanóanyagot, illetve más eszközöket és készleteket beszerezni. Általában gyorsan, összehangolt támadásokat hajtottak végre több kisebb csoport részvételével, majd politikai üzenet hátrahagyása után gyorsan visszavonultak, igyekezve elkerülni

¹⁰⁴ Resperger István; Kiss Álmos Péter; Somkúti, Bálint, Gerillaharc a betondzsungelben, *Hadtudomány* 23, no. E 1 (2013), 115. Úgy tűnik a tanulmány a társadalmi kényszer-mobilitási tényezőnek a lakosságot a lakóhelyén sujtó szociális, gazdasági és politikai kényszerítő körülményeknél nagyobb jelentőséget tulajdonít. A második jelentős momentum, amit fontos figyelembe venni, hogy a vidéki területeken a hatalmat birtoklók – bármilyen szervezeti keretek között tevékenykedjenek is – ellenérdekelték a lakosság „elvándorlásában”.

¹⁰⁵ Oppenheimer, Martin, *The Urban Guerrilla* (Quadrangle, 1969), 188.

¹⁰⁶ Marighella, Carlos, *For the Liberation of Brasil. Problems and Principles of Strategy* (Penguin books Ltd, 1971), 49.

a reguláris egységekkel, illetve a rendvédelmi szervekkel való tűzharcot. Támadásaikkal azonban nem csupán politikai üzeneteket akartak eljuttatni a lakossághoz, hanem emberrablásokkal, bankrablásokkal, túszejtéssel pénzeszközökhöz is hozzá kívántak jutni, finanszírozandó további terrorakcióikat.¹⁰⁷ Mivel cselekményeik városi színtérhez kötődtek, így azok hatása is legfeljebb a városi lakosság számára vált ismertté. A latin-amerikai „város és vidék” közötti rendkívül mélyreható különbségek miatt a városban végbemenő események nem, vagy csak nagyon nagy késéssel, illetve jelentős torzulással juthattak el vidékre, ahol hatásuk – a nyilvánvaló érdekkülönbség miatt is – nem volt jelentős. Ez a jelenség sajátosan bizonyította a lenini forradalomelmélet tarthatatlanságát és alkalmazhatatlanságát a latin-amerikai körülmények és feltételek között.

A gerilla harcmodor jellemző elkövetési módjait illetően megállapítható, hogy Latin-Amerikára a szervezett, csoportos elkövetés a legjellemzőbb. Nem tapasztaltunk eddig magányos elkövetési módot, illetve az ahhoz az iszlám elvi alapjain kapcsolódó önrobbantásos, akár egy időben különböző helyszínen, akár egymást követően a nagyobb károkozás kiváltása érdekében azonos helyszínen végrehajtott, robbantásos, vagy robbantásos és lőfegyveres merényleteket.¹⁰⁸ A gépjárművel,¹⁰⁹ vagy egyéb fegyverként alkalmazott eszközzel (kés, konyhai bárd) elkövetett cselekmények sem ismertek Latin-Amerikában. A szubkontinens terrorizmusának elkövetési mintáiról bővebben a jelenkori sajátosságokkal foglalkozó, a nemzetközi terrorizmus elkövetési mintáit is figyelembe vevő részben foglalkozunk.

¹⁰⁷ Gál István László, Új biztonságpolitikai kihívás a XXI. században: a terrorizmus finanszírozása, *Szakmai Szemle* 8, no. 1 (2012), 5–16.

¹⁰⁸ Sommer, Dan, *Terrorist Modus Operandi* (Lulu.com, 2010), 54.

¹⁰⁹ Kivételt képez a Moncada ostroma, Santiago de Cubában, 1953. július 26-án, amikor Fidel Castro az általa vezetett gépkocsival a laktanya bejárata mellett álló örök közé hajtott. Ezzel a hibás döntésével hátráltatta a többi gépkocsiban érkező támadót a laktanyába való bejutásban, ami lehetőséget adott a személyi állomány riadóztatására és a támadás visszaverésére.

2.3. Miért nincsenek független, egyszemélyi elkövetők, alias valódi „magányos farkasok” Latin-Amerikában?

A napjainkban Európában, a Közel- és Közép-Keleten elkövetett terrorcselekményeket vizsgálva felmerül az a logikus kérdés, miért nincsenek, miért nem voltak „magányos elkövetők” Latin-Amerikában a szubkontinentális terrorizmus „csúcsidejében” sem?

Ha megvizsgáljuk, melyek a „magányos farkassá”, mint elkövetői típusá válás premisszái, a következő, a radikalizálódás¹¹⁰ folyamatára is jellemző tényezőket ismerhetjük fel:

1. elkülöníthető, elkülönülő, a társadalmat alkotó más etnikai csoportoktól saját magát megkülönböztető, vagy ezek az etnikai csoportok által is megkülönböztetett etnikum, kultúra vagy vallás;
2. más etnikai csoportok körében továbbra is saját kulturális és vallási-filozófiai rendszerében élő csoport, mely kultúráját és vallását a társadalmat alkotó kultúrák fölé pozicionálja, azt hirdeti és ennek elismerését a társadalom más csoportjai részéről elvárja, megköveteli, illetve erőszakkal is kész kiharcolni;
3. az elsődleges és a másodlagos demográfiai nyomás, valamint más, etno-kulturális, képzettségi, nyelvi, továbbá egyéni és csoportos magatartásbeli sajátosságok miatt a befogadó társadalom részéről tapasztalt elutasítás miatti frusztráció;
4. az etno-kulturális „enklávóban” élő csoport radikalizációját tovább gerjesztő, vallási nézetek alapján erőszakcselekményekre buzdító professzionális manipulátorok jelenléte és aktív közreműködése;
5. a befogadó ország és a származási ország kultúrájának, életminőségének sokszerű inkompatibilitása, ütközése;
6. ellentét a magát előtérbe állító, mások fölé rendelő etnikai, kulturális és vallási csoport, illetve a befogadó ország történelmi, kulturális, vallási, etikai és erkölcsi normáit betartó, más közösségek között.

Ezek a kritériumok szinte maradéktalanul, egymást kiegészítve jelennek meg az elmúlt években ismertté vált, vagy el is követt terrorcselekmények potenciális vagy tényleges elkövetőinek társadalmi, pszichikai hátterében, leginkább a franciaországi, belgiumi, németországi és nagy-britanniai terrortámadások során. Ha ezeket a

¹¹⁰ Lásd bővebben: Bács, 2017, 5–26.

tényezőket összehasonlítjuk a latin-amerikai terrorizmus jellemzőivel, a következőket láthatjuk:

1. Latin-Amerikában a marginális társadalmi rétegek között egyaránt megtalálhatók a kreolok és az őshonos kultúrák leszármazottai. Létezik egyfajta elkülönülés, de az szélsőségektől, szegregációtól mentes. Latin-Amerika egyik országában sem merül fel, hogy az adott országban élő őshonos kultúra leszármazottai ne lennének egyenrangúak a gyarmati függetlenségi háborúk után kialakult, új állam más polgáraival. Latin-Amerikában nem létezik az Európára történelmi távlatokba veszően jellemző, etno-kulturális és vallási xenofóbia, tehát nincs ehhez kapcsolható radikalizáló tényező.

2. A 20. században Latin-Amerikában már nem létezett olyan entitás, amely antagonisztikusan elkülönült volna, vagy erőszakos harcot hirdetett volna a földrész országainak többségi társadalma ellen saját vezető szerepe, illetve felsőbbrendűsége elismertetéséért és intézményesítéséért.

3. Latin-Amerika társadalmában, a legnagyobb befogadó országokban, mint Argentína, Brazília, Mexikó, illetve a kisebbekben, mint Chile, Bolívia, Venezuela és Kolumbia, a második világháborút követően érkező menekülthullám nem okozott jelentős társadalmi, gazdasági, kulturális, vallási és más jellegű feszültséget. A bevándorlók többsége a latin-amerikai célországokban már jelenlévő keresztény, vagy zsidó kultúra képviselői voltak, a gazdaságilag aktív népességcsoportba tartoztak, csoportjukra jellemző nemzeti és nemzetiségi kultúrájuk megtartása mellett készek és képesek voltak a befogadó ország kínálta lehetőségekkel élni, aktív szereplőivé és hasznos munkavállalóivá váltak a helyi munkaerő-piacnak, csökkentve az ebben az időszakban mutatkozó munkaerő-hiányt. A befogadó országok földrajzi és gazdaságföldrajzi adottságai miatt nagyobb csoportjaik egymástól távolabb is letelepedhettek, így csökkent az esélye az új társadalmi-etnikai csoportokon belüli, a kulturális, ideológiai és politikai szembenálláson túlmutató sűrűlódásoknak. A befogadó országok társadalmi örömmel és segítőkészen fogadták az érkezőket, tehát nem éltek át frusztrációt „másságuk” miatt már az érkezésük pillanatától kezdve.¹¹¹

¹¹¹ Meg kell jegyezni, hogy Argentínában előfordult, hogy a bevándorlókkal Európából befutó hajó fedélzetére a partra lépést megelőzően papi személyek léptek, akik az országba letelepedni szándékozók vallási hovatartozása alapján elősegítették, vagy hátráltatták a partra lépést. Akik a feltett kérdésekre nem tudtak a kérdezők számára megfelelő választ adni, gyakran tovább kellett, hogy hajózzanak Uruguayba, vagy Brazíliába, ahol nem volt akadálya a belépésüknek és letelepedésüknek.

4. Mivel Latin-Amerikában a radikalizációhoz szükséges feltételek és körülmények legtöbbje hiányzik, nincsenek manipulátorok, értelmetlen bármilyen agitáció, melynek célja a társadalom többségi vallása, vagy a társadalom által elfogadott bármely vallás szembeállításra bármilyen csoporttal, amely „etno-kulturális enklávéként” élne meg létét. A szubkontinens őstársadalmainak leszármazottai az azték, az inka, a moche, a guarani és más kultúrák örökösei a 16. századtól a 18. századig tartó, nem éppen békés eszközökkel végrehajtott tömeges evangelizáció, valamint az életkörülmények erőszakos megváltoztatásának következményei és a különböző járványok miatti jelentős népességcsökkenés következtében már sem számbelileg, sem lelkiileg, sem spirituálisan, sem fizikailag nem voltak és nincsenek abban a helyzetben, hogy bármiféle szembeszegülést kezdeményezzenek. Az evangelizáció eredményeként katolizáltak, bár több helyen szimbiotikusan megőrizték a hagyományos politeista kultuszokat is.

A 18. század második felének utolsó indián felkelései óta Latin-Amerika legnagyobb részén nem volt és jelenleg sincs törzsi alapon szervezett „felszabadítási” szervezet. Ami említésre méltó, az a mexikói Chiapas szövetségi államban 1993-ban létrejött Zapatista Nemzeti Felszabadító Hadsereg (*Ejército Zapatista de la Liberación Nacional*, EZLN), melynek céljai között egy igazságosabb alkotmány megszövegezése, az egészségügyi ellátás, az oktatás, az öslakosság jogainak elismerése és tiszteletben tartása, valamint földosztás is szerepelnek. Ennek érdekében a nagy létszámú, a nyomor szintjén élő, többségében, de nem kizárólagosan indián, főleg maya csoportok támogatásával fegyveres harcot indítottak 1994. január elsején a szövetségi kormányzat ellen. Kezdeti sikereik mögött népszerű követeléseik támogatottsága, valamint a központi kormányzat inkább időhúzásra, a szervezet támogatói megosztására, semmint határozott katonai akciókra épített magatartása állt. Az EZLN tevékenységének lételeme a nemzetközi kommunikáció, mivel költségeik jelentős részét a várt nemzetközi támogatásokból tervezték fedezni. Az elmúlt évek alatt a zapatisták támogatottsága rohamosan csökkent. Ennek hátterében több tényező áll. Például a szövetségi kormányzat által a zapatisták által kialakított önálló igazgatású körzet külső határai mentén elindított segélyprogramok; a mexikói gazdasági helyzet változása; a zapatisták második bevételi forrásának, a területükön megtermelt kávé exportárának a csökkenése – amelyben óriási szerepet játszott az, hogy Mexikó a NAFTA tagja lett –; a nemzetközi támogatottság – mind az erkölcsi-politikai, mind az anyagi-pénzügyi segítség – drasztikus csökkenése. Ezzel

párhuzamosan nőtt a korábbi támogatók elszivárgása, menekülése a központi kormányzat által ellenőrzött területekre, és csökkent az EZLN által ellenőrzés alatt tartott térség nagysága.

A kolumbiai Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (*Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia*, FARC) terrorszervezettel ellentétben az EZLN távol tartotta magát a kábítószerrel kapcsolatos bűncselekményektől, költségeiket nem a kábítószer termelésből, feldolgozásból, csempészésből és kereskedeleméből fedezték. A két szervezet közötti párhuzam csak a saját önigazgatású területek kialakítására, a szociális intézmények ottani működtetésére és az ezeken a területeken élő lakosság alapvetően mezőgazdasági tevékenységére korlátozódik. A két szervezet között nincs hasonlóság sem a területi igazgatás módszereiben, sem a lakosság foglalkoztatásában (kávétermelés versus kábítószer-termelés), sem a szervezetek finanszírozásában, sem harci taktikájukban. Az EZLN kifejezetten globalizáció-ellenes, az őslakosság jogaiért, a szociális védőháló rájuk való kiterjesztéséért és létfeltételeik javításáért kollektív fegyveres harccal, a központi hatalom képviselői elleni terrorral és nem az egyéni terrorizmus eszközeivel harcoló szervezet. Az EZLN motivációjában nincs jelen vallási elem, mivel a támogatói a mexikói vidéki lakosságra jellemzően, szinte kizárólag római katolikus vallásúak. Az EZLN motivációja gyakorlatilag nem más, mint a társadalmi rétegek eltérő részesedése a GDP-ből.¹¹²

Annak, hogy a latin-amerikai terrorizmusban a magányos elkövetés nem jellemző elkövetési mód, van más, általánosabb magyarázata is. Míg az iszlám a hitért folytatott harcban tanúsított önfeláldozást rendkívül elismerésre méltónak tartja, és a piramis-szerűen építkező terrorszervezetek az elkövető családjáról is gondoskodnak, addig Latin-Amerikában a terrorcselekmények elkövetése csoportosan, rajtaütésszerűen történt. Ez logikusan következik a térség kulturális és vallási hagyományaiból, illetve a latin-amerikai terrorizmus ideológiai alapjaiból is.¹¹³

¹¹² Bővebben:

-Duterme, Bernard, A zapatizmus: egy ma is tartó lázadás, *Eszmélet* 27, no. 105 (2015), 99–114.
-Duterme, Bernard, A zapatista felkelés tíz éve Chiapasban, *Eszmélet* 16, no. 62 (2004), 155–161.
-Fülöp Ádám, A neozapatista mozgalom: elmélet és gyakorlat, *Eszmélet* 23, No. 90 (2011), 89–94.
-Martínez, Aurelio, Indiánlázas, új gerillaharc vagy forradalom?, *Eszmélet* 6, no. 24 (1994), 188.
-Timár Katalin, Mit tanulhatunk a zapatistákról?: Az önszerveződés kérdésének néhány aspektusa, *Műút* 54, No. 13 (2009), 50–53.
-Zapatista lázadás Mexicóban, *Munkások Újságja Online*, 2011.10.17, <https://muon.hu/zapatista-lazadas-mexicoban/>. Megtekintve: 2019.07.13.

¹¹³ Bács Zoltán György, A latin-amerikai a terrorizmus gyökerei és azok néhány következménye, *Terror & Elhárítás* 6, no. 1-2 (2017b), 114–172.

Úgy is lehet fogalmazni, hogy Latin-Amerikában a terrrorszervezetek saját, marxista-maoista forradalmi ideológiájuk alapján, a nagyobb társadalmi csoportok, rétegek, osztályok szintjén tapasztalt igazságtalanságokat csoportosan, élcsapatként megvívott harccal kívánják orvosolni. Latin-Amerikában a magányos elkövetővé váláshoz nincs meg a vallási motiváció, tehát a terrrorszervezetek létrehozói vallási alapú agitációt nem tudnak folytatni. Habár a római katolikus egyházban és valamennyi keresztény közösségben óriási tisztelet övezi mindazokat, akik a kereszténység, a hit védelmében mártíromságot szenvedtek, de Latin-Amerikában a 20. századi terrorizmus céljai között a hit védelme, terjesztése nem szerepelt. Egyedül a 70-es, 80-as évek argentinai állami terrorizmusának antikommunista megnyilvánulásaiban lehetett valamit felfedezni a keresztény hit védelméből.

A fentiek alapján általában is kimondható, hogy Latin-Amerikára az önálló államok kialakulása, a függetlenség kivívása óta, tehát a 19. század első évtizedei óta nem volt jellemző a terrorizmus vallási motiváltsága.

5. Ahogy a 3. pontban is említettem, Latin-Amerika esetében a bevándorlás és beilleszkedés folyamata nem váltott ki kulturális sokkot sem a bevándorlók, sem pedig a befogadó társadalmak részéről. A közös vallás rendkívül nagy segítséget nyújtott a beilleszkedés során, hiszen nem volt értékrendi, erkölcsi és etikai különbözőség, amely szembenálláshoz vezetett volna. Épp ellenkezőleg. Argentínában az 1940-es évek végén bevándorló evangélikus és református magyaroknak még nem volt saját helyiségük, ezért a vallások közötti tisztelet és együttműködés kiemelkedő példajaként a katolikus közösséggel osztoztak a rendelkezésre álló lehetőségeken. A kulturális hasonlóság lehetővé tette, hogy a bevándorlók nemzeti kultúrájuk megőrzése mellett történelmileg rövid idő alatt a befogadó ország hasznos állampolgáraivá váljanak, és ha a kényszerű migráció következtében a korábbiakhoz viszonyítva csökkent is az életszínvonaluk, az gyorsan elérte a befogadó ország állampolgárainak, illetve az azonos foglalkoztatási kategóriába tartozó alkalmazottaknak az színvonalát. Ha azt vizsgáljuk, hogy a gyerekként bevándorlók, illetve leszármazottaik életszínvonala és életminősége mutatott-e eltérést a hasonló életkori és foglalkoztatási csoportba tartozók életszínvonalával és életminőségével, a válasz negatív. Nem volt számottevő eltérés a felnőtt és a befogadó országban szocializálódott bevándorló gyerekek, illetve a bevándorlók ott született gyerekeinek, továbbá a befogadó társadalom tagjainak mutatói között.

6. A 2. pontban is említettem már, hogy Latin-Amerikában nem alakult ki önmagát bármilyen ismérv, vagy tulajdonság alapján, a befogadó országok társadalmát alkotó csoportokból kizáró és azok fölé helyező, ellenük fellépő csoportosulás. Ennek politikai és jogi lehetőségei is kizártak, hiszen a viszonylag fiatal jogrend kialakítása során, az egyes országok alkotmányának megszövegezésekor az 1800-as évek első felében a leghaladóbb jogforrásokra és hagyományokra támaszkodhattak, ideértve az Amerikai Egyesült Államok és Franciaország normatív jogi dokumentumait. Az egyenlőség elvének és gyakorlatának kialakításában természetesen óriási szerepet játszott az első alkotmányozók által még megélt gyarmati múlt fájdalmas emléke.¹¹⁴ Mint minden népnek, népcsoportnak, kultúrának és ideológiának, a latin-amerikaiaknak is szüksége volt és szüksége van hősökre. A latin-amerikai hős nem közösséggel szembenálló, esetleg attól elkülönülő, egyénileg frusztrált személy, hanem olyan valaki, aki a közösség egyenjogú és egyenrangú tagja, és éppen a közösséggel kapcsolatos elkötelezettsége és áldozatvállalása miatt emelkedik ki a többiek közül, válik vezetővé, és a vezetettek miatt vállalja akár az áldozat szerepét is. Ez emeli őt a többiek fölé, teszi példaképpé, ha nem is mindig követendővé. Ez a többséget alkotó közösség iránti odaadás termeli ki a közösségek hőseit, legyenek azok pozitív hősök, vagy negatívak, és akadályozza meg azt, hogy a többségi közösséghez való kötődés nélküli magányos farkasok létjogosultságot szerezzenek Latin-Amerikában.

Összefoglalva elmondható, hogy Latin-Amerikában a „magányos farkasként” ismert egyszemélyi elkövetési mód hiányzik, mert társadalmi oldalról nézve:

1. nem létezik az Európára történelmi távlatokba veszően jellemző, etno-kulturális és vallási xenofóbia, tehát nincs ehhez kapcsolható radikalizáló tényező,
2. a szubkontinensre érkező bevándorlók többsége a latin-amerikai célországokban már jelenlévő keresztény, vagy zsidó kultúra képviselői voltak, a gazdaságilag aktív népességcsoportba tartoztak, csoportjukra jellemző nemzeti és nemzetiségi kultúrájuk megtartása mellett készek és képesek voltak a befogadó ország kínálta lehetőségekkel élni, aktív szereplőivé és hasznos munkavállalóivá váltak a helyi munkaerő-piacnak,

¹¹⁴ Lásd bővebben: Bács Zoltán György, „Breves reflexiones sobre la diferencia de desarrollo entre los Estados Unidos y América Latina según las Bases y puntos de partida para la organización política de la República Argentina de Juan B. Alberdi”, in: *Constitución, Estado y Sociedad en Iberoamérica (1812-2012)*, szerk. Lilón Domingo; Fischer Ferenc; Deák Máté (Pécsi Tudományegyetem, Ibériai Központ, 2013), 89–95.

nem volt értékrendi, erkölcsi és etikai különbözőség, amely szembenálláshoz vezetett volna,

3. a radikalizációhoz szükséges feltételek és körülmények legtöbbje hiányzik, ezért nincsenek manipulátorok, értelmetlen bármilyen agitáció, melynek célja a társadalom többségi vallása, vagy a társadalom által elfogadott bármely vallás szembeállítása bármilyen csoporttal. A témát érintve Marcelo Saín argentin biztonságpolitikai szakértő, a Kirchner-kormányzat alatt a Nemzeti Hírszerzési Iskola igazgatója, kijelentette: „Latin-Amerikában érezhetően kisebb annak a kockázata, hogy agresszivitásba forduló radikalizálódási folyamatok induljanak el, mint Európában.”¹¹⁵

Műveleti szempontból tekintve:

4. a műveleti cél eléréséhez szükséges, legcélravezetőbb körülmények és feltételek az elkövetés helyszínének etno-kulturális, politikai, gazdasági, társadalmi, harcászati és taktikai adottságai miatt inkább a csoportos, esetleg a több helyszínű, azonos időben, vagy rövid késleltetéssel elkövetett cselekményeknek kedveznek.

2.4. A modern állami terrorizmus megjelenése

Ha a terrorizmus történetét szélesebb időhatárok között vizsgáljuk, azt sem szabad elfelejteni, hogy a modern állami terror Oroszországban született, ahol a 18. század utáni orosz terjeszkedés áldozatául esett ázsiai, közép-ázsiai és kaukázusi népekkel szemben tanúsított bánásmód és megítélésük nagyban emlékeztetett a gyarmatosítók és a gyarmatok viszonyára. Az állami terrorizmus a Szovjetunióban már nem csak a nem-orosz népek „kordában tartására”, hanem a bolsevik rendszerrel egyet nem értő orosz és más szláv nemzetiségűek megfélemlítésére és elnyomására irányult. Az állami terrorizmus itt nyert ideológiai alapot és így fejlődött tovább, megvetve lábát és mély gyökereket eresztve a hitleri Németországban és annak csatlós államaiban, majd a második világháború utáni szovjet megszállási övezetben.

A modern állami terrorizmus megjelenése Latin-Amerikában az Amerikai Egyesült Államok gazdasági, politikai és katonai terjeszkedésének újabb fordulójával, az 1960-as években vette kezdetét. Ha történelmi perspektívába helyezzük, látható, hogy az Amerikai Egyesült Államok kontinentális határainak elérését, vagyis a Nyugat

¹¹⁵ Barrio, Facundo F., América Latina, la única región virgen de atentados de EI, *Perfil*, 2017.08.26, <https://www.perfil.com/noticias/internacional/america-latina-la-unica-region-virgen-de-atentados-de-ei.phtml>. Megtekintve: 2020. január 19.

meghódítását a Dél folyamatos és kitartó meghódítása követte. Ez a folyamat többszörözte meg az egyes országokban lévő belső ellentmondásokat és feszültségeket. A gyarmati sorból való felszabadulás, a függetlenségi háborúk egyik jellegzetessége volt, hogy a gyarmati kreolok, így a kreol arisztokrácia egy része is, még mindig inkább a spanyol Koronához húzott, míg a másik része a nemzeti függetlenség és teljes önállóság, az egyenjogúság és egyenrangúság alapján kívánta kapcsolatait építeni az amerikai kontinens országaival és a világ más térségeivel. Az észak-amerikai államképződmény autentikus politikai és államigazgatási modelljének természetes dinamizmusa messze hatékonyabbnak bizonyult, mint az amerikai kontinens déli részén az új állami függetlenség körülményeihez nagy nehézségek árán adaptált modell. Ez a modell formális parlamentarizmusa ellenére is megőrizte a gyarmati függetlenségi háborúk során kialakított, sajátos hierarchikus struktúrát és koncepcionális elemeket (pl. a vezető szinte korlátlan hatalma, a végrehajtó hatalom feletti gyenge törvényhozási ellenőrzés), és hozzáadta az új, észak-amerikai koncepció egyes, szintén a helyi viszonyokhoz adaptált elemeit, mint például a kétkamarás parlament és a hatalmi ágak elválasztása.

Az új dél-amerikai modell nem felelt meg maradéktalanul az új társadalmak egyes rétegei, leginkább a szinte változatlanul fennmaradt nagybirtokokon élő parasztság, és az új „plebejus” értelmiség, vagyis az új politikai struktúra kedvezményezettjei körén kívül esők által áhított nemzeti fejlődési igényeknek. Míg a parlamentarizmus kedvezményezettjei, az új nemzeti elit, az Amerikai Egyesült Államokkal való politikai és gazdasági kapcsolatok révén kívánta hatalmát erősíteni, a lehetőségektől távoltartott rétegek inkább az északi dominanciától mentes, egyenrangú, a nemzeti erőforrások saját kiaknázása útján szerették volna az ország saját iparát és mezőgazdaságát fejleszteni. Ez az országon belüli kétpólusú érdekellentét automatikusan hárompólusúvá szélesedett, mivel mélyen érintette az USA gazdasági és politikai érdekeit is. Ennek megfelelően Washington támogatta az érdekeivel azonosuló nemzeti elitet, segítette, hogy hatékonyabban tudjon fellépni az egyre mélyebb és szélesebb észak-amerikai gazdasági, politikai és ehhez kapcsolódó katonai és értékrendi behatolás ellenzőivel szemben. Logikus következményként a nemzeti haladás hívei nemcsak a saját, Washingtonnal szövetséges társadalmi rétegeikkel, de magával az Amerikai Egyesült Államokkal is szembe kerültek. Ez a hárompólusú konfrontáció tette le az alapját a huszadik századi latin-amerikai terrorizmusnak, ezen

belül is az állami terrorizmusnak, mint az amerikai érdekekkel egybefonódó, szűkebb társadalmi csoportok érdekei és hatalma fenntartásának eszköze.

2.4.1. Az állami terrorizmus elterjedése Latin-Amerikában

Az állami terrorizmus, mint egy ország jogrendjét meghatározó, politikai, közjogi és igazgatási intézmények működését saját, a nemzeti érdekektől független, esetleg azzal ellentétes érdekekből gyakran jogszerűtlenül is befolyásoló csoport érdekérvényesítő és fenntartó eszköze. Tisztán kell látni, hogy ez a terrorizmus speciális formája, mivel nem a hatalom megdöntését, hanem épp annak megtartását szolgálja.

Az amerikai jogrendből sajátos módon lehet levezetni az állami terrorizmus fogalmát. Az Amerikai Egyesült Államok 18 USC Ch. 113B törvénye a Terrorizmusról 2331 szakasza definiálja a terrorizmus, illetve a nemzetközi terrorizmus fogalmát, úgy, hogy az

„I. erőszakos cselekmény, vagy emberi életre veszélyes cselekmény, amely az Egyesült Államok, illetve más állam büntetőjoggal foglalkozó törvényeit megsérti, bűncselekménynek tekintendő, ha az Egyesült Államok, vagy más állam joghatósága alatt követik el, II. arra irányul, hogy 1. megfélemlítse a lakosságot, vagy nyomást gyakoroljon rá, 2. megfélemlítéssel, vagy nyomásgyakorlással befolyásolja bármely kormány politikáját, vagy 3. hatással legyen a kormány működésére tömeges pusztítás, gyilkosság, vagy emberrablás elkövetésével, és III. az Egyesült Államok területi fennhatóságán kívül, vagy a határok átlépésével követik el, ideértve a végrehajtáshoz használt eszközök, továbbá a megfélemlítést, vagy nyomásgyakorlást elkövetni szándékozó személyek átlépését az országhatárokon olyan helyszínekre, ahol nem életvitelszerűen tartózkodnak, vagy menedéket élveznek”.¹¹⁶

Ebből következően az amerikai jogrend cselekményi oldalról kiindulva kriminalizálja a terrorizmust, és az elkövetés helyszíne szerint bővíti azt ki és írja le, mint „nemzetközi terrorizmust” és nem vizsgálja az elkövetői oldalon imminens módon megjelenő állami szereplőket. Így az állami, illetve az államhoz köthető terrorcselekmények sem cselekményi, sem elkövetői oldalról sincsenek meghatározva. Ez a hiányosság alapot adhat annak feltételezésére, hogy a szükséges pontosítás politikailag motivált okok miatt még nem történt meg.

Más meghatározás szerint „az állami terrorizmus állami tisztviselők, vagy állami utasításra, vagy megbízásból cselekvő magánszemélyek által végrehajtott

¹¹⁶ Az Amerikai Egyesült Államok 18 USC Ch. 113B törvénye a Terrorizmusról 2331 szakasza <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title18/part1/chapter113B&edition=prelim>. Megtekintve: 2019. december 28.

terrorcselekmények, amelyeket autoriter, vagy totalitárius rezsimok használnak arra, hogy megfélemlítsék a lakosságot és félelmet keltsenek az emberek körében, hogy féken tartsák a politikai ellenzékét.”¹¹⁷ Ennek alapján műveleti-végrehajtói oldalról nézve meg kell különböztetni az állami erőszakmonopólium végrehajtó szervei által végrehajtott műveleteket, illetve azokat, amikor különböző megfontolásból a terrorakciókat az állami struktúrákhoz látszólag nem köthető, magánvállalkozások követik el. Erre jellemző példát lehet találni Argentínában, Chilében, Bolíviában, Brazíliában, Nicaraguában, Guatemalában, El Salvadorban az 1970-es, 1980-as években valamint az 1990-es években, Peruban, sőt, a térség egyik demokratikus országában is, Kolumbiában.¹¹⁸

Carlos Mario Molina Betancour az állami terrorizmust vizsgálva arra a következtetésre jut, hogy annak két módszere van, amelyeket egymással egyidőben is alkalmazhatnak. Az egyik, amikor az állam a rendelkezésére álló jogalkotási lehetőségek igénybevételével teremti meg a terror, a tömeges jogsértések jogi kereteit. A másik módszer, amikor felfüggeszti a törvények alkalmazását, különleges jogrendet vezet be, és minden jogi megalapozás nélkül alkalmazza a tömeges terror eszközeit. Ez utóbbira a legékezzelőbb példa az Argentin Köztársaság Legfelsőbb Bíróságának 1985-ben a katonai junta vezetőinek ügyében hozott ítélete, amely kimondta:

„1976. március 24-én, (a hatalomátvételnél) a Fegyveres Erők vezetői rendelkeztek minden jogi eszközzel, hogy az elnyomó intézkedések jogszerű keretek között történjenek, azok hatékonyságának megőrzésével, de ennek ellenére jogellenes, titkos eljárásokat kezdeményeztek, amelyek végrehajtására a parancsnokságuk alá tartozóknak adtak parancsot.”¹¹⁹

Itt már megjelenik az állami terrorizmus egyik latin-amerikai sajátossága. A szubkontinens több országát is sújtó állami terrorizmus az áldozatok számában messze meghaladta a nem állami tényezők által végrehajtott támadások áldozatainak számát. Csak Guatemalában több, mint kétszázezer áldozatot szedett az állami terrorizmus.¹²⁰ (A későbbiekben szó lesz még több más latin-amerikai országban elkövetett

¹¹⁷ Feldmann, Andreas E. – Perälä, Maiju, *Reassessing the Causes of Nongovernmental Terrorism in Latin America Latin-American Politics and Society* (University of Miami, 2004), 104.

¹¹⁸ Feldmann – Perälä, 2004, 105.

¹¹⁹ Lásd: Molina Betancour, Carlos Mario, *El estado: reflexiones acerca de sus retos en el siglo XXI* (Centro Editorial Universidad de Rosario, 2004), 320. A szerző a Medellín Egyetem jogászprofesszora, több jogi témájú mű szerzője, illetve szöveggyűjtemény szerkesztője.

¹²⁰ McSherry, J. Patrice - Molina Mejía, Raúl, Introduction to “Shadows of State Terrorism: Impunity in Latin America”, *Social Justice* 26, no. 4 (1999), 1.

jogsértések áldozatainak számáról is.) Nyilvánvaló, hogy a világ más részein népiertást eredményező állami terror számadatai szintén elborzasztóak.

Figyelembe kell venni, hogy a terrorizmus globális, komplex jelenség, ám az állami terrorizmus többnyire az érintett ország területére korlátozódik. Ritkán, de előfordul, ahogy erről a későbbiekben még lesz szó, hogy állami szereplők, vagy általuk irányított szervezett csoportok célzott terrorakciókat, gyilkosságokat hajtanak végre külföldön is.

Az állami terrorizmus pusztító jellegét még láthatóbbá teszi, hogy mindez az 1960 és 1990 közötti időszakban történt. Ekkor a modern nemzetközi – nem csak Latin-Amerikához köthető - terrorizmusban kulcsszerepet játszó szervezetek – a palesztin szervezetek, a közel- és közép-keleti szervezetek különböző fejlődési, radikalizációs, vagy kiképzési, művelet-tervezési és végrehajtási fejlődésen mentek át. Ebben az időszakban az áldozatok számával mérhető „hatékonyságuk” még messze elmaradt a későbbi terrorcselekmények által okozott pusztítástól, illetve az állami terrorizmus előbb említett „eredményeitől”. Az sem mellékes, hogy a nem állami terrorizmushoz köthető cselekmények száma a *Global Terrorism Database* szerint a világon 1970 és 2018 között elérte a 191.465 (!) támadást.¹²¹ Ennek 10%-át, 19.292 cselekményt Latin-Amerikában hajtották végre¹²² olyan gerillaszervezetek, mint a Farbundo Martí Nemzeti Felszabadítási Front (FMLN) El Salvadorban, a Fényes Ösvény (SL) Peruban, a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) Kolumbiában. A nem állami terrorizmus Latin-Amerikában - elsősorban a kolumbiai Kormány és a két gerillaszervezet, a FARC és az ELN harca, valamint a Fényes Ösvény tevékenysége miatt – az 1980-as években tetőzött. Ebben az időszakban a világ 142 országát érintette különböző formában a terrorizmus, de a hat leginkább érintett ország mind latin-amerikai – Chile, El Salvador, Guatemala, Kolumbia, Nicaragua és Peru - volt. Ebben a hat országban 16.004 támadást hajtottak végre az évtizedben, míg a fennmaradó 136 országban csak 15.164-et.¹²³

¹²¹ Global Terrorism Database, Data on terrorist attacks between 1970-2018, <https://gtd.terrorismdata.com/files/gtd-1970-2018/>. Megtekintve: 2019. december 22.

¹²² Global Terrorism Database, <https://www.start.umd.edu/gtd/search/Results.aspx?region=3>. Megtekintve: 2019. december 22.

¹²³ Global Terrorism Database, <https://gtd.terrorismdata.com/files/gtd-1970-2018/>. Megtekintve: 2019. december 22.

2.4.2. Az állami terrorizmus Chilében

1973. szeptember 11-e után az állami terrorizmus egy olyan országban jelent meg a maga rendkívül brutális, megdöbbentő és épp a helyszín miatt sokkoló formájában, ahol korábban úgy tűnt, megingathatatlanok a polgári demokrácia intézményei és társadalmi beágyazódottsága. Chilében az Augusto Pinochet Ugarte tábornok, a szárazföldi erők főparancsnoka által vezetett katonai hatalomátvétel és az azt követő diktatúra, vagyis az állami terrorizmus időszakában összefonódott a mélyről fakadó, a szó szoros értelmében gyilkos indulat a műveleti tervezők és az operatív végrehajtók hideg, begyakorolt professzionalizmusával. A történetek lehetséges legteljesebb megismerése érdekében az 1040. számú Legfelső (Elnöki) Rendelettel 2003. november 11-én hozták létre a Politikai Fogvatartás és Kínzás (feltárással foglalkozó) Nemzeti Bizottságot (*Comisión Nacional sobre Prisión Política y Tortura*, CNPPT).¹²⁴ A bizottság munkája során több mint harmincezer személyt,¹²⁵ az állami terrorizmus áldozatait, hallgatott meg az 1973. szeptember 11. és 1990. március 10. között elszenvedett bántalmazásról, megfélemlítésről és jogsértésekről.¹²⁶ A bizottságot Valech Bizottságnak is nevezik, ahogy az elkészült, majdnem hétszáz oldalas jelentést is szokás Valech-jelentésnek nevezni a bizottság elnökéről, Sergio Valech püspökről. A jelentés megállapítja, hogy az ország területén 146 helyen tartottak fogva és kínoztak állampolgárokat politikai okokból. Ezek közül 36 a csendőrség, 27 a hadsereg, 20 a hírszerzés, 17 az elhárítás, 13 a haditengerészet, 10 a légierő kezelésében volt. Ehhez hozzá kell számítani még 4 másik, alapvetően polgári célú létesítményt is, mint a Santiagoi Nemzeti Stadion, ahol szintén fogva tartottak, kihallgattak, kínoztak és egyes esetekben meg is gyilkoltak politikai okokból őrizetbe vett személyeket, mint például Víctor Jarát, az egyik legnépszerűbb politikai dalénekest. Ezen kívül voltak olyan ingatlanok, amelyek korábban is fedett tevékenység végzésére szolgáltak.¹²⁷ A dokumentum alapján látható, hogy bizottság a vizsgálat megkezdésekor meglévő adatokra támaszkodva már majdnem nyolcezer ügy feldolgozását kezdhette meg.¹²⁸ Ehhez hozzá kellett adni az elnyomó gépezet

¹²⁴ *Informe Comisión Nacional sobre Prisión Política y Tortura* (La Comisión, 2005), 15.

¹²⁵ *Informe Comisión Nacional sobre Prisión Política y Tortura*, 2015, 9.

¹²⁶ *Informe Comisión Nacional sobre Prisión Política y Tortura*, 2015, 15.

¹²⁷ *Informe Comisión Nacional sobre Prisión Política y Tortura*, 2015, 59-64.

¹²⁸ *Informe Comisión Nacional sobre Prisión Política y Tortura*, 2015, 64.

htékonyságát is alátámasztó, később fellelt és 1973. november 12-én kelt névjegyzéket, amelyben 11.826 fogvatartott adatai szerepelnek.¹²⁹

A jelentésben összesített adatok szerint a hatalomátvétel évében 18.364 személy ellen indult politikailag motivált, okmányokkal alátámasztott eljárás, ám mintegy 4.500 személy ellen kezdeményezett eljárás nincs dokumentálva. Így a teljes esetszám 22.824.¹³⁰

A vizsgált időszakban, tehát a Pinochet-diktatúra alatt, illetve az ahhoz köthető kormányzati periódusban összesen 33.221 személy személyi szabadsága lett korlátozva, lett fogvatartott, ám közülük csak 27.255 személyt ismertek el az állami terrorizmus áldozataként. A fogvatartás átlagos hossza 180 nap, vagyis fél év volt. A bizottság által áldozatként elismert személyek 94%-a számolt be arról, hogy fogvatartása idején kínozták.¹³¹

A Valech Bizottság nem vizsgálta azoknak az ügyét, akik életüket veszítették a bántalmazások és a kínzások során, vagy azok következtében. Az elhunytak ügyeit egy másik bizottság, az Igazság és Megbékélés Nemzeti Bizottsága (*Comisión Nacional de Verdad y Reconciliación, CNVR*) dolgozta fel és készítette elő a jóvátételi eljárásokat. Szintén nem foglalkozott a bizottság annak a 34 személynek az ügyével, akiket a Chilei Állam képviselői, hivatalos személyei részéről külföldön ért jogsértés.¹³²

Ami a halálos áldozatokat illeti, az Igazság és Megbékélés Nemzeti Bizottsága, melyet hatalomra kerülése után, még 1990. március 11-én, vagyis egy nappal a Pinochet-rezsim uralmának megszűnése után hozott létre Patricio Aylwin elnök, kilenc hónapos vizsgálata során megállapította:

- a bizottság megkeresésére összesen 3.400 bejelentés érkezett a feltételezett halálos áldozatok hozzátartozóitól,
- 2.920 személy halála, vagy eltűnése vált ismertté a bizottság számára,
- a 2.920 személy közül 2.115-en váltak az emberi jogok megsértésének áldozatává, 164-en lettek politikai indíttatású erőszakcselekmény áldozatai, és 641 személy esetében nem sikerült egyértelműen megállapítani a halál okát,

¹²⁹ Informe Comisión Nacional sobre Prisión Política y Tortura, 2015, 68.

¹³⁰ Informe Comisión Nacional sobre Prisión Política y Tortura, 2015, 79.

¹³¹ Informe Comisión Nacional sobre Prisión Política y Tortura, 2015, 81.

¹³² Informe Comisión Nacional sobre Prisión Política y Tortura, 2015, 85.

- A 2.115 személyből 1.068-an kivégzés, kínzás, vagy a Haditanácsok (*Consejos de Guerra*) határozatai alapján veszítették életüket,
- 90 személy lett politikai ürüggyel végrehajtott emberölés áldozata,
- 957 személyt pedig továbbra is eltűntként tartanak nyilván.¹³³

Az 1992 februárjában elfogadott 19.123 számú, az áldozatok jóvátételéről szóló törvény értelmében a korábban meg nem oldott ügyek mellé felvett mintegy ezerkétszáz ügyben további 899 személy esetében állapították meg, hogy az emberi jogok megsértésének áldozata lett. Közülük 776 személy halála nyert bizonyítást, 123-at továbbra is eltűntként kezelnek. Ezzel a Chilei Állam által elismert halálos áldozatok teljes száma 3.014, akik közül 1.080-at továbbra is eltűntként tartanak nyilván.¹³⁴

Ahogy a korábban elmített Valech-jelentés hivatkozott része is mutatja, a chilei diktatúra által megvalósított állami terrorizmus esetében a műveleti terület több esetben kívül esett a nemzeti felségterületen. Ennek egyik klasszikus példája volt, amikor Pinochet közvetlen utasítására a Condor-művelet¹³⁵ keretében a Nemzeti Hírszerzési Igazgatóság (*Dirección de Inteligencia Nacional*, DINA) Washingtonban követett el halálos bombamerényletet Orlando Letelier szocialista chilei ellenzéki politikus, az Allende-kormány volt washingtoni nagykövete ellen, továbbá Buenos Airesben Carlos Prats tábornok, az Allende-kormány belügyminisztere és a Chilei Hadsereg Főparancsnoka ellen. Ugyancsak a Manuel Conteras tengernagy által vezetett DINA számlájára volt írható a Bernardo Leighton, Olaszországban élő, volt chilei keresztény-demokrata alelnök ellen elkövetett római merénylet, mely során Leighton két lövést is kapott, de túlélte a támadást.

2.4.3. Az állami terrorizmus Peruban

A terrorizmus latin-amerikai jellegzetességeiről szóló fejezetben már volt szó a Sendero Luminoso, vagyis a Fényes Ösvény szervezetről, arról a marxista-trockista alapokon építkező terrorszervezetről, amely az állami irányítású fegyveres erők és az állami hatalommal együttműködő helyi fegyveres csoportokkal vívott harcban

¹³³ Aylwin Azocar, Patricio, La Comisión chilena sobre verdad y reconciliación, *Ius et Praxis* 13, no. 1 (2007), 425-434. <https://dx.doi.org/10.4067/S0718-00122007000100014>

¹³⁴ Aylwin Azocar, 2007, 425-434.

¹³⁵ Lásd McSherry, J. Patrice, *Predatory States: Operation Condor and Covert War in Latin America* (Rowman & Littlefield Publishers Inc, 2005) valamint 4 claves para entender el Plan Cóndor, la empresa de la muerte creada por regímenes militares en Sudamérica, *BBC Mundo*, 2016.05.27, http://www.bbc.com/mundo/america_latina/2016/05/160524_america_latina_plan_operacion_condor_argentina_uruguay_bolivia_brasil_paraguay_jcps. Megtekintve: 2017. szeptember 20.

rendkívül súlyos veszteségeket szenvedett. Túlélését 2010 után a szervezet 1980-as években történt megalakulása óta jelentős mértékben finanszírozási forrásként használt kábítószertermelés és –feldolgozás nagy mértékű kiszélesítése biztosította, ezért erről a csoportról ma már célszerűbb kábítószer-kartellként beszélni. A Fényes Ösvény és az ellene bevetett erőszak mértékéről az Igazság és Megbékélés Bizottsága (*Comisión de la Verdad y Reconciliación, CVR*) által összeállított jelentés¹³⁶ tartalmaz adatokat. A *Hány perui halt meg? Az 1980 és 2000 közötti belső fegyveres konfliktus összes áldozatára vonatkozó becslés* címet viselő 2. számú függelék szerint 69.280 személy halt meg. Ennek 46%-áért a Fényes Ösvényt, 30%-áért az állami erőszakszervezeteket, 24%-áért más tényezőket – a helyi ellenellási csoportokat, az önvédelmi bizottságokat, a Túpac Amaru Forradalmi Mozgalmat, a másik perui gerillaszervezetet és a félkatonai csoportokat – terheli a felelősség.¹³⁷ A százalékos arányok számokban kifejezve a következők: a „Fényes Ösvény” terrortámadásai 31.868 ember életét követelték, míg a kormányzati rendvédelmi erők által alkalmazott erőszaknak 20.784 áldozata volt. A nem kormányzati szereplők erőszakcselekményeinek 16.627 fő esett áldozatul. Megjegyzendő, hogy 2007 után, azt követően, hogy Alberto Fujimori volt államfőt bíróság elé állították különböző bűncselekményekért, köztük korrupcióért, az elnöksége idején a terroizmus elleni harc égisze alatt elkövetett erőszakcselekményeket újra vizsgálni kezdték.

A CVR jelentéséből megállapítható, hogy mind a Fényes Ösvény, mind a Túpac Amaru Forradalmi Mozgalom, mind pedig a kormányzati erők, illetve az általuk felfegyverzett és támogatott önvédelmi csoportok hasonlóan véres, kíméletlen erőszakkal léptek fel a másik fél harcosai, vagy vélelmezhetően velük együttműködő személyek ellen. Mivel a mai napig nincs, és nem is várható, hogy részben a közigazgatási, népszámlálási rendszer hiányosságai miatt, pontos adatok álljanak rendelkezésre a lakosságról, aligha lehet megállapítani az eltűnt személyek tényleges számát. A CVR jelentésének ötödik kötetében a második fejezet részletesen felsorolja az erőszakcselekmények, terrortámadások történetét,¹³⁸ míg a hatodik kötet első fejezete tételiesen felsorolja az emberi jogok megsértéséhez kapcsolható bűncselekményeket, az emberölés minősített fajtáin, az önkényes kivégzéseken, az

¹³⁶ Comisión de la Verdad y Reconciliación, *Informe Final* (CVR, 2003). Anexo 2.

¹³⁷ Comisión de la Verdad y Reconciliación, 2003, Introducción, 13.

¹³⁸ Comisión de la Verdad y Reconciliación, 2003, Tomo V. capítulo 2. Historias representativas de la violencia, 11-773.

emberi méltóságot sértő cselekményeken, illetve más bűncselekményeken át egészen a kiskorúak sérelmére elkövetett bűncselekményekig.¹³⁹

2.5. A terrorizmus exportja

A terrorizmus exportjának kialakulásában két, egymásból következő, alapvető ideológiai tényező játszott szerepet. Az egyik a lenini forradalom-elméletnek az a felismerése, hogy Marx elméletével szemben a proletárforradalom nem azonnal győz a világ minden országban, hanem lehetséges annak győzelme először egy országban is. Ennek folytatásaként, a proletár világforradalom győzelme érdekében szolidaritást kell vállalni, támogatást kell nyújtani más népek proletárjainak ahhoz, hogy saját országukban is győzelemre vigyék a forradalmat. Ennek eszmei támasza a proletár internacionalizmus. Mivel a lenini forradalom elmélet az 1917-es februári forradalom tanulságai alapján elveti a forradalom békés útját, vagyis a győzelem demokratikus úton való kivívását és ezzel szemben a fegyveres harcot tartja a forradalom egyetlen lehetséges útjának, szükségképpen a más országokban megvívandó forradalom proletár internacionalista támogatása és a fegyveres harc ösztönzése és exportja között nem nehéz az összefüggést felfedezni. Ez a fajta erőszak nem azonos a Marx és Trockij által is elvetett, a fennálló elnyomó hatalmat képviselő egyénekkel szembeni terrorral, és nem is azonos a hatalom megtartásáért a korábbi hatalmat gyakorlók elleni „forradalmi erőszakkal”. Ennek az erőszaknak a célja a hatalom megragadása a kisebbség által, fegyverrel, a többség ellen, a fennálló társadalmi, politikai rend aláásása, meggyengítése, irányíthatatlanná tétele és megdöntése. Ez nem más, mint terror, vagyis a forradalom exportja gyakorlatilag egyet jelent a terror exportjával. Ebben nincs különbség a marxista-leninista és a maoista forradalom koncepciója között.

Ha megvizsgáljuk az első világháború után kialakult helyzetet, logikusnak tűnik, hogy a háborúban vesztes országokon végigsöprő forradalmi mozgalmak a szélsőséges terror eszközt alkalmazták. Maga a háború, a háború elvesztése, a háborút elvesztő uralkodó osztályok és hatalmi rend elleni tiltakozás, az oroszországi forradalom, mint kibontakozási lehetőség, minden országban megerősítette az orosz minta alapján szerveződő kommunista pártokat és munkásmozgalmakat. Az egyetlen, ideológiailag és gyakorlatilag is alátámasztott példa alapján, kritikátlanul másolták le a módszereket,

¹³⁹ Comisión de la Verdad y Reconciliación, 2003, Tomo VI. Sección cuarta: los crímenes y violaciones de los derechos humanos, 13–715.

így a terror és az erőszak más formáinak alkalmazását is. Ennek következményeit még ma, száz év múltán is érezzük.

Latin-Amerika esetében több, mint aggályos, hogy a térség biztonsági kihívásait, a kockázati tényezőket és a kifejezett veszélyeket is kiválóan ismerő szakértő, a korábban már említett Marcelo Saín szerint „a régió hírszerző szervei nagy nehézségekkel küzdenének, ha szembe kellene szállniuk egy valós terrorfenyegetéssel. Nincsenek felkészülve a probléma kezelésére, nem értik a jelenséget és nincsenek meg a szükséges ismereteik, hogy megértsék annak logikáját.”¹⁴⁰

2.6. A terrorizmus egyes latin-amerikai ideológiai támaszai

Terrorista vagy szabadságharcos? Forradalmár vagy államellenes összeesküvő? A haladás apostola vagy felforgató? Gerilla vagy útonálló? A klasszikus válasz a kérdésre abból indul ki, hogy honnan nézzük? Ha a fennálló rend szempontjából tekintjük, akkor minden eszme és annak minden képviselője, aki nem pusztán ellenérzéssel viseltet a rend intézményeivel és képviselőivel szemben, de cselekvő módon, parlamenten kívüli eszközökkel igyekszik elérni a rend megváltoztatását, de legalábbis olyan eszméket terjeszt, melyek célul tűzik a kialakult politikai, társadalmi és gazdasági rend és az annak alapját képező társadalmi viszonyok megváltoztatását: terrorista, felforgató, államellenes összeesküvő. Miért? Mert a fennálló rend saját értékítélete szerint önmaga a haladás letéteményese, az általa képviselt koncepció és az azt megvalósító politika a legcélravezetőbb, a társadalom egészének érdekét maradéktalanul szolgáló fejlődési program. Ennek megfelelően az egész társadalomnak nem lehet más célja, mint ennek az irányvonalnak a követése, megvalósítása, és aki ezt kritizálja, vagy elveti és ellene fellép, az az egész társadalommal szemben áll, tehát leküzdendő, felszámolandó, megsemmisítendő. Vészségszerűen ismerős, tipikusan diktatórikus helyzetkép. Antidemokratikus helyzetre – a diktatúrák által általánosan kialakított belső erőviszonyok miatt – klasszikus értelemben vett demokratikus válasz nem adható. A társadalom többsége el van zárva a tényleges politikai – demokratikus – alternatíváktól. Ebben a helyzetben a változás útja az erőszak a fennálló hatalom vezetői és más képviselői, illetve intézményei ellen, vagyis a terrorizmus. Ez a fajta terrorizmus nem feltétlenül forradalmi. Lehetséges, hogy ún. „palota-forradalomról” (lásd még: puccs, államcsíny) van csak szó, mely a

¹⁴⁰ Barrio, 2017, i.m.

politikai, társadalmi és gazdasági rendet nem érinti, hanem pusztán a kormány, a vezetők leváltásával, új vezetési stílus alkalmazásával kívánja a felgyülemlett problémákat megoldani.

Most nézzük a másik oldalról! A fennálló rendszerrel szembenálló, az ellen harcot indító személy, vagy csoport nem okvetlenül forradalmár a szó „rendszerelváltó” értelmében, hiszen nem feltétlenül a társadalmi-gazdasági rendet akarja megváltoztatni, hanem esetleg csak a kormányt akarja felváltani egy másikkal. A harc sajátossága, hogy mindig kisebbségi helyzetből indul. Ennek egyenes következménye, hogy a harcot kezdeményezők szempontjából a kormányzat, illetve a rendszer intézményei és képviselői ellen alkalmazott terror mindig igazolt, igazságos, hiszen ők is abban a meggyőződésben élnek, hogy az ő eszméjük testesíti meg a társadalom többsége számára kívánatos jövőt. Értelmezésükben a terror nem pusztán harci taktika, de kommunikációs eszköz is, mely segít újabb csoportok, tömegek meggyőzésében, „öntudatra ébresztésében”, hogy ők is vállalják a küzdelmet. Az ő szemükben a hatalom képviselői a leküzdendő ellenség, és nem ellenfél, ennek minden következményével. De vajon mi a megítélése a hatalom támogatóinak? Ők is megsemmisítendő ellenséges erők, ahogy a diktatúrákban a rendszerellenes mozgalmak támogatói, vagy olyanok, akikkel szemben nincs szükség a terror alkalmazására, ha nem harcolnak az új rend ellen? Vajon mi az, ami a társadalom legszélesebb köreinek érdekeit, a tényleges fejlődést szolgálja? A diktatórikusan szabályozott társadalom, melyben a diktatúrák lényegéből fakadóan egy kisebbségi érdekcsoport az adott körülmények között elérhető fejlődés kedvezményezettje, vagy a többség számára nagyobb felelősséget és ugyanakkor nagyobb lehetőségeket is rejtő elitváltás egy azonos társadalmi-gazdasági rendszeren belül, de nem feltétlenül békés úton, hanem inkább – esetleg csak – korlátozott erőszak alkalmazásával? Vajon egy diktatúra elleni terror a hatalom megragadása után nem válik-e szintén diktatúrává, képes-e átnőni egy demokratikus kormányzásba? Vajon fenntartható-e a fennálló társadalmi-gazdasági rend, vagy feltétlenül szükséges-e a forradalmi változás? Vajon minden forradalom, amit az abban résztvevők forradalomnak neveznek, valódi forradalom? Úgy gondolom, ezekre a kérdésekre csak az egyes politikai célokat támogató ideológiák vizsgálata alapján lehet válaszolni. Célszerű tehát a teljesség igénye nélkül megemlíteni a terrorizmus latin-amerikai kialakulására és működésére legnagyobb hatást gyakorló eszmerendszereket.

2.6.1. Függetlenségi gondolat

Latin-Amerikában a spanyol, az angol és a portugál koronát képviselő, hivatalos „kormányzati” gyarmatosítók – civil tisztviselők, a gyarmati adminisztráció képviselői, katonák és papok, vagyis a teljes katolikus egyház,¹⁴¹ valamint az általuk foglalkoztatott nem hivatalos fegyveresek – már az őshonos civilizációk meghódításának korai stádiumában, az együttműködést elutasító fejedelmek (a caciquék) hatalmának megtörésével hatékony elnyomó-rendfenntartó és gazdasági „számtartó” rendszert hoztak létre. Az uralkodók és családjaik fizikai megsemmisítése a gyarmati kor hanyatló időszakában, gyakorlatilag a Túpac Amaru II. vezette felkelés után jelent meg. Ez nagyon megnehezítette, illetve teljesen ellehetetlenítette valamennyi őshonos kultúra számára az idegen hatalomtól való megszabadulást, a saját önrendelkezés visszaállítását. A leigázottságból, a gyarmati közigazgatás és rendfenntartó-elnyomó rendszer rendkívüli erőszakosságából, adódóan a hagyományokhoz való visszanyúlásra, azok újraélesztésére, a korábbi törzsi hierarchia és privilégiumaik helyreállítására nem volt reális esély. Ilyen feltételek között nem merült, nem merülhetett fel a korábbi állapotok irányítási rendszerén való, saját erőforrásokon és képességeken alapuló túllépés igénye sem. A gyarmatokon a gyarmattartók dominanciájának megszilárdulásával a legtöbb, amire vágyhattak, a beszolgáltatási kötelezettségek, az adó terhek csökkentése lehetett, ám ennek sem volt sok esélye.

Ugyan az első nagyobb felkelés a gyarmatosítók és intézményeik ellen csak 1780-ban tört ki a perui alkirályságban, az ezt megelőző két és fél évszázad sem telt nyugodtan. Az Andok-térség, mint a szubkontinens meghódításának, a feltételezett, majd megtalált arany megszerzésének legfontosabb iránya, alapvető jelentőségű volt a hódítók szempontjából, ezért a gyarmatosítás valamennyi technikai módszere, az erőszak, a kifosztás és a hittérítés, itt koncentráltan jelentkezett, annak minden következményével együtt. A területet kizárólag a spanyolok uralták, míg a térség más részein a portugál, a brit, a holland és a francia korona is jelen volt. A 18. század végi, II. Túpac Amaru által vezetett megmozdulások központi gondolata az identitás és ezzel

¹⁴¹ Az anglikán egyháznak a gyarmatosításban és a gyarmatbirodalom fenntartásában játszott szerepéről lásd részletesen Strong, Rowan, *Anglicanism and the British Empire, c. 1700-1850* (Oxford University Press, 2007).

az indián elit megerősítése és a gazdasági terhek, a beszolgáltatások és adók csökkentése, társadalmi, spirituális, vallási alávetettség visszafordítása volt.¹⁴²

II. Túpac Amaru kezdeményezése, hírneve a 20. századi latin-amerikai terroristaszervezetek között merül fel majd újra, amikor a 60-as, 70-es években Uruguayban Raúl Sendic és José Mujica vezetésével létrejön az MLN-T, a *Movimiento de la Liberación Nacional – Tupamaros*, illetve Peruban a nyolcvanas évek elején megalakul a *Movimiento Revolucionario Túpac Amaru* (MRTA).

Ha végignézzük a II. Túpac Amaru vezette felkelés után 30 évvel, 1810-től kibontakozott függetlenségi háborúk és az azt követő 200 év meghatározó eszméit, néhány érdekes felfedezést tehetünk. Folyamatosan, gyakorlatilag töretlenül jelen van a függetlenség elérésének célja, először a spanyol koronától, majd az Amerikai Egyesült Államoktól, miközben az egyes gyarmatok harcainak eredményeképpen függetlenné váló egyre inkább nemzetállami jelleget öltő országok eljutnak a bolívari kontinentalizmus eszméjétől a nemzetállami elkülönülésig.¹⁴³ Így válik érthetővé, hogy egy kontinensen belül hogy lehet négy kiemelkedő hadvezér – Simón Bolívar, José Artigas, Bernardo O’Higgins és José de San Martín – akiket egyaránt a „Felszabadító” néven emlegetnek; Venezuelában, Uruguayban, Chilében és Argentínában.

¹⁴² Anderle Ádám, *Vihar a Sierrában* (Gondolat, 1981), 95–127. Túpac Amaru remélte, hogy a hódítók önként elhagyják a korábbi inka birodalom és az újjászületés utolsó reményét megtestesítő Vilcabamba területét. Ezek a remények II. Túpac Amaru 1781-es kivégzésével, majd a bennszülött elit fizikai megsemmisítésével foszlottak végleg szét.

II. Túpac Amaru volt az első, aki ugyan még nem vitte végig a gyarmatosítók elleni harcot, ám megteremtette a nemzetté váláshoz szükséges széleskörű, majdnem teljes társadalmi összefogás alapjait. Az, hogy a gyarmatokon élők érdekében felvállalta a fegyveres harcot a monarchia ellen, illetve saját magát tette meg politikai és katonai vezetőnek, továbbá az alkirályság területén élő valamennyi csoport és réteg érdekeit képviselte, ideértve a néger rabszolgákat is, azt jelenti, hogy a gyarmattartóktól való függetlenség eszméje, ami hamarosan anti-kolonializmusként is ismertté válik, már gyökeret vert a területen.

¹⁴³ A függetlenedési folyamatról részletesen, lásd Lilón, Domingo; Dantas da Cruz, Miguel; Sánchez Román, José Antonio; Nagy Marcel; Santosné Blastik Margit; Semsey Viktória; Szilágyi Ágnes Judit, *Latin-Amerika, 1750-1840. A gyarmati rendszer felbomlásától a független államok megalakulásáig* (Károli Gáspár Református Egyetem – L’Harmattan Kiadó, 2013), továbbá a 2010-ben Szegeden rendezett tudományos konferencia anyagaiból készült Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás), benne többek között Jancsó Katalin, Indiánkérdés a független Latin-Amerikában, 31–44; Pólyi Csaba, A függetlenedés brazil útja: okok és következmények, 67–76; Szilágyi Ágnes Judit, Változatok a függetlenségre: Argentína, Paraguay, Brazília, Uruguay, 77–86; Horváth Gyula, Függetlenség Mexikóban és Braziliában, 87–98, tanulmányai.

2.6.2. Az Amerika-ellenesség, mint ideológiai alap

A nemzetállamok megjelenése természetes módon, az eltérő fejlettségi szint, természeti adottságok, társadalmi összetétel és a függetlenségi háborúk öröksége miatt is, együtt jár az egymás közötti rivalizálással, a regionális, vagy kontinentális vezető szerepért folyó küzdelemmel. Az Amerikai Egyesült Államok 1823-ban meghirdette a Monroe-doktrínát, majd valamivel több mint két évtizeddel később az USA megvívta első területszerző háborúját Mexikó ellen.¹⁴⁴ Ebben az 1846 és 1848 közötti háborúban szerezte meg Utah, Új-Mexikó és Kalifornia területét, mintegy 2 millió km²-t.¹⁴⁵ Az a tény, hogy a Monroe-doktrína, vagy Monroe-elv az Amerikai Egyesült Államok külpolitikai stratégiájának alapelvevé vált és az is maradt, némi változással a mai napig, vagyis már majd' 200 éve, alapvetően meghatározta a szubkontinens különböző társadalmi csoportjaiban megjelenő mozgalmak célját, jellegét, illetve eszközeit és módszereiket.

Sajátos szerepet játszik az Amerika-ellenes beállítottság alakulásában III. Napóleon francia uralkodó agressziója és Mexikó elleni háborúja 1862 és 1867 között, amivel a mexikói trónra segítette Miksát, Ferenc József öccsét. Ugyan a Monroe-elv alapján az Amerikai Egyesült Államok jogot formálhatott volna a katonai beavatkozásra, formailag az európai hatalmak gyarmatosítási kísérletének visszaverésére, de az éppen zajló polgárháború (1861-1865) nem tette lehetővé a tényleges beavatkozást. Amikor az osztrák-porosz háború miatt 1867 elején III. Napóleon hirtelen kivonta seregeit Mexikóból, Miksa és a császárság sorsa megpecsételődött. A majdnem kétszeres számbeli fölénybe került, Juárez elnök vezette mexikói csapatok Queretaronál legyőzték Miksa csapatait, foglyul ejtve őt és tábornokait. Az, hogy a mexikói csapatok külföldi segítség nélkül képesek voltak történelmi győzelmet aratni, rendkívüli módon megerősítette a mexikóiak önbizalmát és USA-ellenességét.

A 19. század első harmadában a Latin-Amerikán végigsöprő függetlenségi harcok még nem érintették Kuba gyarmati helyzetét. 1892. április 10-én a kubai politikus és író, José Martí, New Yorkban bejelentette Kuba Forradalmi Pártjának (*Partido*

¹⁴⁴ Az sem mellékes, hogy a Monroe-doktrína létrejöttének oka abban a korban, amikor azt James Monroe elnök a Kongresszushoz intézett éves üzenetében, 1823. december 2-án meghirdette, még nem az Amerikai Egyesült Államok területszerző és befolyásnövelő politikája volt, hanem az a félelem, amiben az USA-val osztozott Nagy-Britannia is, nevezetesen, hogy a korábbi gyarmatosító országok, de különösen Spanyolország, illetve a feltörekvő Oroszország, megpróbálhatják az éppen hogy felszabadult spanyol gyarmatokat saját uralmuk alá hajtani.

¹⁴⁵ Texas területe már 1835-ben kikiáltotta függetlenségét és az 1836-os velasco-i szerződések után szuverén köztársasággá alakult. Kilenc évvel később, 1845-ben pedig az Amerikai Egyesült Államok tagállamai közé fogadta Texast.

Revolucionario de Cuba) megalakulását, azzal a céllal, hogy fegyveres harc útján kivívja a spanyolokkal szemben a sziget függetlenségét. A 2017-es évforduló alkalmából a *Público* spanyol hírportál ezt írta:

„Fő célja Kuba függetlenségének elérése volt, de határozottan síkra szállt egész Latin-Amerika tényleges függetlenségéért, az Amerikai Egyesült Államok hatalmi vágyainak megfékezéséért. Martí figyelmeztetett, hogy nem olyan köztársaságot akar létrehozni, amelyben az emberek gazdagsága lenne jogaik alapja, ahol több joggal rendelkezne az, akinek nagyobb vagyona van.”¹⁴⁶

A fegyveres harc 1895-ben kezdődött. A küzdelemben 1898-ban beavatkozott az Amerikai Egyesült Államok is, amikor formálisan az amerikai állampolgárok védelme érdekében a Havannai öbölbe küldte a USS Maine csatahajót. A fedélzeten bekövetkezett robbanás ürügyet szolgáltatott a hadüzenetre. Az USA fegyveres erői a Fülöp-szigetektől kezdve Guam szigetén át Kubáig minden ütközetben legyőzték a spanyolokat, és Kubában is kiragadták a remélt győzelmet a kubaiak kezéből. A Puerto-Ricó-i békeszerződésben így veszítette el utolsó gyarmatait Spanyolország, és így lépett a helyébe az Amerikai Egyesült Államok. Kubában amerikai kontingens maradt, amelynek jelenlétét az 1901-ben elfogadott ún. „Platt módosítás”, vagy „Platt cikkely”, illetve az azt szóról-szóra átvevő 1901. decemberi Kubai Alkotmány törvényesítette. Martí pártjának jelentősége abban áll, hogy először jön vele létre olyan politikai szervezet, amely kifejezetten a fegyveres harc vezetését, a szigetország fegyveres felszabadítását és forradalmi átalakítását tűzte céljául. Megjegyzendő, hogy az 1959-ben győztes, Fidel Castro vezette kubai forradalom után létrejött, folyamatosan egyre inkább és egyre erősebben szovjet befolyás alatt álló rendszer, követve a permanens forradalom lenini eszméjét,¹⁴⁷ a fegyveres, felszabadító harcban játszott élcsapat José Martí örökségéért dogmatizált szerepét hosszú ideig fenntartotta, sőt, továbbfejlesztette.

Castro olvasatában a permanens forradalom nem a demokratikus forradalomból a szocialista forradalomba való folyamatos átmenetet jelentette, hanem a szocialista forradalom más, az „amerikai imperializmus által elnyomott”, latin-amerikai és

¹⁴⁶ 125 años de la fundación del Partido Revolucionario Cubano, *Público*, 2017.04.10, <http://www.publico.es/politica/125-anos-fundacion-del-partido.html>. Megtekintve: 2017. április 18.

¹⁴⁷ Lásd: Ленин В. И., *Государство и революция. Полное Собрание Сочинений* (Издательство политической литературы, 33. kötet, 1969).

afrikai, elsősorban mezőgazdasági jellegű országokba való exportját, ahogy ezt Bolívia, Grenada, Kongó és Angola példája is mutatta. A kubai értelmezésben a forradalom exportja már a 60-as években összefonódott az épp kialakulófélben lévő terrrorszervezetek, latin-amerikai és közel-keleti „felszabadítási mozgalmak” támogatásával, illetve a gerilla-hadviselés, mint az aszimmetrikus hadviselés formájának propagálásával, elősegítésével.¹⁴⁸

Az aszimmetrikus hadviselés az aszimmetrikus kihívásokhoz kapcsolható tevékenység, amikor a végrehajtók – esetenként saját életüket sem kímélve – hajtanak végre katonai akciókat, általában a magasabb technikai színvonalon álló féllel szemben. Az aszimmetrikus kihívások olyan, nem hagyományos vagy nem költséges, ártó szándékú akciók, amelyek kivédésére nem készültek fel megfelelően (terrorizmus, a tömegpusztító fegyverek bevetése vagy azokkal való fenyegetés és az információs hadviselés). [...] A terrorizmus elleni küzdelem egy sokszorosán átgondolt elmélet alapján álló komplex gyakorlati tevékenységrendszer jelent, amelyben fontos szerep hárul a fegyveres erőkre, a bűnüldöző, felderítő, katasztrófavédelmi, rendvédelmi, stb. szervezetekre. A terrorizmus elleni háború sok tekintetben emlékeztet a partizán-, valamint a gerillaellenes – mai modern kifejezéssel élve, a felkelők elleni – háborúra. Azt azonban meg kell jegyezni, hogy a partizán- és gerilla-hadviselésben fellelhető emberességi vonások, a hadijog bizonyos elemeinek tiszteletben tartása racionális vonások, de mindezek hiányoznak a terrorcselekmények eltervezőinek és végrehajtóinak eszköztárából. A klasszikus értelemben vett háborúk elmélete csak részben igaz a terrorizmushoz kapcsolódó hadviselési formákra.¹⁴⁹

A „felszabadító mozgalmaknak” nyújtott kubai támogatás elvének és gyakorlatának kialakítása során Castroék nagy figyelemmel olvasták a Mao Ce-tung által a partizánháborúról és annak a forradalom kivívásában játszott szerepéről írottakat. A kubai támogatás hatékonyságával kapcsolatban némi szarkazmussal elmondható, hogy ugyan Mao műveit olvasták és alkalmazták, de Szun-ce műveit alighanem figyelmen kívül hagyták. Ugyanis Szun-ce az i.e. 6-5 században ezt írta: „... Ezért azt mondják, hogy a győzelem feltételei megismerhetők, de nem (mindig) lehet kialakítani őket...”¹⁵⁰ A kubai kormány a fent említett tevékenységét egészen a közelmúltig, még a Szovjetunió felbomlása után is, fenntartotta. Kubának a terrorizmus támogatásában betöltött szerepéről a nemzetközi kábítószer-bűnözéssel való összefonódás kontextusában, a későbbiekben még szó lesz. A fentiek alapján azonosítható az USA-ellenesség, mint a terrorizmus latin-amerikai ideológiai támaszának egyik

¹⁴⁸ Érdekes megfigyelni, hogy az Iszlám Állam tevékenységéhez kapcsolódóan hogyan jelenik meg az aszimmetrikus harc eljárások igénye a terror eszközeivel összekapcsolva. Erről bővebben olvasható: Kovács Márk Károly, Gerilla-hadviselés és a terrorizmus kapcsolatrendszere napjainkban, *Hadtudományi Szemle* 12, no. 1 (2019), 101–116.

¹⁴⁹ Tomolya - Padányi, 2014, 127.

¹⁵⁰ Szun-ce, *A háború művészete* (Helikon Kiadó, 2015), 17.

legjelentősebb verziója, mely eltérő módon, időben és formában, de valamennyi latin-amerikai országra kihatott: a militáns antiimperializmus.

Visszatérve még az amerikai politika hatására a latin-amerikai országok között, meg kell említeni, milyen szerepet játszott Washington a Panamai Köztársaság létrejöttében. Az Amerikai Egyesült Államok folyamatosan figyelemmel kísérte a panamaiaknak a 19. század első feléig visszanyúló önállósulási törekvéseit. 1903-ban, miután már Kubában Washington számára kedvező feltételekkel sikerült a politikai, gazdasági és katonai jelenlétet stabilizálni, az amerikai politika kihasználta, hogy 1903-ban a panamaiak újabb kísérletet tettek a Nagy-Kolumbiából való kiszakadásra. A panamaiak mellé állva elérték, hogy a korábban a kolumbiai kormány által elutasított megállapodásnál jelentősen kedvezőbb feltételekkel alakíthassák ki kereskedelmi, gazdasági, politikai és katonai infrastruktúrájukat a csatorna térségében. Jellemző, hogy ugyan Panama hivatalos pénzneme a balboa, de valós fizetőeszközként az amerikai dollárt használják. Erről 1985-ben személyesen is volt alkalmam meggyőződni.

2.6.3. Az Amerikai Egyesült Államok Latin-Amerika-politikája: a befolyás intézményesítése

Az Amerika-ellenességgel, mint jelenséggel és politikai befolyást gyakorló tényezővel összefüggésben alapvető jelentősége van az Amerikai Egyesült Államok Latin-Amerika-politikája, ezen belül a katonai-politikai aspektusok vizsgálatának a második világháború után. Ennek egyik legjelentősebb eseménye a Riói Szerződés aláírása, 1947. szeptember másodikán. A szerződés a nem sokkal korábban meghirdetett Truman-doktrína gyakorlati megvalósítását jelentette. A dokumentum, ahogy az a hivatalos megnevezéséből – Amerikaközi Szerződés a Kölcsönös Segítségéről (*Tratado Interamericano de Asistencia Recíproca*, TIAR) - is látható, alapvetően katonai jellegű.¹⁵¹ A világháború befejezése után létrejött első katonai szervezetként jogi és működési modellként szolgált a két évvel később, 1949-ben létrejött Észak-Atlanti Szerződés Szervezetéhez, vagyis a NATO-hoz.

¹⁵¹ A Riói Szerződést az alábbi országok írták alá: az Amerikai Egyesült Államok, Argentína, Bahamák, Brazília, Bolívia, Chile, Columbia, Costa Rica, Dominikai Köztársaság, Ecuador, El Salvador, Guatemala, Haiti, Honduras, Kuba, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Trinidad és Tobago, Uruguay és Venezuela. A szerződésből kilépett: Mexikó, Kuba, Nicaragua, Ecuador és Bolívia, Peru és Venezuela. Caracas 2019-ben visszatért a szervezetbe J. Guaidó ideiglenes kormányzása idején.

A latin-amerikai védelmi, katonai együttműködés következő jelentős lépése volt a Bogotái nyilatkozat aláírása, amellyel a katonai együttműködési struktúra mellé felzárkózott egy politikai szervezet is. Ezekkel a jogi és intézményi keretekkel, illetve az azokban rögzített eszközökkel és lehetőségekkel, valamint az együttműködés gazdasági pénzügyi alapjainak hozzárendelésével kiteljesedett az Amerikai Egyesült Államoknak még a huszadik század harmincas éveiben megkezdett és folyamatosan épített katonapolitikai és védelmi együttműködési hegemóniája a szubkontinensen.¹⁵²

A Latin-Amerika iránti érdeklődés első jelei az amerikai kül- és katonapolitikában az 1936-os, Buenos Airesben tartott Amerikai-közi békekonferencia után jelentek meg.¹⁵³ Ezt követően indult meg a katonai együttműködési programok kidolgozása, valamint a katonai külképviseleti hálózat kiépítése is a térségben, ellensúlyozandó, illetve háttérbe szorítandó a már jelentős kapcsolati rendszerrel rendelkező európai hatalmak – köztük a tengelyhatalmak – jelenlétét.¹⁵⁴

Az amerikai katonai doktrína a második világháború időszakában

Az Amerikai Egyesült Államoknak a világháború során érvényes latin-amerikai katonai doktrínáját 10 pontban foglalja össze Fischer Ferenc könyve. Ezek közül néhányat, mint a mai nap is meghatározó, stratégiai jellegű, gyakorlati alapvetést érdemes megemlíteni:¹⁵⁵

1. az Amerikai Egyesült Államok hadbalépése, 1941. december 7-e előtt, Washington leginkább arra törekedett, hogy a Panama-csatorna, mint stratégiai szállítási útvonal, illetve a Keleti Part, a Karib-térség és a Csendes-óceáni amerikai területek, valamint az Egyesült Államok és Latin-Amerika közötti összeköttetés egyik legfontosabb és egyben leginkább támadható területe, ne kerüljön a tengelyhatalmak látókörébe, mint lehetséges célpont.¹⁵⁶ A Pearl

¹⁵² A témáról bővebben olvasható Fischer Ferenc: *El modelo militar prusiano y las Fuerzas Armadas de Chile 1885-1945* (PTE Egyetemi Kiadó, 1999) című művének XV. fejezetében „La política militar de los Estados Unidos hacia América Latina durante y después de la II. Guerra Mundial” (Az Egyesült Államok Latin-Amerikával kapcsolatos katonapolitikája a második világháború alatt és azt követően) fejezetcím alatt, a 247–265. oldalakon.

¹⁵³ Minello, Nelson, El sistema interamericano de defensa. Las relaciones interamericanas con las Fuerzas Armadas de América Latina, *Chile-América*, no. 41-42 (1978), 89 és Taylor, Philip B., Hemispheric Defense in World War II, *Current History*, no. 56 (1969), 33. Idézi: Fischer, 1999, 248–249.

¹⁵⁴ Fischer, 1999, 249.

¹⁵⁵ Fischer, 1999, 250–253.

¹⁵⁶ Az 1939-es Panamai nyilatkozatban meghatározott 300 tengeri mérföldes biztonsági zónába akkor még nem tartozott bele Kanada és Grönland. Azzal, hogy a Ríói Szerződés alapján a 300 mérföldes

Harbor elleni japán támadás, vagyis az USA hadbalépése után az amerikai kül- és katonapolitika igyekezett elérni, hogy a latin-amerikai országok szakítsák meg kapcsolataikat a tengelyhatalmakkal, Japánnal, Németországgal és Olaszországgal, de nem várta el, hogy a Déli Kúp országai is hadba szálljanak. Megjegyzendő, hogy néhány évvel később, a koreai háború idején Washington kifejezetten azon volt, hogy a latin-amerikai szövetségesek vegyenek részt harci cselekményekben, küldjenek kontingenseket a Koreai félszigetre.

2. A második világháború és az azt követő konfliktusok felértékelték Latin-Amerika szerepét, hiszen az amerikai hadiipar számára alapvető jelentőségű stratégiai nyersanyagok nagy mennyiségben és olcsón hozzáférhetőek voltak a szubkontinensen.
3. Míg az első világháborút megelőző évtizedekben Washington a külföldön lévő vízi és szárazföldi támaszpontrendszer kialakítása során a Karib-térséget helyezte előtérbe, a második világháború során a katonapolitikai cél a vízi, légi és szárazföldi támaszpontok kialakítása volt, illetve hogy az egyes országok már létező, saját támaszpontjainak használati jogát megszerezzék.¹⁵⁷
4. Az amerikai hadiipari termékek számára a latin-amerikai piac mindig is óriási jelentőséggel bírt. Washington a szubkontinens országainak elsődleges beszállítója. A termékexport mellett jelentős szerepet játszott és játszik a kiképzési, módszertani know-how exportja, valamint az ehhez szükséges, nem fegyver-jellegű, kiegészítő anyagok és termékek eladása is.
5. Washington számára a kiszámítható, az amerikai politika és érdekérvényesítés iránt legalábbis elfogadó, de inkább baráti hozzáállás a latin-amerikai országok politikai döntéshozói részéről mindig fontos volt. Ennek különleges jelentősége azokban az időszakokban mutatkozott meg, amikor az Amerikai Egyesült Államok félkatonai, vagy reguláris erők alkalmazásával járó műveleteket hajtott végre a világ különböző pontjain, kezdve a koreai háborútól egészen napjainkig, a terrorizmus elleni küzdelemig. A

övezet magába foglalta ezeket a térségeket is, létrejött az Északi sarktól a Déli sarkig tartó biztonsági térség. (1 tengeri mérföld = 1852 méter)

¹⁵⁷ 2015-ben 39 országban volt az amerikai légierőnek és haditengerészetnek támaszpontja. Ezek közül Latin-Amerikában Braziliában, Hondurasban és Kubában található amerikai katonai létesítmény. Németországban egyedül 34 amerikai katonai létesítmény található. (Forrás: Department of Defense, *Base Structure Report – Fiscal Year 2015 Baseline* https://kritisches-netzwerk.de/sites/default/files/us_department_of_defense_-_base_structure_report_fiscal_year_2015_baseline_-_as_of_30_sept_2014_-_a_summary_of_the_real_property_inventory_-_206_pages.pdf. Megtekintve: 2020. január 9.

kiszámíthatóság, a politikai, gazdasági és biztonsági (katonai – rendvédelmi) függőség az a négy tényező, amely az amerikai politikai stratégiában fontos szerepet játszik egy-egy ország értékelése során.

6. A Nyugati Félteke kollektív védelme, amerikai vezetés mellett, az amerikai katonai doktrína alapján, elsődlegesen az amerikai nemzetbiztonsági érdekek védelmében, melyet a szubkontinens országai is sajátjukként fogadnak el, de a kontinentális szolidaritás jelszavával, a latin-amerikai országok számára nehezen megkerülhető kapcsolatépítési alap, ha nem akarnak szembe kerülni Washingtonnal. Az ellenség, melyet az amerikai érdekek alapján határoznak meg, mindig más: a második világháború alatt a fasizmus, a tengely-hatalmak és szövetségeseik, a hidegháború alatt a nem minden alapot nélkülöző, feltételezett kommunista behatolás és agresszió, majd a demokratikus különúton haladók, mint Guatemala, vagy a polgári értelmiségiek köréből induló, de balra tolódó kubai forradalom, később a kubai példából is merítő baloldali partizánmozgalmak egész sora, például Bolíviában, Nicaraguában, El Salvadorban.
7. Ahogy az 5. pontban is olvasható, Washington felettébb érdekelt volt és maradt abban, hogy a Nyugati Féltekén kiszámítható biztonságban tudja érdekeit, kapcsolatrendszerét és az azok fejlesztéséhez, terjesztéséhez szükséges feltételeket. Enélkül a második világháború végén kialakított és a Truman-doktrínában rögzített, a nemzetközi kapcsolatokban nem pusztán aktív, de döntő, meghatározó szerepre törekvő Amerikai Egyesült Államok tevékenysége során mindig „fél szemmel” a kontinentális hátszínét kellett volna, hogy figyelje, ami jelentősebb erőket, energiát és forrásokat kötött volna le. Azzal, hogy a latin-amerikai országok fegyveres erői – a katonai és rendvédelmi struktúrák egyaránt – folyamatos kiképzési, logisztikai, anyagi, fegyverzeti és politikai támogatást kaptak Washingtontól, kiszolgáltatottságukra is visszavezethető függőségük miatt alkalmasak és érdekelték voltak az amerikai érdekeknek megfelelő belső rend fenntartásában.¹⁵⁸ Ez a fajta „elkötelezettség” lehetőséget adott az észak-amerikai kormányzatnak, hogy befolyását más, közvetett módon, ne a korábban ismert és gyakran alkalmazott „furkósbot” módszerével juttassa

¹⁵⁸ Fischer, 1999, 252.

érvényre. Ennek jogi előkészítése során először az 1945. március 6-án Mexikóban aláírt Chapultepec-i Okmányban került megfogalmazásra valamennyi későbbi kollektív védelmi szerződés alaptétele, mely szerint bármelyik részes állam elleni támadást valamennyi részes állam elleni támadásként kezelnek.¹⁵⁹ Ezt az elvet rögzítette a Riói Szerződés, és az Észak-Atlanti Szerződés is.

Figyelemre méltó tényező, hogy az amerikai hatás az országok fegyveres erőinek szervezésében is megmutatkozik. Amerikai mintára több helyen is új alapokra helyezték a már meglévő Nemzeti Gárdákat. Ezek az amerikai modellel ellentétben nem tartalékos szolgálatot vállaló állampolgárokból álló, katonai műveleti, területvédelmi, rendfenntartási és polgári védelmi területeken hatékony támogatást nyújtó struktúrák lettek. A nemzeti gárdát az egyes országok kormányzatai a sok ponton – például a belső rend védelme terén – egyezést mutató védelmi koncepcióik alapján, állandó, a felszabadító háborúig visszavezethető hagyományokra épülő, különleges feladatokra is bevezethető műveleti egységként kezelték. Ezeket az egységeket használták fel a gerillák elleni műveletekben, illetve a hatalom birtokosai által veszélyesnek ítélt belső elégedetlenkedések, helyi lázadások elfojtására. A Nemzeti Gárda esetenként az államfőnek közvetlenül volt alárendelve, például Nicaraguában a Somoza-diktatúra idején. Más országokban, például El Salvadorban és Chilében időszakonként és kormányzatonként változóan a védelmi, vagy a közrendvédelmi-belbiztonsági struktúrák részeként és alárendeltségében működtették ezeket az egységeket.¹⁶⁰

A Chapultepec-i Okmány, valamint a Riói Szerződés, mint nemzetközi jogi alapok tették lehetővé, hogy az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusa 1951-ben olyan törvényt fogadjon el, amely a NATO-tagországok mellett a latin-amerikai országok számára is megnyitja a lehetőségeket a katonai programokban való részvételre.¹⁶¹

1952 után Washington kétoldalú kölcsönös segítségnyújtási szerződésekben határozta meg a segélyprogramok feltételeit a latin-amerikai országok számára.

¹⁵⁹ Inter-American Reciprocal Assistance and Solidarity (Act of Chapultepec), 1945.03.06, Part 1. point 3, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/chapul.asp. Megtekintve: 2020. január 14.

¹⁶⁰ Lásd: Gómez Leyton, Juan Carlos, *La frontera de la democracia: el derecho de propiedad en Chile, 1925-1973* (LOM Ediciones, 2004).

¹⁶¹ Fischer, 1999, 254.

Elsőként Ecuadorral 1952-ben, utolsóként Argentínával, 1964-ben írták alá ezt a szerződést.¹⁶²

2.6.3. Paradigmaváltás a katonai doktrínában

Az Amerikai Egyesült Államok tömeges, elnyomó erő alkalmazására épülő katonai doktrínájában az ötvenes évek végére megérett a helyzet a paradigmaváltásra. Ezt több tényező is siettette: a Batista-rezsim megbuktatása és a Castro-vezette kubai forradalom nyitása a szocialista világrendszer felé, a Disznó-öbölben elszenvedett kudarc 1961-ben, a globális stratégiai erőegyensúly kialakulása az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió között, amelynek egyik legékesszólóbb jele az 1962-es rakétaválság kompromisszumos feloldása, továbbá a szubkontinens gerillamozgalmainak egyre érezhetőbb jelenléte és tevékenysége volt.¹⁶³ A „rugalmas válaszadás” mint az új doktrína alapja, megváltoztatta a két világrendszer közötti katonai-politikai, védelmi beszerzési, stratégiai és katonai együttműködési és támogatási tevékenységet. Az Amerikai Egyesült Államok 1946 és 2013 között 78 milliárd – 2013-as árfolyamon számolva 160 milliárd – dollár támogatást nyújtott Latin-Amerikának, beleértve a Karib-térséget is. 1963-ban, már a Szövetség a Haladásért¹⁶⁴ program meghirdetése után mintegy 5,9 milliárd dollárt, 1965-ben közel 6,4 milliárd dollárt kapott a térség. A támogatás összege 1978-ig fokozatosan csökkent, majd a sandinisták nicaraguai győzelme után újra erőteljesen megnőtt.¹⁶⁵ Ezen belül csak 1950 és 1969 között összesen egy milliárd négyszázmillió dollárt kaptak a katonai segélyprogramokon keresztül a szubkontinens országai.¹⁶⁶

¹⁶² Fischer, 1999, 254. A feltételek között szerepel: stratégiai anyagok szállítása az Amerikai Egyesült Államok részére, az amerikai hadiipar számára szükséges területeken a latin-amerikai országok ipari termelésének növelése, a kereskedelmi kapcsolatok megszakítása a szocialista országokkal, a korábban kölcsönbérletbe, vagy adományként kapott fegyverek visszaszolgáltatása az USA-nak, az így kapott fegyverek harmadik félnek való továbbadására vonatkozó tilalom, illetve az a kitétel, hogy az Amerikai Egyesült Államok elnöke dönthet arról, melyik latin-amerikai ország, mikor, milyen feltételek mellett és milyen célokra kaphat fegyvereket. A fegyverszállításokat Washington gyakran arra használta fel, hogy a második világháború során felhalmozott, de bevetésre már nem került eszközöktől (inkurrencia) kereskedelmi ügyletekkel megszabaduljon, és azt ne kelljen veszteségként kivezetni a nyilvántartásokból.

¹⁶³ Lodge, George C., U.S. Aid to Latin America: Funding Radical Change, *Foreign Affairs* 47 (July, 1969), 735–749.

¹⁶⁴ A John F. Kennedy elnök által meghirdetett programról a disszertáció más részében is szó van. Megjegyzendő, hogy Kennedy - elődeitől, Trumantól és Eisenhower-től eltérően – már nem támogatta feltétel nélkül a latin-amerikai katonai diktatúrákat, mivel azok reformellenes merevsége, véres módszerei kompromittálták volna a programot. Lásd: Fischer, 1999, 258.

¹⁶⁵ Meyer, Peter J., *U.S. Foreign Assistance to Latin America and the Caribbean: Recent Trends and FY2016 Appropriations* (Congressional Research Service, 2016), 2–3.

¹⁶⁶ Fischer, 1999, 258.

Érzelhető, hogy a paradigmaváltással az ellenségkép is változott, nagyobb figyelem nyilvánult meg az úgynevezett belső ellenség, a marxista, leninista, maoista mozgalmak és az ezen az ideológiai alapon létrejött szervezetek, köztük a fegyveres erőszakot alkalmazó csoportok elleni harc iránt. A nagyobb figyelem egyet jelentett a gerillaellenes harci taktikák kidolgozásával, az ilyen feladatokra kiképzendő reguláris, rendvédelmi, különleges egységek felállításával, a már létezők átszervezésével, kiképzésével és felszerelésével. Ehhez – az előbbieken bemutatott módon – Washington biztosította az anyagi, logisztikai és kiképzési háttérrel, annak pénzügyi, eszköz- és személyi háttérével együtt.

A kiképzési együttműködésnek különleges szerepe volt mindenkor az amerikai nemzeti érdekeken alapuló védelmi gondolkodás kontinentalissá tételében, vagyis az Amerikai Egyesült Államok érdekeinek védelmében. Minden társadalom legszervezettebb csoportjainak, a védelmi, rendvédelmi és nemzetbiztonsági struktúráknak az amerikai modellhez illeszkedő, egységes, vagy csereszabatos eszközökre épülő, azonos harci taktikákat alkalmazó, közel azonos harcértékű egységekké kovácsolása szintén amerikai képzési központokban felkészített altisztek és tisztek vezetésével, amerikai tanácsadók támogatása mellett biztosította a lehetőséget, hogy Washington a legfelsőbb parancsnokoktól kezdve alegységi, gyakorlatilag szakasz szintig rálátással rendelkezzen és hatással legyen ezekre a struktúrákra. A kiképzésnek és továbbképzésnek négy formáját vezették be: 1. kiképzés, felkészítés, továbbképzés az Amerikai Egyesült Államok területén lévő központokban, 2. spanyol nyelven tartott képzési kurzusok a Panama-csatorna övezetében lévő Fort Sherman katonai támaszponton,¹⁶⁷ 3. rövid idejű felkészítő tanfolyamok a latin-amerikai országokban, amelyeken az előadók az Amerikai Egyesült Államokból érkeztek,¹⁶⁸ 4. magas rangú, parancsnoki beosztású főtiszteknek szervezett, több hetes tanulmányút az USA-ban.¹⁶⁹

A hatvanas évek második felében, a vietnámi háború eszkalálódásával párhuzamosan az amerikai kormányzat csökkentette a „Szövetség a Haladásért” program

¹⁶⁷ A Fort Sherman és a Fort Amador támaszpont, ahol a kiképzések nagy része folyt, 1999-ben visszakerült panamai fennhatóság alá. A Fort Gulik, vagy, ahogy még hívták, az *Escuela de las Américas*, ahol a Különleges Erők 8. Harccsoportja, az úgynevezett „zöld sapkások” állomásoztak, volt a helyszíne a különleges, leginkább gerilla-vadász kiképzésnek, amelyben a latin-amerikai fegyveres erők különleges műveleti alegységei, vagy egységei vettek részt. 1966-ig összesen 1500 latin-amerikai kapott kiképzést a zöld sapkásoktól. Lásd: Fischer, 1999, 262.

¹⁶⁸ A hatvanas években egy amerikai kiképzőre Guatemalában 300, Bolíviában 306, Nicaraguában 326, Chilében 1250 és Argentínában 2034 helyi katona jutott.

¹⁶⁹ Fischer, 1999, 260.

költségvetését. A gerillaellenes műveletekhez nyújtott támogatás programja más formában folytatódott, míg az „Élelem a Békéért” és az „Szövetség a Haladásért” mellett 1961-ben létrehozott „Békehadtest” szerepvállalása megerősödött.¹⁷⁰ Ennek okai között felsorolható az amerikai kiképzésben részesült katonai és rendőri erők, illetve parancsnokaik részvétele a térség néhány államában, mint például Peruban végrehajtott államcsínyekben, és az ennek hatására Washingtonban, a törvényhozásban kialakult ellenérzés, továbbá a vietnámi háború miatti tiltakozás jelentős erősödése az Amerikai Egyesült Államokon belül.¹⁷¹

2.6.4. Latin-amerikai forradalmi ideológiák: José Carlos Mariátegui

A szubkontinensen jelenlévő ideológiai áramlatok jelentős része sok szempontból köthető az európai politikai ideológiákhoz, illetve azok alapján létrejött politikai szervezetekhez, mozgalmakhoz. Ide tartozhatnak az európai politikai iskolában baloldalinak, illetve jobboldalinak, centristának, vagy balközépnek, jobbközépnek nevezett pártok, ide kötődnek a kereszténydemokraták, de a marxista, leninista, trockista pártok is. A pártok sorában sajátos szerepet játszanak a maoista eszmék alapján létrejött pártok, illetve mozgalmak.

Van azonban néhány, alapvetően a latin-amerikai valóság talaján – nem minden óvilági hatás nélkül – létrejött ideológia, illetve ehhez köthető politikai párt, mozgalom. Ezek közül kettőnek a szerepét szükségesnek látom röviden megvizsgálni. Korábban, a parasztság szerepének ártértékelődéséről szólva már említettem José Carlos Mariáteguit, a perui indián származású újságíró-politikust, a latin-amerikai forradalmi ideológiák egyik legismertebb és leginkább elismert megalapozóját. Talán nem érdektelen megismerni azokat a körülményeket, amelyek vizsgálata Mariáteguit elvezette a marxizmushoz, illetve annak Latin-Amerikára adaptált forradalmi

¹⁷⁰ Az „Élelem a Békéért” a kedvezményezett országok élelmezési gondjainak hosszú távú egyre inkább saját erőre támaszkodó megoldásához igyekezett segítséget nyújtani. 1972-ben 9,8 millió tonna élelmiszert juttattak el a rászorulóknak, míg a termelési visszaesése miatt 1973-ban már csak 7,2 millió tonnát, 1974-ben csupán 3,2 millió tonnát tudtak szétosztani. Portillo, Luis, *Alimentos para la Paz? La „ayuda” de Estados Unidos* (Iepala Editorial, 1987), 113-114.

A Békehadtest feladata volt az oktatás, egészségügy, mezőgazdaság terén elősegíteni a helyi közösségek életvitelét, életkörülményeik javítását, képzésüket és oktatásukat. A civil önkéntesek a kiküldetésben töltött két év alatt folyamatosan a helyi lakosság körében éltek, hasonló körülmények között. Mindkét szervezet az amerikai gondolkodásmódot volt hivatott továbbadni, közvetíteni a civil szférában, teljesítve az amerikai kormányzatok egyik stratégiai célját, az amerikai életmodell és gondolkodás népszerűsítését. Nem mellékes az sem, hogy ezek a szervezetek helyi kapcsolati hálójuk révén kiváló információs forrásai lehettek a hírszerző szolgálatoknak.

¹⁷¹ Lásd részletesebben: Fischer, 1999, 263.

koncepciójához. Mariátegui nézeteit a *Hét tanulmány a perui valóság magyarázatához* című művében fejti ki.¹⁷² A kiadáshoz írt előszavában Aníbal Quijano, Mariátegui egyik legjobb ismerője, a „hatalom kolonializmusa” elmélet atyja, így ír a forradalomelmélet fejlődéséről, Mao Ce-tung, Ho Chi-Minh, Fidel Castro, Ernesto (Che) Guevara és Amílcar Cabral szerepéről:

„A második világháború óta a legintenzívebb és legnagyobb hatású forradalmi harcok színtere távol esett Európától. Győztesek, vagy elbukottak, de Ázsiában, Afrikában és Latin-Amerikában a forradalmi gondolkodás új távlatait nyitották meg, és a marxizmus európai klasszikusainak listája mellé olyan új neveket tettek oda, akiknek gondolatai és cselekedetei nagy teret kapnak a nemzetközi vitákban: Mao, Ho Chi-Minh, Castro, Guevara, Amílcar Cabral, csak hogy a legismertebbeket említsük. Ma a marxista gondolkodást már nem lehet csak európai szemüvegen át vizsgálni.”¹⁷³

Mariátegui korában éles elvi-gyakorlati vita bontakozott ki Victor Raúl Haya de la Torre, az Amerikai Forradalmi Népi Szövetség (*Alianza Popular Revolucionaria Americana*, APRA) álláspontja és a lenini rendszerbe illesztett perui helyzetértékelés között. Haya de la Torre sajátos „dualista” nézete szerint az imperializmust két alapvető vonás különbözteti meg: 1. az, hogy az országban befektetett tőke származása és annak tulajdonosa külföldi, 2. és mivel a kapitalizmus csak ezeken a befektetéseken keresztül jelenik meg ezekben az országokban, ez a fajta kapitalizmus kezdetleges. Ebből következően az imperializmus Lenin állításával szemben a (latin-amerikai) országokban a kapitalizmus első foka, és mint olyan, az első és szükséges haladó lépés a gyarmati időszakból származó hűbéri rendszer ellen.¹⁷⁴ Ez a forradalomelmélet szempontjából az adott időszakban áthidalhatatlan ellentétnek tűnt, mivel mind Haya de la Torre, mind pedig a leninizusból kiinduló Mariátegui figyelmen kívül hagyta azt a tényezőt, amit mind a kapitalizmus, mind pedig a forradalmi munkás-, vagy agrármozgalmak és az azok nevében működő terrorszervezetek is figyelmen kívül hagytak. Haya de la Torre a kapitalizmus átnövését az extenzív fejlődési szakaszba, az imperialista terjeszkedés latin-amerikai megindulását csak önmagában vizsgálta és nem helyezte azt bele a kapitalista gazdaság fejlődési tendenciájába. A pillanatnyi állapotot értékelte, és nem vizsgálta az utat, ahogy a kapitalista fejlődés a vizsgált állapotig eljutott, gyakorlatilag kiragadta azt a fejlődés dinamikájából. Abban azonban

¹⁷² Mariátegui, José Carlos, *7 ensayos de interpretación de la realidad peruana* (Biblioteca Ayacucho, 2007).

¹⁷³ Mariátegui, 2007, előszó, x.

¹⁷⁴ Lásd: Haya de la Torre, Víctor Raúl, *El antimperialismo y el Apra* (Amauta, 1972), 18–19.

Haya de la Torrénak teljesen igaza volt, hogy a kapitalista fejlődés akkori, önmagához, az Amerikai Egyesült Államokban addig bekövetkezett fejlődéséhez viszonyítva a latin-amerikai feltételrendszerben a kapitalista fejlődés elindítójának, a helyi kapitalizmus alapfokának a szerepét töltötte be. Az Amerikai Egyesült Államokból beáramló tőkeexport és termelési mód, a fejlettebb termelőeszközök és az új, a Latin-Amerikában mély gyökerekkel rendelkező feudális gondolkodásmóddal ellentétes, új szemlélet, mély és egyre újabb ellentéteket szülő változásokat indított el.

A dinamikus szemlélet hiányának másik fajtája viszont Mariátegui gondolataiban jelenik meg.¹⁷⁵ A lenini forradalomelmélet skolasztikus felfogása, dogmatizálása miatt Mariátegui kezdetben még nem ismerte fel az ellentmondást a kívülről indukált latin-amerikai kapitalista fejlődés és a bolsevik elmélet, valamint a bolsevik elmélet és a latin-amerikai valóság között. A dinamikus szemlélet, vagy módszer lehetőséget ad annak a vizsgálatára, illetve megállapítására, hogy az elméletet mennyiben kell a változó, vagy megváltozott körülmények hatására módosuló, helyi gyakorlat alapján megváltoztatni, megreformálni, kiterjeszteni, vagy elvetni. Ha a feudális örökség terhét sok szempontból még mindig hordozó, alapvetően agrárius latin-amerikai társadalmakat és az azokban, elsősorban a mezőgazdaságban foglalkoztatottak körében felhalmozódó ellentmondásokat az európai, leginkább a nagyipari munkásosztály érdekeit felkaroló ideológia szempontjai szerint vizsgáljuk, és az abban megfogalmazott gyakorlati lépéseket akarjuk Latin-Amerika feltételei között megvalósítani, az eredmény csak kudarccal végződhet. Ezt az ellentmondást ismerte fel Mariátegui, amikor túllépve és meghaladva a leninista, bolsevik forradalomelmélet dogmatizációját, a latin-amerikai, ezen belül a perui forradalom feltételeinek elemzésekor az eredeti recept szerint a „konkrét helyzet konkrét elemzéséből” indult ki, vagyis nem az európai munkások által megvívandó proletárforradalom kritériumaira alapozta a latin-amerikai forradalmak alapjául szolgáló eszméit.

2.6.5. A populizmus: sajátos, helyi válasz a nemzetközi kihívásokra

A következőkben azt vizsgáljuk, milyen szerepe volt a populizmusnak a latin-amerikai politikai folyamatokban, a radikalizálódásban és sajátos módon a deradikalizálódásban. A populizmus¹⁷⁶ olyan jellegzetes latin-amerikai politikai és

¹⁷⁵ Anderle, 1976, 57–74.

¹⁷⁶ Anderle Ádám, El populismo, in: Salmoral, Lucena M., *Historia de Iberoamérica* (Cátedra, 3. kötet, 1988, 1992), 559–609.

társadalmi jelenség, amely nem más, mint a kontinens válasza a különböző földrajzi helyekről származó, sok szempontból hasonló gazdasági, társadalmi és ideológiai kihívásokra. Ezek a kihívások különböző mértékben és mélységben érintették és érintik az egyes országokat, hiszen azok a gyarmati kortól kezdve a függetlenségi háborúk korán át az önálló politikai, gazdasági, társadalmi, jogi és igazgatási intézményrendszer kiépülésén keresztül nagyon eltérő utat jártak és járnak be. Melyek ezek a kihívások? Társadalmi kihívásnak tekinthető a gyarmati rendszerben gyökerező, de az önállóság korában – vagyis napjainkban is – létező éles társadalmi-gazdasági szegregáció és az ezt kísérő, poszt-feudális mentalitás. Politikai kihívásként említhető az 1823 óta folyamatos amerikai politikai, gazdasági, etikai, erkölcsi, kulturális és katonai terjeszkedéssel szembeni, országonként a saját útját kereső elutasítás. Ennek egyik példája az amerikai imperialista modellre épülő szabadversenyessé váló kapitalizmus helyett az állam politikai beavatkozása és szerepvállalása a gazdasági pénzügyi folyamatokban a 20. század első harmadától az ezredfordulóig, valamint a neoliberalista gazdasági modell elvetése a reformok kifulladását okozta kudarcélmény után a 21. század első évtizedében. Másik példa a politikai kihívásra a marxista, maoista, forradalmi erőszakot hirdető nézetekkel szembeni folyamatos küzdelem a kontinens legtöbb és legjelentősebb országaiban, továbbá a populizmus által leginkább érintett országokban – Mexikóban, Brazíliában, de különösen Argentínában – a saját politikai pártok intézményesülése, mely évtizedeken és politikus-generációkon is átível. Ezt Dömény Zsuzsa a 20. század kilencvenes éveit elemezve így fogalmazta meg:

„A hagyományos pártok ideológiája elhalványult azért is, mert a politizálás módja megváltozott, professzionalizálódott. A tömegpártok vezetőit segítő lelkes aktivisták helyét a különböző szakértők, szakértői csoportok vették át, tehát a politika-csinálásban az átlag párttag már nem vesz részt, helyét fizetett szakemberek vették át, ez is egy stáció a pártokhoz kötődés fellazulásának folyamatában. A politika alsóbb szintjei is elkülönülnek ebben a folyamatban, a politikustársadalom autonómmá válik, a közvetlen visszajelzések a párttagoktól, szimpatizánsoktól, választóktól megtörnek, elakadhatnak a szakértői szinten. A következmény a pártrendszer fragmentálódása, a képviseleti demokrácia szövetének foszladozása és tekintélyvesztése.”¹⁷⁷

Horváth Gyula, A politikai populizmus néhány jellemző vonása, *Acta Scientiarum Socialium* 1, no. 1 (1998), 7–11.

Horváth Gyula, A populista rendszerek gazdaságpolitikájának néhány vonása (Cárdenas, Perón és Vargas alatt), *Acta Scientiarum Socialium* 4, no. 9 (2001), 47–72.

Anderle Ádám - Horváth Gyula, *Perón – Che Guevara* (Pannonica, 2000), 7–160.

¹⁷⁷ Dömény Zsuzsa, Latin-Amerika: balra át!? *Műhelytanulmányok* 12, no. 2 (2007), 12.

Ezt csak fokozta és fokozza a rendszer-specifikus, a hűbéri rendszerre is emlékeztető, híres-hírhedt latin-amerikai korrupció.

Habár Dömény Zsuzsa a folyamatot a kilencvenes évek kontextusában vizsgálja, elmondható, hogy az hasonló volt a huszas és harmincas években zajló folyamatokhoz. A populizmus sok évtizedes életben maradása, időközönként, ciklikusan való megerősödése és előtérbe kerülése nem lenne értelmezhető, ha nem helyeznénk a populizmus „pulzálását”, ezeket a megismétlődő hasonló jelenségeket történelmi kontextusba, melynek kereteit a polgári értékrendszeren alapuló kapitalista és az az ellen fegyveres harcot hirdető marxista-leninista-maoista ideológia változó intenzitású, változó helyszínű küzdelme jelentette. A hatalmi pozícióit az első világháború óta erősíteni szándékozó két ország, mint a kialakuló világrend két pólusa, alternatíva keresésére ösztönözte a latin-amerikai országokat, melyek számára mindkét pólus közel hasonló veszélyt jelentett, hiszen mind az amerikai modell, mind pedig a szovjet, vagy később a kínai modell inkompatibilis a szubkontinens országainak gazdasági, politikai, igazgatási, jogi és egyéb sajátosságaival, melyek az egyes országok nemzeti jellegét és hagyományait képviselik. Ezen túlmenően bármiféle „újítás” egyet jelentett volna és egyet jelentene ma is az intézményesült hatalmi elit uralmának korlátozásával, illetve felszámolásával, a jelentős befolyással bíró és irányítási szerepet is betöltő, vertikális és horizontális korrupciós struktúra megszüntetésével.

Erre a kihívásra a latin-amerikai országok, melyek gazdasági potenciáljuk, geostratégiai helyzetük, népességük és földrajzi kiterjedésük miatt is nagyobb kockázatnak voltak kitéve, mint a világgazdaságban és a nemzetközi erőviszonyokban is kisebb szerepet játszó országok, a populizmust adták válaszul. Ennek jegyében erős szociális védőhálót biztosítottak a lakosságnak, etatista gazdaság- és pénzügypolitikát valósítottak meg, befolyásolták és irányították a piaci folyamatokat, politikailag és katonailag nem kötelezték el magukat egyik pólus mellett sem, de igyekeztek számukra minél nagyobb, esetleg aránytalan gazdasági előnyöket szerezni a gazdasági-pénzügyi kapcsolatokban. Az etatista gazdasági és pénzügyi politika azonban jellegéből következően figyelmen kívül hagyta a nemzetközi gazdaság általános, gyakran autonóm folyamatait és nem számolt a politikailag motivált gazdasági trendekkel sem. Ennek következtében a populista társadalompolitika vívmányainak finanszírozása egyre inkább, ciklikusan meghaladta az országok gazdasági teljesítőképességét, különösen a világgazdaság válságjelenségeinek

időszakában, így az felerősödve jelentkezett ezeknek az országoknak a gazdaságában és társadalmában. Erre utalnak a mexikói, a brazil és az argentin gazdaság ciklikus válságjelenségei, melyek kiváltó okául a populista kommunikáció első helyen az országoknak hitelező nemzetközi pénzügyi szervezeteket, illetve más külső körülményeket nevezett meg. A külső fenyegetettség légkörének, illetve a gazdasági és pénzügyi szükségintézkedések fenntartása a latin-amerikai populizmus túlélésének és megújulásának eszköze. Ezek szerepe a radikalizálódásban, illetve a deradikalizálódásban alapvető, attól függően, hogy a populizmustól eltérő megoldást célul tűző csoport, vagy szervezet milyen ideológiai platformon lenne kész ezeket a változásokat megvalósítani.

Feljebb már utaltam rá, hogy a populizmus, mint „harmadik pozíció,”¹⁷⁸ egyszerre lehetett egységesítő és megosztó irányzat. Része volt a Latin-Amerikában kialakult baloldali, marxista és maoista forradalmi szervezetek útválasztásában, ahogy az ezekkel ádáz harcot vívó kormányzati és nem hivatalos antimarxista, antikommunista, esetenként fegyveres csoportok identitásának kialakításában. A populizmus hosszú ideig jelentős szerepet játszott a kontinens meghatározó országainak életében, és hatása a mai napig is érezhető különösen Argentínában, ezért a jelenség lehetséges kettős hatását – más, számításba jöhető példák helyett Argentína példáján mutatom be. Ennek oka, hogy ebben az országban vált a populizmus az ország politikai-ideológiai alaptételévé Juan Domingo Perón hatalomra kerülésével, 1946-ban és maradt fenn justicializmus néven egészen Perón 1974-ben bekövetkezett haláláig,¹⁷⁹ illetve az azt követő katonai államcsínyig, amely Perón harmadik feleségének, Isabel Perónnak az uralmát döntötte meg 1976-ban. Perón gazdaság- és társadalompolitikájához köthető, a peronizmusként ismert jelenség, mely a társadalom jelentős rétegeinek, a munkásságnak, az alkalmazottaknak, de a parasztságnak, továbbá a középosztály társadalmi komfortérzetének, életkörülményei nagy mértékű javítása érdekében alkalmazta a néhány bekezdéssel feljebb ismertett gazdasági intézkedéseket és viselte azok politikai következményeit, újszerű, a klasszikus ideológiáktól távolságot tartó módon definiálva önmagát.

A peronizmus rendszeresen ismétlődő pénzügyi válságai miatt már Perón első elnöksége idején, 1946 és 1952 között erózióknak indult szavazóbázisa, a peronista

¹⁷⁸ Lásd: Horváth Gyula, *A peronizmus* (magánkiadás, 1996), 61.

¹⁷⁹ Horváth Gyula, A justicializmus: a peronizmus társadalomfilozófiája, *Világosság* 19, no. 6 (1978), 392-397.

populizmus híveinek tábora. Perón második, ki nem töltött elnöki mandátuma alatt, 1953 és 1955 között, a sajátos, se nem jobboldali, se nem kifejezetten baloldali, ám mindkét forrásból merítő társadalomfilozófiára alapozott nacionalista gazdaságpolitika hibás alapkoncepciójának kiigazítása nem történt meg, a pénzügyi krízisjelenségek élesebbé váltak. Sajnálatos módon a Peróntól Perónig terjedő időszakban, vagyis Perón önkéntes száműzetése alatt, 1955 és 1973 között, az egymást váltó, a peronizmust rendeletileg betiltó, változatlanul peronista, populista módszereket alkalmazó kormányok folyamatosan adósak maradtak az objektív gazdasági törvényszerűségek figyelembevételével a társadalomfejlesztési célkitűzések tervezése során. Ez elkerülhetetlenül oda vezetett, ahogy azt Dömény Zsuzsa a már említett munkájában is megfogalmazta, hogy

„a politikai pártok mind kevésbé feleltek meg választóik elvárásainak. Ezért a választási harcban a politikai mező közepére definiálták magukat a minél több voks megszerzése érdekében, ami tovább gyengítette a tömegek azonosulását pártjuk ideológiájával. Elmosódtak a határvonalak a jobb- és baloldal között is, ez tovább lazította a kötéseket, a pártok markáns arculatának halványulása a tagok és szimpatizánsok identifikációját gyengítette. A választók és választottak eltávolodása egymástól nemcsak az ígéretek be nem tartása miatti csalódások miatt következett be, hanem azért is, mert a választási ciklus közben a képviselői demokrácia nem eléggé teszi lehetővé a civil társadalom kontrollját.”¹⁸⁰

Az 1960-as évek végére a középosztály és az alatta lévő társadalmi rétegek életminősége jelentősen leromlott. A helyzetet tovább rontotta, hogy politikai érdekképviselő és vélemény-nyilvánítás lehetőségei annyira beszűkültek, hogy Argentína több városában, de főleg Buenos Airesben a pauperizálódó városi értelmiség, a bérből és fizetésből élő alkalmazottak között megindult a radikalizálódás, melynek eredményeképpen változó létszámú csoportok jöttek létre, amelyek a hatalom erőszakos megragadását törvényes útnak ítélték. A csoportokban baloldali, a kubai forradalom hatására radikalizálódó fiatalok együtt vettek részt azokkal a keresztény fiatalokkal, akik a „Szerzetesek Mozgalma a Harmadik Világért” hatására szintén a fegyveres harcot választotta a társadalmi-gazdasági és kormányzati viszonyok megváltoztatására.

1968 előtt Argentínában nem volt számottevő gerillamozgalom. Onganía tábornok hatalomra kerülésével az addig a kubai modell, valamint a rosariói születésű, argentin Ernesto „Che” Guevara példája alapján, vidéken tevékenykedő csoportok a városokba

¹⁸⁰ Dömény, 2007, 11.

tették át műveleti területüket. Ezek a csoportok két fő irányzathoz tartoztak: a peronista és a marxista irányzathoz.

A peronista csoportok között a Peronista Fegyveres Erőket (FAP), a Descamisados és a Montoneros Nemzeti Forradalmi Mozgalom (*Movimiento Nacionalista Revolucionario Montoneros*) csoportot kell megemlíteni. Ez utóbbi a későbbiekben magához vonzotta a peronisták más csoportjait, a különböző marxista csoportokból kivált „szakadárokat”, és a Forradalmi Fegyveres Erőket (FAR), amely a baloldali pártok – a Kommunisták Pártja és a Szocialista Élcsoport Pártja – frakcióiból született azzal a céllal, hogy egyesüljön a Peronista Ifjúság (JP)¹⁸¹ csoportjaival. Magának a Montoneros csoportnak az alapítói a katolikus szélsőjobb oldalról indulva¹⁸² az egyház bizonyos csoportjaival, mint például a már említett Szerzetesek Mozgalma a Harmadik Világért csoporttal együtt jutottak el az 1970-es évek elejére a peronista baloldalra.

A Montoneros első akciójukat 1970. május 29-én hajtották végre, amikor otthonából elrabolták, majd „népbíróság” elé állították és az egy évvel korábbi córdobai lázadás véres leverése és vezetőinek meggyilkolása vádjával halálra ítélték és kivégezték Pedro Eugenio Aramburu tábornokot, volt vezérkari főnököt, 1955 és 1958 között Argentína köztársasági elnökét. A terrorakció katalizálta az argentin társadalom felső-közép osztályát és felsőbb köreit, az ipari, a pénzügyi, a politikai és gazdasági élet kulcsszereplőit, illetve a legfelső katonai, rendőri és titkosszolgálati köröket. Tekintettel arra, hogy Aramburu elrablása egy kiválóan megszervezett és végrehajtott művelet volt, nem volt kétséges, hogy feltehetően külföldön kiképzett, jól felkészített és harcra kész fegyveres csoporttal állnak szemben. Aramburu kivégzése további eskalálódáshoz vezetett, így a baloldali radikalizáció ellenpontjaként megindult a jobboldali radikalizáció. A jobboldal félelmeit csak tovább erősítette Dr. Salvador Allende megválasztása Chile elnökévé.¹⁸³

¹⁸¹ Ebben a szervezetben tevékenykedett Néstor Carlos Kirschner, későbbi köztársasági elnök is, a neopopulizmus egyik legjelentősebb személyisége, képviselője.

¹⁸² Mindhárom alapító vezetőjük, Fernando Abel Medina, Mario Eduardo Firmenich és Carlos Gustavo Ramus az argentin Actio Catholica tagjai voltak. Mindhárman részt vettek Aramburu tábornok elrablásában és kivégzésében. A negyedik elkövető, Norma Arrostito, a baloldaltól érkezett a Montoneros csoportba.

¹⁸³ Allende, akire fiatal korában erősen hatottak Juan de Marchi anarchista nézetei, az 1930-as és 1940-es években már a Szocialista Párt egyik, valparaisói vezetője volt. 1970-re eljutott nemcsak a szocializmus eszméinek elfogadásáig, de azok megvalósításáig, Chilében. A szocialistákat és a kommunistákat is összefogó Népi Egység jelöltjeként demokratikusan választották államfővé 1970-ben. A Népi Egység kormányát az Amerikai Egyesült Államok támogatását is élvező, a belső, jobboldali radikalizáció eredményeként létrejött, a három haderőnem és a csendőrség legfelső parancsnoki állományából kialakított Augusto Pinochet Ugarte tábornok vezette katonai junta döntötte meg, még latin-amerikai méretekben is szélsőségesen kegyetlen, megtorló módszereket alkalmazva.

Argentínában a jobboldali radikalizációról szólva sajátos módon újra csak a peronizmusba, mint a jobboldali radikalizálódás forrásába és platformjába ütközünk. Ha összehasonlítjuk a két típusú radikalizálódást, könnyen észrevehető, hogy a jobboldali „nemzeti” radikalizálódás az ország legfelső szintű gazdasági, pénzügyi, katonai, nemzetbiztonsági, rendvédelmi és igazgatási vezetőinek támogatása és aktív részvétele mellett, külső, külföldi támogatás nélkül, szervezeten, gyakorlatilag központi irányítással indult el és ment végbe. A két oldal nyílt konfrontációjára Perón spanyolországi száműzetéséből való visszatérésekor, 1973 júniusában, már az Ezeiza repterületén sor került. A Perónra várakozó bal- és jobboldali peronisták között szabályos ütközet alakult ki, amely halálos áldozatot is követelt. Természetesen mindkét oldal igyekezett Perónt a maga oldalára állítani, személyével igazolni tetteiket és politikai elképzeléseiket.

Az előbbieken már vázolt okokból az argentin vezetők, köztük Juan Domingo Perón, rendkívüli aggodalommal szemlélték a baloldali „marxizmus által megfertőzött” peronisták tevékenységét. Úgy ítélték meg, hogy már nem képesek ellenőrzésük, irányításuk alatt tartani őket, így elkerülendő a polgárháborús állapotok kialakulását és a marxista forradalmi nézetek további terjedését, meg kell állítani, fel kell számolni ezeket a csoportosulásokat.

Az Argentin Antikommunista Szövetség (AAA, vagy Triple A) létrejöttéről Hugo Gambini *Perón a Triple A megalkotója* című tanulmányában,¹⁸⁴ mely a legnagyobb konzervatív beállítottságú argentin napilapban, a *La Nación*ban jelent meg 2007. február 9-én állítja, hogy 1973. szeptember 25-én, tehát Perón október 12-i beiktatása előtt 17 nappal merénylet áldozata lett José Rucci, az Általános Szakszervezeti Szövetség elnöke, Perón legközelebbi barátainak egyike. Mivel a terrorakciót a Montoneros csoportja követte el, október 1-re Perón tanácskozást hívott össze az Olivosban található elnöki rezidenciára. A megbeszélésen, melyen az ideiglenes elnök, Raúl Lastiri, Perón harmadik felesége, María Estela Martínez de Perón, avagy Isabel, valamint valamennyi tartományi kormányzó és helyetteseik, továbbá a kormány tagjai is részt vettek, titkos irányelveket fogadtak el, melyeket egy emlékeztetőben rögzítettek. Jelen volt José López Rega is, Perón megkerülhetetlen személyi titkára az emigrációban, majd népjóléti miniszter és az Elnöki Hivatal magántitkárságának vezetője. Ő volt az, aki Perón elképzelését a „Nemzeti Peronista Mozgalomba

¹⁸⁴ Gambini, Hugo, Perón, creador de la Triple A, *La Nación*, 2007.02.19, <http://lanacion.com.ar/884744-peron-creador-de-la-triple-a>. Megtekintve: 2017. július 3.

beférközött marxisták felszámolására létrehozandó” szabadcsapatokról megvalósította és megszervezte a Triple A-t.

Első terrorakciójukra november 21-én került sor, amikor a Polgári Radikális Unió (Unión Cívica Radical, UCR) szenátorának, Hipólito Yrigoyennek gépkocsijába bombát rejtettek, ami a motor beindításakor felrobbant. A szenátor csak csodával határos módon menekült meg, de egyik lába súlyosan megsérült a merényletben. Ezt követően rendszeresen tartottak olyan kabinet-üléseket, amelyeken diaképeket mutattak azokról, akiket a „szabadcsapatoknak” likvidálniuk kell. Hugo Gambini szavait, továbbá López Rega kulcsszerepét Perón kilenc hónapos elnöksége, majd özvegyének és utódjának, Isabel Perónnak az uralma alatt a Triple A által elkövetett véres, szelektív, egyének ellen, politikai motiváció alapján végrehajtott terrortámadásokban megerősítette a Norberto Oyarbide szövetségi bíró által lefolytatott, majd az argentin Képviselőház által megerősített vizsgálat is, mely megállapította, hogy a Triple A „emberiség ellenes bűncselekményeket hajtott végre.”¹⁸⁵

A Triple A tevékenysége Isabel Perón hatalmának 1976. március 24-i megdöntésével gyakorlatilag véget ért. A Perón által megálmodott és López Rega által megszervezett és irányított terrorszervezet helyét és szerepét maga az állam vette át. Argentínában a demokratikus intézményrendszer működése csak 1983-ban állt helyre.

A peronizmus története és fejlődése napjainkban is tart, bizonyítékot szolgáltatva a populizmus sajátosságára, önellentmondására, mint a bal- és jobboldali radikalizáció táptalaja, illetve arra a többször említett politológiai ellentmondásra, amely a klasszikus politikatudományi kifejezések és a latin-amerikai, ázsiai és afrikai országok jelentős részében zajló, nemzeti fejlődési folyamatok értékelése között mutatkozik.¹⁸⁶

¹⁸⁵ Lásd: Oyarbide bíró által hozott határozat: „Causa N° 1075/2006 caratulada “Triple A” Resolución del juez federal Norberto Oyarbide, del 26 de diciembre de 2006, declarando delitos de lesa humanidad aquellos hechos cometidos en el marco de la actuación de la asociación denominada Triple A,” Proyecto Desaparecidos, http://www.desaparecidos.org/nuncamas/web/juicios/argentin/capital/aaa/resoluc/oyarbide_20061226.htm. Megtekintve: 2017. július 2. Megjegyzendő, hogy López Rega Isabel Perón elnöksége alatt kulcsszerepet játszott az Argentin Légierő által végrehajtott kábítószer-csempészési akciókban is. Végül 1986-ban az Amerikai Egyesült Államokban fogták el, majd kiadták Argentínának, ahol börtönbüntetésére alatt, 1989-ben halt meg. López Rega kötődése a nemzetközi bűnözéshez, ezen belül a kábítószerrel elkövetett bűncselekményekhez érdekes következtetésre ad lehetőséget. Feltételezhető, hogy a terrorizmus – ideológiai motivációtól függetlenül – összefonódhat és össze is fonódik a nemzetközi bűnözéssel, annak legjovodelemezőbb, és társadalmilag, köz- és nemzetbiztonságilag legveszélyesebb ágaival és szervezeteivel.

¹⁸⁶ Bács Zoltán György, Argentína, in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Sente-Varga Mónika: *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialog Campus, 2019), 11–24.

2.6.6. Latin-Amerika külön úton: a lázadó egyház és a felszabadítás teológiája

A katolikus egyház Latin-Amerikában a gyarmatosítás óta megkerülhetetlen szerepet játszott és játszik ma is. Ugyanakkor hiba lenne az egyházat önmagát monolitikus egységként kezelni. Ez megkönnyítené ugyan a kutató munkáját, ám tévútra vinne, hiszen az egyház és azon belül az egyes érsekségek, püspökségek, szerzetesrendek magatartása soha nem volt egységes a gyarmatosítottakkal kapcsolatban sem.

A függetlenségi háborúk után kialakuló országok klérusa egyértelműen az uralkodó osztályt, a hatalmat gyakorló és az egyház elsődlegességét elismerő csoportokat támogatta, gyakorlatilag tudomást sem véve az általa „pásztorolt nyáj” többségét kitevő, a társadalom alsó rétegeit fizikai létükben és nem csak hitükben érintő ellentmondásokról. Ezzel szemben ott voltak a társadalom számkivetettjeivel, a vidéki kreol parasztsággal és a nincstelen indiánokkal sorsukban osztozó alsó papság képviselői, akiknek élete és szolgálata egybeforrt a nélkülözőkkel. Az ellentmondások és a feszültség folyamatosan nőtt, de az addig még megkérdőjelezhetetlen tekintélyű klérus ura tudott maradni a helyzetnek.

Ez az állapot az első világháború után kezdett megváltozni.¹⁸⁷ A változás egyik jele volt az 1929-es Lateráni Egyezmény, amivel az egyház jogilag is elvesztette területi fennhatóságát korábbi olaszországi birtokainak túlnyomó része felett. Az egyház szerepének és jelentőségének további változását hozta a második világháború, illetve XII. Pius (Eugenio Pacelli) sajátos, azóta is vitatott magatartása a náciizmus időszakában.¹⁸⁸ A helyzetet tovább bonyolította a kétpólusú világrend kialakulása, a globális biztonság elvének tényreérése, a korábbi vezető hatalmak: Nagy-Britannia és Franciaország viszonylagos háttérbe szorulása.

A latin-amerikai országokban végbement változások sem az egyház pozícióit erősítették. Meggyengült állapotában a korszerűtlenné vált dogmatikai gyökerekhez következetesen ragaszkodó, a realitások felett szemet hunyó Szentszék és a latin-

¹⁸⁷ Lásd részletesebben: Bács Zoltán György, *Algunas consecuencias de la 1a Guerra Mundial para la Iglesia Católica y de América Latina*, in: Fischer Ferenc; Domingo, Lilón, Deák Máté, szerk., *Iberoamericana Quinceeclesiensis 13: El final de la Belle Époque: antecedentes y consecuencias de la I Guerra Mundial en los países iberoamericanos* (Universidad de Pécs, Centro Iberoamericano, 2015), 1–5.

¹⁸⁸ Eugenio Pacelli pápává választásának nyolcvanadik évfordulója alkalmából tartott audiencián, melyen a vatikáni titkos levéltár vezetői és munkatársai vettek részt, Ferenc pápa bejelentette, hogy 2020. március 2-án megnyitják és kutathatóvá teszik a levéltár XII. Piuszra vonatkozó dokumentumait. Lásd: Wells, Christopher, *Pope Francis: Pius XII archives to open next year*, *Vatican News*, 2019.03.04, <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2019-03/pope-francis-vatican-secret-archives-pius-xii.html>. Megtekintve: 2019. május 2.

amerikai országok hagyományos politikai szereplői között még jelentős tekintélynek örvendő klérus sem volt képes sem ideológiai, sem gyakorlati, életviteli kérdésekben alternatívát felkínálni az egyre inkább radikalizálódó társadalmi rétegeknek, illetve a velük élő alsó papságnak.

Ebben a helyzetben jelentek meg először Latin-Amerikában 1955 táján az úgynevezett „bázisközösségek” Brazíliában, majd terjedtek el a szubkontinens más országaiban. Végül az 1958-ban, a doktriner XII. Piusz után Szent Péter trónját elfoglaló XXIII. János pápa (Angelo Roncalli)¹⁸⁹ felismerte: az egyház nem maradhat passzív a növekvő és súlyosbodó problémákkal szemben, nem teheti meg, hogy nem vesz róluk tudomást és úgy tesz, mintha minden a legnagyobb rendben lenne, és az egyház egységét és egységes irányíthatóságát nem fenyegetné semmi. Az egyház saját irányító, vezető, iránymutató szerepének megerősítése céljából több kompromisszumot is felvállalt, megelőzendő, hogy maradisága miatt a hívők elforduljanak tőle és inkább a forradalmi ideológiák kínálta utat válasszák problémáik megoldására.

Az 1962 és 1965 között ülésező II. Vatikáni Zsinat által elfogadott „Populorum Progressio”, a „Pacem in Terris” és a „Mater et Magistra” kezdetű három enciklika, valamint a „Gaudium et Spes” kezdetű pásztori konstitúció meghatározta az egyház álláspontját a szegénységgel kapcsolatban, kijelölte szerepét a társadalom legsebezhetőbb rétegei érdekeinek védelmében és lehetővé tette hívők és nem hívők együttműködését ezen a területen. Ez utóbbi nyitotta meg az utat a felszabadítás teológiája előtt, melyet először Gustavo Gutiérrez Merino perui dominikánus szerzetes foglalt össze¹⁹⁰ az 1968 júliusában a Szerzetesek és Laikusok II. Találkozásán, a perui Chimbotéban. Több mint húsz nyelven kiadott esszéiben Gutiérrez többször hivatkozik Karl Marxra és az előbb említett „Populorum Progressio” kezdetű enciklikára és a „Gaudium et Spes” konstitúcióra.¹⁹¹

¹⁸⁹ Angelo Roncalli egy nagyon szegény, több gyermekes családban látta meg a napvilágot 1881-ben. A vatikáni tisztségviselők jelentős részével ellentétben nem volt nemesi származású, közvetlen élményei voltak a társadalom perifériáján élők problémáiról. Ő volt az első, aki a pápák közül gyóntatott és misét celebrált egy börtönben.

¹⁹⁰ Gómez Martínez, José Luis, Teología de la liberación y contexto literario. Gutiérrez, Gustavo. Hacia una teología de la liberación, *Proyecto Ensayo Hispánico*, <https://www.ensayistas.org/critica/liberacion/TL/documentos/gutierrez.htm>. Megtekintve: 2017. november 30. A témáról már 1988-ban is írtam *Az állam és egyház Chilében, az 1960-70-es években* című egyetemi doktori értekezésem 36. oldalán. A disszertáció megtalálható a Szegeói Tudományegyetem könyvtárában.

¹⁹¹ Gutiérrez gondolatai magyarul is elérhetőek. Gutiérrez, Gustavo - Müller, Gerhard Ludwig, *A szegények oldalán: A felszabadítási teológia* (Új Ember Kiadó, 2016). Vonatkozó tanulmány:

A hívők és nem hívők között együttműködés lehetőségének legalizálása alapozta meg, hogy a „lázadó egyház” egyes korai képviselői nem csak a saját országuk klérusával, de az együttműködést akadályozni kívánó szentszéki prelátusokkal is szembehelyezkedtek. Kimondva-kimondatlanul támogatták a hívők nagy tömegeinek radikalizációját, szerepet vállaltak a politikai küzdelemben, és egyes esetekben még a fegyveres harcban is, ahogy tette a mártírként tisztelt Camilo Torres Restrepo kolumbiai pap is, aki 1966-ban halt meg a később terrorszervezetként ismertté vált Kolumbiai Nemzeti Felszabadító Hadsereg soraiban. Mások, mint például Carlos Mugica argentin pap 1974-ben a diktatúra elleni harcnak lett áldozata.

Ugyan Gutiérreznek a felszabadítás teológiájáról 1968. júliusában elmondott előadása még csak utalásokat tartalmaz a latin-amerikai erőszakról és a várható, szintén erőszakos reakcióról, de ez után három héttel, 1968. augusztusában a Latin-Amerikai Püspöki Konferenciának (CELAM) II., a kolumbiai Medellínben tartott találkozóján elfogadott tizenhat dokumentumból nyolc már a helyzet konkrét elemzése mellett feladatokat és iránymutatást is tartalmaz.¹⁹² Figyelemre méltó tény, hogy ezek alapján az alsó papság jelentős része már nem zárta ki sem a marxistákkal való együttműködést, sem pedig a fegyveres harcot a szegények érdekeinek védelmében.¹⁹³ Ez az a jellegzetesség, ami a felszabadítás teológiáját a latin-amerikai terrorizmus egyik jelentős, potenciális ideológiai bázisává tette.

Minden jelenségnek, így a lázadásnak is van egy sajátos életciklusa. a lázadás leszálló, kihunyo ágában ezt deradikalizációnak is lehet nevezni. Ez egy természetes jelenség, amely a társadalmi folyamatok dinamikájában azt a szerepet tölti be, amit a fizikában leírva Newton III. törvényeként ismerünk. A „hatás-ellenhatás” törvényéről van szó. A latin-amerikai populizmus kapcsán említett radikalizáción túlmenően, más társadalmi közegekben tapasztalható radikalizációra válaszul megindulhat egy eltávolodási folyamat, a „deradikalizáció”. Mind a baloldali „forradalmi”, mind a jobboldali „nemzeti” radikalizáción átesett szervezetek, illetve egyének cselekményeit, illetve azok következményeit látva, az elveikkel korábban szimpatizálók jelentős része elfordul tőlük, nyíltan, vagy burkoltan elutasítja a velük

Lukács László, A keresztény szabadság politikai dimenziói a felszabadítási teológia tükrében, in: Benkő Ágota - Vértesaljai László, szerk., *Kereszténység, nemzet, szabadság: a nemzeti liberalizmus mai esélyei* (Jezsuita Kiadó, 2016), 97-131.

¹⁹² Lásd: *II Conferencia General del Episcopado Latinoamericano. La Iglesia en la actual transformación de América Latina a la luz del Concilio* (CELAM, 1968).

¹⁹³ Az aktualitásokról lásd Houtart, François, A felszabadítási teológia jelenlegi helyzete Latin-Amerikában, *Eszmélet* 23, no. 90 (2011), 63–73.

való, akárcsak elvi közösség vállalását, de még a kapcsolattartást is. Bekövetkezhet a kiábrándulás, vagy a rossz tapasztalatok szülte „apolitikus bebábozódás”, melynek eredménye, hogy a politikai PR-kampányok és választások célcsoportja a bizonytalan, határozatlan választók sajátos „szürke” tömege. Az ő meggyőzésük egyaránt célja a hatalmat mindenkor gyakorlóknak és a velük szembenálló, a hatalom megszerzésére törekvőknek. A társadalmi folyamatok dinamikájából következően a deradikalizáció legnagyobb veszélye a kritikus politikai, gazdasági, társadalmi és kulturális konfrontációk esetén könnyen bekövetkező reradikalizáció, mely nem hagyható figyelmen kívül a társadalmi-gazdasági fejlődési programok nemzetbiztonsági, terrorelhárítási szempontokat is figyelembe vevő tervezésénél.

2.7. Összegzés

Az ötvenes-hatvanas évek ideológiai sokszínűsége, a marxizmus-leninizmus és a maoizmus közötti feszültség, a kubai forradalom győzelme, az ezt követő viták, rivalizálás, a potenciális ellenség ki- és megjelölése: sok egyén ekkor radikalizálódott annyira, hogy szervezetet hozzon létre, amelyek majd a további radikalizálódás során terrorszervezetté válhattak. Az európai és latin-amerikai terrorizmus közötti, a cselekmények számában kimutatható az időszakra jellemző különbségek jól szemléltetik a terrorizmus latin-amerikai elterjedésének dinamikáját. A hatvanas években már megjelent az állami terrorizmus is.

A fejezetben bemutatásra kerültek az egyes országokban – Argentínában, Kolumbiában, Uruguayban és Peruban – létrejött jelentősebb, fegyveres harcot hirdető csoportok, azok legismertebb támadásai.

A műveleti területek összehasonlítása rávilágított a terrorszervezetek ideológiai alapjainak sajátos vonásaira, illetve az ebből fakadó következményekre. A maoista elmélet szerint a forradalom bázisa a vidéki parasztság, míg a marxista-leninista forradalomelmélet a városi ipari munkásságot tekinti a forradalom vezető erejének, így az ezen az ideológiai alapon álló terrorszervezetek inkább a városokban szerveződtek és követtek el terrorcselekményeket. Figyelemreméltó, hogy az elmélettel szemben nem a munkásság alkotta a vezető erőt közöttük, hanem a városi, középosztálybeli értelmiség. Itt is megjelenik a Latin-Amerikában elkövetett terrorcselekmények egyik sajátossága, a csoportos elkövetési mód.

A fejezet következő része éppen azzal foglalkozik, miért nincsenek egyszemélyi – „magányos farkas” – elkövetők Latin-Amerikában? Ennek történelmi, kulturális,

etnikai, vallási, demográfiai és taktikai okai is vannak, melyek a radikalizáció folyamatában már a csoportos cselekvés és nem az egyszemélyi áldozatvállalás irányában hatnak.

Habár a terrorizmus latin-amerikai nem állami szereplőire nem volt jellemző, hogy a szubkontinens határain kívül követtek volna el terrortámadást, ezt az állami szereplők közül a chilei katonai diktatúra több esetben is megtette.

Latin-Amerika sajnálatos módon néhányszor külföldi eredetű terrorszervezetek által végrehajtott terrortámadások műveleti területévé vált. Ezek közül a két legismertebb az Buenos Aires-i Izraeli Nagykövetség és argentinai zsidó közösség központja ellen elkövetett robbantásos merénylet.

A fejezetben külön foglalkozom a 20. századi újdonságokkal, így a terrorizmus globális jelenséggé válásával és az állami terrorizmussal. Ez utóbbival kapcsolatban a fejezet megemlíti az Argentínában és Guatemalában az állami szereplők által alkalmazott terrort és részletesebben bemutatja az állami terrorizmus chilei és perui példáit. A terrorizmus exportja a terrorizmus globalizálódásának egyik korai előzménye volt. Ennek alapjait vizsgálva nyilvánvalóvá válik a marxista-leninista, trockista és maoista irányzatok meghatározó szerepe.

Éppen a fentiek miatt sem kerülhető meg a Latin-Amerikára jellemző, helyi gyökerű néhány ideológiai áramlat áttekintése. Két sajátos tényező a José Carlos Mariátegui-féle marxista-leninista forradalmi ideológia és a Víctor Haya de la Torre nevéhez köthető autentikus latin-amerikai megoldásokat kereső, mind az amerikai, mind pedig a szovjet modellt elvető ideológia. Itt kerül bemutatásra a szubkontinensre – és már nem csak a térségre jellemző irányzat, a populizmus is, amely egy sajátos helyi válasz volt és maradt a nemzetközi kihívásokra. Ez az irányzat óriási befolyásra tett szert leginkább Argentínában, de hatással volt Chilére is.

Ez a fejezetrész tárja fel a függetlenségi gondolat, mint ideológiai alap jelentőségét, bemutatva a függetlenséghez és az államisághoz vezető küzdelem néhány állomását és eseményét, amelyben történelmi szerepet játszanak az Amerikai Egyesült Államok által gyakorolt politikai, gazdasági, kulturális, társadalmi és katonai dominancia elleni harcok is. Az Amerika-ellenesség gyökereinek és fejlődésének, katonai stratégiájának bemutatása Latin-Amerika viszonylatában szintén fontos része a fejezetnek, ahogy a washingtoni kormányzatok egymást követő doktrínáinak ismertetése is.

Latin-Amerikáról szólva nem lehet megkerülni a római katolikus egyházat, mint a társadalmi és politikai élet egyik legtekintélyesebb hagyományos szereplőjét. Az

egyház helyzetében és megítélésében a 20. században beállott változások pontosan tükrözték a latin-amerikai társadalmak forrongását, kiütkeresését és belső harcait.

3. KÜLFÖLDI TERRORSZERVEZETEK JELENLÉTE ÉS TEVÉKENYSÉGE LATIN- AMERIKÁBAN

3.1. A latin-amerikai gyökerű terrorizmus földrajzi keretei. Műveleti terület egy harmadik ország területén

Első hallásra kissé banálisnak tűnhet, hogy a latin-amerikai terrorcsoportok által elkövetett cselekmények műveleti területe nem lépi túl annak az országnak a határait, amelynek fennálló rendje, közigazgatása, illetve az ott hatalmat gyakorló csoport ellen küzdenek. Ennek oka a széles értelemben vett helyi kötődés, a lokális determináltság. Más szavakkal: a gerillamozgalom az adott ország gazdasági-politikai, társadalmi talaján kialakult hatalmi rendszere ellen, annak megváltoztatásáért, a helyi viszonyok és lehetőségek kihasználásával, a helyi eszközök és helyi módszerek alkalmazásával kíván küzdeni. Mivel az ország irányítása a helyi hatalomgyakorlók kezében van – bármennyire is idegen –, értsd: észak-amerikai érdekeket szolgáljanak is – mégsem részei az USA intézményrendszerének, így a fegyveres harc nem folyhatott az ország határain kívüli, amerikai hatalmi gépezet ellen közvetlenül, az Amerikai Egyesült Államok területén. (Az USA területén végrehajtandó művelethez gyakorlatilag az összes feltétel folyamatosan hiányzott, ezért még csak nem is gondolhattak ilyenre.) Ez a következtetés még Ernesto Guevara bolíviai forradalom-exportáló expedíciója esetén és helytálló. Ebben az esetben egy külső hatalom – Kuba – a bolíviai, vagyis helyi mozgalmak megszervezésével, felfegyverzésével, kiképzésével kívánt volna segítséget nyújtani a helyi diktatúra megdöntéséhez.

A műveleti terület kiterjesztése egy harmadik ország területére a tágabb értelemben vett ideológiai-kulturális (vallási)-politikai indíttatású terrorcselekményekhez köthető. Ebben az esetben a terrorcselekményeket elkövetők nem feltétlenül azonos nemzetiségűek, vagy állampolgárságúak, nem saját létező kormányzatuk ellen kívánnak terrorcselekményeket elkövetni a saját nemzeti felségterületükön. A közös nevezőjük az azonos ideológiai-kulturális bázis, amely meghatározza politikai céljaikat és eszközeiket. Saját eszmei alapjaikra támaszkodva küzdenek egy egész közösség, országcsoport és azok értékrendszere ellen a világ más pontjain, ott, ahol számításaik szerint a legnagyobb hatást tudják kelteni, a legnagyobb kárt képesek okozni, a legnagyobb félelmet tudják kelteni. Kezdetben ez szorosan összefüggött a

palesztin önrendelkezésért, a nemzeti autonómiáért folytatott küzdelemmel, amely önmagában nem vallási-kulturális alapú, hanem ténylegesen politikai célokért folytatott, aszimmetrikus eszközökkel vívott küzdelem volt, melyben alkalmazták a nyilvánvaló terror eszközeit is. Ennek műveleti területe már több, a térségtől távol található, ám a Közel-Kelet politikai és gazdasági formálódásában érdekelt, a palesztin mozgalommal szembenálló ország területére is kiterjedt. A terrortámadások műveleti területének kiterjesztésében jelentős szerepet játszottak a szocialista országok, illetve a Szovjetunió által a hatvanas évek végétől megvalósított Brezsnyev-doktrína. Ennek előzményei Alekszandr Selepin nevéhez fűződnek, megvalósítása pedig utódaihoz, Vlagyimir Szemicsasztnijhoz és Jurij Andropovhoz köthető.¹⁹⁴

A fegyveres harcot, mint a szocialista átalakulást eredményező forradalom megvívásának eszközét elfogadó baloldali, marxista-leninista mozgalmak és pártok támogatásának kérdése előkelő helyet foglalt el a latin-amerikai kommunista pártok 1975-ös havannai konferenciáján. Szinte feladatszabásként hangzik, hogy

„A forradalmárok soha nem nyúltak először az erőszak eszközeihez, de a népi forradalmi mozgalmaknak képeseknek és késznek kell lenniük, hogy forradalmi erőszakkal válaszoljanak az ellenforradalmi erőszakra, és különböző eszközökkel, így a fegyveres harccal is segítsék a népi mozgalmat és többség szuverén akaratának érvényesülését.”¹⁹⁵

A konferencián összefoglalták a hatvanas évek gerillaharcainak eredményeit és megállapították, hogy több országban a harc az önkényuralom ellen tovább folytatódik. A konferencia dokumentuma csupán Bolíviát, Nicaraguát, Guatemalát, Haitit, és Paraguayt nevezte meg konkrétan.¹⁹⁶

¹⁹⁴ Selepin javaslatára Hruscsov előterjesztésében a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottsága elfogadta a baloldali nemzeti felszabadító mozgalmak támogatásának programját. Ebben aktív szerep hárult Fidel Castróra, Ernesto „Che” Guevarára és Ahmed Ben Bellára is. Ezt, a baloldali marxista mozgalmak hatalomátvételét terrortámadások előkészítésével és finanszírozásával, kiképzéssel és más logisztikai és operatív adatok megosztásával segítő, titkos programot egészítette ki a Brezsnyev-doktrína, melynek célja a szocialista tábor országaiban esetleg felmerülő, a szovjet érdekeknek ellentmondó törekvések erőszakos, katonai erővel történő megakadályozása volt. Lásd: Andrew, Christopher; Mitrokhin, Vasili, *The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World* (Basic Books, 2006), 432–433, valamint lásd még: „Геополитическая Доктрина Брежнева,” 1996.12.19, <http://www.gromyko.ru/Russian/DA/an2.htm>. Letöltve: 2017. szeptember 20.

¹⁹⁵ *Latin America in the Struggle Against Imperialism, for National Independence, Democracy, People's Welfare, Peace and Socialism: Declaration of the Conference of Communist Parties of Latin America and the Caribbean*, Havana, June 1975 (Novosti Press, 1975), 51; Hager, Robert P., Jr., *Latin American Terrorism and the Soviet Connection Revisited*, *Terrorism and Political Violence* 2, no. 3 (1990), 266, <http://dx.doi.org/10.1080/09546559008427066>

¹⁹⁶ Hager, 1990, 266.

Ez idő alatt Kuba kétutas latin-amerikai politikát folytatott. Egyrészt igyekezett jó kapcsolatokat kialakítani a szubkontinens minél több kormányával, másrészt folyamatos támogatást nyújtott több terrorszervezetnek is. Az argentinai ERP és Montoneros, valamint az uruguayi Tupamaros szervezetek biztos menedéket, kiképzést és propaganda-támogatást kaptak a kubai Kormánytól.¹⁹⁷

A szovjet támogatási taktika a hatvanas évekhez képest a hetvenes évekre megváltozott. Itt is megfigyelhető egy kétutas megközelítés. Támogatták a fegyveres harcot, de elsőbbséget élveztek az adott országgal fenntartható, előnyös diplomáciai és gazdasági kapcsolatok. A szovjet vezetés iránt elkötelezett latin-amerikai kommunisták általában tartózkodtak a fegyveres harctól, amennyiben annak feltételei előnytelenek voltak, vagy hátrányosan hatottak volna Moszkva érdekeire az adott országban.¹⁹⁸

A nyolcvanas évekre újabb változás állt be a szovjet támogatási taktikában. A térség több országában nyílt támogatást kaptak a forradalmi fegyveres harcot folytató szervezetek. Ennek oka az volt, hogy a sandinisták győzelme Nicaraguában megcsillantotta más közép-amerikai felszabadítási mozgalmak számára is a győzelem lehetőségét. Ez nem lett volna Moszkva ellenére, így lehetőséget láttak arra, hogy a gerilláknak időben nyújtott támogatás fejében biztos pozíciókat szerezzenek a forradalom győzelme után, mind politikai, mind gazdasági, mind pedig katonai téren. Annak felismerése és elfogadása, hogy Latin-Amerikában csak a fegyveres harc útján lehet kivívni a forradalom győzelmét,¹⁹⁹ az enyhülés időszakához képest visszalépést jelentett, visszatérést a fegyveres erőszak alkalmazásának lehetőségéhez, nem csupán Latin-Amerikában, de a világon másutt is.

A nyolcvanas években – a megszerzett titkos iratok szerint – a salvadori gerillák nagy mennyiségű katonai felszerelést, logisztikai támogatást és kiképzési segítséget kaptak több kelet-európai szocialista országtól, továbbá Európán kívüli országoktól, Iraktól, Etiópiától, Nicaraguától, Kubától és Vietnamtól. A dokumentumok szerint nagy figyelmet fordítottak arra, hogy a salvadoriaknak átadott fegyverek ne legyenek

¹⁹⁷ Hudson, R.A., Castro's America Department: Systemizing Insurgencies in Latin America, *Terrorism* 9, no. 2 (1987), 134-135, <https://doi.org/10.1080/10576108708435624>

¹⁹⁸ Hager, 1990, 267.

¹⁹⁹ S.A. Mikoyan, 'Ob Osobennostyakh Revolutsii v Nakaragua i yeo Urokakh s Tochki Zreniya Teorii i Praktiki Osvoboditel'novo Dvizeniya (Zakhuchitel'no Slovo)', *Latinskaya Amerika*, No. 3 (1980), 35. (Серго. А. Микоян: "Об особенностях революции в Никарагуа и ее уроках с точки зрения теории и практики освободительного движения (Заключительное слово) *Латинская Америка* No. 3 (1980) 35.) Idézi: Hager, 1990, 267.

visszakövethetőek, ne a szocialista országokból származzanak. Csehszlovákia olyan sorozatszám nélküli fegyvereket adott át, amelyeket a nemzetközi piacon is kapni lehetett, a szállításról az NDK gondoskodott, Bulgária második világháborús, felújított német fegyvereket ígért, az NDK gyógyszereket és orvosi felszerelést adott, továbbá kiképezte a salvadori harcosokat fedett műveletek végrehajtására. Etiópia több ezer tonna nyugati gyártmányú fegyvert szállított, Vietnámból hatvan tonna amerikai kézfegyver, géppuska, aknavető, kézi rakéta-páncéltörő és lőszer érkezett. Nicaragua kész volt nyugati gyártmányú fegyvereket adni a keleti gyártmányúakért cserébe, Irak pedig fél millió dolláros logisztikai támogatást adott Nicaraguának és Salvadornak. Ez a széleskörű nemzetközi támogatás lehetővé tette, hogy Moszkva szerepe a salvadori gerillák támogatásában a lehetőségekhez mérten közvetlenül ne kapjon nyilvánosságot.²⁰⁰

Hasonló volt az eljárás Guatemala esetében is. A Vietnámból és Kubából nicaraguai közvetítéssel érkező szállítmányok a felkelőkhöz először 1981 elején jutottak el.²⁰¹

A sandinista biztonsági szolgálat, a *Dirección General de Seguridad de Estado* (DGSE) egy korábbi elhárító tisztje, Miguel Bolanos Hunter vallomásaiban kijelentette, hogy a sandinisták 1980-tól kezdve képezték ki és látták el fegyverekkel a costa-ricai gerillákat. Emellett arra ösztönözték az ottani szakszervezeteket, hogy a Kormánnyal folytatott tárgyalásaik során merev álláspontra helyezkedjenek, hogy (politikai) súrlódásokat provokáljanak ki.²⁰² Az sem mellékes, hogy a costa-ricai Népi Élcsapat Párt (*Partido Vanguardia Popular, PVP*) számos tagja is ott volt a sandinisták által kiképzett csoportokban.²⁰³

3.2. Atipikus terrorcselekmények Latin-Amerikában

A latin-amerikai terrorcselekmények történetében ritka jelenség, ha a más világrészekeken egymás ellen küzdő erők éppen Latin-Amerikában ütköznek meg, ott követnek el terrorcselekményt a másik fél, vagy annak vezetője, esetleg érdekeltsége ellen. Három különösen nagy vihart kavaró, atipikus, mondhatni „kontinens-idegen” terrorcselekményt szeretnék példaként megemlíteni, amikor a cselekmény helyszíne és így a műveleti területe is Latin-Amerikában volt.

²⁰⁰ Hager, 1990, 268- 269.

²⁰¹ Leiken, Robert S., *Soviet Strategy in Latin America* (Praeger, 1982), 82.

²⁰² Hager, 1990, 269.

²⁰³ U. S. Department of State, *Inside the Sandinista Regime: A Special Investigator's Perspective* (Department of State, 1986), 17.

Az első ilyen terrorcselekmény²⁰⁴ a Lev Trockij (Bronstein) ellen politikai okokból elkövetett merénylet volt. Trockij, mint a Vlagyimir Lenin (Uljanov) körül csoportosuló bolsevik vezetők egyik vezető személyisége, az 1905-ös és az 1917-es oroszországi forradalmak egyik vezetője, valamint a Vörös Hadsereg egyik megalapítója és Lenin potenciális utódja, annak 1924-ben bekövetkezett halála után szinte azonnal szembe került a hatalomra törő Joszif Sztálinnal (Dzsugasvili). Sztálin elég gyorsan eltávolította Trockijt nemcsak a hatalom közeléből, de az országból is, aki hosszabb-rövidebb franciaországi és norvégiai tartózkodás után 1936-ban politikai üldözöttként menedéket kért és kapott Mexikóban.

Az első merényletre ellene 1940 májusában került sor, amikor egy félautomata fegyverekkel felfegyverzett kivégzőosztag, melyet David Alfaro Siqueiros, a későbbi ikonikus muralista festő vezetett, szitává lőtte a házat, ahol Trockij, a felesége és unokája lakott. A golyózápor ellenére mindhárman sérülés nélkül túlélték a támadást. A Moszkva által megbízott helyszíni műveleti irányító Nahum Eitigon, a következő támadáshoz már nem a meglepetésszerű, csoportosan, lőfegyverrel elkövetett merénylet módszerét választotta, hanem a kifinomultabb, ezért hatékonyabb, jobban leplezhető beszivárgást találta kivitelezhetőnek. A cselekményre 1940. augusztus 20-án került sor, amikor a Trockijéknak már korábban a titkárnőjük által férfiismerőseként bemutatott Ramón Mercader a dolgozószobájában több ütést mért egy jégcsákánnyal Trockij fejére.²⁰⁵ Mercadert a helyszínen elfogták, másnapra Trockij a kórházban meghalt. Mercadert 1943-ban 20 év börtönre ítélték, ahonnan 1963-ban szabadult. Szabadulása után a mexikói csehszlovák nagykövetség segítségével először Havannába, majd onnan Moszkvába utazott. A sikeres merényletért még Sztálin

²⁰⁴ Trockij meggyilkolása, illetve annak sajátossága miatt nem egységes annak megítélése, hogy csupán egy potenciális „veszélyforrás” kiiktatása történt-e meg, vagy a cselekménynek másodlagos, vagy még áttételesebb céljai is voltak. A cselekmény során a célszemély és az áldozati kör nem különült el egymástól, mint a hagyományos értelemben vett terrorcselekményeknél, ám Trockij különösen kegyetlen módon elkövetett likvidálásának lehetett - mint minden terrorcselekménynek - üzenete is. A még mindig népszerű, tehetséges, de Sztálin által száműzött politikus eszméinek lehetséges továbbélése a sztálini személyi kultusz és a diktatúra körülményei között megengedhetetlen volt, különös tekintettel az 1937-es nagy tisztogatásokra. Azt, hogy a trockizmus, mint politikai és eszmei alternatíva ellen még a brezsnyevi időszak vége felé is ádáz harcot hirdetett az SZKP, ékesszólóan bizonyítja az 1980-ban agitációs és propaganda céllal diafilmre is feldolgozott, Sahov, O. Sz. által írott „A trockizmus az antikomunizmos eszköze” (Троцкизм - орудие антикоммунизма) című brosúra. A brosúra magyarul is elérhető volt a hetvenes évek elején – közepén. Eredetileg a brosúra az SZKP KB Komunyiszt című folyóiratának 1971. évi 18. számában jelent meg. A diafilmet 1980 márciusában hozták forgalomba.

²⁰⁵ Hegedűs Péter, Sztálin hosszú keze. Trockij likvidálása, *Élet és Tudomány*, 2015.04.07, 265–267.

előterjesztése alapján kapta meg a „Szovjetunió Hőse” címet, ami a legmagasabb szovjet katonai kitüntetés volt.²⁰⁶ Mercader 1978-ban Havannában halt meg.²⁰⁷

A második megemléltendő terrorcselekményre nem a volt politikai szövetségesek és fegyvertársak között ellenséges viszony miatt került sor. A Buenos Airesben, 1992. március 17-én az Izraeli Nagykövetség elleni támadás gyökereit a közel-keleti konfliktusban, a történelmileg hosszú idő óta szembenálló felek és az őket támogató háttérszövetségesek ellentétében lehet megtalálni. A Buenos Aires belvárosában, alig néhány háztömbnyire az Argentin Köztársaság Külügy- és Vallásügyi Minisztériumától, az Arroyo utca 910/916 alatt található Izraeli Nagykövetség ellen elkövetett autós bombatámadásban az öngyilkos merénylő kivételével még 29 fő halt meg és 242 sebesült meg.²⁰⁸

A támadás időzítése professzionális előkészítésre vallott, mivel az délután, 14:45-kor, a nagykövetségi ebédedő végén történt, amikor a konzuli részlegen rövidesen elkezdődött az elkészült okmányok – vízumok, tanúsítványok, anyakönyvi kivonatok, hitelesített okmányok – kiadása. Egy Ford F 100 típusú zárt platójú kis teherautó odahajtott a szűk utcában a nagykövetség földszinti bejáratához, majd a gépkocsi vezetője működésbe hozta a platóra szerelt nagy mennyiségű robbanóanyagot. A robbanás azonnal porig rombolta az egész saroképületet. Rafael (Rafi) Eldad, aki akkor harmadosztályú titkárként szolgált a nagykövetségen, majd később, 2004 és 2009 között nagykövetségként vezette a külképviseletet, elmondta: a robbanás idején a második emeleten volt. Kezdetben gázrobbanásra gyanakodtak, de amikor meglátták a teherautó roncsait az épület romjai között, megértették, hogy miért szakadt apró darabokra az épület.²⁰⁹ Eldad a robbanás következtében részlegesen elveszítette hallását.

²⁰⁶ Megjegyzendő, hogy a Trockij elleni merénylet „főpróbájára” tíz évvel korábban került sor, amikor az OGPU Külföldi műveletek osztályának operatív tisztjei Párizsban elrabolták Alekszandr Pavlovics Kutjepov gyalogsági tábornokot, az emigrációban működő Orosz Össz-katonai Szövetség (POBC, ROVSz) vezetőjét. A tábornoknak nagy mennyiségű morfiumot adtak be, amitől szívrohamot kapott és meghalt. Lásd bővebben: А. И. Колпакиди: Энциклопедия секретных служб России Транзиткнига 2004.

²⁰⁷ A gyilkosság irodalmi feldolgozása: Semprún, Jorge, *Ramón Mercader második halála* (Európa, 1990).

²⁰⁸ Ahren, Raphael, Argentina, Israelis mark 25 years since attack on Buenos Aires embassy, *The Times of Israel*, 2017.03.20, <https://www.timesofisrael.com/argentina-israelis-mark-25-years-since-attack-on-buenos-aires-embassy/>. Megtekintve: 2019. augusztus 4.

²⁰⁹ Rafi Eldaddal személyesen beszéltem 2007-ben a támadás évfordulóján, külszolgalatom alatt.

3. kép: Az izraeli nagykövetség elleni bombamerénylet emlékműve, az épület falmaradványai Buenos Airesben²¹⁰

Az eset másik szerencsés túlélője Alexandru Víctor Micula, aki 1992-ben a szomszédos épületben lévő román nagykövetségen dolgozott, majd 2002 és 2007 között Buenos Airesben volt román nagykövet.²¹¹ Ő mesélte, hogy a robbanás hatására a román nagykövetség épületének első emeletén, a nagyköveti irodában lévő több száz kilós páncélszekrény is kirepült az utcára.

Az eltelt 25 év alatt mind Argentínában, mind Izraelben, mind pedig az Amerikai Egyesült Államokban lefolytatott vizsgálat bizonyította, hogy a robbanóanyagot a Hármass Határon,²¹² vagyis Argentína, Brazília és Paraguay határán keresztül 1992 elején Hussein Mohamad Ibrahim Suleiman, a Hezbollah operatív tisztje, az Islám Dzsihad csoport tagja vitte be Argentínába. 2001-ben Jordániában elfogták, ahol vallomást tett a merényletben játszott szerepéről. Ennek alapján került látókörbe José Salman El Reda Reda kolumbiai állampolgár. Utóbbinak jelentős szerepe lehetett az

²¹⁰ Forrás: a szerző saját felvétele.

²¹¹ A későbbiekben a budapesti román külképviseletet is vezette egészen 2016-ig. Még Buenos Airesben beszéltem vele az izraeli misszió elleni támadásról.

²¹² A Hármass Határt és a közelében paraguayi oldalon található Ciudad del Este-t, amit korábban a paraguayi katonai diktatúra idején Ciudad Stroessnernek hívtak, a világ csempész-fővárosának is szokták nevezni. Részletesen, Scheinring Endre, A brazil-paraguayi-argentín hármass-határterületen párhuzamosan jelentkező biztonsági kihívások, *Biztonságpolitika.hu*, 2013.05.06, Paper: 1367864935.

1994. július 18-án szintén Buenos Airesben, az Argentínai Zsidó Kölcsönös Segítségnyújtó Szervezet, az AMIA székháza elleni támadásban is.

4. kép: A Hármás Határ vidéke és elhelyezkedése²¹³

A nagykövetség elleni támadás okát, a helyszín kiválasztását Carlos Menem akkori argentin államfő sajátosan azzal magyarázta, hogy Argentína felbosszantotta a terrororganizációt és a mögötte álló Iránt azzal, hogy ő volt addig az egyedüli argentin államfő, aki hivatalos látogatást tett Izraelben, illetve Argentína két hadihajót küldött 1991-ben az Arab-öbölbe a szövetséges műveletek támogatására.²¹⁴ Az Amerikai Egyesült Államokban lefolytatott vizsgálat szerint is az Irán támogatását élvező Hezbollah tehető felelőssé a terrorcselekményért.²¹⁵ A globális erőviszonyokat és a terrorcselekmények dinamikáját elemezve viszont inkább az tűnik valószínűbbnek, hogy Menem elnök kissé túlértékelte saját, illetve az argentin külpolitika globális biztonságpolitikai kérdésekben vállalt szerepét. A célpont kiválasztás művelet-pszichológiai hátterében inkább az állhat, hogy a Hezbollah számára iráni fedés mellett viszonylag könnyen kivitelezhető volt a támadás Argentínában, ahol a logisztikai háttér, az infrastruktúra, az ország politikai berendezkedése, a hatalomgyakorlás sajátosságai, az országhatár sok pontjának átjárhatósága, az elsődleges és a

²¹³ Forrás: ResearchGate https://www.researchgate.net/figure/Mapa-de-Uso-de-suelo-de-la-ciudad-de-Puerto-Iguazu-y-alrededores-derivado-de-la_fig2_246548820, valamint Urban Networks <http://urban-networks.blogspot.com/2017/02/ciudades-triples-en-las-fronteras-los.html>. Megtekintve: 2020. április 30.

²¹⁴ Ataques Terroristas contra la Embajada de Israel y La Amia. Atentados: Menem admitió vínculos con su política exterior, *El Clarín*, 2004.03.17, https://www.clarin.com/ediciones-antiores/atentados-menem-admitio-vinculos-politica-exterior_0_B1VbCspy0Kx.html. Megtekintve: 2017. november 23.

²¹⁵ Gerstein, Josh, Iran Ruled Responsible for '92 Israeli Embassy Bombing, *The Sun*, 2008.02.27, <https://www.nysun.com/foreign/iran-ruled-responsible-for-92-israeli-embassy/71936/>. Megtekintve: 2017. november 23.

másodlagos műveleti terület is rendkívül kedvező volt. Az, hogy Argentínában több százezres zsidó közösség él, és az ellene elkövetendő támadás a Hezbollah számára rendkívül nagy hírértéket biztosít, nem tette kétségessé, hogy az elkövetők zöld jelzést kapnak a végrehajtásra.

Az a tény, hogy a Hezbollah a világnak a közel-keleti konfliktustól távol eső részén is képes nagy kárt, súlyos veszteséget okozó cselekményt elkövetni, azt sugallhatta, hogy az izraeli érdekek, értékek sehol sincsenek biztonságban, a terrorszervezet bárhol képes lecsapni, megsemmisíteni, kárt okozni, megfélemlíteni. Vagyis a konfliktus közvetlen térségére is kiterjesztették, „totalizálták” a harci cselekményeket, igyekezve folyamatos, növekvő nyomást gyakorolni Izraelre. Ezt a szó szoros értelmében vett terrorizálást kívánták megerősíteni, elmélyíteni a másik argentinai zsidó intézmény elleni merénnyel.

Az Argentinai Zsidó Kölcsönös Segítségnyújtó Szervezet, az AMIA Pasteur utca 633 alatti székháza ellen, 1994. július 18-án elkövetett autós bombatámadás úgy vonult be a latin-amerikai terrorizmus történetébe, mint az akkori statisztikák alapján a legtöbb áldozattal járó terrortámadás a szubkontinensen. A támadást egy Renault Traffic zárt furgonba rejtett, nagy mennyiségű robbanóanyag felrobbantásával követték el, pontosan a szervezet heti első munkanapján, amikor a legtöbb ügyfél az intézményben és annak környékén várakozott. Az áldozatok száma elérte a nyolcvanötöt, míg a sebesülteké meghaladta háromszázat.²¹⁶ A gyanú Iránra és a Hezbollahra terelődött. Az argentin hatóságok 9 éves nyomozás után nyolc iráni prominens személyiség – állami vezetők, magas rangú diplomata – és a Hezbollah egy libanoni állampolgárságú operatív tisztje, Imad Favez Mugnyiah ellen emeltek vádat.²¹⁷

A vizsgálat során még 2001-ben képbe került az akkori Buenos Aires-i rendőrfőkapitány²¹⁸ és több más hivatalos személy is, mint akiknek közük lehetett a

²¹⁶ Caso AMIA: los fiscales dicen haber identificado al autor del atentado, *El Clarín*, 2005.11.10, http://www.clarin.com/ediciones-antiores/atentado-amia-fiscal-dice-identificado-autor-material_0_SJ7dyDy0Yx.html. Megtekintve: 2017. november 23.

²¹⁷ Acusan a Irán por el ataque a la AMIA, *La Nación*, 2006.10.26, <http://www.lanacion.com.ar/852740-acusan-a-iran-por-el-ataque-a-la-amia> *La Nación*. Megtekintve: 2017. november 27. 18:21.

²¹⁸ Kollmann, Raúl - Vales, Laura, Juan José Ribelli: Un buen muchacho, *Página 12*, 2001.09.09, <https://www.pagina12.com.ar/2001/01-09/01-09-09/PAG17.HTM>. Megtekintve: 2017. november 27.

merénylet előkészítéséhez, ám ezt a szálát a vádemelés során már mellőzték. Emiatt nemzetközi szervek bűnpártolással vádolták meg az argentin kormányt.²¹⁹

A Juan José Galeano vizsgálóbíró által lefolytatott eljárás során munkahipotézisként felmerült, hogy Argentína azért vált célponttá, mert elállt egy megállapodástól, melynek értelmében nukleáris technológiát adott volna át Iránnak. Később Galeanót is megvádolták bűnpártolással.²²⁰ Az elsőfokú eljárás 2004-ben a vádlottak felmentésével zárult, ám azonnal létrehoztak egy különleges vizsgálati egységet Alberto Nisman ügyész vezetésével a merénylet háttérének teljes felgöngyölítésére. A vizsgálat eredményeként újra letartóztatási parancsot bocsátottak ki a korábbi nyolc iráni és egy libanoni állampolgár ellen.

Az évekig tartó vizsgálat során titkos információgyűjtéssel, operatív és technikai eszközök alkalmazásával sikerült új bizonyítékokra szert tenni. 2015. január 19-én Nisman ügyésznek az argentin Kongresszus egyik bizottsága előtt kellett volna az új tényeket bemutatni, ám hajnalban lőtt sebbel holtan találták a város egyik rakpartján. A megindított eljárás a mai napig nem zárta ki és nem is erősítette meg az idegenkezűséget, ami óhatatlanul felveti néhány, azóta is hivatalban lévő, vagy folyamatosan rendkívüli befolyással rendelkező személy érintettségét, illetve az állami terrorizmus lehetséges továbbélését a demokrácia körülményei között Argentínában. Az 1994-es támadás tervezőjét és műveleti irányítóját, Iman Mugniyah, aki részt vett 1983-ban Libanonban az amerikai nagykövetség elleni bombamerényletben, 1984-ben a CIA helyi rezidensének elrablásában, valamint a TWA 847 számú járatának eltérítésében 1985-ben, a CIA és az izraeli hírszerzés, a Mossad, 2008-ban egy gépkocsiba rejtett bombával semmisítette meg.²²¹

Az argentinai zsidó szervezetek elleni merényletek óta eltelt több mint húsz év alatt Latin-Amerikából nem érkezett híradás megrázó erejű, sok áldozattal járó, a terrorizmus jellegzetességeit mutató cselekményekről. A csend azonban csak látszólagos. Míg a felszínen a terrorizmus közismert epicentrumában, a Közel- és

²¹⁹ Kollmann, Raúl, Tres actos en el aniversario, *Página 12*, 2002.06.25, <https://www.pagina12.com.ar/diario/elpais/1-6717-2002-06-25.html>. Megtekintve: 2017. november 27.

²²⁰ Juicio por el encubrimiento del atentado a la AMIA. Alegato de memoria activa, *Centro de Estudios Legales y Sociales*, 2018.03.19, <https://www.cels.org.ar/web/2018/03/juicio-por-el-encubrimiento-del-atentado-a-la-amia-alegato-de-memoria-activa/>. Megtekintve: 2018. november 27.

²²¹ Goldman, Adam - Nakashima, Ellen, CIA and Mossad killed senior Hezbollah figure in car bombing, *The Washington Post*, 2015.01.30, https://www.washingtonpost.com/world/national-security/cia-and-mossad-killed-senior-hezbollah-figure-in-car-bombing/2015/01/30/ebb88682-968a-11e4-8005-1924ede3e54a_story.html?utm_term=.8194f7335dcd. Megtekintve: 2018. november 27.

Közép-Keleten kialakult egy sajátos „para-terrorisztikus”, tehát a terrorizmus perifériáján mozgó, lokális erőszakcselekményekkel tarkított dinamikus status-quo, sok esetben a terrorcselekmények elsődleges műveleti területe a térségen kívülre került és Európába tevődött át. A csendes Latin-Amerika szerepe más szempontból vált érdekessé és értékessé.

De miért nem alakult ki a közel-keletihez hasonló terrorhelyzet az amerikai kontinens déli részén? Ennek több összetevője is van:

1. A közel- és közép-keleti konfliktusok kialakulásában elsődleges szerepe a konfliktus jelenkori rendezésében tevőlegesen, politikai, katonai és pénzügyi eszközökkel is részt vállaló országoknak, nagy- és középhatalmaknak volt. Latin-Amerika országai a közel- és közép-keleti konfliktus-rendszer történelmi gyökereitől és 19.-20. századi eszkalálódásától távol maradtak.
2. A közel- és közép-keleti politikai, geopolitikai, gazdasági, katonai és társadalmi-kulturális térnyerés harcaiból Latin-Amerika országai ismét csak kimaradtak, semmi olyan cselekmény nem köthető hozzájuk, amit a térség iszlám kultúrájának vallási, szellemi tudatának csorbításaként lehetne felfogni, értékelni.
3. Latin-Amerika országai nem rendelkeznek olyan méretű gazdasági érdekeltségekkel a térségben, amelyek szükségessé tennék a nagyobb politikai befolyás megszerzését az érdekek tartós védelme érdekében. Egy ilyen gazdasági és politikai jelenlét a közel- és közép-keletihez hasonló, évtizedek óta folyamatosan radikalizálódó térségben óhatatlanul erőszakcselekményekbe, terrorakciókba torkollott volna, vagy torkolna, mégpedig a térségben szerepet vállaló latin-amerikai országok területén, vagy érdekeltségei ellen.
4. Latin-Amerika lakosságának kétségtelen római katolikus többsége miatt – mindamelllett, hogy jelentős iszlám kisebbség is él a szubkontinensen – nem alakult ki, és nincs is jelen vallási-kulturális antagonizmus. Ebből következően nem létezik vallási alapú, a radikalizálódást gerjesztő, polarizáló tényező, tehát bármilyen, a vallás védelmét programként hirdető terrorszervezet, illetve terrorcselekmény előkészülete, gyakorlatilag gyökértelen a térségben.

3.3. Szervezeti szintű jelenlét Latin-Amerikában

Ha nincs esély a közel- és közép-keleti gyökerű terrorizmus műveleti területévé tenni Latin-Amerikát, vannak-e külföldi, elsősorban az iszlám sajátos, erőszakos értelmezésén alapuló terrorszervezetek? A válasz sajnálatosan pozitív: igen,

vannak.²²² Közülük is kiemelkedik az elmúlt évtized terrorcselekményeiben az egyik legfontosabb szerepet játszó szervezet, a Hezbollah.²²³ A szervezet jelenléte Latin-Amerikában nem új keletű. Befolyásszerzési módszereiben azonban megmutatkozik az alapvető különbség a közelmúlt egyik leghírhedtebb szervezetének módszereivel összehasonlítva. Az Iszlám Állam célja a középkori modellen alapuló, jelenkori politikai határokon átnyúló, azokat meghaladó, a különböző földrajzi területeken tevékenykedő, de a kalifátus eszméjét követő, vezetőjének hűséget fogadó csoportokat egységesítő vallási-ideológiai alapokon nyugvó, politikai szervezet megalapozása, igazgatási, védelmi és gazdasági rendszerének kialakítása volt. Ennek eszközei a „pókháló” hálózati elvén épülő, helyi terrorszervezetek által autonóm módon kiválasztott célok ellen végrehajtott, illetve erőszakos területfoglaló, lakossági csoportok elleni terrorcselekmények voltak. Az erőszakosság egyik oka a behódoló területek folyamatos, gyors gyarapítása iránti igény, illetve az ezzel járó gazdasági-pénzügyi potenciál növelésének igénye volt.²²⁴ Ezzel szemben a Hezbollah lassú, az adott országok gazdasági, politikai és pénzügyi realitárait figyelembe vevő, arra építő térnyerése, behatolása és helyzetének megszilárdítása a gazdasági életben politikai stratégiát követ. Ennek célja a Hezbollah nemzetközi téren folytatott tevékenységének anyagi, pénzügyi, logisztikai és technikai támogatása, vagyis nem pusztán a

²²² Megjegyzendő, hogy más nemzetközileg ismert, de tevékenységükben és műveleti területükben lokális, ám kapcsolataik tekintetében több kontinent is érintő terrorszervezetekhez köthető személyek szintén megtalálhatók Latin-Amerikában. Ilyen például a „Baszkföld és Szabadság” (Euskadi ta Askatasuna, ETA), amelynek tagjai több alkalommal is kaptak kiképzést Líbiában, Libanonban és Nicaraguában. Az ETA néhány tagja feltételezhetően Kubába és Mexikóba utazott, míg mások Dél-Amerikában leltek menedéket. Az ETA tagjai műveleteket hajtottak végre több más európai országban, Franciaországban, Belgiumban, Hollandiában, Nagy-Britanniában, Németországban és Portugáliában. Néhányukat ezekben az országokban felelősségre is vonták. Lásd: *Country Reports on Terrorism 2007* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2008), 275.

²²³ A Hezbollah, vagy „Allah Pártja”, vagy „Isten Pártja” bejrúti székhelyű, hivatalosan 1985-ben alapított, síita iszlám irányzatú, Irán által támogatott terrorszervezet, melynek több képviselője van a libanoni Parlamentben is. Ennek alapján a Hezbollah nem egy egyszerű, hagyományos terrorszervezet, hanem politikai tapasztalatokkal és gyakorlattal is rendelkező, törvényhozási és igazgatási feladatokat is ellátni képes, ezért különösen veszélyes szervezet. Szerepvállalása a szíriai konfliktusban újabb bizonyítéka a szervezet regionális hatalmi, illetve régió kívüli aspirációinak.

²²⁴ Az Iszlám Állam tevékenységének jellemzőiről lásd bővebben:

Besenyő János; Prantner Zoltán; Speidl Bianka; Vogel Dávid, Nádori Attila, szerk., *Az Iszlám Állam, Terrorizmus 2.0 – Történet, ideológia, propaganda* (Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, 2016). Csiki Tamás - Etl Alex, *Az "Iszlám Állam" elleni fellépés stratégiai kérdései és lehetőségei*, *Nemzet és Biztonság* 8, no. 6 (2016), 116–156.

Szállkai Kinga, *Transznacionális terrorizmus a nemzetközi kapcsolatok elméletében: külpolitikai válaszok és válaszlehetőségek az al-Káida és az „Iszlám Állam” tevékenységére*, *Nemzet és Biztonság* 9, no. 1 (2016), 19–39.

Kalmár Zoltán, *Az Iszlám Állam államszervezete*, in Ferwagner Péter Ákos; Garaczi, Imre, Kalmár Zoltán, szerk., *Mediterrán perspektívák* (Stratégiautató Intézet, 2015), 91–107.

terrorizmus hagyományos értelemben vett finanszírozásában való tevékeny részvétel, hanem az egyes „gazdatest” országok gazdasági, pénzügyi, ipari, mezőgazdasági, lakossági és közszolgáltatási és közellátási rendszereit a szervezet céljai érdekében hosszú távon, folyamatosan felhasználni. Nyilvánvaló, hogy a Hezbollah, vagy bármely más terrorszervezet bármelyik ország gazdasági-pénzügyi rendszerébe való integrálódásának természetes következménye, velejárója a politikai befolyás, illetve érdekérvényesítő hatékonyságának növekedése.²²⁵ Pontosan ez az az új szerep, amelyet Latin-Amerika a nemzetközi terrorizmusban játszhat, ez az az új veszély, amelyet a terrorizmus Latin-Amerikára rákényszeríthet. Ha Latin-Amerika nem ismeri fel ezt a veszélyt, ha nem képes megtalálni az ellenállás, a terrorizmus elleni harc új módszereit a partnerországokkal együtt, olyan veszélynek teszi ki magát, olyan helyzetbe hozza magát, amit legjobban a terrorizmus általi gyarmatosításként lehet jellemezni.

A Hezbollah pénzügyi hátterét illetően figyelemre méltó, hogy „Irán költségvetésében van egy kilenc számjegyű tétel, amely terrorszervezetek finanszírozására szolgál.”²²⁶ Ez havi több mint 10 millió amerikai dollárt jelent a Hezbollah számára.²²⁷

Vizsgáljuk meg, hogyan telepedtek meg radikalizálódásra fogékony iszlám csoportok Latin-Amerikában, a 20. század közepén és második felében! Az 1948-as első arab-izraeli háború következményeként több, jelentős létszámú csoport érkezett a Hármass Határ, Paraguay, Brazília és Argentína határkörzetébe. Az akkor befogadott menedékesek leszármazottai mára mintegy 25 ezer főt számláló közösséget alkotnak. Már 2007-ben, tehát az al-Kaida tevékenységének időszakában, amikor az Iszlám Államnak még híre-hamva sem volt, és nem látszott elsődleges kérdésnek a terrorizmus stratégiai bázisainak kiépítése, a stratégiai beépülés távoli földrészek gazdasági-pénzügyi, kereskedelmi struktúráiba, az *NBC News* és a *Telemundo* a

²²⁵ A jelenség több, a terrorizmus által fertőzött helyen is megfigyelhető. Erről bővebben olvasható: Palik Júlia, *Hezbollah's Transformation: 34 Years of Identity Construction*, *Grotius*, 2018.05.25, http://www.grotius.hu/doc/pub/IMIKAM/palik_julia_hezbollah_identity_construction.pdf.

Megtekintve: 2019. július 30., továbbá Besenyő János - Keresztes Vivien, *Hezbollah and Boko Haram: Cooperation or Imitation?*, *Strategic Impact* 61, no. 4 (2016), 29–40.

²²⁶ Costanza William, *Hizballah and its Mission in Latin America*, *Studies in Conflict & Terrorism* 35, no. 3 (2012), 194, <https://doi.org/10.1080/1057610X.2012.648155>.

²²⁷ Berman, Ilan, *No Diplomatic Relations Until Terrorist Funding Stops*, *Mclatchy-Tribune News Service*, 2009. február 12, <http://www.ilanberman.com/5908/no-diplomatic-relations-until-terrorist-funding>. Megtekintve: 2020. május 18.

térségben kiterjedt, a Hezbollah által üzemeltetett csempészhálózatról tudósítottak.²²⁸

Az amerikai szakértők szerint a Hármas Határ vidékén uralkodó állapotok, a mérhetetlen korrupció, az ellenőrizetlen határmenti utas-, áru- és pénzforgalom különösen nagy veszélyt jelent az Amerikai Egyesült Államok biztonságára is. A Hezbollah sajátos Janus-szervezetként két arcát is mutatja a térségben: egyrészt

„kirakat-szervezeteken keresztül gyűjt magánadományokat, humanitárius támogatást üzletemberekétől, vállalkozásoktól, karitatív és vallási szervezetektől, amelyeket az irányítása alatt álló, libanoni számlákra továbbítanak. A Hezbollah másik arca az, amelyik bűncselekményeket követ el: kábítószer, fegyvereket és embereket csempész, csempészáruval kereskedik, pénzmosással foglalkozik, vagy épp pénzügyi csalásokat követ el. Ez a tevékenysége nemcsak a Közel-Keleten, de Ázsiában, Afrikában, Észak- és Dél-Amerikában is ismert. A kábítószer-csempészesi és terrorizmushoz köthető ügyekkel foglalkozó paraguayi főügyész szerint a Hezbollah egyik kirakatcége a Hármas Határ térségében 1995 és 2002 között 50 millió amerikai dollárt utalt át a szervezet számlájára.”²²⁹

A paraguayi vizsgálat nagy sajtónyilvánosságot kapott, így az Asunciónba akkreditált libanoni nagykövet is kénytelen volt megszólalni az ügyben. Állítása szerint a pénz „harcban elesett iszlám hívők árváinak támogatására szolgált”. A térségből játszi könnyedséggel, több átszállással el lehet jutni az Amerikai Egyesült Államok és Mexikó határára, ahonnan a mexikói szervezett bűnözési struktúrák segítségével be lehet szivárogni és bármilyen árut, robbanóeszközt, vegyi, biológiai, vagy más tömegpusztító fegyvert vagy akként használható eszközt be lehet juttatni az Amerikai Egyesült Államokba. A határátlépés motorkerékpárral gyakorlatilag ellenőrzésmentes Paraguayból Brazíliába és vissza. Az átkelés nagyobb járművekkel sem sokkal bonyolultabb. A Hezbollah messzemenően támaszkodik a térségben élő libanoni származású közösségekre. A szervezethez kapcsolódó vállalkozások, személyek és csoportok szép számmal találhatók a Hármas Határ térségén kívül a panamai szabadkereskedelmi zónában, Colón városban, a Margarita szigeten, Iquiqében, Chilében, valamint São Paulo siiták lakta negyedeiben.²³⁰ Ha tekintetbe vesszük, hogy a Paraguayban, illetve Brazíliában élő Hezbollah militánsok kiválóan beszélnek spanyolul vagy portugálul, rendelkeznek a két ország valamelyikének állampolgárságával, és így útlevelével is, akkor belátható, mekkora veszélyt

²²⁸ Gato, Pablo - Windrem, Robert, Hezbollah builds a Western base, *NBC News*, 2007.09.05, http://www.nbcnews.com/id/17874369/ns/world_news-americas/t/hezbollah-builds-western-base/#.XUqbFegzbiU. Megtekintve: 2019. május 5.

²²⁹ Rudner, Martin, Hizbullah Terrorism Finance: Fund-Raising and Money-Laundering, *Studies in Conflict & Terrorism* 33, no. 8 (2010), 705–706, <https://doi.org/10.1080/1057610X.2010.494169>

²³⁰ Costanza, 2012, 195.

jelentenek, hiszen mozgásuk az országok határain túl is észrevétlen maradhat. A Hezbollah kapcsolatépítési céljai között előkelő helyen szerepel természetesen Venezuela is, hiszen a két ország együttműködése a nemzetközi olajpiacon az OPEC alapításáig, vagyis a hatvanas évekig nyúlik vissza. Chávez 2006-os újraválasztása után, 2007-ben Ahmadinejad elnökkel megalakították az „egység tengelyét” az Amerikai Egyesült Államok ellen.²³¹

Az iráni figyelem nemcsak Venezuela irányában ilyen nagy és állhatatos, hiszen a térség másik sajátos berendezkedésű, leginkább hatalmas gáztartalékairól és nagyméretű kokaültetvényeiről híres országa, Bolívia is jelentős figyelmet kap. A kapcsolatok intenzitását mi sem jellemezheti jobban, mint az, hogy a közel-keleti térségben lévő, jelenleg Kairóban található bolíviai nagykövetséget Evo Morales akkori elnök Teheránba gondolta áthelyezni.²³² Az iráni kapcsolati háló kiterjesztése érdekében a teheráni Kormány különböző kezdeményezéseket tett Nicaraguának, Uruguaynak, Ecuadornak és Brazíliának is. Ennek egyik jeleként Ahmadinejad 2006-ban járt Venezuelában, ugyanabban az évben Chávez is ellátogatott Teheránba. 2007-ben Nicaraguában, Bolíviában és Ecuadorban tett látogatást az iráni államfő. Ezt követően Correa ecuadori és Ortega nicaraguai elnök látogatott el Teheránba, míg Lula da Silva látogatására 2010-ben került sor.²³³

Paraguay esetében Teherán támogatta Fernando Armino Lugo Mendez²³⁴ elnökké választását. Cserébe, hivatalba lépése után Lugo Alejandro Hamed Francot nevezte ki külügyminiszterré, aki korábban Paraguay libanoni nagykövete volt, és ebben a minőségében jó kapcsolatokat ápolt Iránnal és a Hezbollahnal, valamint a Hamasszal.²³⁵ Ennek következtében Washington figyelmeztette Lugo elnököt, hogy külügyminisztere nem fog amerikai vízumot kapni és nem utazhat amerikai légi járatokon sem.²³⁶

²³¹ Constanza, 2012, 195.

²³² Constanza, 2012, 195.

²³³ Karmon, Ely, *Iran and its Proxy Hezbollah: Strategic Penetration in Latin America* (Real Instituto Elcano, Strategic and International Studies, 2009), 18.

²³⁴ Fernando Lugo 2008 és 2012 között volt Paraguay elnöke. Megválasztása vetett véget a Colorado Párt fél évszázados hatalmi dominanciájának. Lugo a San Pedro-i egyházmegye püspöke volt 1995 és 2005 között. Megválasztása nem volt egyszerű, ugyanis politikai tevékenységével ellenszegült a Vatikán direktívájának, így gyakorlatilag megvonták tőle a papi hivatáshoz való jogokat.

²³⁵ Webb, Braden, *Paraguay's Persian Presence: Iran's New Friend in Latin America*, *Council on Hemispheric Affairs*, 2008.08.21, <http://www.coha.org/paraguay's-persian-presence-iran's-new-friend-in-latin-america/> Megtekintve: 2020. május 18.

²³⁶ Costanza, 2012, 195.

Mit is jelent a Hezbollah az iráni Kormány számára? Miért hasznos a Hezbollah proxy, vagy közvetett szerepben Teheránnak? Első látásra úgy tűnik, hogy a Hezbollah ebben a szerepben logisztikai és műveleti támogató feladatokat lát el a térségben végrehajtott titkos műveletekhez kapcsolódva. Ezt teljes mértékben alátámasztja az Alberto Nisman ügyész által vezetett vizsgálat az Argentínai Zsidó Viszontbiztosító Társaság (*Asociación Mutua Israelita Argentina*, AMIA) ellen 1994-ben elkövetett bombamerénylet ügyében. Ennek során sikerült számos, iráni hivatalos személy, valamint a Hármas Határ térségében tevékenykedő Hezbollah-csoportok és a támadást közvetlenül végrehajtó műveleti egység vezetője, Imad Mughniyah közötti kapcsolati szálakat, összeköttetést és kapcsolatfelvételt feltárni.²³⁷

Ugyanakkor, ha a Hezbollahot, mint támogató szervezetet tekintjük, a következtetések félrevezetőek lehetnek. A szervezet ennél jóval nagyobb jelentőségű. A Hezbollahnak, önálló célpont-meghatározó és csapásmérő szerepe van és helye van Irán Izrael-ellenes politikájában. Ehhez a szervezethez köthető 1994-ben a bangkoki Izraeli Nagykövetség elleni támadás, ami csak azért hiúsult meg, mert balesetet szenvedett a merényletbe használandó gépkocsi, vagy ugyancsak 1994-ben a londoni Izraeli Nagykövetség elleni támadás. 1995-ben a szingapúri hírszerzés akadályozta meg a támadást izraeli hajók ellen a Malaka-szorosban.²³⁸

Sajnos a Hezbollah érdeklődését Chile sem kerülte el. 1994 óta a Hezbollah műveleti tisztjei gyakran felkeresték ezt az országot, hogy új műveleti központot hozzanak létre, tekintettel a Hármas Határ térsége iránt megnövekedett, ám számukra kerülendő figyelemre. Céljaiknak, vagyis a pénzmosásnak és az így legalizált pénzeszközök továbbításának leginkább a Chile északi részén fekvő Iquiqueben²³⁹ létrehozott szabadkereskedelmi övezet felelt meg. Több kirakatcéget is alapítottak. Ilyenek voltak a Kalmar Ltd., a Las Vegas Nevada Ltd., a San Francisco Ltd., a Frankfort Ltd., a Guarany Ltd., a Teen Chile Ltd., a Saleh Trading Ltd., és a Lucky Crown Ltd. cégek.²⁴⁰ A 2001. szeptember 11-i terrortámadás után megindult

²³⁷ Constanza, 2012, 195.

²³⁸ Constanza, 2012, 196.

²³⁹ Iquique kikötő és bányászváros, korábban Peruhoz tartozott, de az 1879-1883-as csendes-óceáni háború után chilei fennhatóság alá került. A város környékén már a spanyol hódítók is ezüstöt termeltek ki, majd óriási mennyiségű, kiaknázható salétromot találtak. Itt van a világ salétrombányászatának egyik központja. Ez az ásvány előkelő helyen szerepel a chilei exportcikkek listáján. A Santa Maria bányában dolgozó salétrombányászok 1907-es lázadását a Kormány fegyveres erő alkalmazásával törte le, ami számos halálos áldozatot követelt. Ennek emlékére írta a Quilapayún együttes 1969-ben az Iquiquei kantáta című művét.

²⁴⁰ Costanza, 2012, 198-199.

nemzetközi terrorellenes intézkedéseknek köszönhetően a chilei hatóságok nagyon gyorsan vizsgálatot indítottak és bezáratták ezeket.

Ami a Hezbollah kolumbiai kapcsolatait illeti, a 2008-ban véget ért „Titán” művelet két éve alatt a kolumbiai és az észak-amerikai hatóságok egy Kolumbiától Panamán át, Mexikóig, az Amerikai Egyesült Államokig, Nyugat-Európáig és a Közel-Keletig elérő kábítószer-kereskedő hálózatot számoltak fel. A mintegy száz letartóztatott közül ötvenegyet Kolumbiában vettek őrizetbe.²⁴¹ Kézre került Bogotában az egyik legkeresettebb pénzmosó, Chekry Harb, alias „A Talibán” is. A nevéhez köthető szervezet évente több száz millió dollárt mosott tisztára a közel-keleti radikális szervezeteknek, elsősorban a Hezbollahnak.²⁴² Az ügyről Gladys Sánchez főügyész elmondta: „...a kábítószer-eladásból származó haszonnal finanszírozták a Hezbollahot. [...] Ez egy példa arra, hogy valamennyi bűnszervezet, így a FARC, a paramilitáris szervezetek és a terroristák számára a kábítószer-csempészés közös érdeklődésre tart számot.”²⁴³

Látható módon, a Hezbollah tagjainak szabad utazása nemcsak az Amerikai Egyesült Államok biztonságára jelent veszélyt, de emiatt az Európai Unió tagországai, így Magyarország sincs biztonságban. Az Európai Unió tagországainak, köztük Hazánkban is vízummentességi megállapodása van a latin-amerikai országok legtöbbjével, így Paraguayjal, Brazíliával, Argentínával és Mexikóval is. Ebből következően, ha a Hezbollah latin-amerikai háttérszervezete a libanoni központ utasítására, vagy önállóan európai logisztikai pontokat, legális kereskedelmi, vendéglátó-ipari, idegenforgalmi, vagy más vállalkozásokat akar létrehozni olyan uniós tagországokban, ahol korábban nem hajtottak végre terrorcselekményeket, és ennek következtében a lakosság biztonságtudatossága, ideértve a terrorellenes biztonságtudatosságot, éberséget – terrorellhárítási, rendvédelmi és bűnüldöző szervek aktív és sikeres tevékenysége mellett is – alacsony, a felderítés hosszabb időt és nagyobb erőforrásokat vehet igénybe.

Az a tény, hogy a Hármas Határra jellemző helyzet, az ott tapasztalható viszonyok kialakításában és fenntartásában meghatározó szerepe van a nemzetközi és nem csupán latin-amerikai, hanem a közel- és közép-keleti konfliktusövezetben gyökerező

²⁴¹ Farah, Doug, *Money Laundering and Bulk Cash Smuggling Challenges for the Merida Initiative* (Woodrow Wilson International Center for Scholars - Mexico Institute, 2010), 19.

²⁴² Costanza, 2012, 200.

²⁴³ Costanza, 2012, 200.

szervezett bűnözésnek, csak súlyosbítja a helyzetet. A különböző háttérű és kötődésű szervezett bűnözői csoportok elsődlegesen a hálózati elvek alapján működnek saját érdekszférájukon belül, de kialakították a csoportok közötti kapcsolattartás rutinosan konspirált rendszerét. A Hezbollahhoz köthető hálózat a kialakított kereskedelmi, vendéglátó-ipari, turisztikai és utazási cégek hálózatán keresztül jelentős pénzügyi eszközöket juttathat el a libanoni Hezbollah-központnak, illetve máshová, ahol a műveleti költségek fedezése, vagy épp a logisztikai bázis kiépítése, esetleg alvó tartalékok képzése miatt nyomon nem követhető fizetőeszközökre lehet szükség. Ezt erősíti meg az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumának 2007-es Országjelentése a terrorizmusról: „...nem voltak ismert iszlamista terrorista sejtek a féltekén, bár dél-amerikai és karibi ideológiai szimpatizánsok zsebéből pénzügyi és erkölcsi támogatást nyújtottak közel-keleti terrorista csoportoknak.”²⁴⁴

Nem elhanyagolható, hogyan változott a Központi Hírszerző Ügynökség véleménye a latin-amerikai terrorizmusról, illetve a Hezbollahról. A CIA Központi Hírszerzési Igazgatójának, Porter Rosznak, az Amerikai Egyesült Államok Szenátusa Hírszerzési Bizottsága előtt a terrorizmus jelentette 2005. évi kihívásokról elmondott beszédében a legjelentősebb veszélyforrásnak az al-Kaidát, mint egy szélesebb szunnita, dzsihadista mozgalom részét említette. Latin-Amerikában csak a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) szerepel nevesítve a dokumentumban. A Hezbollahról a CIA csak annyit írt, hogy habár leginkább Izraelre összpontosít, de döntés esetén gyorsan végrehajthat halálos támadásokat amerikai érdekek ellen.²⁴⁵

Az amerikai Külügyminisztériumnak 2008-ban kiadott, 2007-es országjelentésére hivatkozva Shannon Caudill ezt írja a Hezbollahról: „A Hezbollah továbbra is a legnagyobb technikai képességekkel rendelkező terrorista csoport a világon.”²⁴⁶ Majd kiegészíti: „[A Hezbollah] sejteket hozott létre Európában, Afrikában, Dél-Amerikában, Észak-Amerikában és Ázsiában.”²⁴⁷

A Hármaskorlat térségéről a Külügyminisztérium Országjelentése hozzáteszi:

²⁴⁴ *Country Reports on Terrorism 2007*, 146.

²⁴⁵ Források:

- *Country Reports on Terrorism 2007*, 275.

- *Global Intelligence Challenges 2005, Meeting Long-Term Challenges with a Long-Term Strategy. Testimony of Director of Central Intelligence Porter J. Goss Before the Senate Select Committee on Intelligence* (CIA, 2005), https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/2005/Goss_testimony_02162005.html. Megtekintve: 2017. december 20.

²⁴⁶ Caudill, Shannon W., *Hizballah Rising: Iran's Proxy Warriors*, *Joint Force Quarterly* 49 (2008 április), https://archive.org/details/DTIC_ADA516517/page/n7. Megtekintve: 2017. december 20.

²⁴⁷ Caudill, 2008, i.m.

„Az Amerikai Egyesült Államokat továbbra is aggasztja, hogy a Hezbollah és Hamasz szimpatizánsai pénzt gyűjtenek a Hármas Határ térségében /Tri-Border Area, TBA/ azzal, hogy törvénytelen tevékenységet folytatnak és adományokat kérnek a szimpatizánsoktól a térség jelentős iszlám közösségében. Ugyanakkor nincs ellenőrzött adat ezen, vagy más szélsőséges iszlamista csoportok műveleti jelenlétéről a Hármas Határ térségében.”²⁴⁸

A Hármas Határ térségében a legkevésbé megbízható terrorelhárítási struktúra Paraguayban van. Ennek egyik ékesszóló jele, hogy hiányzott a terrorfinanszírozást kriminalizáló jogalkotás, nem volt ezt büntető törvény egészen 2010-ig, a 4,024/2010 számú törvény elfogadásáig, amelynek 1.), 2.) és 3.) cikkelye büntetni rendeli a terrorizmus, a terrorszervezethez való tartozást és a terrorfinanszírozást.²⁴⁹ A másik jellemző eset Kasszem Hidzsazi, a Hezbollah paraguayi állampolgárságú feltételezett pénzmosójának pere. Ennek során 113 más üzleti vállalkozással, 42 más személlyel együttműködve hosszú ideig nem fizettek adókat sem tetemes jövedelmük, sem alig felmérhető, de legalábbis a hozzájuk köthető vagyon után Paraguayban. Az országra, illetve a térségre jellemező módon a bírói szakaszban kizárták a vád legfontosabb bizonyítékát, és így felmentették mind a 43 vádlottat. Egy másik feltételezett, terrorista szervezeteknek pénzügyi támogatást gyűjtő személy – Hatim Ahmat Barakat – esetében a hatéves szabadságvesztést a fellebbezési eljárás során a bíróság három évre csökkentette.²⁵⁰

Nem egyedi esetekről van szó. Ezek nem pusztán esetek, hanem egy összetett jelenség. A 2008 óta eltelt időszakban a jelenség megerősödött, állandóvá vált, beépült a határvidék mindennapjaiba. Meggyökerezése a társadalmi és kulturális élet perifériáján, de a gazdasági tevékenység sűrűjében, vagyis olyan kulcspozíciók megszerzése, amelyek révén a választók elérhetők és befolyásolhatók, nem pusztán a paraguayi nemzetbiztonság számára jelentenek fokozatosan növekvő, kifejezett veszélyt, de a térség egészére és áttételesen a nemzetközi, koordinált terrorellenes fellépésre.

Figyelemre méltó bizonyítéka az Irán által diplomáciai fedéssel végrehajtott lassú, sok területre kiterjedő behatolásának Latin-Amerikába, amire az amerikai hatóságok nem fordítottak elég figyelmet, hogy 2005 és 2009 között Teherán 5 új nagykövetséget

²⁴⁸ *Country Reports on Terrorism 2007*, 148.

²⁴⁹ Ley no. 4024 / Castiga los hechos punibles de terrorismo, asociación terrorista y financiamiento del terrorismo (2010. 06. 24), <http://www.bacn.gov.py/leyes-paraguayas/3557/ley-n-4024-castiga-los-hechos-punibles-de-terrorismo-asociacion-terrorista-y-financiamiento-del-terrorismo>. Megtekintve: 2019. augusztus 7.

²⁵⁰ *Country Reports on Terrorism 2007*, 166.

(Bolívia, Chile, Ecuador, Nicaragua és Uruguay)²⁵¹ és több új iszlám központot nyitott a szubkontinensen, így a jelenlegi, 2019-es adatok szerint Teherán tizenegy országban képviselteti magát nagykövetséggel.²⁵² A Hezbollah már nem csak a Hármás Határ térségében, de Mexikóban is bázisokra tett szert, széleskörű, kiterjedt együttműködést folytat a mexikói drokartellekkel. Mivel a terrorszervezet egyre közelebb kerül az Amerikai Egyesült Államok területéhez, illetve megnyíltak előtte a kartellek által használt, az Amerikai Egyesült Államok területére vezető tranzit-csatornák, az amerikai hatóságok fontos lépést tettek. 2012. december 28-án Barack Obama elnök aláírta az „Irán elleni lépések a Nyugati Féltekén” törvényt. Egy héttel korábban vették őrizetbe Wassim El Abd Fadelt, a Hármás Határ térségének egyik legnagyobb használatú-kereskedőjét, aki a chilei Qureshi testvérektől vásárol és forgalmaz használt autókat. A Qureshi fivérek legnagyobb szállítói és üzletfelei pedig az Amerikai Egyesült Államok Nyugati Partvidékén, Kaliforniában találhatók. A nekik vételárként legálisan átutalt összegekből könnyen és legálisan létre lehet hozni olyan tartályokat, amelyek a Hezbollah amerikai területen folytatandó tevékenységének finanszírozására szolgálnának.

Abd Fadel a térség bankjaiból 50 és 200 ezer dollár közötti összeget utalt át rendszeresen a Hezbollah törökországi és szíriai bankjainak.²⁵³ Az ellene felhozott vádak között az embercsempészség, fegyver- és drogcsempészség, pénzmosás, hamisítás, hang- és videofelvételek illegális másolatainak forgalmazása is szerepelt. A Libanonból származó, paraguayi állampolgár Abd Fadel letartóztatására az szolgáltatott jogalapot, hogy néhány nappal korábban Franciaországban letartóztatták Nélide Raquel Cardozo Taboada 21 éves paraguayi drogfutárt, aki 1100 gramm kokaint akart a gyomrában Lengyelországba átcsempészni. Cardozo Taboada kihallgatása során azt vallotta, a csempészséget Abd Fadel és paraguayi felesége, Nancy Noemi Duarte de Fadel megbízásából vállalta. Cserébe háztartási alkalmazotti állást ígértek neki Varsóban. A paraguayi hatóságok szerint 2011 után Abd Fadel vette át

²⁵¹ Robert Menendez, New Jersey szenátorának nyitóbeszéde az Amerikai Egyesült Államok Szenátusa külügyi bizottságának a nyugati féltekével, a békehadtestekkel, valamint globális kábítószerüggyel foglalkozó albizottsága ülésén 2012. február 16-án. Az ülés témája Irán befolyása és tevékenysége volt Latin-Amerikában. Iran's influence and activity in Latin America, *Committee on Foreign Relations, United States Senate*, 2012.02.16, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-112shrg73922/html/CHRG-112shrg73922.htm>. Megtekintve: 2019. június 19.

²⁵² Lásd: <https://embassy.goabroad.com/>. Megtekintve: 2019. június 19.

²⁵³ Police: Lebanese expat transferred \$50K-\$200K per deposit to fund terrorist training, *Money Jihad*, 2013.01.29, <https://moneyjihad.wordpress.com/2013/01/29/police-lebanese-empat-transferred-50k-200k-per-deposit-to-fund-terrorist-training/>. Megtekintve: 2018. január 7.

annak a hálózatnak az irányítását, amelynek korábban is dolgozott, és amelyiket a paraguayi hatóságok még 2011-ben lefejeztek. A hálózat korábbi, ismertté vált vezetőjét, Mussa Ali Hamdant libanoni-amerikai kettős állampolgárt, 2011-ben kiadták az Amerikai Egyesült Államoknak, ahol terrorizmus finanszírozásának vádjával állították bíróság elé. Hamdan ellen a 31 vádpont között orgazdaságért is eljárást indítottak. Ő volt az, aki 1700 darab mobiltelefont, 400 darab Sony PlayStation2-t és több használt autót is vásárolt azt követően, hogy az amerikai tisztviselők felhívták a figyelmét arra, hogy az általa kifizetett összegeket a Hezbollah támogatására fordítják. Két másik büntársát, Amer Zoher El Hossnit és Nemir Ali Zhaytert egy évvel korábban adták ki az amerikai hatóságoknak és állították őket bíróság elé kábítószer-kereskedelemért. Az előbb említett paraguayi állampolgárnak, Fadelnek szülővárosában Toulineban háza van, amely csak néhány méterre található attól a helytől, ahol a Hezbollah korábbi erősembere, a Damaszkuszi Harcosok szunnita csoport által 2004-ben kivégzett Ghalabi Awali is lakott.²⁵⁴

A hálózat kiterjedésére, aktivitására és hosszan tartó beépülési folyamatára jellemző, hogy már 2006-ban az Amerikai Egyesült Államok Államkincstára a Hezbollahot támogató intézmények listájára felvette a Ciudad del Este-ben található Galeria Pagé bevásárló központot, valamint a Casa Hamzat. Intézmények, kereskedelmi egységek mellett természetes személyek is felkerültek a listára. Ezek között volt a Casa Hamzahoz tartozó kilenc személy, aki a térségben dolgozott, továbbá tíz arab nemzetiségű személy, hárman a Baraka családból és ketten a Fayed családból. Mohammad Yousif Abdallahot, akiről már 2010-ben is tudták, hogy nyíltan a Hezbollah regionális vezetője a Hármas Határ térségében, távollétében vették fel a listára.²⁵⁵

Az Abd Fadellel kapcsolatos művelethez kapcsolódva hozták nyilvánosságra egy már korábban elindított hírszerzési művelet eredményeit. Abd Fadel csak egy eleme volt a Ciudad del Este-ből irányított rendkívül kiterjedt csempészhálózatnak. 2011. decemberében a Forex Cambios pénzváltóház egyik volt adminisztrátora tett vallomást a hatóságoknak, de az első vádemelésre csak 2012 márciusában került sor, amikor a Kínai Népköztársaság egyik állampolgárát helyezték vád alá. A vizsgálat

²⁵⁴ Police: Lebanese expat transferred [...], i.m.

²⁵⁵ Treasury Targets Hizballah Fundraising Network in the Triple Frontier of Argentina, Brazil, and Paraguay, *U.S. Department of the Treasury*, 2006.06.12, <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/hp190.aspx>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.

megállapította, hogy a megelőző két év során a váltóház a pénzváltásból, a kereskedelmi vállalkozások befizetett összegeiből, illetve hamis pénzügyi okmányokkal történő banki műveletekből származó összegeket külföldi bankok segítségével mosott tisztára. A vizsgálati adatok szerint 2011 áprilisától kezdve csak egy fél év alatt 370 millió (!) dollárt mostak tisztára.²⁵⁶ Arra is fény derült, hogy a pénzmosás során a következő bankok szolgáltatásait vették igénybe: a Continental, a Sudameris, a Regional és a BBVA. Mindegyik bankban a számlákat azonos személy, Ramón Felipe Duarte paraguayi állampolgár nyitotta, és a mozgatott összegeket a Forex Cambios pénzváltón futtatták át. Arabok, kínaiak és brazíliaiak is használták a bankok szolgáltatásait, és a tisztára mosott pénzt európai, közel-keleti és kínai partnereknek utalták át. Azt nem sikerült pontosan megállapítani, hogy mennyi időn keresztül folyt a pénzmosás ebben a hálózatban, csak annyi vált világossá, hogy a Forex Cambios több, mint két éven át működött együtt az egyik bankkal. Mire a paraguayi hatóságok 2012-ben eljutottak a vádemelésig, a tizenkét vádlottból már egyet sem tudtak bíróság elé állítani.²⁵⁷

A szubkontinensre való beutazás, illetve a tartózkodás megszervezése, a szükséges okmányok beszerzése az Országjelentés szerint Venezuelán keresztül a legkönnyebb, mivel sem az utasinformációs rendszer részére nem gyűjtenek és továbbítanak adatokat, sem pedig nem alkalmaznak biometrikus ellenőrzést a belépési pontokon.²⁵⁸ A 2006 márciusában az Iran Airlines beindította Teherán-Damaszkusz-Caracas járatát. Hugo Chávezre jellemző módon a gép utasai útlevél-ellenőrzés és vámvizsgálat nélkül léphettek be Venezuelába. Június elsején a New York-i Kennedy Repülőtér elleni bombamerénylet egyik feltételezett elkövetőjét, Abdul Kadirt, a Guyanai Parlament egyik képviselőjét, korábbi nevén Michael Seaforthot, a Port of Spain-i repülőtéren, Trinidadon letartóztatták. Caracasból induló gépen utazott, egy darab, csak egy irányba, Teheránba szóló jeggyel az Iran Air IR744 és a venezuelai légitársaság, a Conviasa VO3744 közös járatára, amire – habár kereskedelmi járatként volt

²⁵⁶ Burr, J. Millard - Ehrenfeld, Rachel, Paraguay and The Hezbollah Connection, *Economic Warfare Institute*, 2013.01.26, <http://econwarfare.org/paraguay-and-the-hezbollah-connection/>. Megtekintve: 2019. június 6, és Nickson, Andrew, *Historical Dictionary of Paraguay* (Rowman & Littlefield, 2015), 409.

²⁵⁷ Paraguay: Alleged Hezbollah financier detained, *ABC Color*, 2013.01.24.

²⁵⁸ Robert Menendez, New Jersey szenátorának már hivatkozott nyitóbeszédében az Amerikai Egyesült Államok Szenátusa külügyi bizottságának a nyugati féltekével, a békehadtestekkel, valamint globális kábítószerüggyekkel foglalkozó albizottsága ülésén 2012. február 16-án említésre került Bolívia is, mint egy olyan ország, amelynek vízummentességi megállapodása van Iránnal. Forrás: „Iran’s influence and activity [...] i.m. Továbbá: *Country Reports on Terrorism 2014* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2015).

nyilvántartva, nem árusítottak jegyeket.²⁵⁹ 2010 szeptemberében libanoni illetőségű, a Hezbollahhoz köthető, de venezuelai útlevéllal utazó személyeket tartóztattak le Beirútban, a repülőtéren, csomagjukban ötven kilogramm kokainnal. Adataik szerint Caracasból érkeztek Damaszkuszba és onnan mentek tovább Libanonba.²⁶⁰ Ugyanakkor valamennyi ország idegenrendészeti és útlevéllhatóságai erős kétséggel viseltetnek a venezuelai útiokmányok hamisítás elleni védelmével, az útlevéligénylés és kiadás rendjével kapcsolatban.

A már korábban többször is hivatkozott Országjelentés szerint nincs jele annak, hogy a Hezbollah, vagy más iszlamista terrorszervezet kiképzőtáborokat tartana fenn és terrorcselekményeket készítené elő a Hármás Határ térségében, de aggodalomra adnak okot a paraguayi Ciudad del Este, a brazíliai Foz do Iguazú környékén a terrorista szervezethez kötődő üzleti csoportok által kialakított „biztonságos menedékek”. Az innen irányított hálózatok befolyása nemcsak a Hármás Határ térségében, de Argentína, Paraguay, Brazília és a szubkontinens többi országának iszlám közösségeire kiterjed, befolyásolják a közel-keletről származó, Latin-Amerikában élő keresztény közösségeket is, sok esetben védelmi pénzt szedve az üzletemberektől, vállalkozásoktól. Saját, latin-amerikai támogatásgyűjtő tevékenységét elősegítendő a Hezbollah Libanonban, ahonnan a latin-amerikai közel-keleti gyökerű közösség tagjainak túlnyomó többsége származik, jelentős támogatást nyújt az ottani iszlám és keresztény közösségeknek és milíciáknak.²⁶¹

A többirányú pénzforgalmi tevékenységben nagy szerepet játszik az iráni központú, a Hezbollahnak dolgozó *Martyr Foundation*, a Mártír Alapítvány, illetve annak saját alapítványai, mint például a Michiganben bejegyzett *Goodwill Charitable Organization* (GCO) és az *al-Qard al-Hassan* (AQAH) pénzügyi vállalkozás. 2006-ban a Hezbollah a pénzügyi tevékenységének egy részét az AQAH-on keresztül bonyolította le, mivel így lehetőséget kapott a nemzetközi bankrendszerhez való hozzáférésre. A Hezbollah a bevételekből támogatást nyújt több más szervezetnek is,

²⁵⁹ Mysterious Venezuelan round-trip "terror flight" to Iran canceled, *Homeland Security News Wire*, 2010.09.16, <http://www.homelandsecuritynewswire.com/mysterious-venezuelan-round-trip-terror-flight-iran-canceled>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.

²⁶⁰ Noriega, Roger F., Hugo Chávez's Scary Anti-American Campaign Takes to the Skies and Stops Off In Teheran, *Fox News*, 2011.06.23, <https://www.foxnews.com/opinion/hugo-chavezs-scary-anti-american-campaign-takes-to-the-skies-and-stops-off-in-teheran>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.

²⁶¹ *Country Reports on Terrorism 2014*. Chapter 6. Foreign Terrorist Organizations.

közöttük az Al-Aksza Mártírjai Brigádnak.²⁶² A kapcsolat érdekessége, hogy az Al-Aksza Mártírjai Brigád a Jasszer Arafat által haláláig, 2004-ig irányított Fatah elveihez hű, de szervezetenként önállóan alakult 2000-ben.

A jelentős részben Iránból származó, vagy azon keresztül folyósított központi forrásoknak köszönhetően a Hezbollahnak Latin-Amerikában más közel- és középkeleti terrorszervezet részéről nincs konkurenciája. Az Országjelentés mellékletében felsorolt terrorszervezetek között nincs megemlítve más olyan csoport, amelyik ilyen mélységben, ilyen szerteágazó módon beépült volna Latin-Amerikában, szilárd területi, gazdasági, pénzügyi, kereskedelmi pozíciókra, rendvédelmi, igazságszolgáltatási és politikai kapcsolatokra tett volna szert. A Hamasszal, vagy az Iszlám Állammal, vagy az al-Kaidával összefüggésben az amerikai hírszerzési adatokra támaszkodó Országjelentés a terrorista szervezeteket, azok történetét, műveleteit, pénzügyi hátterét, külföldi kapcsolatait részletesen ismertető részében 2014-ben sem volt megemlítve másik, Latin-Amerikában jelen lévő terrorszervezet, amely akár beépülési, akár műveleti feladatok helyi végrehajtása céljával tartózkodna a régióban.²⁶³

Az amerikai Külügyminisztérium évenkénti Országjelentéseiben egybehangzóan állítják, hogy Irán továbbra is támogatja a világban tevékenykedő terrorista csoportokat, leginkább az Iszlám Forradalmi Gárda (*Islamic Revolutionary Guard Corps-Qods Force, IRGC-QF*) segítségével. A támogatott csoportok között ott található a Hezbollah, több iraki síita harci csoport, a Hamasz, és a Palesztin Iszlám Dzsihad (*Palestine Islamic Jihad*).²⁶⁴ Mindezek figyelembe vételével az amerikai kormány 2006. október 25-én a Forradalmi Gárdát a terrorizmust támogató szervezetnek minősítette. A döntésben szerepet játszott, hogy a Forradalmi Gárda a fent felsorolt terrorszervezeteken túl támogatta az afganisztáni tálib rezsimet, valamint a Palesztina Felszabadításának Népi Frontja – Főparancsnokság szervezetet (*Popular Front for the Liberation of Palestine – General Command, PFLP-GC*).

Az is figyelemre méltó, hogy Latin-Amerika példáján bemutatható, hogy a támogatás közel sem egyirányú, sőt, nagyon is jelentős a szubkontinensről a Hezbollah által létrehozott hálózatból származó, illetve azon keresztülmenő

²⁶² *Country Reports on Terrorism 2017 - Foreign Terrorist Organizations: al-Aqsa Martyrs Brigade, UNHCR's refworld*, 2018.09.19, <https://www.refworld.org/docid/5bcf1f5d13.html>. Megtekintve: 2019. augusztus 11.

²⁶³ *Country Reports on Terrorism 2014*.

²⁶⁴ *Country Reports on Terrorism 2014*. Chapter 1. Strategic Assessment.

pénzmozgás. 2008-ban az amerikai hatóságok befagyasztották Ghazi Nasr al-Din venezuelai diplomata számláit, mivel támogatást nyújtott a Hezbollahnak. Ghazi, aki Venezuela damaszkuszi nagykövetségén az ügyvivői feladatokat látta el, pénzügyi támogatást igyekezett szerezni a libanoni Hezbollah számára, továbbá számukra hasznos kapcsolatok kiépítésén dolgozott. Helyzete és beosztása lehetővé tette, hogy venezuelai útiokmányokkal lássa el a Hezbollah műveleti tisztjeit.²⁶⁵

Hasonlóan fontos szerepet játszott és még ma is játszik a Hezbollah venezuelai bázisú latin-amerikai hálózatában Tareck Zaidan El Aissami Maddah, aki 2008 és 2012 között belügy- és igazságügyi miniszter volt, majd 2012 és 2017 között Araguá tartomány kormányzója, majd 2017 és 2018 között a bolíviai állam alelnöki tisztségét töltötte be. Jelenleg ipari és nemzeti termelési miniszter. Joseph J. Humire előbb idézett vallomása szerint El Aissami elősegítette a Hezbollah pénzügyi alapjainak továbbítását a Közel-Keletre, valamint a Latin-Amerikában illegálisan tevékenykedő külföldi harcosok bejuttatását a szubkontinensre.²⁶⁶ Belügyminiszterként segítséget nyújtott a Szíriából, Libanonból, Irakból és Jordániából érkező iszlamista harcosoknak a kedvezményes letelepedési okmányok kiállításához. Humire szerint a regionális hírszerző szolgálatok 173 olyan személyről tudnak, akik hasonló kedvezményeket kaptak, és valószínűsíthető, hogy a libanoni Hezbollah állományába tartoznak.²⁶⁷ Egyes esetekben El Aissami gyorsított eljárásban állítatott ki vízumot, amivel a Hezbollah tisztjei bankszámlákat tudtak nyitni a térség bankjaiban. Máskor a fedő vállalkozások létrehozásához inkább útlevél kiállítása volt célravezetőbb, amivel gyakorlatilag szabadon utazhattak a szubkontinensen. Előfordult, hogy nemlétező személy részére állítottak ki születési anyakönyvi kivonatot, amivel új személyiséget kapott és eltűnhetett a feltehetően iszlamista harcos.²⁶⁸ Az El Aissami által létrehozott fedőcégek hálózatába negyven vállalkozás tartozik, amelyek húsz ingatlannal, számos gépkocsival, más nagy értékű vagyontárggyal és készpénzállománnyal rendelkeznek. Harminchat bankszámlájuk van Venezuela, Panama, Curacao, St. Lucia, Dél-Florida és Libanon bankjaiban. Ez a hálózat része volt az Aiman Joumaa által üzemeltetett

²⁶⁵ Lásd: *Hearing on Iran and Hezbollah in the Western Hemisphere. Written Testimony of Joseph J. Humire*, before the U.S. House of Representatives, Committee of Foreign Affairs, Subcommittee on the Western Hemisphere (WHEM) and the Subcommittee on The Middle East & North Africa (MENA), (2015), 8.

²⁶⁶ *Hearing on Iran and Hezbollah [...]*, 2015, 8.

²⁶⁷ *Hearing on Iran and Hezbollah [...]*, 2015, 9.

²⁶⁸ *Hearing on Iran and Hezbollah [...]*, 2015, 9.

pénzmosó hálózatnak, amelynek kulcseleme a Libanoni Kanadai Bank (Lebanese Canadian Bank, LCB) volt, amelyről a későbbiekben még szó lesz.²⁶⁹

3.4. A terrorfinanszírozás és folyamatábrája

A terrorizmus finanszírozásának irodalma rendkívül nagy, a publikációk száma több százra rúg.²⁷⁰ A legtöbb elemzés részletesen vizsgálja a terrorfinanszírozás forrásoközveinek útját a forrásgyűjtő és közvetítő szervezetektől, de sokkal kevésbé gyakori az, hogy a források felhasználását vizsgálják, vagy a források útját a forrásgyűjtő szervezetekig, illetve a forrás-, vagy eszköztovábbítás új lehetséges módszereit. Az alábbiakban csak néhány sajátosságra szeretnék rávilágítani, amelyek segíthetnek a teljesebb, átfogóbb kép kialakításában arról, amit összefoglaló néven úgy hívunk: a terrorizmus finanszírozása.

A terrorizmus története a legális, féllegális és illegális pénzügyi műveletek története is. Minden terrortámadás műveleti tervezése egymást szükségszerűen követő lépések története: a műveleti feladat meghatározását követi a végrehajtáshoz szükséges és lehetséges eszközök és taktikák számbavétele, majd jön az ezekhez, illetve a logisztikai háttértámogatás – közlekedés, tartalékok, búvóhelyek, fedőokmányok, információforrások, kommunikációs eszközök, stb. – biztosításához szükséges pénzügyi műveletek tervezése és végül a műveleti előkészítés végrehajtása. Éppen ezért van lehetőség bonyolult, gyakran változó, a terrorszervezetek pénzforgalmi taktikáit követő algoritmusok segítségével észlelni, követni és visszakövetni a pénzmozgásokat a pénzügyi támogatást nyújtóktól a készletezőkön – sok esetben jótékonyági, vagy ifjúsági, oktatási, nevelési, képzési központoknak álcázott

²⁶⁹ *Hearing on Iran and Hezbollah [...]*, 2015, 9.

²⁷⁰ Csak néhány, a témával foglalkozó nemzetközi és hazai szakirodalomból: Anderson, Wesley J. L., *Disrupting Threat Finances: Utilization of Financial Information to Disrupt Terrorist Organizations in the Twenty-First Century* (School of Advanced Military Studies, 2007); Bures, Oldrich, *EU Counterterrorism Policy: A Paper Tiger?*, *Terrorism and Political Violence* 18, no. 1 (2006), 57–78; Ryder, Nicholas, *The Financial War on Terrorism. A review of counter-terrorist financing strategies since 2001* (Routledge, 2015), továbbá: Gál István László, A terrorizmus finanszírozásának fogalma és technikái a XXI. században, *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016), 81–98; Katona László, Hagyományos pénztovábbítási rendszerek és modern technológiák alkalmazása a pénzmosás és a terrorfinanszírozás területén, *Hadtudományi Szemle* 7, no. 4 (2014), 188–198; Somoskövi Áron, A terrorizmus és a finanszírozása elleni fellépés felderítő szempontjai, *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016), 6–24; Nagy Péter, Terrorszervezetek finanszírozása – a klasszikus és az iszlamista szervezetek összehasonlítása, *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016), 25–53, valamint Szendrei Ferenc, *A pénzmosás* c. doktori értekezése, melyet a Pécsi Tudományegyetemen, Dr. Gál István témavezetése mellett nyújtott be és védett meg 2010-ben. (Somoskövi Áron és Nagy Péter kutatása a 2016. márciusában az NKE Terrorrelhárítási Tanszéke által rendezett konferencián hangzott el előadás formájában. A konferencia anyagait a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat a *Szakmai Szemlében* jelentette meg.)

szervezeteken –, a legalitást kihasználó pénzügyi közvetítő szervezeteken keresztül a terrorszervezet központjáig, vagy épp a műveleti egység által használt másodlagos műveleti területig.

A Hezbollah esetében a szervezet és a műveletek ciklikus finanszírozása gyakorlatilag valamennyi kontinenst érinti. A finanszírozás ciklikus, a pénzeszközök felhasználási területei közötti arányok azonban változók is lehetnek. Amennyiben egy nagyobb művelet végrehajtásáról születik döntés, az előzetes pénzügyi számítások alapján kialakított műveleti költségvetésre nagyobb célösszeget csoportosítanak át. Ez történhet a létező, esetleg helyi tartalékok, vagy a Központ által rendelkezésre bocsátott források terhére. Amennyiben a funkcionális költségekre kell nagyobb összeget szánni, az esetleges műveleti „szünet” miatt erre folyósítanak nagyobb összeget, csökkentve ezzel a műveleti tartalékot. A pénzügyi belső műveletek koordinációja az egyik legnagyobb felelősséggel járó feladat, annak vezetője minden esetben a terrorszervezet egyik magas rangú vezetője.

A tartalékok ideiglenes csökkenését, vagy tudomásul veszik, vagy a bevételek növelésével próbálják azonnal ellensúlyozni. A szervezet központjának működési költségei ugyanakkor változatlan szinten kell, hogy maradjanak, hiszen a források csökkenése nem mehet az operativitás, illetve más funkciók, pl. hírszerzés, elhárítás, képzés, műszaki fejlesztés, stb. rovására. A terrorelhárító szervek világméretű együttműködése eredményeként, akár a pénzügyi forrásoktól függetlenül is csökkentendő és csökkenthető a terrorszervezetek pénzügyi és funkcionális tevékenysége, mint a hírszerzés, beépülés, elhárítás, beszűkíthetőek kutatási-fejlesztési lehetőségeik, illetve azok eredményeinek alkalmazása. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy az operatív és taktikai tartalékok mellett a terrorszervezetek legfejlettebbjei stratégiai tartalékokat is képezhetnek és képeznek is. Ez ismételten megerősíti, hogy például az Iszlám Állam szerkezeti szétzúzása, katonai veresége messze nem jelenti a szervezeti felszámolást. A stratégiai tartalékok szerepe ebben a helyzetben kiemelkedő: segíti a szervezeti struktúra továbbélését az illegalitás körülményei között, és lehetőséget ad arra, hogy a szervezet fedőtevékenységen keresztül legális forrásokra is szert tegyen, feltöltve fogyatkozó tartalékait és fedezendő saját működési költségeit.

A tartalékok feltöltésének eszköze a bevételek növelése. Ez több forrásból is történhet. Úgymint legálisan működő vállalkozások, leplezett támogató szervezetek, szolidaritási hozzájárulást, valójában védelmi pénzt beszedő szervezetek, szervezett

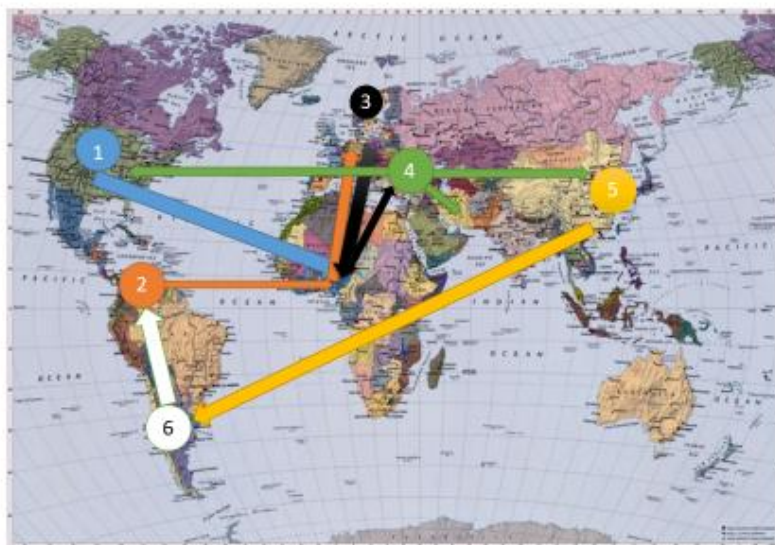
formában, saját humán, pénzügyi és logisztikai, szervezeti erőforrásokkal végrehajtott bűncselekmények, a helyi és nemzetközi szervezett bűnözéssel karöltve végrehajtott bűncselekmények, kiberbűnözés, illetve informatikai háttérrel végrehajtott zsarolások. Nem feledkezzünk meg a terrorszervezetek klasszikus pénzforrásainak számító prostitúcióról, zsarolásról, emberrablásról és kábítószerrel összefüggő bűncselekmények egész soráról, valamint a fenyegetésről, kényszerítésről, befolyásolásról sem. Megjegyzendő, hogy az Európai Unión belül, a terrorszervezetek kapcsolati hálójuk fenntartása érdekében, a szabad mozgást kihasználva a helyi prostituáltakat külföldre közvetítő és a mozgásukat szervező, végző csoportokat is igénybe vehetik, anélkül, hogy akár a csoportoknak, akár a kiközvetítetteknek erről tudomása lehet. Ez sokkal kisebb veszéllyel járhat, mint a hagyományos emberkereskedelem és embercsempészet csatornáinak igénybevétele.²⁷¹

A kereskedelmi tevékenység, legyen az illegális, vagy épp legális, alapvető része a terrorfinanszírozásnak. Az alábbi folyamatára a Hezbollah finanszírozásában 2011-ig bizonyítottan szerepet játszó, Libanoni Kanadai Bank példáján jól szemlélteti, hogy a terrorfinanszírozásban a pénzmozgás elsődleges szerepet játszik, míg annak árufedezete, illetve annak mozgása esetleg virtuális, vagy másodlagos. Ennek oka, hogy a terrorista szervezetek, azok sejtjei a helyi, illetve a nemzetközi szervezett bűnözéssel kialakított kapcsolatokon keresztül a műveletekhez szükséges eszközök és szolgáltatások nagy részét a helyszínen szerzik be, ezzel is csökkentve a lebukás veszélyét, nehezítve a felfedést. A folyamatára – bár az előbb említett bank és üzletfelei tevékenységének irányát és struktúráját mutatja be – a folyamat lényege természetéből adódóan változatlan, csak a szereplők, a termékek, illetve a műveletekben szereplő összegek változtak.

²⁷¹ A BRFK emberkereskedelemmel és embercsempészéssel foglalkozó kollégáinak véleménye szerint ennek a veszélye fennáll, habár még Magyarországon nincs adat az ilyen jellegű cselekmény elkövetésére.

A terrorfinanszírozás folyamatábrája

- 1 Használt gépkocsik vásárlása az USA-ban és továbbítás eladásra afrikai piacokra,
- 2 Kábítószer Kolumbiából Afrika érintésével Európába,
- 3 A pénz útja: vissza Afrikába, onnan a közel-keleti pénzváltókon keresztül a Libanoni Kanadai Bankhoz,
- 4 A Libanoni Kanadai Bankból a pénz egy része visszakerül az USA-ba újrabefektetésre, egy része Kínába kerül, ahol fogyasztási cikkeket vásárolnak érte, egy része pedig átkerül a Hezbollah számlájára, Iránban,
- 5 Kínából a fogyasztási cikkeket Latin-Amerikába szállítják, ahol gyorsan piacra kerülnek,
- 6 A fogyasztási cikkekből származó bevételből a kábítószer-termelést és -feldolgozást (is) finanszírozzák.

3. ábra: A terrorfinanszírozás folyamata²⁷²

A *The New York Times* szerint az amerikai hatóságok úgy vélik, a Libanoni Kereskedelmi Bank csomópont szerepet töltött be a nemzetközi kábítószer-bűncselekményekből származó pénzek tisztára mosásában úgy, hogy kapcsolatban állt a Hezbollahnal. Az Amerikai Egyesült Államokból Afrikába irányuló használtautó-kereskedelme, valamint más fogyasztási cikkek kereskedelme csak fedőtevékenység volt az illegális kábítószer-kereskedelem leplezésére. Ez az ábrán kék vonallal jelölve látható. Afrikába érkezett a Kolumbiából származó és Európába továbbszállítandó kokain is.²⁷³ Ezt az ábrán világosbarna vonal jelöli.

²⁷² A térkép forrása: www.google.com. Az ábrát a The New York Timesban megjelent eredeti grafika alapján (<http://www.nytimes.com/interactive/2011/12/13/world/middleeast/lebanese-money-laundering.html>) szerkesztette Bács Zoltán György.

²⁷³ Abban, hogy a nemzetközi szervezett bűnözés, a kábítószer-bűnözés és a terrorizmus finanszírozása szempontjából Afrika felértékelődik, nincs semmi meglepő. Ebben több tényező is közrejátszott és a mai napig közrejátszik. Az egyik az Afrika egyes térségeiben tapasztalható krónikus hatalmi vákuum, amit több esetben a terrorszervezetek is igyekeznek kihasználni. A másik a helyi hadurak gyakori (gazdasági, pénzügyi) érdekegyezése a nemzetközi szervezett bűnözéssel. A harmadik, hogy ezeknek a helyi és nemzetközi bűnszervezeteknek szervezetsége felülmúlja a helyi államigazgatási struktúrák szervezetségét, hatékonyságát, így olyan – általában az állami kompetenciába tartozó – rendszereket is képesek működtetni, mint a kereskedelem, az egészségügyi ellátás és oktatás. Az, hogy ezeken a helyi struktúrák által uralt területeken a kábítószer-termelés és feldolgozás, készletezés, szállításra előkészítés kialakult gyakorlatnak számít, illetve az, hogy létező kapcsolat van a többi földrész ebben a tevékenységben érdekelt bűnelkövetői csoportjaival és szervezeteivel, szintén nem új jelenség. (Lásd még: Afrika lett a kokainkereskedelem új célpontja, *Index*, 2016.06.23, https://index.hu/kulfold/2016/06/23/afrika lett a kokainkereskedelem_celpontja. Megtekintve: 2019. május 2.) A 2000-es évek elején több olyan eset is előfordult, hogy nigériai toborzók vettek rá magyar állampolgárokat, hogy kábítószerfutárként utazzanak el Latin-Amerikába, ahonnan európai

A kábítószer ellentételezéseként Afrikába érkező pénz, melynek útját fekete vonalak jelölik, további mozgása két irányban folytatódik. Az egyik a pénz helyi felhasználása, a kereskedelmi, szállítási, értékesítési folyamat fenntartását és lehetséges bővítését szolgálja, amibe a realitások megközelítőleg ismerete esetében is bele kell számítani a fegyveres csoportok fenntartását, a logisztikai és megélhetési költségeket, a korrupcióra elköltendő összegeket. A másik irányba elindulva a pénzváltókon és más közvetítőkön keresztül a pénz az LCB-nél és a Hezbollahnál jelenik meg. Az LCB újabb, zöld színnel jelzett három irányba továbbítja a pénzt. Az egyik ismét a terrorszervezet, a másik az Amerikai Egyesült Államok, ahol az Afrikába szállítandó használt autók beszerzése történik, a harmadik pedig Kína, ahová az LCB amerikai számláiról is érkezik pénz a Latin-Amerikába, így Kolumbiába is szállítandó fogyasztási cikkekért. A sárga vonallal jelölt út, illetve a fogyasztási cikkek eladásából származó bevétel szolgál a Hezbollah helyi hálózatainak, kapcsolatainak és helyzetének erősítésére, azok lehetséges terjeszkedésének finanszírozására nem csupán Kolumbiában, de más országokban is, például az előbb már említett Hármas Határ térségében, Paraguayban. Kolumbia esetében a fogyasztási javak kereskedelme a kokain árának és a szervezett bűnözői csoportok, a kartellek által nyújtott egyéb szolgáltatások értékének kiegyenlítésére szolgál.

Sajátos „színfoltja” az ábrának Kína szerepvállalása a terrorizmus finanszírozásában. De vajon melyik Kínáról van szó? Mindkettőről. A Kínai Köztársaság, Tajvan, nagyköveti szintű diplomáciai kapcsolatokat tart fenn Paraguayjal. Asunción 1949 óta nem ismerte el a Kínai Népköztársaságot, soha nem vállalta fel az „egy Kína” elvét. A két ország kapcsolatai annyira szorosak, hogy amikor 2003 és 2005 között Asunciónban a Kormány előbb megvásárolta, majd felújította és kibővítette a Paraguayi Külügyminisztérium jelenlegi épületét, a Benigno López Palotát, a költségeket tajvani adományból fedezték. Az épület felavatásán megjelent Nicanor Duarte Frutos elnök is. 2005. május 6-án, az avatóbeszédben Leila Rachid de Cowles külügyminiszter-asszony meleg szavakkal méltatta az

célállomásra kellett volna kézbesíteniük a rájuk bízott kábítószer-csomagokat. Többen közülük Peruba, vagy Ecuadorba utaztak, ahol a hatóságok a kiutazáskor leleplezték őket. Mivel ebben az időszakban nem volt magyar állandó külképviselet ezekben az országokban, a Buenos Aires-i Nagykövetségünk konzuli kerületéhez tartoztak, az látta el a konzuli feladatokat, így az elítéltek konzuli védelmét, ideértve a kapcsolattartást is.

együttműködést a Kínai Köztársasággal.²⁷⁴ Az 2016-os statisztikák szerint ez a kapcsolat egyáltalán nem gyengült az idők folyamán, sőt, jelentősen erősödött. A két ország (hivatalos) áruforgalmának értéke 47,53 millió amerikai dollár volt, amiből Tajvan 27,23 millió dollár értékű árut adott el Paraguaynak, ahonnan 20,3 millió dollár értékű árut hozott be.²⁷⁵

Ami a Kínai Népköztársaságot illeti, annak stratégiai érdeke a gazdasági alapú behatolás, terjeszkedés valamennyi térségben. A kínai hálózatépítés az egyik leghatékonyabb, történelmi, kulturális gyökerekkel rendelkező politikai és gazdasági stratégia, melynek gyökerei messze történelmi távlatokba nyúlnak vissza. A modern kori hálózatépítésről a térséget hosszú ideje tanulmányozó Kasznár Attila a következőket írja:

„A globális nyersanyagkészletek kitermelési lehetőségeinek elmúlt évtizedekben zajlott átrendeződése – jórészt kínai kézbe kerülése – alapvetően változtatta meg a hatalmi viszonyokat, kérdésessé téve ezáltal a nyugati társadalmak további versenyképességét. A Kínai Népköztársaság a legtöbb állami relációban első számú gazdasági – sok esetben pénzügyi – partnerré vált. A sajátos „hódítás” – amelyet nagymértékben elősegít a belső filozófiai-vallási környezet, valamint ennek megléte a kínai migránsközösségekben, továbbá a kelet- és dél-kelet ázsiai államokban, jelenleg megállíthatatlannak tűnik.”²⁷⁶

Pekinget a latin-amerikai hálózatépítésben nyilvánvalóan több cél is motiválja. A hagyományos célok, mint gazdasági-pénzügyi kapcsolatok erősítése, politikai befolyás szerzése, Paraguay esetében ott van a „az egy Kína” elv érvényesítésére való törekvés, Tajvan kiszorításának szándéka is. A kínai központi kormányzat támogatja a piacnyitást célzó gazdasági emigrációt, ami a hálózatépítés egyik jelentős eleme. Ilyen helyzetben, az árversenyben jobb helyzetben lévő kínai termékek nagyobb mennyiségben képesek eljutni a latin-amerikai felvevő piacokra. Ezen a ponton jelenik meg a legális, a féllegális és az illegális tevékenység összefonódásának lehetősége, amikor a létező helyi szervezett bűnözői hálózatok által üzemeltetett elosztó hálózatok segítségével, kihasználva azok kapcsolatrendszerét, sok esetben az adófizetés

²⁷⁴ Buenos Aires-i diplomáciai szolgálatom idején, mint a nagykövet helyettese, akkreditálva voltam Asunciónba is, így a megnyitón Magyarország képviselőjében én vettem részt. Az ott elhangzottakról ezért személyes élményem és ismeretem van.

²⁷⁵ Paraguay and Taiwan sign trade pact, *Taipei Times*, 2017.07.13, <http://www.taipetimes.com/News/biz/archives/2017/07/13/2003674426>. Megtekintve: 2019. május 2. Ugyanitt olvasható, hogy a két ország szabadkereskedelmi megállapodást írt alá 2017 júliusában, a paraguayi küldöttség tajvani látogatása során.

²⁷⁶ Kasznár Attila, *Vallás és kormányzat Kínában. A bölceleti filozófiai-vallási rendszer hatása a XXI. századi kínai politikai rendszerre* (Bibor Kiadó, 2016), 175.

elkerülésével kerül kínai áru a latin-amerikai piacokra, áttételesen hozzájárulva ezzel a terrorizmus finanszírozásához.

Kína számára a kereskedelmi forgalom növelése, a gazdasági és pénzügyi expanzió folyamatos, stratégiai cél, vagyis a kínai áruk exportjának ösztönzése mögött nem húzódik meg a terrorizmus finanszírozása, mint a politikai hatásgyakorlás, vagy érdekérvényesítés eszköze. Arról, hogy Kína mekkora érdeklődést tanúsít Latin-Amerika iránt, illetve a szubkontinens országai milyen kihívásokkal, veszélyekkel és fenyegetésekkel számolhatnak a jelenkori globális erőviszonyok között, részletesen olvasható Fischer Ferenc *Ibero-Amerika országai a 21. század eleji globális geopolitikai sakkjátszmájában* című tanulmányában.²⁷⁷

De térjünk vissza a Hezbollah latin-amerikai hídfőjének is nevezhető Paraguayhoz. Paraguay szerepe a terrorizmus finanszírozásában évtizedek óta nyílt titok. A kapcsolat a Hezbollahnal ez utóbbi megalakításának idejére nyúlik vissza, amikor a szervezet egyik legfelső vallási támogatója, Sayyed Mohammad Hussain Fadlallah ajatollah 1994-ben Ciudad del Este-be érkezett, hogy ott felszentelje a Mohamed próféta mecsetet. A mecsetet Muhamad Youssef Abdallah építette, aki akkoriban a Hezbollah regionális „adószedője” volt.²⁷⁸

Amikor 2012 decemberében a paraguayi hatóságok embercsempészség, pénzmosás és kábítószer-csempészség megalapozott gyanújával letartóztatták a Libanonból bevándorolt és paraguayi állampolgárságot szerzett Wassim El Abd Fadelt, személyében a Hezbollah egyik jelentős pénzügyi támogatója került rács mögé.²⁷⁹ Feladata a 2010-ben letartóztatott, majd az Amerikai Egyesült Államoknak kiadott Mussa Ali Hamdan által Ciudad del Este-ben felállított és üzemeltetett hálózatának újrászervezése volt. Hamdant a terrorizmus 31 rendbeli finanszírozása vádjával állították bíróság elé és ítélték el.

A helyzetben gyökeres változás nem következett be azután sem, hogy 2018 augusztusában Mario Abdo Benítez, Alfredo Stroessner volt paraguayi diktátor (1954-1989) személyi titkárának fia lett Paraguay elnöke.²⁸⁰ A több irányból, de leginkább

²⁷⁷ Fischer Ferenc, *Ibero-Amerika országai a 21. század eleji globális geopolitikai sakkjátszmájában*, in: Ormos Mária, szerk. *Megroppan a világrend: A nagyhatalmak úton egy új világ felé* (Argumentum Kiadó, 2016), 171–193.

²⁷⁸ Burr - Ehrenfeld, 2013.

²⁷⁹ Uo.

²⁸⁰ A 20. és 21. századi paraguayi politikai életről részletesen, lásd Szente-Varga Mónika, Paraguay, in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Szente-Varga Mónika: *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, 2019), 107–125.

Washingtonból érkező, felettébb kritikus, a konkrét cselekvést hiányoló megjegyzésekre a paraguayi kormányzati tényezők sajátos, demagóg válaszokat adnak. Luís Castiglioni külügyminiszter (2019 júliusában mondott le), aki 2007-ig Nicanor Duarte Frutos mellett az alelnöki hivatalt töltötte be; a nemzetbiztonsági miniszter, a belügyminiszter, valamint a Legfelsőbb Bíróság elnöke is az adó-elkerülést nevezték meg, mint legnagyobb nemzeti kihívást. Bizonyítékokat követeltek arra, hogy a Hezbollah paraguayi közvetítéssel pénzügyileg támogassa a terrorizmust.²⁸¹

3.5. Miért nem számottevő más közel- és közép-keleti terrorszervezetek jelenléte Latin-Amerikában?

A kérdés megválaszolásához megint csak vissza kell nyúlni a jelenkori terrorizmus kialakulásának kezdeti időszakához. Majdnem ötven évvel az aszimmetrikus hadviselés új lehetőségeit a hadtudomány szerepének újraértelmezése kontextusában vizsgáló Geraszimov-cikk²⁸² 2015-ös megszületése előtt, a korábban már röviden érintett Brezsnyev-doktrína jegyében a Szovjetunió és a vele szövetséges országok széleskörű támogatást nyújtottak azoknak a felszabadító mozgalmaknak és országoknak, amelyek elkötelezték magukat a szovjet értelmezésen alapuló szocializmus mellett, vagy legalábbis ezt mutatták Moszkva irányába. A Moszkva melletti elköteleződés egyet jelentett a harcok antiimperializmussal, a fegyveres harc felvállalásával, a maoista megközelítés elutasításával, illetve az el nem kötelezettség el nem fogadásával. A Moszkvában, a Nagy Honvédő Háborúban alkalmazott hátszági műveletek, a partizánháború tapasztalatai alapján kidolgozott kiképzési és képzési tervekre támaszkodva ezek a fegyveres csoportok már nem csak az ellenség élőerőinek és logisztikai eszközeinek, készleteinek, kommunikációs eszközeinek a megsemmisítésére, rombolására készültek fel. A képesség megszerzése szempontjából nem volt jelentősége, hogy azt hol alkalmazzák: abban az országban, ahol meg akarták szerezni a hatalmat az ugyanazon kultúrához tartozó, de Amerika-bérencnek kikiáltott kormánytól Latin-Amerikában, Afrikában, vagy Ázsiában, vagy az Amerikai Egyesült

²⁸¹ Ottolenghi, Emanuele, Paraguay Is a Fiscal Paradise for Terrorists, *Foreign Policy*, 2019.02.14, <https://foreignpolicy.com/2019/02/14/paraguay-is-a-fiscal-paradise-for-terrorists/>. Megtekintve: 2019. augusztus 12.

²⁸² Герасимов, Валерий, „Ценность науки в предвидении,” (magyarul: A tudomány jelentősége a haladásban) *Военно-промышленный курьер* 8, no. 476 (2015), http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf. Megtekintve: 2017. december 30.

Államokkal szoros kapcsolatban álló, de idegen kultúrájú zsidó állammal vitatott területeken, mint a közel-keleti terrorszervezetek, a Hamasz, a Palesztinai Felszabadítási Szervezet és tagszervezetei, esetében. Az új hadviselési mód, melyet nyugodtan nevezhetünk hibrid hadviselésnek, vagy aszimmetrikus csapásmérésnek, minden olyan területet műveleti területként kezel, ahol az ellenségnek bármilyen politikai, kulturális, gazdasági, társadalmi és nem utolsósorban katonai, rendvédelmi, nemzetbiztonsági jelentőségű jelenléte, képviselése, vagy épp csak képviselői vannak. Arról, hogy a hibrid, illetve az aszimmetrikus hadviselés jelentősen megelőzte a Geraszimov-féle cikket, anélkül, hogy ezt a ma már elterjedt, ám vitatott elnevezést alkalmazták volna, Padányi József - Tomolya János közös cikke így fogalmaz:

„.....Geraszimov tábornok, ahogy azt munkájának a címe (A tudomány jelentősége a haladásban) is sugallja, a tudomány, itt elsősorban is a hadtudomány szerepét kívánta megvilágítani, a jelenkori katonai erőszak alkalmazásának körülményei közepette.

– Az idézett cikk – véleményünk szerint helyesen – azt fejtegeti, hogy a hadviselés kultúrák közötti összecsapás is, amelyben nemcsak a katonai eszközöknek, de a diplomáciai, pénzügyi, rendfenntartói eszközöknek is helye van.

Ezt a problémát a NATO az átfogó megközelítés fogalmán keresztül kezeli. Tehát itt nincs másról szó, minthogy az orosz vezérkari főnök is leteszi a voksát az átfogó megközelítés helyessége mellett.

– A szerzők fontosnak tartják hangsúlyozni, miszerint nem új keletű, hogy egy állam más állam területén élő, saját állampolgáraival azonos nyelvet beszélő csoportjait használja fel saját céljainak érdekében, kihasználva azok vélt vagy valós sérelmeit.”²⁸³

A szovjet támogatást élvező palesztin szervezetek közül érdemes megemlíteni az egyik legelszántabb terrorszervezetet, amelynek elkövetési módjára a rendkívüli erőszakosság, bármiféle, a hadijog által előírt, a polgári lakosság védelmét célzó megfontolás figyelmen kívül hagyása jellemző. A Palesztina Felszabadításának Népi Frontja, a PFLP számlájára írható számos olyan harmadik országban végrehajtott művelet, amely a jelenkori terrorizmus iskolapéldája lett. A szervezet tevékenységéről, annak kapcsolatáról a szovjet Állambiztonsági Bizottsággal (KGB) a Mitrohin-archívumra hivatkozva ezt írta a Magyar Távirati Iroda:

„Az archívumból kiderül, hogy a szovjet titkosszolgálat palesztin ügynökei révén nem csak információt gyűjtött, mint Izraelben, hanem gyakorlatilag árnyékháborút folytatott a zsidó állam ellen az általuk végrehajtott terrorakciókkal. A Vosztok, vagyis Kelet fedőnevű akció során egy Kurszograf nevű szovjet felderítőhajón 1970 márciusában rengeteg láda fegyvert - géppisztolyokat, RPG

²⁸³ Padányi József - Tomolya János, Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan – 2. rész, *Hadtudomány* 27, no. 3-4 (2017), 36, <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2017.27.3-4.29>

rakétagránátokat, kézigránátokat, mesterlövészpuskákat és taposóaknákat - adtak át erre a célra.

A fegyvereket, amelyek nagyrészt nyugati gyártmányúak voltak, a szovjetek által "palesztin Carlosnak" is nevezett Vadi Haddad rakodta át egy civil hajóra, majd éveken át használta terrorakciókhoz a szovjet utasításoknak megfelelően. Haddad a marxista irányultságú Népi Front Palesztina Felszabadításáért (PFLP) szervezet harcosa volt, akinek Nacionalista fedőnéven történt beszerzéséről 1969-ben maga Jurij Andropov, a KGB akkori főnöke tájékoztatta Leonyid Brezsnyevet, a Szovjetunió vezetőjét.

Egyebek között ezekkel a fegyverekkel térítettek el négy, Londonba, illetve New Yorkba tartó sugárhajtású repülőgépet Jordániába, s részben ez az akció váltotta ki, hogy Jordánia a "fekete szeptember" során leszámolt a területén burjánzó terrorista szervezetekkel. Ezeket a fegyvereket használták még 1976-ban is az entebbei gépeltérítésben, ahol izraeli kommandósok azonban sikeresen kiszabadították a foglyul ejtett civil túszoikat.

A Moszad izraeli titkosszolgálat egy évtizeden át próbált leszámolni Vadi Haddaddal. Végül 1978 elején megmérgezték - valószínűleg a Moszad -, s amikor a bagdadi orvosok nem tudták megmenteni, Jasszer Arafat palesztin vezető a KGB segítségét kérte. Haddadot álnéven egy kelet-berlini kórházban ápolták, de súlyos szenvedések után meghalt. A KGB az Arafat vezette Fatah pártot csak 1973-tól kezdte el támogatni, miután nemzetközi sikereket ért el. A palesztinok Moszkvából fegyvereket, titkosszolgálati információkat és kiképzést kaptak, cserébe kémhíreket szállítottak Egyiptomból, Algériából és Szaúd-Arábiából.

Az iratokban Aref néven jelölt Arafat, aki a Palesztinai Felszabadítási Szervezet vezetője is volt, eleinte nem nyugtázta le a szovjeteket: "csak a neki előnyös ígéreteit tartja meg, szükségűik az általa közölt információk, és csak saját érdekeit szolgálják" - írták róla. Gidar fedőnéven Rafat Abu Ajunt, Arafat közeli tanácsadóját is beszervezték már 1968-ban, s belőle később a Palesztin Hatóság egyik vezető tisztviselője lett.

A KGB palesztinokkal raboltatott el a Közel-Keleten több amerikai, akiktől értékes információkat reméltek - állítja az újság a Mitrohin-archívum alapján. Cserébe a palesztinok a KGB segítségével kapcsolatba léptek az európai baloldali radikális mozgalmakkal, az olasz Vörös Brigádokkal és a német Bader-Meinhof Csoporttal, s közösen hajtották végre egyebek között az entebbei gépeltérítést. Vadi Haddad a szovjet támogatásért cserébe segített meggyilkolni a Nyugatra szökött szovjet disszidenseket, ezekben az ügyekben többször is Moszkvába látogatott. Az iratok szerint a keletnémet titkosszolgálat, a Stasi készítette fel egy csoportot egy titokban Iránból Izraelbe tartó olajszállító tartályhajó megtámadására a Vörös-tengeren 1971-ben. Haddad embereinek öt rakétája eltalálta a járművet, és tűz ütött ki rajta, de sikerült eloltani a lángokat.

A KGB számos, a hetvenes években beszerveztet értékesebb ügynöke a mai napig vezető szerepet tölt be a Palesztin Hatóságban. Kiemelkedik közülük Jasszer Abed Rabo, akit Mahmúd Abbász palesztin elnökké választása után menesztett ugyan állásából, de jelenleg is elnöki tanácsadóként dolgozik. Azonban a KGB jelenleg legfontosabbnak tűnő ügynöke a Krotov, vagyis Vakond fedőnevű embere volt, akit Isabella Ginor és Gideon Remez izraeli történészek Mahmúd Abbász palesztin elnökként azonosítottak. Őt az iratok szerint először 1979-ben, a moszkvai, Patrice Lumumba nevet viselő Népek Barátsága Egyetemre érkezése után környékezte meg a szovjet titkosszolgálat.²⁸⁴

Vadi Haddad feltételezett beszerzését megerősíti Jurij Andropovnak, a KGB elnökének a Szovjetunió Kommunista Pártja Központi Bizottságához (SZKP KB)

²⁸⁴ Mitrohin-archívum: A KGB állt a hetvenes-nyolcvanas éves palesztin terrorakciói mögött, *MTI hírchive*, 2016.11.04, <http://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1> valamint A KGB állhatott a hetvenes-nyolcvanas évek palesztin terrorakciói mögött, *Múlt-kor*, 2016.11.04, <https://mult-kor.hu/a-kgb-allhatott-a-hetvenes-nyolcvanas-evек-palesztin-terrorakcioi-mggt-20161104>. Megtekintve: 2019. május 2.

1975. január 10-én írott levele, amelyben összefoglalja a Haddaddal az SZKP KB 1974. augusztusi utasításának megfelelően, szeptemberben, Moszkvában tartott szigorúan titkos tárgyalások eredményeit.²⁸⁵ Egy későbbi, 1975. május 16-án kelt dokumentumban Andropov jelenti Brezsnyevnek, hogy Haddadnak, aki a Népi Front Palesztina Felszabadításáért szervezet külső műveleteiért volt felelős, „érintkezés nélküli” módon, az Ádeni öbölben, a szovjet flotta felderítő hajóinak fedezete mellett május 14-én átadtak 53 darab külföldi gyártmányú géppisztolyt, 50 darab pisztolyt, ebből 10 darab hangtompítósat és 34 ezer darab löszert.²⁸⁶

A fentiek alapján érzékelhető, érthető és értékelhető, miért nem volt Latin-Amerikában a moszkvai doktrínának megfelelő, palesztin szervezetekhez köthető terrorcsoport, illetve terrorakció, és miért volt fontos éppen a Hezbollah számára a hídfő kialakítása a kontinensen. A moszkvai kötődésű terrorszervezetek elsősorban olyan műveleti területeken voltak aktívak, ahol az Amerikai Egyesült Államok befolyása rendkívül erős volt, például Nyugat-Európában, a közel-keleti Amerika-barát országokban és Izraelben. Itt hajtottak végre rendkívül nagyszámú polgári áldozattal járó terrorakciókat, ám ahol az Amerikai Egyesült Államokkal szemben gyakran kritikus hangot is megütő diktátori, vagy polgári kormányzatok voltak hatalmon, a fegyveres harcot szovjet jóváhagyással és támogatással, kubai, nicaraguai és NDK-kiképzők által felkészített helyi terrorcsoportok vívták meg, a közel-keleti terrorszervezetek közvetlen részvétele nélkül. A stratégiai cél ebben az esetben is a szovjet befolyás kiterjesztése és folyamatossá tétele volt, csak az ehhez vezető utak és megoldások tértek el.

Az Irán támogatta Hezbollah a terrorszervezetek új csoportjához tartozik. Ideológiája távol áll minden korábbi, terrorszervezetek által vallott és alkalmazott ideológiától, hiszen eszmerendszerének alapját a Ruhollah Muszavi Komeini ajatollah által megfogalmazott tézisek alkotják. Ebből következik, hogy a Hezbollah nem társadalmi kataklizmát okozó fegyveres forradalommal akarja Latin-Amerika iszlamizációját elérni rövidtávon, hanem a folyamatos pozíciószerezés és -erősítés eszközével akar olyan befolyást szerezni bármely, arra befogadóképes társadalomban, amely kedvező körülményeket és feltételeket teremt a lassú, folyamatos iszlám

²⁸⁵ The Bukovsky Archives , <https://bukovskyoldarchive.files.wordpress.com/2015/07/10-jan-75-2-pp-55-a-ov1.pdf>. Megtekintve: 2017. december 30.

²⁸⁶ The Bukovsky Archives, <https://bukovskyoldarchive.files.wordpress.com/2015/07/16-may-75-1218-a-ov.pdf>. Megtekintve: 2019. augusztus 12.

átmenet számára. Ezért fordít különösen nagy figyelmet a Hezbollah a kereskedelemre, bankrendszerre, a társadalom alsóbb rétegeihez tartozó tömegek egészségügyi ellátására és oktatására. A módszer alkalmas arra, hogy Latin-Amerikán belül és kívül is felhasználják.

3.6. Összegzés

Latin-Amerika politikai, gazdasági, etnikai, társadalmi sajátosságainak egyik következménye, hogy Latin-Amerika nemcsak földrajzilag van távol a közel- és közép-keleti konfliktusövezettől. A másik következmény éppen az, hogy a területén nem alakult ki olyan éles, folyamatos erőszakkal súlyosbított szembenállás, mint a Közel-Keleten. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a közel-keleti gyökerű terrorizmus nem érinti Latin-Amerikát. Ez az „érintés” leginkább az iráni kormányzat és a Forradalmi Gárda által támogatott Hezbollah gazdasági, pénzügyi, kereskedelmi, társadalmi, kulturális, oktatási területen kifejtett pozíciószerzésében érhető tetten. A szervezet tevékenysége felöleli a „fehér”, a „szürke” és a „fekete” zónát is. Legális export-import vállalkozásokon, pénzváltókon és más vendéglátó-ipari és kereskedelmi, jótékonyági, kulturális és oktatási intézményeken keresztül pénzüsségeket gyűjtenek és továbbítanak a kiépített és fedett hálózatokon keresztül, több közvetítő ponton át a Hezbollahnak, amely globális méretekben képes és kész terrorcselekmények tervezésére, előkészítésére és végrehajtására. Gazdasági és társadalmi terjeszkedése nyomán az adott szűkebb és szélesebb értelemben vett közösségre képes hatást gyakorolni, akár jelentős kérdésekben is befolyásolni döntésüket, ezáltal növekvő és stabil befolyásra tehet szert egészen a felső szintű döntéshozó körökig. Módszereik között változatlanul megtalálható a korrupció is. A Hezbollah, az előbb felsorolt területeken működő és más szervezeti kapcsolatain keresztül aktív részese a latin-amerikai termelőktől és feldolgozóktól a világ többi tája felé irányuló kábítószer-kereskedelemnek is. Ehhez a Közel-Keleten, a konfliktusövezetek perifériáján már megszerezte a képességet és tudást, mint a metamfetaminok és más tudatmódosító szerek – dizájner-drogok – egyik legnagyobb előállítója. A fehér - szürke - fekete tevékenység egyik legfontosabb területe a Hármas Határ térsége, Paraguay, Argentína és Brazília határán. A Hezbollah tevékenységét megkönnyíti a folyamatosan jelenlévő korrupció és a gyenge paraguayi igazságszolgáltatás és terrorelhárítás.

Az iráni támogatást élvező szervezet terjeszkedését kíséri a teheráni diplomáciai terjeszkedés is. Ennek egyik legnyilvánvalóbb jele a több mint baráti, szoros kapcsolatok kiépítése Venezuelában. Például több, a Hezbollahhoz köthető személy venezuelai útleveleket használt utazásai során. A Caracas-Teherán és a Caracas-Damaszkusz útvonalon közlekedő járatokon is feltűnően sok terrorizmussal megalapozottan gyanúsítható személy utazott. A kapcsolatok szorosra fűzésében kiemelkedő szerepet játszott Tareck Zaidan El Aissami Maddah, aki 2008 és 2012 között belügy- és igazságügyi miniszter volt, 2012 és 2017 között Araguá tartomány kormányzója, majd 2017 és 2018 között a bolíviai állam alelnöki tisztségét töltötte be. A terrorfinanszírozáshoz, a Hezbollah pénzügyi háttérének kiépítéséhez több bankot is felhasználtak, így a *Banco Bilbao Viscaya Argentaria*-t (BBVA), a Libanoni Kanadai Bankot (LCB) és másokat. Ez utóbbi bank jelentős szerepet játszott a terrorfinanszírozásra különböző forrásokból, különböző – akár legális – tranzakciókból befolyó összegek továbbításában a Hezbollah részére.

Ugyan más terrorszervezetek, elsősorban a Palesztin Felszabadítási Szervezet tagszervezetei tartottak fenn kapcsolatot Kubával és Nicaraguával, ám a Hezbollahra jellemző állandó jelenlétet nem építettek ki a szubkontinensen. A PFSZ és a két szovjet támogatást élvező marxista kormányzat kapcsolatát Moszkva mindig figyelemmel kísérte és támogatta. A Hezbollah fedett jelenlétének mozgatórugói nyilvánvalóan alapjaiban eltértek a fenti szervezetektől. A Hezbollah térnyerése és jelenléte – éppen a szervezet rendkívüli hatékonysága és tagjainak magas harcértéke miatt – rendkívül kockázatosá tette volna más terrorszervezet megtelepedési kísérletét Latin-Amerikában. Az érdeklődés hiányának másik oka, hogy a többi ismert, nem latin-amerikai gyökerű terrorszervezet esetében, pl. al-Kaida, Iszlám Állam, a stratégia és a taktika is élesen eltért a Hezbollah koncepciójától.

4. A TERRORSZERVEZETEK ÉS A NARKÓKARTELEK KAPCSOLATA

Ha megvizsgáljuk, hogy 2017-ben kokain-túladagolásban hányan haltak meg, illetve milyen drog vezet a túladagolásból bekövetkezett halálesetek statisztikáját, láthatjuk, hogy a legtöbb áldozatot a fentanyl szedte, ezt követi a vényköteles ópiumszármazékok túladagolása, majd következnek a heroin és a kokain áldozatai.²⁸⁷

füentanyl	28466
ópiumszármazékok	17029
heroin	15482
kokain	13942

4. táblázat: Kábítószer túladagolásban elhunytak száma az USA-ban (2017)²⁸⁸

Ha a túladagolásban elhunytak számának abszolút értékeit vizsgáljuk, láthatjuk, hogy 2007-ben ez csak (!) 36.010 fő volt. Tíz év alatt, 2017-re az érték kis híján megkétszereződött és elérte a 70.237 főt.²⁸⁹ A tendenciákat megerősíti a DEA 2017. október 23-i sajtóközleménye a kábítószer jelentette veszély éves értékeléséről. A jelentés szerint az Amerikai Egyesült Államok „drog-fertőzöttsége” jelentősen megnőtt, és az ország nagy részét közvetlenül érinti. Sajnálatosan keveset foglalkoztak a szintetikus szerek jelentette veszéllyel, mivel az ópium-származékok terjedése elleni küzdelem elvonta a mesterségesen előállított szerekről a figyelmet. Megfigyelhető, hogy a kokain fogyasztása újra emelkedésnek indult. A veszélyforrások között a legelső helyen említendő a mexikói Sinaloa kartell, de a Jalisco Új Nemzedék kartell is növelte jelenlétét az Amerikai Egyesült Államokban.²⁹⁰

2017 más szempontból is jelentős időszak a kokainfogyasztás észak-amerikai tendenciái szempontjából. Az Amerikai Egyesült Államok rendkívüli erőfeszítéseket tett a heroin és a marihuána, továbbá az ópium-származékok fogyasztásának visszaszorítására, ami meg is hozta gyümölcsét. Ám eközben a kokainfogyasztás újra

²⁸⁷ Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Health Statistics, *Multiple Cause of Death 1999-2017*, 2018, <https://www.drugabuse.gov/related-topics/trends-statistics/overdose-death-rates> Megtekintve: 2019. március 14. Az adatokat megerősítette a National Institute of Drug Abuse (NIDA) statisztikai kiadványa is.

²⁸⁸ Forrás: Centers for Disease Control and Prevention, 2018, i.m.

²⁸⁹ Centers for Disease Control and Prevention, 2018, i.m.

²⁹⁰ DEA Releases 2017 National Drug Threat Assessment, DEA, <https://www.dea.gov/press-releases/2017/10/23/dea-releases-2017-national-drug-threat-assessment>. Megtekintve: 2019. március 18.

fellendült, megemelkedett az USA területén forgalomba hozott, elsősorban Kolumbiából származó kokainpreparátumok mennyisége. A *The Washington Post* 2017. március 4-én már azt jelezte, hogy az utcákon lefoglalt kokain 90%-a Kolumbiából származott, ami a 2013-as helyzetre emlékeztetett.²⁹¹ A kokain ismételt térnyerését tükrözi, hogy 2015-ben a túladagoláshoz köthető halálesetek az 1999-es rekord után a második legnagyobb számot érték el, meghaladva a 2006-os adatokat is.²⁹² Komoly aggodalomra adott és ad okot, nemcsak az Amerikai Egyesült Államokban, de más, például európai országokban is, ahol szintén gyakoriak a kolumbiai eredetű kokain-származékok, hogy az USA-ban a kokaint először fogyasztók száma a 2011-es 670 ezerről a 2015-ös visszaesés (601 ezer) után 2015-re rekord magasságúra nőtt és elérte a 968 ezer főt! Az adat több mint drámai, a kilátások egyenesen tragikusak. Felnőttkorú 18 és 25 év közötti lakosság 5%-a használt kokaint 2015-ben. Ez az adat New Hampshire-ben 10%.²⁹³ A 2017-ben az Amerikai Egyesült Államokban a kábítószerkezeléshez köthető bejelentett bűncselekmények száma 1.632.921 volt.²⁹⁴

A fogyasztás növekedésének sajátos oka épp Latin-Amerikában, Kolumbiában keresendő. Az illegális kokaültvények nagysága a Kolumbia és az Amerikai Egyesült Államok kormányainak szívós közös harcának eredményeként 2011-ben 83 ezer hektárra csökkent, majd 2013-ig tovább zsugorodott 80 ezer hektárra. Azóta viszont egy rendkívül gyors termelő terület-növekedésnek lehetünk tanúi, hiszen a Külügyminisztérium éves jelentése és a *The Washington Post* adatai szerint 2015-ben már majdnem kétszer nagyobb területet foglaltak el a kokaültvények, mint 2013-ban: 159 ezer hektárt.²⁹⁵ Mindezt abból a szempontból is szükséges vizsgálni, hogy vajon mennyire volt hasznos az Amerikai Egyesült Államok kormánya és a kolumbiai kormány által megvalósított a Colombia-terv (*Plan Colombia*), illetve ennek eredményei mennyire bizonyulnak tartósnak. A terv keretében 2000 és 2015 között Washington több mint kilenc milliárd (!) dolláros támogatást nyújtott Bogotának.²⁹⁶

²⁹¹ Miroff, Nick, American cocaine use is way up. Colombia's coca boom might be why, *The Washington Post*, 2017.03.04, https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/03/04/colombias-coca-boom-is-showing-up-on-u-s-streets/?noredirect=on&utm_term=.b5f2d6cf5e8a. Megtekintve: 2019. március 18.

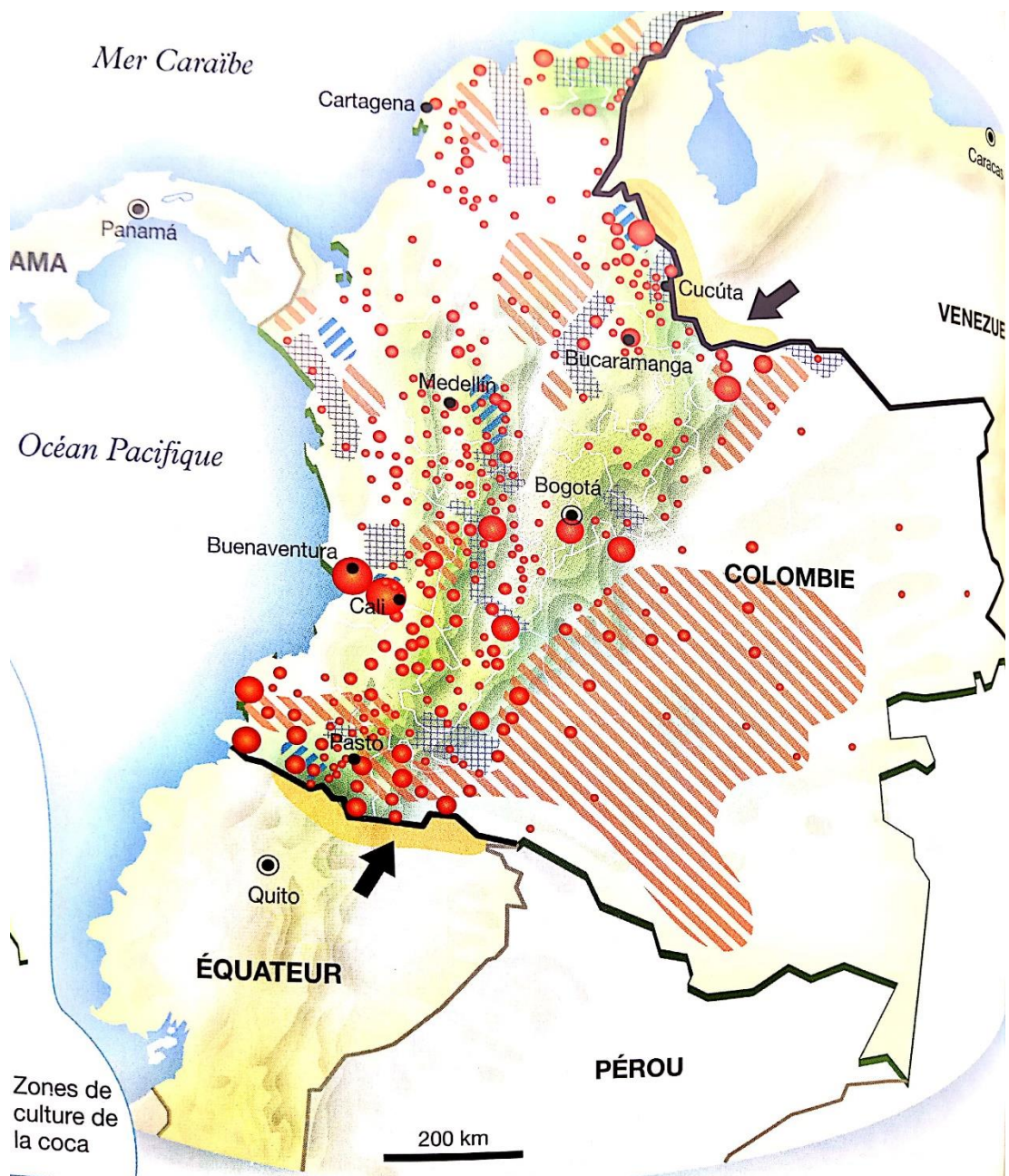
²⁹² Miroff, 2017, i.m.

²⁹³ Miroff, 2017, i.m.

²⁹⁴ Crime, arrests and law enforcement, *Drugwarfacts*, https://drugwarfacts.org/chapter/crime_arrests. Megtekintve: 2019. március 28.

²⁹⁵ Crime, arrests and law enforcement, i.m.

²⁹⁶ Miroff, Nick, Colombia is again the world's top coca producer. Here's why that's a blow to the U.S., *The Washington Post*, 2015.11.10, https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/in-a-blow-to-

5. kép: Kolumbia: a FARC, az ELN és a szélső-jobboldali félkatonai csoportok által ellenőrzött területek 2006 – 2008, valamint a fegyveres támadások helyszínei²⁹⁷

[us-policy-colombia-is-again-the-worlds-top-producer-of-coca/2015/11/10/316d2f66-7bf0-11e5-bfb6-65300a5ff562_story.html?utm_term=.2f08c066ecb4](https://www.euractiv.com/en/us-policy-colombia-is-again-the-worlds-top-producer-of-coca/2015/11/10/316d2f66-7bf0-11e5-bfb6-65300a5ff562_story.html?utm_term=.2f08c066ecb4). Megtekintve: 2019. március 28.

²⁹⁷ Forrás: Boniface, Pascal – Védrine, Hubert, *Atlas des Crises et des Conflits Armand* (Colin/Fayard, 2009), 56. Jelmagyarázat: barna csíkozás: a FARC által ellenőrzött területek, kék csíkozás: az ELN által ellenőrzött területek, négyzethálós: a jobboldali félkatonai szervezetek területei. Piros körök: fegyveres támadások helyszínei.

A kokatermelés fellendülésének oka sajátos összefüggést mutat a kolumbiai kormány és a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) terrorszervezet között a megbékélés és fegyverletétel érdekében folytatott tárgyalásokkal. Juan Manuel Santos kolumbiai államfő jelentős állami támogatási programot helyezett kilátásba azoknak, akik a korábban a FARC által irányított területeken felhagynak a kokatermesztéssel – amiből a terrorszervezetnek jelentős bevétele származott –,²⁹⁸ és más, piacképes mezőgazdasági növény termesztését kezdik el. A programban egyenes arányosság van a felszámolandó kokaültetvények területe és a várható állami segély között,²⁹⁹ így a kokatermelők kifejezetten érdekeltek a termőterület növelésében.³⁰⁰

A kokacserje termesztése, az ültetéstől a levelek leszüreteléséig terjedő időszak, mint termelési ciklus időigénye miatt természetes késés van a termőterület növekedése, illetve a piacon nagybani terjesztésre kész, de utcai fogyasztásra még nem alkalmas kábítószer megjelenése között.³⁰¹ A feldolgozás és a piacképességhez szükséges további finomítás eszköz- és anyagigényessége, valamint a folyamat veszélyessége nagyon megdrágítja a kábítószer. Ha megvizsgáljuk, hogy a Latin-Amerikából származó kokain a világ különböző pontjain mennyiért kerül terjesztésre, az alábbiakat láthatjuk:

Bolívia, Kolumbia, Peru:	3,50 – 4,50
Egyesült Királyság:	60 – 150 (40 – 100 £)
Franciaország:	80

²⁹⁸ A FARC „adó” vetett ki a kokatermelőkre. FARC, illetve a Cali és a Medellín-kartell tevékenysége az egyik legékezzsúlyosabb példa a terrorizmus és a nemzetközi kábítószerbűnözés, a pénzmosás és az illegális fegyverkereskedelem összefonódására.

²⁹⁹ Miroff, 2015, i.m.

³⁰⁰ A FARC és a Kormány közötti megállapodás gyakorlatilag megnyitotta az utat más fegyveres csoportok – a Nemzeti Felszabadító Hadsereg (ELN) terrorszervezet és a kartellekkel kapcsolatban álló helyi bűnbandák (Bandas Criminales, BACRIM) előtt.

³⁰¹ A kokalevélből különböző eljárással vonják ki és állítják elő a köztes terméket, a kokapasztát. 1 tonna kokalevélből lehet kinyerni mintegy 1 kilogramm pasztát, ami 85-97%-ban tartalmaz kokaint. A tűz- és robbanásveszélyes eljárás során különböző, a háztartásokban is megtalálható vegyszert használnak. Lásd: Qeki, Hogyan készül a kokain? Látogatás a dzsungel mélyén álló titkos üzembe, *Világutazó*,

https://vilagutazo.blog.hu/2013/06/12/hogyan_keszul_a_kokain_latogatas_a_dzungel_melyen_allo_titkos_uzemben. Megtekintve: 2019. március 28.

Thaiföld:	86
Németország	87
Szerbia:	88,2
Amerikai Egyesült Államok:	150
Japán:	269,5
Ausztrália, Kuvait:	300 (!)

5. táblázat: A fogyasztásra alkalmas kokain ára, 2018 (USD/gramm)³⁰²

A termelés, feldolgozás, finomítás, kereskedelem jövedelmezősége a nemzetközi kábítószerbűnözés és a terrorizmus finanszírozása szempontjából csak akkor nyilvánvaló, ha megvizsgáljuk a fogyasztói szokásokat, illetve a forgalmi adatokat is. A fogyasztói szokásokat illetően a vizsgálat és a kapcsolódó számítások alapja, hogy egyszeri használat során mintegy fél gramm a normális adag. Ez orron át belélegezve egy gramm kokain esetében 7-10 „csíkot” jelent.³⁰³ Egy erősen függő személy hetente egy grammot, vagy többet is használhat.³⁰⁴ Mivel a kokain a magas hatóanyag-tartalom miatt az elvárt hatást kisebb mennyiség fogyasztásával éri el, fajlagosan olcsóbb, mint az olyan más tudatmódosító szerek, mint az alkohol, vagy a marihuána.

4.1. A kábítószer-előállítás és -kerkedelem matematikai háttere

Ma 1 kilogramm kokain Kolumbiában, Bolíviában 4500 USD-be kerül. Ehhez 1000 kilogramm szárított kokalevéltre van szükség. Ez az egy tonna 400-500 USD-be kerül, ám mire azt pasztává feldolgozzák, az ára ennek a kétszerese, 800-900 USD.³⁰⁵ Már ebben a fázisban egy kilogramm kokain előállításán lévő haszon négyszer, ötször nagyobb, mint az alapanyag ára.

Ha ezt összehasonlítjuk a fenti táblázatban található 300 USD/gramm (300.000 USD/kilogramm) árral, vagy csak a németországi 87 USD/gramm (87.000USD/kilogramm) árral, láthatjuk, hogy a nagy felvevő piacokon az ár több mint hatvanszorosan ($300/4,5=66,6$), vagy Németország esetében majdnem húszszorosan magasabb ($87/4,5=19,3$), mint Latin-Amerikában. Nyilvánvaló

³⁰² Forrás: Cocaine prices worldwide, *Addiction Resource*, <https://addictionresource.com/drugs/cocaine-and-crack/cocaine-prices/>. Megtekintve: 2019. március 28.

³⁰³ Cocaine prices worldwide, i. m.

³⁰⁴ Cocaine prices worldwide, i. m.

³⁰⁵ Cocaine prices worldwide, i. m.

árfelhajtó hatása van a távolságnak, az illegális szállítás speciális eszközigényének, a közvetítő láncnak, valamint a nagymértékben valószínűsíthető korrupciónak.

Az Amerikai Egyesült Államokban a beérkező, még ki nem adagolt kokain ára hetven- és nyolcvanezer USD/kilogram körül van. Mire ezt egy grammos csomagokban forgalomba hozzák, az ár eléri a 150 USD/grammot.³⁰⁶ A 2019. június 18-án a philadelphiai kikötőben lefoglalt rekord nagyságú 16,5 tonna kábítószer mennyiség értékét az amerikai vámhatóság 1 milliárd dollárra becsülte. Ez mintegy hatvan dolláros grammonkénti árat jelent, vagyis a szállítmányt még feldolgozás, utcai adagokba való kimérés előtt sikerült kivonni a forgalomból.³⁰⁷ Ennek a mennyiségnek az utcai értéke akár a két és fél-három milliárd dollárt is elérhette.

4.1.1. Kokain az internetről

A számítástechnika alkalmazása a bűnszervezetek számára is rutintevékenységgé vált. Ennek egyik megjelenési formája, hogy a korábban nagy kockázatot jelentő utcai terjesztést, a „dílerkedést” egyre nagyobb mértékben váltja ki az internet alapú kábítószer-terjesztés. A „deepweb” és a „darkweb” csatornáin keresztül minimalizált felfedési kockázat mellett házhozszállítással is lehet már – sok más illegális árucikk és szolgáltatás mellett – kábítószer rendelni. Ennek a terjesztési, kereskedelmi formának jellegzetessége, hogy éppen a csekély lebukási esély miatt az ezeken a csatornákon vásárolható kábítószer hatóanyag-tartalma általában a kétszerese a közvetlen utcai forgalomban vásárolható szernek. Míg az utcán kapható kokain töménysége legfeljebb 50%, addig a webes piacról beszerzett anyag általában 87-90%-os.³⁰⁸ Az utcai adagok csekélyebb hatóanyag-tartalmának az is a magyarázata, hogy egy esetleges lebukásnál a számított teljes hatóanyag-tartalom – ha túl is lépi a legálisan tartható mennyiséget – ne érje el a törvényben meghatározott veszélyes össztsömeget, mivel ennek büntetési tétele magasabb, és szabadságvesztés is kiszabható. Ezért aztán nem csak a hatóanyag-tartalom kisebb, de a díler kisebb árumennyiséget is tart magánál. Csak annyi van nála, amennyi éppen az eladáshoz szükséges, a többit a közelben, elrejtve tárolja. Gazdaságossági szempontból ez a sajátos önvédelem indokolt, hiszen, ha a díler

³⁰⁶ Cocaine prices worldwide, i. m.

³⁰⁷ Rekordmennyiségű kokaint találtak egy teherhajón Philadelphiában, *Index*, 2019.06.19, https://index.hu/kulfold/2019/06/19/kokain_teherahajorol_philadelphiaban/. Megtekintve: 2019. július 6.

³⁰⁸ Rekordmennyiségű kokaint találtak [...], 2019, i. m.

lebukik, üzletfelei nem jutnak kábítószerhez, leesik a forgalom. Míg a kiesett kábítószer-terjesztő helyére egy új személyt tudnak állítani, aki el tudja látni az üzletfeleket, a területet másik csoport is átveheti, ami komoly érdekellentéttel, esetleg bandaháborúval is járhat.

A helyzetet a DEA 2018-as jelentése jellemzi a legjobban. A Kábítószer-ellenes Hivatal szerint

„a mexikói nemzetközi bűnszervezetek, ideértve a Sinaloa és a Jalisco Nueva Generación kartellt, továbbra is a kábítószer-bűncselekmények legnagyobb veszélyét jelentik az Amerikai Egyesült Államokban. Ezek a kartellek a legjelentősebb nagybani ellátói az utcai terjesztésért felelős hazai bűnözői csoportoknak. [A jelentés a szükséges és folyamatban lévő lépések között megemlíti, hogy] az Igazságügyi Minisztérium új intézkedéseket jelentett be a nemzetközi bűnszervezetek ellen. Létrehoztak egy ügyészekből álló Nemzetközi Szervezett Bűnözés elleni Csoportot, melynek feladata lesz az Igazságügyi Minisztérium erőfeszítéseinek koordinálása a nemzetközi szervezett bűnözés elleni harcban. A csoport munkájának homlokterében olyan bűnszervezetek állnak majd, mint az MS-13, a Jalisco Nueva Generación kartell, a Sinaloa kartell, Öböl kartell és a libanoni Hezbollah, amelyek többsége szerepel a DEA Országos Jelentésében a Kábítószer Veszélyhelyzetről.”³⁰⁹

Az amerikai Szövetségi Nyomozó Iroda megvizsgálta a 2000 és 2015 közötti kábítószerellenes műveletek során lefoglalt könyvelési okmányokat. Elemzésükből látható, hogy a 165 esetre és 27 szövetségi államra, Washingtonra, a fővárosra, valamint a Virgin szigetekre és Puerto Ricora is kiterjedő vizsgálat szerint a legkisebb, könyvelt tranzakció 40 gramm heroin eladása volt 0,1 grammonként 10 USD-ért, 24 esetben, összesen 3,705 USD értékben.³¹⁰ Más esetben 272 kilogramm heroin eladást dokumentáltak kilogrammonként 45 és 54 ezer USD közötti áron, melyből a könyvelt bevétel 12 millió 727 ezer USD volt. A heroin mellett 325 kilogramm kokain is piacra került 22 ezer 500 és 27 ezer USD közötti áron. Az üzlet értéke 8 millió 160 ezer 300 USD volt.³¹¹

Jelzésértékű és a latin-amerikai kokain visszatérését jelzi, hogy az esetek 37%-ában, 61 esetben az üzlet tárgya kokain volt.³¹² Erről a DEA 2018-as jelentése az alábbiakat állapítja meg: „A kokainhoz való hozzáférés és a kokain használata az Amerikai Egyesült Államokban újra magasra ugrott, amelynek oka a megnövekedett

³⁰⁹ DEA releases 2018 National Drug Threat Assessment, *DEA*, 2018, <https://www.dea.gov/press-releases/2018/11/02/dea-releases-2018-national-drug-threat-assessment-0>. Megtekintve: 2019. március 28.

³¹⁰ Anderson, Jeanne; O'Donnell, Debra A., Schoka, Michael C., Analysis of Drug Trafficking Ledgers, *Microgram Journal* 14, no. 1-4 (2017), 1–2.

³¹¹ Anderson - O'Donell - Shoka, 2017, 1–2.

³¹² Anderson - O'Donell - Shoka, 2017, 1–2.

kokacserje termesztés és kokain feldolgozás Kolumbiában. Ennek eredményeként a kezdő felhasználók és a túladagolás következtében bekövetkezett elhalálozások száma meghaladta a 2007. évi viszonyítási szintet”.³¹³ Az előbb említett kokain-kereskedelem esetszámát csak a marihuána 37,6% (62 eset), és az azonosítatlan kábítószeresek 40,6% (67 eset), múlták felül. Figyelemre méltó, hogy minden esetben a forgalmazott, elsődleges kábítószer mellett más szerek is eladásra kerültek.³¹⁴

A néhány bekezdéssel feljebb feltett kérdésre, hogy vajon mi tette a kokaint ilyen forgalomképesé és keresetté a kábítószer- és szervezett bűnözés világában, miért válhatott a nemzetközi terrorizmus egyik legrentábilisabb finanszírozási eszközévé, összetett válasz adható.

1. A kokain, mint élvezeti cikk a 19. század második felében vált általánosan ismertté a legnagyobb felvevőpiacon, az Amerikai Egyesült Államokban. Ezzel párhuzamosan terjedt el a használata gyógyhatásúként megjelölt, valamint élénkítő készítményekben. A kokain addiktív tulajdonságait már ekkor ismerte a gyógyszerészet.
2. A kokain társadalmi veszélyessége folyamatosan háttérbe szorult a különböző washingtoni kormányok kábítószerellenes politikájában, ahol a marihuána és a heroin elleni küzdelem játszotta a vezető szerepet. Ennek hatására a kokainhoz kapcsolható termelői, feldolgozói és kereskedelmi tevékenység visszaszorítására csekélyebb eszközök álltak rendelkezésre.
3. Ha gazdaságossági szempontból vizsgáljuk a kokain, mint áru jellegzetességeit, megállapíthatjuk, hogy ez a marihuánánál jóval veszélyesebb, úgynevezett „kemény drog,” amelynek termőterülete már az Amerikai Egyesült Államok területén, vagy az ahhoz rendkívül közel eső határmenti mexikói részekben is megtalálható. A legnagyobb ültetvények azonban Dél-Amerikában vannak.³¹⁵ Míg a jórészt Ázsiából származó heroin piaci árát jelentősen megnöveli a hosszú szállítási útvonal, a kokaint a termőterületekről gyorsabban, kevesebb közvetítő segítségével, fejlett technikával, vízi, vízalatti és légi szállítási eszközökkel is el lehet az Államok területére juttatni. A feldolgozás és a szállítás költségei folyamatosan nőnek,

³¹³ U. S. Department of Justice, *National Drug Threat Assessment* (Drug Enforcement Administration 2018), Executive Summary, VI.

³¹⁴ Anderson - O'Donnell - Schoka, 2017, 1–2.

³¹⁵ Bebesi Zoltán, A koka levéltől a kokainig, *Győri Tanulmányok*, no. 25 (2001), 119–128.

ami a piaci árakat is megemeli. A haszon optimalizálása és a fogyasztói igények kielégítése érdekében új, jól eladható termékek is megjelentek a piacon, mint például a crack. Ennek ellenére a kokain ára még mindig alacsonyabb volt, mint a szövetségi kábítószerellenes műveletekkel sújtott marihuána és heroin ára.³¹⁶ Ez, illetve a rendszeres használóknál tapasztalható gyakori eltolódás a könnyebb szerektől (marihuána) a súlyosabb károsodással fenyegető szerek, a „kemény drogok” felé a folyamatos addikció kiváltotta egyre nagyobb adag iránti igény miatt, azt eredményezte, hogy a kokain felhasználók száma egy viszonylagos visszaesés után újra emelkedni kezdett.

4. A hatvanas-hetvenes években a latin-amerikai baloldali marxista-leninista mozgalmak és a terrorizmus összefonódásának kezdeti szakaszában a kokainnak fontos szerepet szántak abban, hogy megbontsa az Amerikai Egyesült Államok társadalmának integritását. A politikai döntések végrehajtásának késleltetése, akadályozása, a védelmi képesség alácsúszása, az USA vezető szerepének diszkreditálása érdekében a latin-amerikai termelésből származó kokain piacra juttatása több országban is műveleti feladatként jelent meg. Erről a következő fejezetben lesz részletesebben szó.
5. A szovjet tömb és a marxista-leninista forradalomelmélet bukásával a terrorizmus külső finanszírozási formái jelentősen csökkentek, tehát a terrorszervezeteknek önfenntartásra kellett berendezkedniük.³¹⁷ Ennek egyik legegyszerűbb formája a nemzetközi kábítószerbűnözésbe való integrálódás, melyhez felhasználták és felhasználják a széleskörű határokon átnyúló kapcsolatokkal rendelkező kartellekkel korábban kialakított, eseti, vagy rendszeres összeköttetési csatornákat. A kartellek és a terrorszervezetek nem váltak egymás vetélytársaivá, inkább feladatmegosztáson alapuló üzletfelekké

³¹⁶ Marciszovszky Márton, Heroinon jelent meg Pablo Escobar, *Index*, 2019.04.02, https://index.hu/mindekozben/poszt/2019/04/02/heroinon_jelent_meg_pablo_escobar/. Megtekintve: 2019. április 03. A cikk, mely a DEA által New Yorkban, a Harlemben április 1-én végrehajtott rajtaütés során lefoglalt 77 font, azaz 34,65 kilogramm heroinról szólt, több érdekességet is tartalmazott. A cikkben közölt adatok alapján a heroin ára 286 USD/gramm volt, ami jelentősen magasabb, mint a kokain ára. A második érdekesség, hogy a kokainbáróként elhíresült Pablo Escobar képmása heroinos csomagokon jelent meg. Elgondolkodtató továbbá, hogy a természetes ópiumszármazékok elleni kormányzati intézkedések következtében egyre nagyobb teret hódítanak az azt helyettesíteni képes, mesterséges opiátok, mint például a fentanil. Egyre gyakoribb, hogy a természetes eredetű heroint fentanillal keverik. Előfordul, hogy a bódító hatás felerősítésére a kokaint is „feljavítják” fentanillal. A fentanil olcsón előállítható és hatása erősebb a heroinnál.

³¹⁷ Mivel az értekezés témája Latin-Amerika, ezért a közel-keleti, az iszlám erőszakos értelmezéséhez köthető, dzsihadista szervezetek külső támogatási rendszerének vizsgálatával itt nem foglalkozom.

lettek. A több országban, de leginkább Mexikóban tapasztalható tömeges erőszak a kábítószerüzletben érdekelt csoportok közötti harc jellemzője, amiben a terrrorszervezetek nem vesznek részt.

4.1.2. A kokain, illetve a kábítószer újabb térhódításának jellegzetességei

A kokain újabb terjedése nem korlátozódik az Amerikai Egyesült Államokra. Mint a fentebb látható táblázat is mutatja, az európai kokain-árak miatt mind a nemzetközi szervezett és kábítószerbűnözés, mind pedig a terrrorszervezetek számára az öreg kontinens vonzó piac. Az elmúlt néhány hét során New Yorkban, Olaszországban, Spanyolországban, Hollandiában és Romániában találtak és foglaltak le kiemelkedően nagy mennyiségű, Latin-Amerikából származó kokaint.

New Yorkban még 2019 februárjában foglaltak le 1450 kilogramm (!) Latin-Amerikából érkezett kokaint. Ez a mennyiség az elmúlt huszonöt év adatait figyelembe véve, rekordnak számít. A kábítószer utcai forgalmi értéke mintegy 77 millió USD, azaz 21,6 milliárd forint.³¹⁸ Ez 53,10 USD, azaz 14 ezer forintos árnak felel meg grammonként.

Ugyancsak februárban, két olasz kikötőben, Genovában és Livornóban összesen 2550 kilogramm kábítószerrel foglaltak le. A nagyobb szállítmány célállomása Barcelona volt, ahol egy különleges művelet keretében őrizetbe is vették a szállítmányt fogadó személyt. Ez negyedszázados rekordmennyiség. A többnemzetiségű műveletben a kolumbiai haditengerészet is részt vett. A hatóságok szerint az 500 millió euro értékű szállítmány feladója az egyik legagresszívabb kartell, az Öböl kartell.³¹⁹

Érdekes és figyelemre méltó, hogy Romániában a Duna-delta Szent György ágában egy felborult jachtban 2019. március 22-én fedeztek fel 90%-os tisztaságú kokaint, aminek piaci értéke Nyugat-Európában 300 millió euro. Korábban, három évvel ezelőtt már foglaltak le hasonlóan nagy, 2.500 kilogrammos kokain-szállítmányt Konstancában. A szállítmányokat egyértelműen nyugat-európai piacokra szánták.³²⁰

³¹⁸ Pándi Balázs, „25 éves rekord: 77 millió dollárnyi kokaint fogtak New Yorkban,” *Index*, 2019.03.11, https://index.hu/kulfold/2019/03/11/25_eves_rekord_77_millio_dollarnyi_kokaint_fogtak_new_yorkban/. Megtekintve: 2019. április 02.

³¹⁹ „Az elmúlt évtizedek legnagyobb kokainfogása Olaszországban,” *Index*, 2019.01.03, https://index.hu/kulfold/2019/01/31/legnagyobb_kokainfogas_olaszorszagban/. Megtekintve: 2019. április 02.

³²⁰ Egy tonna kokaint találtak egy felborult bárka körül Romániában, *Index*, 2019.03.26, https://index.hu/kulfold/2019/03/26/egy_tonna_kokain_talaltak_egy_felborult_barka_korul_romaniaban/. Megtekintve: 2019. április 2.

4.1.3. Magyarország a kábítószer-továbbítás útvonalán. Néhány következtetés

A kokain nyugat-európai piacokra való eljuttatásának egyik útvonala épp Magyarországon vezet keresztül. Ezt bizonyítja, hogy a bűnüldöző hatóságok évente rendszeresen foglalnak le hazai mértékkel mérve jelentős mennyiségű kábítószerrel.

2014. január 13-án érkezett Budapestre az a fuvarkísérő okmányok szerint „luxus-gépjárművekhez való alkatrészeket” tartalmazó láda Panamából, melynek kettős fenéklemeze 23 kilogramm kokaint rejtett. Ennek értéke közel 1 milliárd forint volt.³²¹

2015. januárjában a Liszt Ferenc Nemzetközi Repülőtéren foglaltak le egy olasz állampolgártól 12,65 kilogramm, mintegy 190 millió forint értékű kokaint. Pár nappal korábban ugyanitt vettek őrizetbe két portugál állampolgárt 110 millió forint értékű kábítószerrel.³²²

2018. augusztus 13-án Budapest X. kerületében került kézre egy droglabor a „laboránssal” együtt, ahol 3,2 kilogramm kokaint találtak, aminek piaci értéke 80 millió forint.³²³ Ennek megfelelően 1 gramm kokain ára 25 ezer forint.

Egy 2018. október 31-én keltezett hír szerint Budapesten az előző napokban összesen 2,34 kilogramm kokaint foglaltak le, amelynek piaci értéke 51,5 millió forint.³²⁴ Ezek a mennyiségek többszörösen meghaladják a Büntető-törvénykönyv által meghatározott „különösen jelentős mennyiséget”, ami kokain esetében a „csekély mennyiségként” megjelölt 2 (kettő) gramm kétszázszorosa, vagyis négyszáz gramm.³²⁵

Ha a fenti jelenségeket, vagyis az Európába különböző irányokból beáramló kokain és más kábítószerrel 2015 óta folyamatosan növekvő mennyiségét rávetítjük az Iszlám Állam elleni katonai műveletek és a terrorszervezet feletti katonai győzelem idővonalára, összehasonlítjuk a 2015 óta elkövetett terrortámadások térképével, illetve a terrorizmus néhány jellegzetes vonásának megváltozásával, adódik a következtetés, hogy a terrorizmus paradigma-váltásának egyik összetevője szorosan összefügg a kontinensünkre irányuló drogszállítmányok mennyiségi növekedésével. A paradigma-

³²¹ Huszár Erika, Elképesztő kokainfogás Budapesten, *24hu*, 2014.01.22, <https://24.hu/kozelet/2014/01/22/elkepeszto-kokainfogas-budapesten/>. Megtekintve: 2019. április 3.

³²² Kétszázmillió kokainfogás Ferihegyen!, *444.hu*, 2015.01.14, <https://444.hu/2015/01/14/ketszazmillios-kokainfogas-a-repteren/>. Megtekintve: 2019. április 3.

³²³ Óriási kokainfogás Budapesten, *HVG*, 2018.08.13, https://hvg.hu/itthon/20180813_kokainfogas_kabitoszer_budapesten_nemzeti_nyomozo_iroda. Megtekintve: 2019. április 3.

³²⁴ Ötvenmillió kábítószerfogás Budapesten, *Dél-Magyarország*, 2018.10.31, https://www.delmagyar.hu/belfold_hirek/otvenmillios_kokainfogas_budapesten_-_video_fotok/2578045/. Megtekintve: 2019. április 3.

³²⁵ BTK 176 – 180 §§ aj) pont.

váltás lényege, hogy a korábbi taktikai megoldásokkal ellentétben már nem a nagy hírértékű, látványos és rendkívül erőszakos, sok áldozatot követelő terrorcselekményeket részesítik előnyben. Megmaradtak a késes támadások, de az utóbbi időben a több elkövető által, csoportosan, vagy egyénileg, egy, vagy több helyszínen végrehajtott merényletek száma jelentősen visszaszorult. Az okok között felhozható, hogy a kitűzött célt, az általános megfélemlítést és az ettől remélt politikai eredményeket még a nagy költségráfordítással összeállított műveletekkel sem sikerült elérni. Ehelyett a terrorcselekményeket elszenvedett országokban, illetve az elkövetők által használt tranzitországok között nemzeti, nemzetközi összefogás alakult ki, egy sajátos konszenzus, amely megerősítette szervezeten, politikailag és társadalmi tudati téren is a terrorellenes együttműködést. A féktelen erőszak helyét egyre inkább átveszi a lassú behatolás, a kereskedelmi, gazdasági és pénzügyi, valamint társadalmi és kulturális pozíciószerző műveletek, melyek láthatósága a rendvédelmi és bűnüldöző szervek, valamint a nemzetbiztonsági és terrorelhárítási szolgálatok szempontjából alacsony. Ez a fajta pozíciószerzés perspektivikus társadalmi veszélyessége jóval magasabb, mivel az egyes országok gazdasági, politikai, társadalmi struktúrái kerülnek veszélyeztetett helyzetbe, ami kihathat a kormányozhatóságra is. A lakosság szempontjából fontos a kereskedelmi és szolgáltatási területek veszélyeztetettsége, illetve az ezeken a területen elkövetett, zavart okozó tevékenység – például a szolgáltatási ágazatokban, közlekedésben, kereskedelemben, telekommunikációban – politikailag is veszélyes, mivel ezeket kormányzati beavatkozás nélkül felettébb nehéz lenne közömbösíteni. Az alacsony láthatóság miatt a megelőző tevékenység, a felderítés is nehezebbé válik, amit csak súlyosbít a terrororganizációkhoz leplezetten kötődő csoportok, vállalkozások illegális tevékenységének legális üzletekkel való fedése.

Ez az a pont, ahol fel kell ismerni, hogy a lassú pozíciószerzés egyik funkciója, hogy részben kiváltsa a terrororganizációk finanszírozási igényeit. A vállalkozások létrehozására fordított összeg megtérülése során nemcsak az adott cég fenntartási és növekedési költségeit termelheti ki, hanem leplezett csatornákon keresztül a terrororganizáció más struktúráinak költségeihez is hozzájárulhat.

A legális fedőtevékenység mellett a legnagyobb illegális pénzügyi forrás Európában is a kábítószer-kereskedelem. A kábítószer minél szélesebb körű elterjesztése, mint cél, ismert társadalmi veszélyességénél fogva már önmagában is nemzetbiztonsági kockázat. Ezt a kockázatot megtöbbszörözi a kábítószerrel

összefüggő bűncselekmények felhasználása a terrorizmus finanszírozására. Így válik a latin-amerikai kábítószer – és nem csak a latin-amerikai – európai nemzetbiztonsági kockázattá.

4.2. Az állami szintű korrupció és a kábítószerüzletben érdekelt szervezetek kapcsolatának néhány példája

Itt az ideje megvizsgálni, hogy a kábítószer illegális termelésében és forgalmazásában leginkább kompromittált országoknak milyenek a kapcsolatai a szervezett bűnözéssel, a narko-kartellekkel, illetve a nemzetközi terrorizmussal.

A klasszikus terrorizmusból a modern terrorizmusba vezető átmenet időszakának alapvető geopolitikai változása volt a bipoláris – amerikai-szovjet – szembenállás megszűnése, a terrorizmust állami szinten és eszközökkel támogató szocialista világrendszer megszűnése. Ennek egyenes következménye, hogy a kilencvenes években a terrorizmus is új módszereket keresett politikai céljai megvalósításához, új forrásokat a pénzügyi és logisztikai támogatás biztosításához és új eszközöket, fegyvereket a terrorcselekmények végrehajtásához. Mivel a politikai védelmet, logisztikai és pénzügyi támogatást biztosító együttműködés a Szovjetunióval és a többi „forradalom-exportáló,” vagy azt támogató országgal megszűnt, a terrorszervezetek az új működési modellt az ekkorra nemzetközi szinten is számottevővé vált szervezett bűnözésben találták meg. Ennek kombinált struktúrája, vagyis a hierarchikus irányítási rendszer ötvözése a bizonyos bűncselekményfajták elkövetésére szakosodott hálózatszerű csoportszerkezettel jelentősen hatékonyabbá tette a terrorcselekmények előkészítését, mind szervezési, mind pénzügyi, mind toborzási-személyügyi, mind pedig elkövetési és támogatási szempontból. A hatékonyság növekedése ténylegesen emelte az elkövető szervezetek besorolását, presztízsét a világ terrorszervezetei között, biztosította azt a sajtónyilvánosságot, amely bármely terrorcsoport számára elengedhetetlen. Melyek lehettek azok a paraméterek, amelyek a klasszikus terrorizmust követő modern terrorizmus kialakulásához szükségesek voltak?

Csak a legjelentősebbek a kritériumok közül: diverzifikált pénzügyi és logisztikai háttér; alacsony láthatóságú, hatékony, mindig rendelkezésre álló beszerzési források; jól konspirált kommunikációs csatornák; könnyű beépülési lehetőség a potenciálisan bevonható közösségekbe; erős, védett pozíciók kialakítása; nagy mozgékonyág; fejlett konspirációs, tippkutatási és feldolgozási technikák; jól alkalmazható, széleskörű ellenőrzési és elhárítási módszerek; továbbá korrupcióra hajlamos hatósági

tisztviselők, illetve politikai személyiségek megközelítése. Ha szemügyre vesszük ezt a listát, azonnál nyilvánvalóvá válik, hogy a korábbi nemzeti keretek között működő, majd a nemzetközi politikai és gazdasági folyamatokat kihasználva határokon átnyúlóvá fejlődő szervezett bűnözés már kialakította ezt a koncepciót és meg is valósította, mint működési rendet. Tamara Makarenko³²⁶ a *The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism* című tanulmányában ezt így fogalmazza meg:

„A közvetlenül a hidegháborút követő körülményekből fakadó előnyök miatt, amelyek szinte korlátlan hozzáférést biztosítottak a technológiai újításokhoz, a pénzügyi és globális piaci struktúrákhoz, a világban szerte élő szórványközösségekhez, a polgárháborúval szembenező gyenge országokhoz és a nagyszámú, úgynevezett „biztonságos menedékhez”, a politikai és a bűnelkövetés által motivált erőszak-alkalmazás gyakran összemósodik. Sok szempontból a határon átnyúló szervezett bűnözés felemelkedése a kilencvenes években és a terrorizmus változásai két, hagyományosan elkülönülő jelenséget hoztak létre, amelyekben felfedezhető számos műveleti és szervezeti hasonlóság.”³²⁷

A terrorszervezetek és a nemzetközi szervezett bűnözés sajátos együttműködésére Latin-Amerika számos példával szolgálhat. Néhány ország – Dominika, Panama, Uruguay és Paraguay – megkérdőjelezhető gyakorlata, hogy könnyen megszerezhetővé tették az állampolgárságot, szinte felhívás volt a nemzetközi bűnözői csoportoknak, hogy telepedjenek meg a nyugati féltekén.³²⁸

A nyolcvanas évek második felében megjelent, majd a Clinton-adminisztráció idején megerősödött neoliberais nézetek és az ehhez kapcsolódó gazdaságpolitikai és pénzügyi gyakorlat következtében a latin-amerikai országokban az amúgy sem számottevő állami ellenőrzés és szabályozás még inkább vesztett erejéből és hatékonyságából. A kilencvenes évekre szinte nem maradt a kezükben semmilyen hatékony pénzügyi és hatósági eszköz, amelyre támaszkodva felvehették volna a harcot saját országukban a nemzetközi bünszervezetek megjelenése és térnyerése ellen.³²⁹ Az Amerikai Egyesült Államok által elindított, a rendvédelmi szervek támogatására, felkészültségük és hatékonyságuk növelésére elindított

³²⁶ Tamara Makarenko a St. Andrews Egyetem Terrorizmus és Politikai Erőszak Kutatóközpontjának kutatója.

³²⁷ Makarenko, Tamara, *The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism*, *Global Crime* 6, no. 1 (2004), 130, <https://doi.org/10.1080/1744057042000297025>.

³²⁸ Bagley, Bruce, *Globalisation and Latin American and Caribbean Organised Crime*, *Global Crime* 6, no. 1 (2004), 32, <https://doi.org/10.1080/1744057042000297963>

³²⁹ Bagley, 2004, 33.

támogatóprogramok – különös tekintettel a kábítószerellenes együttműködésre – nem oldották meg a rendvédelmi, bűnüldöző, igazgatási, büntetésvégrehajtási állomány egzisztenciális gondjait, nem emelték az életszínvonalat, nem biztosítottak megfelelő jövedelmet a tervezhető szakmai és családi élethez, vagyis nem tudták a korrupciót generáló tényezők egy részét sem kiiktatni. A programok nem terjedtek ki a büntetésvégrehajtási intézmények infrastrukturális fejlesztésére sem, így azok a korrupció, a radikalizáció és a bűnelkövetői szervezetépítés fontos helyszínei maradtak. A neoliberalizmus képviselőinek reményeivel ellentétben ez az irányzat nem csökkentette az állami vezetők szintjén visszatérően megjelenő korrupciót sem.³³⁰ Az egyes országok helyzetének vizsgálata előtt célszerűnek tűnik bemutatni a Transparency International korrupciós index táblázatában elfoglalt helyüket.

Vizsgált év	Vizsgált országok / Index és helyezés				Referencia-ország/ index és helyezés
	Argentína	Mexikó	Peru	Venezuela	
1995	5,24	3,14	n. a.	2,66	Új-Zéland / 9,55 (1.)
2000	3,5 (52.)	3,3 (59.)	4,4 (44.)	2,7 (71.)	Finnország / 10 (1.)
2010	2,9 (105.)	3,1 (98.)	3,5 (78.)	2,0 (164.)	Dánia / 9,3 (1.)
2018	40 (85.)	28 (138.)	35 (105.)	18 (168.)	Dánia / 88 (1.)

6. táblázat: Argentína, Mexikó és Peru, valamint Venezuela korrupciós indexe 1995-2018 között³³¹

A fentiekkel kapcsolatban két rendkívül nagy visszhangot kiváltó esetet érdemes példaként megemlíteni. Az egyik Alberto Fujimori Peru volt államfőjének országglása, aki ugyan sikeresen, de szinte vállalhatatlan áldozatok és jogsértések árán harcolt a maoista Fényes Ösvény terrorszervezet és a marxista Túpac Amaru Forradalmi Mozgalom (*Movimiento Revolucionario Túpac Amaru*, MRTA) ellen a kilencvenes években, de az elnöksége alatt, 1990 és 2000 között elkövetett és rábizonyított jogsértésekért, és hivatali bűncselekményekért – korrupció³³² és az emberi jogok megsértése – jelenleg is börtönben van.³³³ Az ő elnöksége alatt foglalta el az MRTA a limai japán nagykövetséget és ejtette túsul az ott tartózkodókat. A tús szabadító akcióban többen, köztük egy tús és a beavatkozó egység két katonája is életüket

³³⁰ Bagley, 2004, 33.

³³¹ Adatok forrása: *Corruption Perceptions Index, 1995, 2000, 2010, 2018* (Transparency International, 1996, 2001, 2011, 2019). A táblázatot szerkesztette Bács Zoltán György.

³³² *Global Corruption Report 2004* (Transparency International, 2004), 232–233.

³³³ Részletesen, lásd Szente-Varga Mónika, Peru, in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Szente-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, 2019), 128–147.

vesztették. A tús helyzet felszámolása során – illetve egyes források alapján azt követően – a 14 túszejtőt megölték.³³⁴ Tekintettel Fujimori japán származására, az MRTA nem véletlenül választotta ki a célpontjául a japán külképviseletet. Évekkel később, Fujimori Japánba utazott, így igyekezve elkerülni a felelősségre vonást elnökként elkövetett bűntetteiért. Arra számított, hogy japán alattvalóként nem adják ki Perunak. Mivel azonban bizonyítást nyert, hogy az általa elkövetett tettek az emberiség elleni bűntetteknek minősülnek, Japánban sem maradhatott, így Chilébe utazott. Santiago 2007-ben kiadta a volt elnököt Limának, ahol 2009-ben börtönbüntetésre ítélték.³³⁵

A másik figyelemre méltó eset a Joaquín „El Chapo” Guzmán, az egyik legnagyobb hálózattal és pénzügyi-gazdasági és bünelkövetési potenciállal rendelkező bűnszervezet, a Sinaloa-kartell vezetője elleni, New Yorkban folyó bírósági tárgyalás során merült fel. Alex Cifuentes Villa, egy kolumbiai származású kábítószercsempész, aki 2007 és 2013 között dolgozott Guzmánnak, a tárgyaláson tanúként vallotta, hogy 2012-ben, röviddel beiktatása után Enrique Peña Nieto mexikói elnök 250 millió (!) dollárt kért Guzmántól. Ugyanitt hangzott el az is, hogy Felipe Calderon elnöknek, illetve a jelenlegi államfő, Andrés Manuel López Obrador kampánystábjá korábbi munkatársának is fizettek a kartellek.³³⁶

Latin-Amerika második legnagyobb országát, Argentínát 2005 márciusában rázta meg egy akkor kipattant botrány, melynek előzményei 2004 szeptemberéig nyúlnak vissza. Ekkor fedezték fel Madridban, a Barrajas repülőtéren azt a négy bőröndöt, amelyekre kívülről, a vonatkozó nemzetközi előírásokkal ellentétben, csak egy papírra írták rá, hogy a címzett a madridi argentin nagykövetség.³³⁷ Miután a Southern Wings argentin légitársaság által hozott csomagokat napokig senki nem kereste, a spanyol hatóságok megvizsgálták azok tartalmát. Így találtak rá hatvan kilogramm

³³⁴ „Report N° 13/04 Petition 136/03 Admissibility Eduardo Nicolas Cruz Sanchez,” *Inter-American Commission on Human Rights*, 2007.02.27, <http://www.cidh.org/annualrep/2004eng/Peru.136.03.eng.htm>. Megtekintve: 2019. március 1.

³³⁵ Lásd: Bring Former President Fujimori to Justice, *Amnesty International*, 2006.09.26, <http://www.kintera.org/site/c.luLVJ8MRKrH/closed.asp?>. Megtekintve: 2019. március 1.

³³⁶ Llorente, Elisabeth, Three Mexican presidents linked to El Chapo corruption as trial raises bribery claims, *Fox News*, 2019.01.17, <https://www.foxnews.com/world/three-mexican-presidents-linked-to-el-chapo-corruption-as-trial-raises-bribery-claims>. Megtekintve: 2019. március 1.

³³⁷ A diplomáciai kapcsolatokról szóló 1961. évi Bécsi Szerződés szigorúan rögzíti a nem kísért diplomáciai futárcsomagok jelölési előírásait. Ezek között szerepel, hogy a csomagokat el kell látni a küldő ország Külügyminisztériumának viaszpecsétjével, valamint jól láthatóan fel kell tüntetni, hogy az diplomáciai futárcsomag. Diplomáciai szolgálatom során számtalan esetben indítottam, illetve fogadtam ilyen futárcsomagokat.

csomagolt kokainra. A botrány csak 2005 februárjában pattant ki Argentínában. A vizsgálat, melynek során Néstor Kirchner elnök a légitársaság és az azt felügyelő Argentin Légierő valamennyi vezetőjét menesztette, azt állapította meg, hogy a Buenos Aires-i Ezeiza repülőtér biztonságáért felelős tábornok fia, Walter Beltrame, az ellenőrzést kijátszva adta fel a gépre a kábítószer. A csomag feladását állítólag a légitársaság nemzetközi jegyeladásokért felelős vezetője, Fernando Arriete engedélyezte.³³⁸ Néstor Kirchner 2003 és 2007 között volt államfő. Őt felesége, Cristina Fernández de Kirchner követte az elnöki poszton 2007 és 2015 között. Mivel Néstor Kirchner 2010-ben elhalálozott, özvegye – az őt az elnöki székben követő Mauricio Macri hivatali ideje (2015-2019) alatt – egyedül nézett szembe az ellene korrupciós vádak alapján megindított, szenátusi eljárással. Az eljárásokat a 2019-ben megválasztott új elnök, Alberto Fernández, aki korábban Néstor Kirchner elnöki kabinetjének volt a vezetője, megszüntette.

4.3. Az illegális nemzetközi kábítószer-forgalmazásban érintett országok

Ha megvizsgáljuk, hogy a washingtoni Külügyminisztérium 2017-ben közzétett, Nemzetközi Kábítószerellenőrzési Stratégiai Jelentése melyik latin-amerikai országokat nevesíti, mint a kábítószeres illegális termelésében érdekelt államokat, meglepően rövid listát kapunk. A kontinens 22 országából csak Bolívia, Kolumbia és Peru szerepelnek a felsorolásban.³³⁹ Pár oldallal később, amikor a jelentés elemzi az egyes országok helyét, szerepét és jelentőségét a nemzetközi kábítószerpiacon, valamint vizsgálja a kormányok intézkedéseit és szerepvállalását a kábítószerellenes harcban, már sokkal több ismert szereplővel találkozhatunk. Ezek közül célszerűnek tűnik bővebben foglalkozni Bolíviával, Kubával, Nicaraguával, Panamával, Peruvál és Venezuelával, mint a terrorizmussal sajátos kapcsolatban álló – azt támogató, vagy annak kitett – országgal.

4.3.1. Esettanulmány: Bolívia

Az előbb hivatkozott jelentés szerint Bolívia a világ harmadik legnagyobb kokain előállító országa. Az ország azonban nemcsak saját termelésű kokaint exportál, de itt

³³⁸ Giordano, Al, Narco escándalo sacude a Argentina: Kirchner confronta a los militares, *The Narco News Bulletin*, 2005.03.02, <https://narconews.com/Issue36/articulo1213.html>. Megtekintve: 2019. március 1.

³³⁹ *International Narcotics Control Strategy Report 2017* (United States Department of State Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, 2017), I. kötet, 75–78.

megy keresztül a legfontosabb szállítási útvonal, amelyen a bolíviai mellett a perui kábítószer is eljut Brazíliába, a legnagyobb latin-amerikai felhasználó országba, illetve a brazil kikötőkön keresztül Nyugat-Afrikába és Európába. A perui hatóságok szerint az ott előállított kokainnak több mint a fele légi úton jut el Brazíliába. Latin-Amerika legnagyobb országából az Amerikai Egyesült Államok felé irányuló kivitel nem jelentős.³⁴⁰

A bolíviai kormány, élén a korábbi államfővel, Evo Moralesszel,³⁴¹ aki a Chapare régió kokalevél-termelői szövetségének is az elnöke, nem tette meg a szükséges intézkedéseket, hogy eredményesen ellenőrzés alatt tarthassa az ország kokatermő területeit. Az ENSZ Kábítószerrel és Bűncselekményekkel foglalkozó Hivatal a (UNODC) szerint 2014-től 2015-ig, vagyis egy év alatt a termőterület 1.500 hektárral nőtt és elérte a 36.500 hektárt.³⁴² Adataik szerint a Yungas régióban működő legális kokalevél-piacon több termék cserél gazdát, mint amennyit a térségben megtermelnek.³⁴³ A bolíviai kormány visszafogott igyekezetét a kábítószer-ellenes küzdelemben bizonyítja, hogy míg 2015-ben harminckilenc drogcsempész repülőgépet foglaltak le, addig 2016-ban már csak tizenegyet, bár megsemmisítettek huszonnégy illegális fel- és leszállópályát. Az argentin hatóságok jelentései szerint napi egy légi határsértés történik, amikor a behatoló légi jármű a két ország határának közelében rövid idő alatt megszabadul a szállítmányától és már fordul is vissza Bolíviába.³⁴⁴ Alapvető biztonsági kockázati tényező, hogy a bolíviai kormány a hagyományos kokatermő vidékeken úgynevezett „társadalmi ellenőrzéssel” igyekszik elejét venni, illetve korlátozni az illegális kokatermelést. Ennek érdekében a kormány megbízottai tárgyalásokat folytatnak a termelőkkel, hogy megszerezzék egyetértésüket az illegálisan ültetett tövek kipusztításához. Logikusnak tűnik, hogy az alkudozásból várt előny reményében az illegális termelők növelhetik a termőterület

³⁴⁰ *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, I. kötet, 75–78.

³⁴¹ 2006 és 2019 Bolívia elnöke.

³⁴² *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, i. m. (1 hektár az 10 ezer négyzetméter, vagyis 36.500 hektár az 365 millió négyzetméter, azaz 365 négyzetkilométer. Ha figyelembe vesszük, hogy Budapest területe 525 négyzetkilométer, akkor a bolíviai kokatermelő terület a teljes pesti és részben a budai oldalt magába foglalná. Az ország területe 1.098.581 négyzetkilométer, tizenkétszer nagyobb Magyarországnál.

³⁴³ *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, i. m.

³⁴⁴ *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, i. m. Argentínai diplomáciai szolgálatom idején szerzett be Buenos Aires nagy felbontású, 4D-s radarokat, mivel abban az időszakban még napi ötven légi határ-sértésről szóltak a jelentések, úgy, hogy az egymotoros gépek jelentős része a radarküszöb, azaz mintegy 30 méteres magasság alatt lépett be az argentin légtérbe. A terep domborzati viszonyait is jól kihasználva gyakorlatilag radarárnyékban lehetett a két ország között repülni.

nagyságát, a tövek számát, ahogy ez Kolumbia esetében is megtörtént. A nem hagyományos kokatermelő térségekben a fellelt töveket azonnal kiirtják, ugyanakkor a korrupciótól messze nem mentes Bolíviában számtalan lehetőség van akár a hatóságok orra előtt is kokaleveleket termesztetni.

A kormányzat két irányból közelíti meg a kábítószerrel kapcsolatos feladatokat, problémákat. Az egyik oldal a bűnüldözési tevékenység, ideértve az operatív műveletek végrehajtását is. A Különleges Kábítószer-ellenes Rendőri Erő (*Fuerza Especial de la Lucha Contra el Narcotráfico*, FELCN) mintegy 1600 fős állománya a kábítószertermelés és -forgalmazás felszámolásával és a pénzmosás elleni tevékenységgel foglalkozik. A végrehajtott műveletekről a Kormányzati Minisztériumon (*Ministerio de Gobierno*) belül működő Társadalom-védelmi Államtitkárságnak számolnak be. Ennek az államtitkárságnak a hatáskörébe tartozik a FELCN-n kívül a Társadalom-védelmi Főosztály, az Ellenőrzött Vegyületek Főosztálya és a FELCN.³⁴⁵ Maga az államtitkárság felelős a kábítószer-csempészés elleni társadalmi összefogás szervezéséért, a kokatermelés szabályozásáért, az ültetvények irtásának előmozdításáért, illetve a kábítószer-megelőzési és rehabilitációs programokért.³⁴⁶ Az államtitkárság felel az Egyesített Ültetvényfelszámolási Műveleti Csoport munkájáért is, amely a kiirtandó ültetvényeken mintegy 2300 fős állománnyal, kézi erővel hajtja végre a kokacserjék eltávolítását és megsemmisítését.

Létezik egy másik, a Kormányzati Minisztérium alá tartozó országos hatáskörű szervezeti egység, a Kábítószer-csempészés elleni Integrált Küzdelem Végrehajtó Egysége (*Unidad Ejecutora de Lucha Integral Contra el Narcotráfico*, ULICN), melynek feladata a központi költségvetésből a kábítószerellenes harcra előirányzott eszközök adminisztrációja, továbbá logisztikai, technikai és műveleti támogatás biztosítása a végrehajtó egységeknek, mint például a FELCN és a Közös Célfeladatok Végrehajtására létrehozott Egység (*Fuerza de Tarea Conjunta*, FTC).³⁴⁷ A bolíviai kormány még 2016-ban elfogadta a 2020-ig terjedő időszakra szóló kábítószer-csempészés és -kereskedelem, valamint a kokacserje szükségesnél nagyobb mértékű termesztését visszaszorítani hivatott stratégiát. Ez formálisan a bűnszervezetek elleni

³⁴⁵ Az államtitkárság vezetője Felipe Ladislao Cáceres García, aki szintén komoly szakmai háttérrel rendelkezik a kokatermesztés területén, mivel 1995-ig a Cochabamba tartományi Trópusi Kokatermelők Szövetségének volt a főtitkára.

³⁴⁶ *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, I. kötet, 109.

³⁴⁷ Lásd: UELCN honlapja <http://www.uelcn.gob.bo/misionvision.html>. Megtekintve: 2019. április 11.

fellépés érdekében jött létre, azzal, hogy egyúttal biztosítsa a hagyományos belföldi felhasználásra szolgáló kokatermesztés lehetőségét. A helyzet eléggé sajátos: Evo Morales kormánya szerint külföldi drokartellek nem rendelkeznek szervezett bázisokkal Bolíviában, de képviselőik jelen vannak az országban.³⁴⁸ Ha ezt elfogadjuk, felmerül a kérdés, milyen bünszervezetek ellen visel harcot az a kormány, amelyek folyamatosan igyekszik nemzetközileg elfogadtatni a névlegesen belföldi, hagyományos felhasználásra szánt kokacserje termőterületének bővítését. A koka termőterületének 12 ezer hektárról 20 ezer hektárra való növelését³⁴⁹ a kormány a belföldi szükséglet növekedésével próbálja igazolni, miközben a kokain előállítás 2005 óta gyakorlatilag megduplázódott és elérte a 255 tonnát.³⁵⁰ A helyzetet csak árnyalja, hogy az Amerikai Államok Szervezetének Amerikaközi Kábítószerrel való Visszaéléseket Ellenőrző Bizottsága javaslatait a Chaparre tartomány egyik legnagyobb kokatermelőjeként hatalomra jutott Evo Morales folyamatosan negligálja, így az országban nincs olyan ellenőrzési mechanizmus, amely képes lenne figyelemmel kísérni a kábítószeres és pszichotróp szerek gyógyászati, orvosi alkalmazását, megelőzendő az ilyen vegyületek jogellenes használatát.³⁵¹ Bolívia 2017-ben 11 millió dolláros támogatást kapott a kábítószerellenes küzdelemhez. A drogellenes stratégia további három évében még további 55 millió dollárra számíthat az Európai Uniótól.³⁵²

Bolívia helyzetét és szerepét értékelve elmondható, hogy a világ egyik legnagyobb kokain-előállítójaként, valamint az európai piacra szánt perui és hazai kábítószer tranzitállomásaként, illetve beszállítójaként kiemelkedő szerepet játszik a terrorfinanszírozásban. Az ország és az országot vezető hatalmi körök elkötelezettsége a kábítószertermelés mellett, továbbá Bolívia társadalmi, földrajzi és politikai elszigeteltsége rendkívül nehezíti a kábítószeralapanyag termelésének, feldolgozásának, forgalmazásának és transzferálásának visszaszorítását. A Bolívia elleni határozottabb fellépésben a vele határos országok sem kifejezetten érdekeltek, mivel az Andokban fekvő ország rendelkezik a régió legnagyobb földgázkészletével,

³⁴⁸ *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, I. kötet, 110.

³⁴⁹ Az Európai Unió szerint ez gyakorlatilag 36%-kal meghaladja a belső fogyasztáshoz szükséges termőterületet, és 60%-kal a jelenleg hatályos bolíviai törvényes termőterületi korlátozásokat.

³⁵⁰ *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, I. kötet, 110.

³⁵¹ *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, I. kötet, 110.

³⁵² *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, I. kötet, i. m.

amelyre majdnem valamennyi szomszédjának, így Argentínának, Chilének,³⁵³ Perunak és Paraguaynak is égető szüksége van.³⁵⁴ Az ország jelenlegi helyzete alapján elég valószínűtlennek tűnik, hogy politikájában rövid távon kábítószerezellenes tendenciák érvényesüljenek.³⁵⁵

³⁵³ Chile és Bolívia hosszú múltra visszatekintő területi vitája miatt kevésbé valószínű, hogy La Paz földgázt adna el Santiagónak.

³⁵⁴ Argentína és Paraguay számára a bolíviai gáz az egyetlen nagyobb, hozzáférhető szénhidrogén-forrás a térségben. Korábbi reményeik a venezuelai gázlelőhelyeket velük összekötő, Hugo Chávez által vizionált „fáraói” léptékű építkezést igénylő gázvezeték megépítésére Chávez halálával szertefoszlottak. A gázforráshoz való hozzáférés volt a legfőbb érv annak érdekében, hogy Venezuelát felvegyék a MERCOSUR-ba 2006-2007-ben.

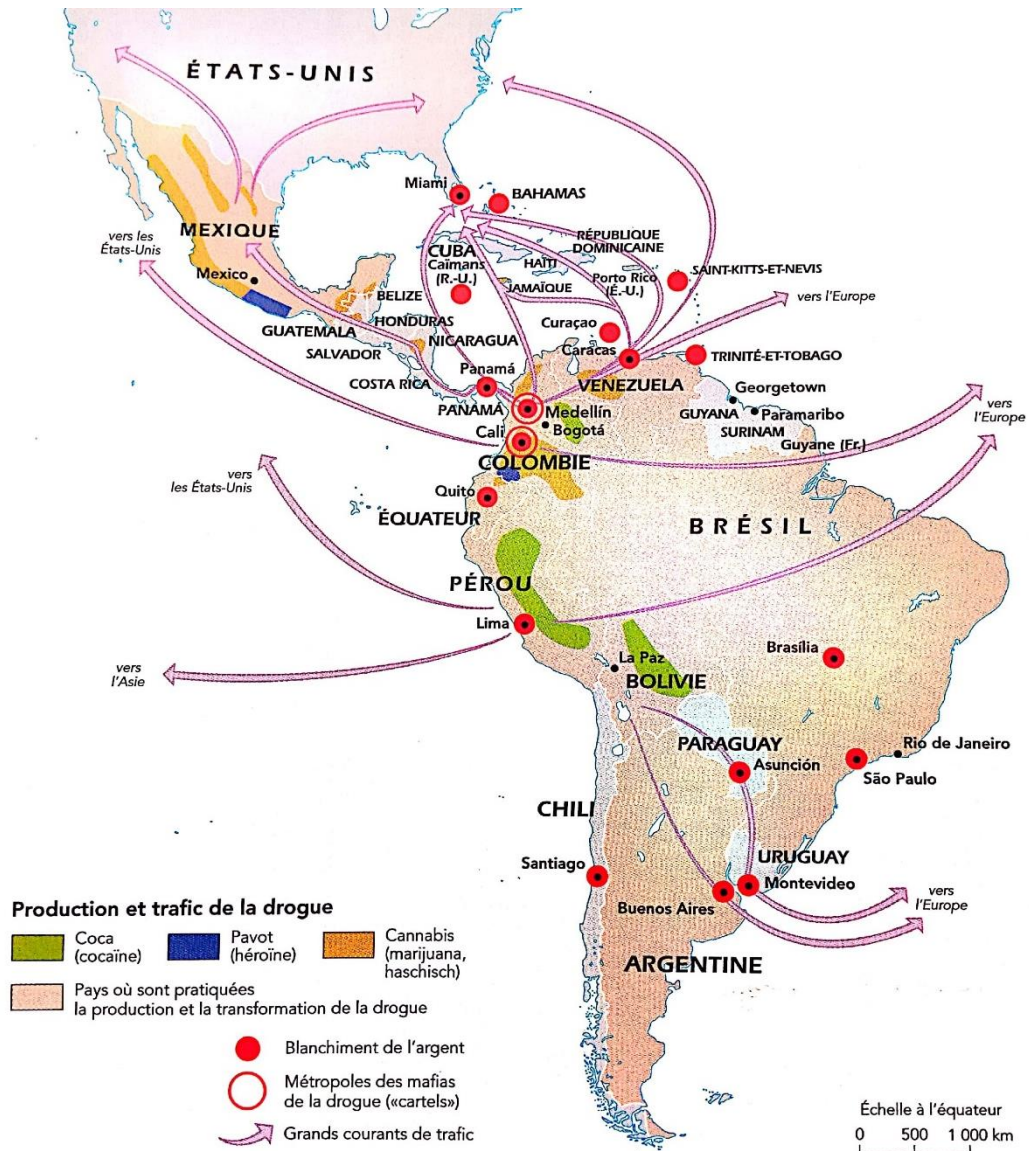
³⁵⁵ Bolíviáról részletesen:

Lehoczki Bernadett, Bolívia: bel- és külpolitikai változások Evo Morales elnöksége alatt, *Nemzet és Biztonság* 2, no. 5 (2009), 3–13.

Klein, Herbert S., *A Concise History of Bolivia* (Cambridge University Press, 2003).

Szente-Varga Mónika, Társadalmi és politikai tendenciák Bolíviában a 21. században, *Nemzet és Biztonság* 8, no. 2 (2016), 3–16.

Vogel Dávid, Bolívia: az indiánok és a koka földje, *Hadtudomány* 19, no. elektr (2009), 1–13.

6. kép: A kábítószeres előállításának, feldolgozásának területei, a kábítószer-kartellek és a pénzmosás központjai, valamint a drogcsempészség főbb útvonalai³⁵⁶

³⁵⁶ Forrás: *Atlas Géopolitique et Culturel Dynamiques du monde contemporain* (Dictionnaires Le Robert, 2003), 183. Jelmagyarázat: Zöld: kokain, kék: heroin, barna: marihuána. Világosbarna: az országok, ahol a kábítószer előállítása és feldolgozása folyamatos gyakorlat. Üres piros kör: a kartellek központjai, piros kör fekete ponttal: a pénzmosás főbb központjai. Rózsaszín nyilak: a legfontosabb cempészútvonalak.

4.3.2. Esettanulmány: Kuba

Amíg Bolíviában nincs sem hazai, sem külföldi terrorista támaszpont,³⁵⁷ addig a most vizsgálandó országok tevékenysége több síkon is közvetlenül kapcsolódik a nemzetközi terrorizmushoz, annak különböző szervezeteihez.

Ha pusztán a 2017-es adatok alapján vizsgáljuk Kuba helyzetét a kábítószeres globális előállításában, feldolgozásában és forgalmazásában, egy minta-országot láthatunk. Az USA Külügyminisztériumának már hivatkozott országjelentésében rögzíti, hogy az ország nem jelentős előállítója, fogyasztója, illetve átrakó állomása a nyugati félteke illegális kábítószerpiacának. Az aktív kábítószerellenes politikának, a szigorú ítéleteknek, valamint az egész országra kiterjedő megelőző és felvilágosító tevékenységnek köszönhetően a belső kábítószer-felhasználás, -fogyasztás alacsony. A kubai rendvédelmi és nemzetbiztonsági struktúrák intenzív tevékenysége, és a folyamatos kábítószerellenes intézkedések miatt a kábítószeres külföldi forrásból való bejuttatása az országba alacsony szinten mozog, és a nemzetközi kábítószer-kereskedő szervezetek, kartellek, sem tudtak hídfőállásokat kialakítani a szigeten. Sőt, a kubai kormány közel negyven országgal kötött kétoldalú megállapodást a kábítószerellenes együttműködésről, köztük az Amerikai Egyesült Államokkal is. Erre 2016 júliusában, Barack Obama elnök márciusi, történelmi látogatása után néhány hónappal került sor. Ennek értelmében az amerikai Parti Őrség összekötő tisztet delegált a havannai amerikai nagykövetségre, és a két ország hatóságai között is rendszeres a taktikai adatok cseréje. A kubai fél az illetékes mexikói, bahamai és jamaikai hatóságok mellett az amerikai DEA-vel is rendszeresen együttműködik a kábítószerellenes küzdelemben. A kubai Belügyminisztérium Nemzeti Kábítószerellenes Igazgatósága és a DEA közötti szakmai kapcsolatok lehetőséget adnak arra is, hogy Kuba okmányokkal, tanukkal és háttérinformációkkal is segítse az Amerikai Egyesült Államok szövetségi bíróságait a kábítószerhez köthető ügyekben folytatott eljárások során. A felek évente két alkalommal tartanak széleskörű megbeszéléseket rendvédelmi és kábítószerellenes kérdésekről.³⁵⁸

³⁵⁷ Az egyetlen számottevő csoport az 1966-ban Ernesto Guevara által bolíviaiak részvételével alapított Nemzeti Felszabadító Hadsereg (*Ejército de la Liberación Nacional, ELN-B*) volt, amelyet a *Terrorism Research & Analysis Consortium* inaktív szervezatként tart nyilván. Lásd: <https://www.trackingterrorism.org/group/national-liberation-army-bolivia>. Megtekintve: 2019. április 13.

³⁵⁸ *International Narcotics Control Strategy Report 2017*, I. kötet, 142.

A Kuba részéről tapasztalható együttműködési készség viszonylag új jelenség, amely egy hosszabb, huszonöt éves folyamat után, a már említett amerikai elnöki látogatás után gyorsult fel. A szocialista országoknak a megszűnése, politikai-gazdasági és társadalmi rendszereik demokratikus megváltoztatása, a piaci mechanizmusok és demokratikus elvek érvényesítése, valamint a Szovjetunió 1991. decemberi felbomlása elapasztotta a kubai gazdaság külső forrásait, ezért az ország vezetése szakított az ismert terrorista szervezetek korábbi támogatási formáival. Semmivé lett az anyagi-logisztikai, kiképzési és ideológiai-politikai háttér, mely évtizedeken keresztül stabil támogatást nyújtott az afro-ázsiai, latin-amerikai és természetesen a közel-keleti terrorszervezeteknek. Kuba számára nem maradt más választás, mint elindulni a lassú közeledés útján a térség mindenképpen meghatározó politikai, gazdasági, társadalmi és katonai tényezője, az Amerikai Egyesült Államokkal való megbékélés, kiegyezés felé. A szigetország mellett a terrorizmust támogató, illetve a szervezett bűnözéssel összefonódva a terrorizmus finanszírozásában részt vevő más karibi és latin-amerikai országok is válaszütele kerültek. Érdemes áttekinteni, milyen utat járt be Kuba harminc év alatt, hogyan jutott el a terrorizmus aktív exportjától és támogatásától annak elutasításáig.

Az 1959. január 1-ei győzelemtől az 1961. április 17-19-i, a Disznó-öbölben végrehajtott (Bahia de Cochinos, Playa Girón és Playa Larga) sikertelen amerikai inváziós kísérletig a kubai rendszerváltás antiimperialista jellege mellett még nem volt magától értetődő annak marxista-leninista, szocialista orientációja, hiszen a kubai kormány és képviselői több fórumon is találkoztak az amerikai kormányzati tisztviselőkkel, például az ENSZ-ben, illetve az AÁSZ értekezletein. A szocializmust, mint célt és a forradalom szocialista jellegét Fidel Castro épp az inváziós kísérlet után hirdette meg.³⁵⁹ Eddig az időpontig a szovjet vezetés csak mérsékelt érdeklődést tanúsított a szigetország iránt, hiszen a szocialista blokkot megrázó események, az 1956-os Szezei válság és a magyar forradalom, a Szovjetunió Kommunista Pártja és a Kínai Kommunista Párt közötti mind nyilvánvalóbb konfrontáció, majd 1961 júniusától kezdve a berlini krízis óriási politikai és anyagi erőforrásokat emésztett fel. Az észak-afrikai országok közül a Gamal Abdel Nasszer vezette Egyiptommal kezdeményezett kapcsolatépítés alapján valószínűsíthető, hogy a szovjet geostratégiai elképzelések homlokterében inkább az állhatott, hogy a Földközi-tenger

³⁵⁹ Anderle Ádám, *Kuba története* (Akkord Kiadó, 2004), 115–129.

medencéjében alakítsanak ki politikai, gazdasági és katonai bázisokat, semmint hogy több mint tízezer kilométerre onnan, bár jóval közelebb az amerikai szárazföldre, szerezzenek pozíciókat. Ezt támasztja alá, hogy Moszkvában 1960-ban megnyitották a Népek Barátsága Patrice Lumumbáról elnevezett Egyetemét, melyre leginkább az afrikai kontinensről fogadtak hallgatókat. Nasszer elnököt Nyikita Hruscsov szovjet pártfőtitkár kairói látogatása során, 1964-ben, a Szovjetunió Hőse címmel is kitüntette. Ebben az időszakban a fejlődő katonai együttműködés jegyében egyiptomi pilótákat – köztük a jövő elnököt, Hoszni Mubarakot is – képeztek ki Kirgizisztánban, a Kant Légitámaszponton.³⁶⁰

Meglepő módon, a szovjet érdeklődést messze megelőzve Csehszlovákia kezdte el kapcsolatainak fejlesztését Latin-Amerikával. Ennek jogi formába öntött alapja az 1960 júliusában Alekszandr Selepin, a KGB elnöke és Rudolf Barák csehszlovák belügyminiszter által aláírt megállapodás volt, melynek értelmében a két aláíró fél szorosabb együttműködést alakított ki „a harmadik világban, különösen a függetlenné váló országok és az Amerikai Egyesült Államok közötti kapcsolatok vonatkozásában. Közös célunk a szakadás előidézése, valamint az amerikai politika és segélynyújtás diszkreditálása a fejlődő világban.”³⁶¹ Az, hogy Csehszlovákia szerepet játszott a szovjet stratégiai elképzelésekben, jelentős mértékben annak is volt köszönhető, hogy Prága még a szovjetek előtt, 1960 januárjában megnyitotta nagykövetségét Havannában, majd még az előbb említett Selepin – Barák megállapodás előtt, júniusban 866 millió cseh korona értékű fegyverszállítási szerződést³⁶² írt alá az kubai vezetéssel.³⁶³ A Raúl Castro vezetése alatt álló kubai egységes nemzetbiztonsági struktúra, a Hírszerzési Főigazgatóság (*Dirección General de Inteligencia*, DGI) kialakítása után, 1961-től még intenzívebbek lettek a kapcsolatok. A kubaiak számára a csehszlovák féllel kialakított együttműködés a többi szocialista országgal való kapcsolatokban prioritást élvezett, hiszen a DGI olyan adatokat és információkat

³⁶⁰ Lásd: Tucker, Spencer C., szerk., *Persian Gulf War Encyclopedia. A Political, Social and Military History* (ABC-CLIO, 2014), 318. Ugyanitt, a Kant támaszponton kapott kiképzést Hafez al-Assad is.

³⁶¹ Vajda Barnabás, *Decolonialization and Czecho-Slovakia in the Cold War – From Jovial Propaganda to Large Weapon Sales*, *Eruditio – Educatio* 8, no. 3 (2013), 52.

³⁶² Így került Kubába a Zbrojovka gyár által előállított Vz. 23/24/25/26 sorozatú „Samopal” géppisztoly, amit a származása miatt a kubaiak csak „La checa” néven emlegettek. Az *El brigadista* című filmben, mint a területvédelmi erők fegyvere jelenik meg.

³⁶³ Krajcsír Lukács, *Prágából szeretettel: a Manuel-akció. Diplomácia – hírszerzés – állambiztonság* (Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2018), 345, 348. Csehszlovákia területén 1968-ig negyven tanfolyamot tartottak 219 afrikai, 35 ázsiai és 11 latin-amerikai országból érkezett hallgatónak. A képzésben nemcsak ideológiai tárgyak, de diverziós műveletek, a gerilla-hadviselés alapjai, továbbá merényletek megszervezése is szerepelt.

osztott meg a csehszlovák szervekkel, amelyeket más országokkal nem. Prágában is rendkívül bizalmasan kezelték ezeket az adatokat, és ahogy azt Krajcsír Lukács a már idézett művében írja, még a legfelsőbb állami és pártvezetést sem avatták be mindenbe, hanem a KGB-vel közvetlenül intézték az együttműködés bizonyos (gyaníthatóan operatív) részleteit.³⁶⁴ Az együttműködésnek új lendületet adott, hogy Havanna Prágát kérte fel Ramiro Valdés, a frissen kinevezett belügyminiszter felkészítésére. Valdés és Raúl Castro 1961. június 27-én már megkezdték felkészülésüket Prágában.³⁶⁵ A csehszlovák hírszerzés által a készülő Disznó-öbölben végrehajtandó partraszállásról szerzett információkat Prága megosztotta Valdésszel, majd a visszavert támadás után zsákmányolt amerikai fegyverekből 1963 elejéig mintegy 900 kilogrammot szállítottak le a szocialista országoknak.³⁶⁶

A csehszlovák-kubai titkosszolgálati együttműködés egyik jelentős összetevője volt az 1961-ben elindított Manuel-akció. Ez eredetileg három kubai tiszt csehszlovákiai kiképzését jelentette, ám kubai kezdeményezésre a kiképzésbe rövidesen bevonták más latin-amerikai országok állampolgárait is. Az 1962-es kubai rakétaválság után diverziós műveletekre, konspiratív tevékenységre, és gerilla harcmodor alkalmazására képeztek ki többek között argentin, brazil, venezuelai, uruguayi és egyéb állampolgárokat. A kubaiaktól nem állt távol az az elképzelés sem, hogy a Manuel-akció sikerén felbuzdulva a kiképzésbe észak-afrikai, illetve szub-szaharai országokból is bevonjanak arra alkalmas személyeket és csoportokat.³⁶⁷ A képzés helyszíne általában a Mariánské Láznében található objektum volt. Az alábbi táblázatban látható, hogy 1962 és 1970 között a Manuel-akcióban mely országokból és hányan vettek részt:

³⁶⁴ Lásd bővebben: Krajcsír, 2018, 349.

³⁶⁵ Krajcsír, 2018, 351. Ramiro Valdés Fidel Castro és Raúl Castro egyik legmegbízhatóbb társa volt 1953, a Moncada laktanya elleni támadás óta. A kudarccal végződő akció után őt is elfogták, börtönbüntetésre ítélték, majd 1955-ben amnesztiával szabadult és Mexikóba távozott. Az 1956. december 2-iki partraszállásnál, amikor a Castro testvérek vezetésével 86-an partraszálltak a Granma jachtról Kubában ő is azok között volt, akik fegyveres harcot kezdtek Fulgencio Batista rezsimje ellen. A kubai forradalom győzelme után folyamatosan belügyi, illetve nemzetbiztonsági, majd gazdasági vezetői tisztségeket töltött be. Jelenleg az Államtanács alelnöke és minszterelnök-helyettes.

³⁶⁶ Krajcsír, 2018, 353.

³⁶⁷ Krajcsír, 2018, 358–360. és 364.

Ország	Létszám
Venezuela	236
Argentína	177
Dominikai Köztársaság	122
Guatemala	100
Kolumbia	79
Peru	76
Brazília	48
Ecuador	41
Paraguay	38
El Salvador	36
Honduras	35
Haiti	35
Panama	28
Egyéb latin-amerikai és nyugati (amerikai, brit, spanyol, portugál)	128

7. táblázat: A Manuel-akció résztvevői, ország és létszám szerint³⁶⁸

A művelet lassú lezárása 1968-ban, a Prágai tavasz után kezdődött meg. Később kiderült, hogy a kubaiak a hatvanas évek közepén a csehszlovák hatóságok tudtán kívül is kiképző-támogató központot létesítettek az országban. 1970-ben Ján Marko csehszlovák külügyminisztert kubai útja során Fidel Castro megkérdezte, hol van az a ház, ahol Ernesto Guevara³⁶⁹ hónapokig élt csehszlovákiai pihenője idején. A prágai hatóságoknak fogalma sem volt arról, hogy „Che” az országban időzött.³⁷⁰

Végül kiderítették, hogy a kudarccal és az argentin-kubai vezető halálával végződő bolíviai expedíciót megelőzően, már Ramón Benítez uruguayi üzletember álcájában Guevara 1966 márciusa és júliusa között több hónapig élt a Ládvi községben található bérelt házban.³⁷¹ Arra vonatkozóan, hogy Guevara esetleg a Manuel-akció keretében tartózkodott volna Csehszlovákiában, nincs adat. Az viszont tény, hogy a helyi illetékesek tudta nélkül, a kubai kormány finanszírozta és szervezte az utat és a tartózkodást.³⁷²

Kuba a forradalom exportjában vállalt önálló szerepe egyik elemeként egyre nagyobb szerepet kezdett játszani a terrorfinanszírozásban is. 1984-ben, amikor az Amerikai Egyesült Államok 5,9 tonna heroint, 55-76 tonna kokaint (!), 7800-9200 tonna marihuánát fogyasztott el, melyeknek legnagyobb része importból

³⁶⁸ Forrás: Krajcsír, 2018, 370.

³⁶⁹ Életéről részletesen: Anderle – Horváth, 2000, 163–342.

³⁷⁰ Anderle Ádám könyvében azt írja, hogy a csehszlovák hatóságok tudtak arról, hogy Guevara az országban van. (Elképzzelhető, hogy nem ismerték az álcaként használt nevet, vagy azt, hogy mennyi ideig tartózkodott az országban, illetve, hogy Prágán kívül merre járt. *Megj.: a szerző*)

³⁷¹ Krajcsír, 2018, 371.

³⁷² Krajcsír, 2018, 372.

származott,³⁷³ Külügyminisztériuma előre jelezte, hogy a kábítószerkartellek és a terrrorszervezetek között már fennálló kapcsolatok alapján a növekvő nemzetközi kábítószer-csempészs jelentős lökést adhat a terrorizmusnak. Maga az időpont is jelzésértékű: épp, hogy megalakult a Hezbollah, az Al-Kaidáról még szó sincs, akkor vajon milyen irányultságú lehet az a terrorizmus, amelytől tartani lehetett?

„Latin-Amerikában több bünszervezet multinacionális vállalként működik, melyben külön szervezeti egységek foglalkoznak a kábítószer termesztésével, exportjával, szállításával, elosztásával és a pénzügyekkel. A gerillák oltalmazzák a kábítószer-csempészeket, mivel ez utóbbiak fegyverrel látják el őket, leginkább Kubából és Líbiából ... A kábítószer-csempészek és a gerillák Latin-Amerikában nemcsak fegyverrel üzletelnek egymással, hanem hírszerzési információval és különböző szolgáltatásokkal is, mint például a pénzmosás.”³⁷⁴

Az elemzés szerint a két legfontosabb szovjet szövetséges ebben Kuba és Bulgária voltak. A cikk utal arra, hogy az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusának Miami-ban, 1983-ban tartott meghallgatása során adatok merültek fel arra, hogy Kuba minden egyes kábítószer-szállítmányból, amelynek továbbításához segítséget nyújt, akár fél millió dollárnyi haszonra is szert tesz. Az anyagi előny forrása nem korlátozódik a kábítószer-csempészsre, hanem kiterjed a kábítószerpiac növekedésére is.³⁷⁵ Az Amerikai Egyesült Államokban már a hetvenes években elkövetett pénzügyi bűncselekmények miatt körözött és a felelősségre vonás elől Costa Ricába, majd Nicaraguába menekült, később, a nyolcvanas években, Kubában letelepedő Robert Vesco ügyében folytatott vizsgálat szerint a kolumbiai M-19 terrrorszervezet kulcsszerepet játszott az 1980 óta folyamatos együttműködésben a kubai kormány és az amerikai szervezett bűnözés között. Az így kialakult üzleti modellben a kolumbiai kokaint először Bolíviába és Nicaraguába csempészték, ahonnan továbbszállították Nyugat-Európába. A profit egy részét Kadhafi Líbiájába továbbították fegyverekért cserébe, amiket bolgár hajókon és líbiai repülőgépeken szállítottak Latin-Amerikába. A profit egy másik része a Kintex bolgár állami külkereskedelmi vállalathoz került, amely hírszerzési források szerint a Nyugat-Európába továbbított heroin feléért volt felelős.³⁷⁶ Az üzleti modell folyamatábrája

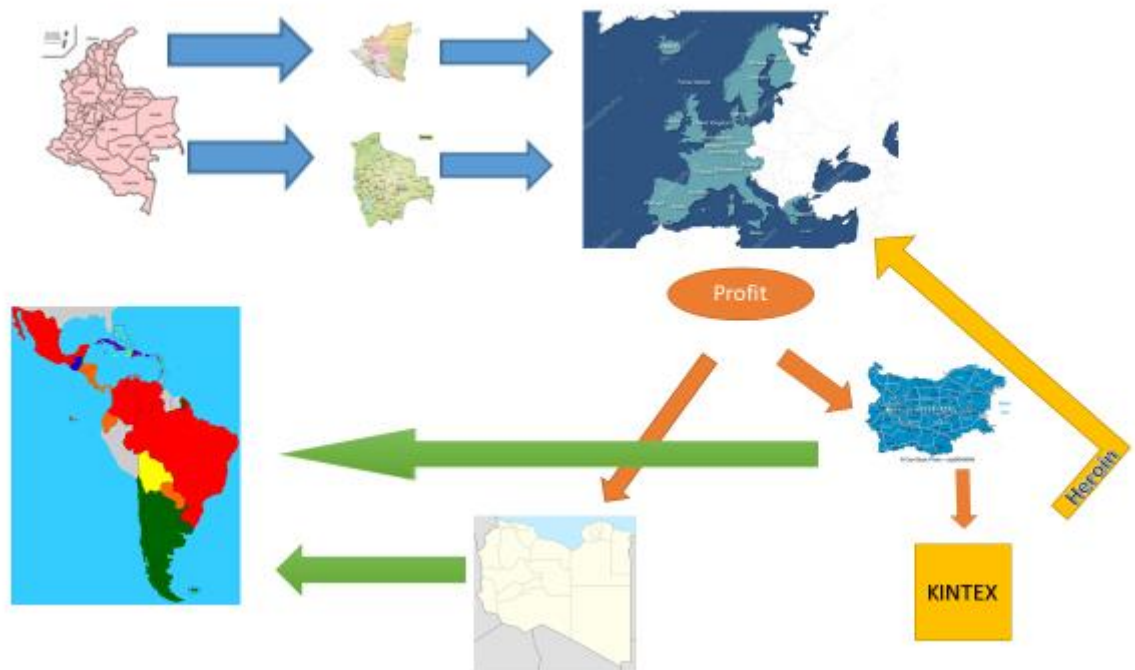
³⁷³ Ehrenfeld, Rachel - Kahan, Michael, The Narcotic-Terrorism Connection *The Wall Street Journal*, 1986.02.10, <https://acdemocracy.org/the-narcotic-terrorism-connection/>. Megtekintve: 2019. július 14.

³⁷⁴ Ehrenfeld – Kahan, 1986, i. m.

³⁷⁵ Ehrenfeld – Kahan, 1986, i. m.

³⁷⁶ Ehrenfeld – Kahan, 1986, i. m.

ékekészítően mutatja a latin-amerikai marxista-leninista vezetésű országok és a hasonló ideológiai alapokon antiimperialista harcot folytató terrorszervezetek kapcsolatát.

7. kép: A latin-amerikai baloldali terrorszervezetek finanszírozásának folyamata³⁷⁷

Ugyanígy, kábítószerért cserébe jutott fegyverekhez a salvadori gerillák szervezete, a Farabundo Martí Nemzeti Felszabadítási Front is.³⁷⁸ A kábítószerből származó bevételük a hetvenes évek közepe és a nyolcvanas évek között, tehát alig több, mint öt év alatt 75 millió dollárra volt tehető.³⁷⁹ Ha becslést értékelünk a terrorszervezetek leggyakrabban alkalmazott módszereinek, az emberrablásnak, bankrablásnak a „jövedelemzóságát” a kábítószerüzletből befolyó összegekkel, látható, hogy a kábítószertermelés, forgalmazás, a termelők védelme, a szállítás felügyelete sokkal jövedelemzőbb volt minden más „üzletágnál”. A kolumbiai terrorszervezetek – FARC, M-19, MLN – és a kartellek közötti megállapodás a

³⁷⁷ Forrás: Ehrenfeld-Kahan, 1986. i. m. adatai alapján szerkesztette Bács Zoltán György. Jelmagyarázat: kék nyilak: a kokain útja, narnacs színű nyilak és ellipszis: a kábítószerből származó profit és annak megosztása, citromsárga nyilak: a Kintex cégen keresztül Nyugat-Európába áramló heroin, zöld nyilak: a Bulgáriából és Líbiából Latin-Amerikába áramló fegyverek útja.

³⁷⁸ A nyolcvanas években El Salvadorban dúló polgárháborúról lásd: Didion, Joan, *Salvador* (Európa, 1985) és Woods, Alan, El Salvador: Romero érsek meggyilkolása, *Eszmélet* 23, no. 90 (2011), 154–168.

³⁷⁹ Ehrenfeld-Kahan, 1986, i. m.

nyolcvanas évek közepén évi 1,5 milliárd dolláros bevételt biztosított a gerillák számára.³⁸⁰

A kubai legfelső vezetőhöz, Fidel Castróhoz közel álló magas beosztású személyek szervezett részvétele a fedett kábítószer-műveletekben a sajtóban többször is nyilvánosságot kapott, ám hivatalos eljárásban először 1982-ben került napirendre. Ebben az évben négy kubai és tíz másik állampolgár – amerikaiak, mexikóiak és kolumbiaiak ellen – emelt vádat Florida Déli Körzetének ügyésze kábítószercsempészésért. A kubaiak mind magas rangú politikai és katonai vezetők: a kubai Haditengerészet főparancsnoka, Aldo Santamaría-Cuadrando altengernagy, René Rodríguez Cruz, a Kubai Népek Barátsága Intézet elnöke, mindketten Fidel Castro személyes jóbarátai, Fernando Ravelo Renedo, Kuba korábbi bogotai nagykövete és Gonzalo Bassols Suárez, a bogotai kubai nagykövetség rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere. Az 1979 ősze és 1981 januárja között lefolytatott nyomozás alapján elkészített vádirat szerint Santamaria altengernagy és társai felügyelték a Kolumbiából Florida déli részére továbbított methaqualone³⁸¹ tablettákat és marihuánát szállító hajók üzemanyaggal való újrafeltöltését a kubai kikötőkben, védelmet és ellátást biztosítottak a vízijárműveknek és személyzetüknek.³⁸² Santamaria altengernagy aktív szerepét a kábítószer-csempészésben Rachel Ehrenfeld is megemlíti a Michael Kahannal közösen írt *The Narcotic-Terrorism Connection* már idézett cikkében.³⁸³

1989-ben Kuba, illetve kubai tisztségviselők részvétele a nemzetközi kábítószerüzletben újra a figyelem középpontjába került. Júniusban és júliusban a kubai televízió majdnem egy hónapig egyenes adásban közvetítette Arnaldo Ochoa

³⁸⁰ Ehrenfeld-Kahan, 1986, i. m.

³⁸¹ A methaqualone, vagy quaaludes a barbiturátokhoz hasonló hatású, szedatív készítmény, amely az 1970-es években vált rendkívül népszerűvé az Amerikai Egyesült Államokban, ahol Mandrax néven is kapható volt. A *Wall Street farkasa* című, Martin Scorsese rendezte film elhíresült kábítószeres jeleneteiben is quaaludes szerepelt. (A forgatáson természetesen nem kábítószerrel, csak D vitamint inhaláltak a szereplők.)

³⁸² A bekezdésben tárgyalt 1982-es esetről részletesen olvasható: Volsky, George, U.S. Drug Charges Cite 4 Cuban Aides, *The New York Times*, 1982.11.06, <https://www.nytimes.com/1982/11/06/us/us-drug-charges-cite-4-cuban-aides.html>. Megtekintve: 2019. május 29.

³⁸³ Ehrenfeld-Kahan, 1986, i. m.

Sánchez³⁸⁴ hadosztálytábornok³⁸⁵ és tizenhárom társa katonai bírósági tárgyalását. A vád szerint az illegális nemzetközi kábítószerüzlet vezetőivel együttműködve 3,4 millió dollárt kaptak összesen 6 tonna kokain szállításának megkönnyítéséért a kubai légtéren, felségvizeken és felségterületen keresztül.³⁸⁶ A vádpontok között szerepelt még gyémánt- és elefántcsont-csempészség, illetve a „forradalom elárulása”. A tizennégy vádlottból négyet, köztük Ochoát és Patricio del a Guardia dandártábornokot, a közvetlenül Fidel Castronak alárendelt, különleges rendeltetésű erők parancsnokát, halálra ítélték és 1989. július 13-án kivégezték. Az ügy világszerte visszhangot keltett, olyannyira, hogy tíz évvel később még Vágvölgyi B. András is írt a témában.³⁸⁷ Ha retrospektíve szemléljük az események láncolatát, kezdőpontként az amerikai sajtóban tudósítások, cikkek jelentek meg arról, hogy a kubai kormánynak köze van a kábítószer-csempészséghez.³⁸⁸ Tekintettel arra, hogy a cikkében a kábítószer-csempészséssel összefüggésben Fidel Castro személyes érintettségét is feszegették, a kubai vezető vizsgálatot rendelt el. Ennek kapcsán tájékoztatást kértek az M-19 kolumbiai gerillaszervezet egyik korábbi vezetőjétől, Antonio Navarro Wolftól³⁸⁹ is. Castro a nyomozás vezetését José Abrantes tábornokra, az akkori belügyminiszterre bízta, aki a forradalom győzelme után hosszú ideig a kubai vezető személyes védelméért is felelős volt. Abrantes a Navarro Wolftól kapott információkat

³⁸⁴ Arnaldo Tomás Ochoa Sánchez 1930-ban született. 1958 augusztusában, tehát a kubai forradalom győzelme előtt négy hónappal csatlakozik a Camilo Cienfuegos vezette második hadosztalhoz. A forradalom győzelme után Csehszlovákiában, majd Moszkvában, a Népek Barátsága Patrice Lumumbáról elnevezett Egyetemén és a Frunze Vezérkari Akadémián tanul. 1961-ben részt vesz a Disznó-öbölben végrehajtott partraszállási kísérlet visszaverésében, majd az 1962-es kubai rakétaválság kezelésében. Közvetlen harci tapasztalatot szerez a gerilla-hadviselésben Venezuelában, amikor 1966-tól kezdve az ottani kommunista gerillákkal együtt rajtaütéseket hajt végre a kormányerők aleggységei ellen. Kubába való visszatérése után a vezérkari főnök helyettesévé nevezik ki, majd a kubai Nyugati Hadsereg védelmi építési munkálatainak vezetője lesz. 1977-ben Ochoa vezeti a többnemzetiségű erők által vívott ogadeni háborút Etiópiában a szomáliai területszerző művelet ellen, ahol a kubai csapatok mellett szovjet és jemeni katonai tanácsadók is voltak. Az Afrikában aratott győzelem után a nicaraguai sandinisták támogatására Managuába küldik. A nyolcvanas évektől kezdve az Angolában állomásozó kubai expedíciós erőket vezeti. A kábítószer-csempészési ügyben indított vizsgálat során Angolából rendelték vissza. Népszerűsége, sikerei és meggyőző egyénisége miatt sokan a Castro testvérek riválisát is láthatták benne.

³⁸⁵ A Magyar Honvédségben rendszeresített rendfokozatok közül a vezérőrnagyi rendfokozatnak felel meg.

³⁸⁶ Vargas, Manuel O., *El Genocidio* (Palibrio Bloomington, 2011), 132.

³⁸⁷ Vágvölgyi B. András, Tuhacsevszkij-salsa, *Élet és Irodalom* 42, no. 32 (1999), <https://www.es.hu/old/9932/index.htm>. Megtekintve: 2019. június 6.

³⁸⁸ Lásd: Valenzuela, Jorge, Pablo Escobar, el capo que estremeció la Revolución Cubana, *El acento*, 2014.05.25, <https://acento.com.do/2014/opinion/8142988-pablo-escobar-el-capo-que-estremecio-la-revolucion-cubana/>. Megtekintve: 2019. május 28.

³⁸⁹ Az 1948-ben született Antonio Navarro Wolf 1990-től folyamatosan kiemelkedő szerepet játszott és játszik a békefolyamatban. Egészségügyi miniszter, tartományi kormányzó és kétszeres szenátor, a mai napig aktív politikai tevékenységet folytat. Legutóbbi szenátori mandátuma 2018-ban járt le.

eltitkolta Castro elől, aki csak véletlenül szerzett tudomást arról, hogy a kolumbiai gerilla olyan információkat szolgáltatott, amelyek rendkívül terhelőek voltak több magas beosztású kubai főtisztre és tábormokra. Navarro Wolf közölte, hogy Ochoa tábormok egyik beosztottja, Amado Padrón Trujillo őrnagy, tárgyalásokat folytatott Pablo Escobarral.³⁹⁰ A Navarro Wolftól származó információ alapján Abrantesen és Ochoán kívül még két személy, Antonio és Patricio de la Guardia szintén aktív szerepet játszott az ügyben. Ochoa másik beosztottja Jorge Martínez, felettese parancsára többször is találkozott Escobarral. Velük együtt kerültek a vádlottak padjára a csempészéshez logisztikai és szervezési támogatást nyújtó katonai vezetők.³⁹¹ Az Ochoa-pert követő Abrantes elleni eljárás végén a volt belügyminisztert 20 évi szabadságvesztésre ítélték. Három évvel később a börtönben halt meg.

Az Ochoa-Abrantes ügyekkel kapcsolatban van néhány, még nem vizsgált kérdés, amelyekre a lehetséges, de közel sem biztos válaszokat csak a valószínűségi elemzés alapján lehet megadni. Vegyük elsőként a per során említett kábítószer mennyiségét. Az ENSZ vonatkozó statisztikái szerint 1990-ben Kolumbia még csak 92 tonna kokaint állított elő, és a mennyiségek terén Bolívia (1989 tonna) és Peru (492 tonna) mögött a harmadik helyet foglalta el. A kubaiak által továbbított hat tonnányi mennyiség csaknem a 6,52%-a kolumbiai kokaintermésnek és 0,78%-a az Andok térségében megtermelt kokainnak. A teljes, 1990-ben előállított mennyiség 774 tonna volt.³⁹² Ha ezt a mennyiséget összehasonlítjuk a *Columbia Reports* által 2019. március 31-én közzétett, az ENSZ Kábítószer és Bűnözés elleni Hivatalának (UNODC) adataira hivatkozó számokkal, amelyek szerint az Andok térségének kokaintermelése 2018-ban 1400 tonna volt, megdöbbentő eredményre jutunk: az elmúlt nem egész harminc év alatt a térség kokaintermelése megduplázódott.³⁹³ Ezek az adatok a kokainra vonatkoznak, és nem számolnak más ismert kábítószerrel, mint a marihuána

³⁹⁰ Lásd: Jorge Valenzuela idézett cikkét.

³⁹¹ Az Ochoa-ügyben a vádat az a Juan Escalona Reguera dandártábormok, főügyész képviselte, aki fiatal korától kezdve Raúl Castro oldalán harcolt, majd az 1962-es októberi rakétaválság idején a Kuba keleti részében állomásozó szovjet hadosztály parancsnoka mellé rendelték összekötőtisztnak. Az angolai háború idején a havannai vezérkarban az angolai hadművelési területen lévő, expedíciós csapatokkal való összeköttetés biztosítása volt a feladata. Több más megbízatása után az 1978-as Havannai Világifjúsági Találkozó előkészítéséért és megrendezéséért, mint a szervezőbizottság alelnöke volt felelős. A sikeres rendezvény után két hetet töltött Magyarországon az MSZMP Tihanyi üdülőjében. 1983-tól főügyész, majd igazságügyi miniszter. 1990 és 1993 között a Néphatalmi Nemzetgyűlés elnöke. 1993-tól újra főügyész, egészen 2014-ig. 2018-ban halt meg, 87 éves korában.

³⁹² *World Drug Report 2010* (United Nations Office on Drugs and Crime, 2010), 66.

³⁹³ „Columbia’s Drug Trade,” *Columbia Reports*, 2019.06.26, <https://data.colombiareports.com/columbia-drug-trafficking/>. Megtekintve: 2019. június 29.

termelésével. Az 1989-1990-es adatok alapján a kubai segítséggel szállított kokain mennyisége nem volt kimagaslóan nagy. Mint ismert, a Medellín-kartell több más, tengeri és légi útvonalon is szállított kábítószer az Amerikai Egyesült Államokba. Ebből következően azt sem lehet kizárni, hogy a Bolíviában és Peruban megtermelt kokain egy része is a Medellín-kartell közvetítésével jutott el az észak-amerikai piacra, akár Mexikó és Kuba közbeiktatásával. Így, a nagyobb továbbított mennyiséggel és az abból származó nagyobb haszonnal magyarázható lenne a magas szintű és kiterjedt, szárazföldi, légi és vízi erőforrások használata, illetve az ezzel felvállalt kockázat.

A vonatkozó ENSZ statisztika szerint 1990-ben a kokain utcai ára az Amerikai Egyesült Államokban 275 dollár volt grammonként.³⁹⁴ Ha összeszorozzuk a 6 millió grammot a 68 dolláros „nagykereskedelmi” árral,³⁹⁵ kiderül, hogy az Ochoáék által továbbított kábítószer nagykereskedelmi ára 408 millió dollár volt. Ha ebből levonjuk a kubaiak szolgálataiért kifizetett összeget, akkor a haszon a nagykereskedelmi áron történő továbbításból 404,6 millió USD. Ha a továbbított mennyiséget összeszorozzuk az utcai árral, az eredmény 1,65 milliárd dollár. Ha utóbbiból vonjuk le a kubaiknak kifizetett 3,4 millió dollárt, a kábítószer utcai eladásából 1,645 milliárd dollár volt a Medellín-kartell haszna. Ilyen ár-érték arány mellett kevéssé valószínű, hogy csak egyszeri ügyletről lett volna szó.

Felmerül, hogy a kubai kapcsolat Escobar számára bírt-e más, az anyagi haszon túlmenő jelentőséggel. Figyelembe véve, hogy a nyolcvanas évek végén Belisario Betancourt kolumbiai elnök utasítást adott Escobar elfogására és kiadására az Amerikai Egyesült Államoknak, feltételezhető, hogy a kubai kapcsolat szükség esetén biztosította volna Escobarnak a szökés és elrejtőzés lehetőségét. Tekintettel a kubai politika USA-ellenes jellegére és a terrrorszervezetek ezzel összefüggő támogatására, Escobar rendkívüli pénzügyi tartalékaira és kapcsolataira a kolumbiai terrrorszervezetekkel, messze nem zárható ki egy ilyen elképzelés.³⁹⁶

³⁹⁴ *World Drug Report 2006* (United Nations Office on Drugs and Crime, 2006), 93.

³⁹⁵ *World Drug Report 2006*, 93.

³⁹⁶ A hidegháború utáni Kolumbiáról lásd:

Hegedűs Barbara - Bács Zoltán György, Kolumbia, in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Sente-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, 2019), 93–106.

4.3.3. A panamai és nicaraguai kapcsolat

1988 januárjában, vagyis több mint egy évvel az Ochoa-ügy kipattanása, illetve már az azt elindító észak-amerikai sajtócikkek megjelenése előtt José Blandon Castillo, aki 1987 decemberéig Panama New York-i főkonzulja, korábban, 1986-ig, pedig a közép-amerikai ország titkos, még Omar Torrijos által a sandinista forradalom után alapított politikai hírszerzésének főnöke volt,³⁹⁷ vallomást tett a Szenátus külügyi bizottsága terrorizmussal, kábítószer-ügyekkel és külföldi műveletekkel foglalkozó albizottsága, az úgynevezett Kerry-bizottság előtt. Ennek során – más ügyek mellett – érintette az Amerikai Egyesült Államokba irányuló kábítószerszállítmányok kérdését. Blandon Castillo átfogó képet adott arról, hogy a hetvenes évek elejétől kezdve, amikor Manuel Noriega tábornok átvette a hírszerzés irányítását, hogyan vált a panamai bankrendszer, a közigazgatás, a katonai intézmények, a repülőterek és kikötők a kábítószer-csempészet hatalmas gépezetévé.³⁹⁸

A volt panamai hírszerzési főnök eskü alatt tett vallomása lehetőséget adott a Miami ügyészségnek, hogy vádat emeljenek Noriega ellen kábítószer-csempészésben való részvételért. Vallomása során Blandon Castillo beszámolt arról is, hogy Noriega tábornok Havannába küldte őt, hogy Fidel Castro segítségét kérje egy kínos helyzet feloldásához a Medellín-kartellel. A találkozóra 1984 júniusa végén kerülhetett sor.³⁹⁹ Castro számára Panama több szempontból is fontos, érdekes és értékes hely volt. Panamán keresztül jutott hozzá különböző nyugati, fejlett technológiákhoz, ideértve a számítástechnikai és fegyvergyártási technológiákat, melyeknek megszerzése érdekében a kubai hírszerzés, a Hírszerzési Főigazgatóság (Dirección General de Inteligencia, DGI) fedett állományú tisztek által vezetett céghálózatot hozott létre Panamában. Amikor az ügylet megkívánta, akár egy művelet lebonyolítására is létrehoztak „fantom-cégeket”, amelyek utána el is tűntek. Gyakori volt, hogy az USA-ba telepített kubai hálózat segítségével megszerzett és Panamán keresztül Kubába eljuttatott árukat, vagy információkat – ideértve a technológiai ismereteket is – továbbadták a szovjeteknek. Erről Florentino Aspillaga Lombard, a kubai hírszerzés

³⁹⁷ Lásd: a Kerry-bizottság jelentésének Panamával foglalkozó melléklete: Committee on Foreign Relations, United States Senate, *Drugs, Law Enforcement, and Foreign Policy: Panama* (U.S. Government Printing Office, 1988), 80.

³⁹⁸ Sciolino, Elaine, Consul Asserts C.I.A. Aided in Panama Cover-Up, *The New York Times*, 1988.02.10, <https://www.nytimes.com/1988/02/10/world/consul-asserts-cia-aided-in-panama-cover-up.html>. Megtekintve: 2019. május 30.

³⁹⁹ Halperin, Maurice, *Return to Havana. The decline of Cuban society under Castro* (Vanderbilt University Press, 1994), 152.

dezertált őrnagya, számolt be. Aspillaga Lombard a prágai kubai rezindentúrát vezette, majd 1987 júniusában Ausztrián keresztül távozott az Amerikai Egyesült Államokba. Ő fedte fel azt is, hogy az előbbieken már említett Robert Vesco a kubai kormány vendégeként él Cayo Largo szigetén. Ez a sziget volt a Miami küldendő kábítószer-rakományok átrakó-állomása, illetve a hajók üzemanyag-vételezési pontja.⁴⁰⁰

Nemsokkal azután, hogy Noriega londoni bankszámlájának adatait a brit hatóságok átadták az amerikai félnek, Kuba bejelentette, hogy tizennyolc Panamában dolgozó diplomata és közalkalmazott állampolgárát rendeli haza, akikkel szemben eljárást indítanak kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények miatt.⁴⁰¹

Panama Noriega 1989-es bukása után is kiemelkedő szerepet játszik az Amerikai Egyesült Államokba irányuló kábítószer-csempészsben. 2017 novemberében a panamai-kolumbiai határon két tonna kokaint foglaltak le a hatóságok. A művelethez kapcsolódóan a panamai belbiztonsági miniszter, Alexis Bethancourt utalt rá, hogy a kábítószer-ellenes műveletek sikere nagy részben az illetékes hatóságok és a nemzetközi szövetségesek közötti jobb koordinációnak köszönhető. A novemberi szállítmány lefoglalásával – a korábban már lefoglalt hetven tonna kábítószerrel együtt – Panama egy év alatt több mint 72 tonna kokain piacra jutását előzte meg.

A miniszter egy sajátos jelenségre is felhívta a figyelmet. Elmondása szerint amióta a kolumbiai kormány és a FARC 2016-ban békét kötött egymással, megnövekedett az erőszak és a kábítószer-csempészek aktivitása.⁴⁰² Ennek magyarázata, hogy a FARC-nak korábban a nemzetközi kábítószer-piacon kialakított helyét betölteni kívánó és kapcsolatrendszerére igényt tartó kartellek és csoportok közötti küzdelem nem csak az ellenőrzésük alatt álló és a másik csoport által uralt terület határvidékére terjed ki, hanem érinti a logisztikai bázisként használt városokat, falvakat és a szállítási útvonalakat is.

Az előbb már említett Robert Vesco és Carlos Lehder, a Medellín-kartell egyik alapítója és korábbi legbefolyásosabb vezetője ellen 1989. április 17-én a floridai

⁴⁰⁰ Lásd: Pichirallo, Joe, Cuba Used Noriega to Obtain High-Tech U.S. Goods, Defector Says, *The Washington Post*, 1988.04.27, https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1988/04/27/cuba-used-noriega-to-obtain-high-tech-us-goods-defector-says/74493f3e-c19d-474c-8dac-4c2324267ae2/?utm_term=.bbf582f0b23c Megtekintve: 2019. május 30., valamint Ehrenfeld, Rachel, The Americas: Castro is Shocked! Shocked! To Find Drug-Dealing Comrades, *The Wall Street Journal*, 1989.06.23, <http://acdemocracy.org/the-americas-castro-is-shocked-shocked-to-find-drug-dealing-comrades/>. Megtekintve: 2019. május 30.

⁴⁰¹ Ehrenfeld, 1989, i. m.

⁴⁰² Panama on track for record illegal drug haul, *Euronews*, 2017.11.21, <https://www.euronews.com/2017/11/21/panama-on-track-for-record-illegal-drug-haul>. Megtekintve: 2019. június 5.

Jacksonvilleben, a szövetségi ügyész által kábítószer-csempészás miatt benyújtott vádindítványban rögzítették, hogy Carlos Lehder az indítvány előterjesztésének időpontjában Nicaraguából irányította ügyeit. A dokumentum szerint Lehder kérésére Vesco megszervezte a kábítószer szállító repülőgépek átrepülését a Managua melletti Los Brasiles támaszpontról először a szintén Nicaraguához tartozó Kukorica-szigetre, majd onnan tovább, a Bahamákon található Andros szigetre, Miami felé.⁴⁰³

8. kép: A kábítószer-szállítás légi útvonala Nicaraguából a Bahamákon át Floridába⁴⁰⁴

Nicaragua, illetve nicaraguai vezetők érintettsége a kábítószer-csempészásban már 1984-től vizsgálat tárgya volt az Amerikai Egyesült Államokban, miután a Reagan-adminisztráció – a sandinisták ellen harcoló felkelők anyagi-logisztikai támogatása mellett⁴⁰⁵ – széleskörű kampányt indított a managuai kormány ellen. 1984. augusztus 3-án a Szenátus munkaügyi és emberi erőforrások albizottsága előtt tett vallomást Antonio Farrach, a caracasi és tegucigalpai nicaraguai nagykövetség korábbi elsőbeosztottja, aki 1983 őszén kért politikai menedéket az USA-ban. Farrach elmondta: a nicaraguai vezetés politikai fegyverként alkalmazta a kábítószer-csempészt és ezt erkölcsileg azzal indokolta, hogy így megszerezhető az ország

⁴⁰³ Panama on track..., 2017, i. m.

⁴⁰⁴ Térképek elérhetősége: www.google.com, a képeket szerkesztette: Bács Zoltán György.

⁴⁰⁵ Lásd: „Irán - kontra” botrány.

számára szükséges valuta és egyúttal csapást mérhetnek az amerikai ifjúságra.⁴⁰⁶ Farrach állítása szerint több nicaraguai vezető is kábítószerélvező. Vannak, akik csak esetlegesen nyúlnak droghoz, de akadnak olyanok, akiknél már kialakult a függőség.⁴⁰⁷ Vallomásában Farrach árnyaltan fogalmazott. Állítása szerint a nicaraguai kormány egészében nem, de néhány tagja egyénileg érdekelt a kábítószer-csempészsben. Kiemelte Humberto Ortega Saavedra honvédelmi minisztert, a sandinista kormányt vezető Daniel Ortega Saavedra testvérét, aki híres volt erős kubai kötődéséről, illetve Miguel D'Escoto Brockmann külügyminisztert, a három pap-miniszter egyikét, aki útiokmányokat állíttatott ki nem nicaraguai álampolgárok, feltételezett kábítószer-csempészek részére. Farrach eskü alatt vallotta, hogy kubai hivatalos személyek segítséget nyújtottak Nicaraguának a kábítószer-csempészsben, felhasználva ehhez kolumbiai és bolíviai kapcsolataikat.⁴⁰⁸

Ilyen előzmények mellett érdemes megvizsgálni Nicaragua jelenlegi helyét és szerepét a kábítószer elleni fellépésben, hiszen az ország jelenlegi államfője ugyanaz a Daniel Ortega Saavedra, aki három évtizede is volt.

Az USA Külügyminisztériumának Nemzetközi Kábítószer- és Rendvédelmi Ügyekkel foglalkozó Hivatala által 2019 márciusában közzétett Nemzetközi Kábítószer-ellenőrzési Stratégiai Jelentés szerint Nicaragua továbbra is a kábítószer-csempészs fontos útvonala, miközben a belföldi kábítószer-fogyasztás is növekszik. A legnépszerűbb a marihuána, de jelen van a crack is. Az országban uralkodó korrupció,⁴⁰⁹ az átláthatóság hiánya, a szakmai felkészületlenség és az anyagi-technikai erőforrások hiánya miatt nehéz pozitív tendenciákat kimutatni az ország helyzetében. Ezt súlyosbítja a belpolitikai válság, az együttműködési szándék és képesség hiánya, esetlegessége, az ország topográfiája, a Karib-tengerhez közeli területek alacsony népsűrűsége. A képességfejlesztés érdekében az Amerikai Amerikai Egyesült Államok hatóságai közel hatszázezer dollár értékben technikai

⁴⁰⁶ Defector Says Sandinistas Smuggle Drugs to U.S. *The New York Times*, 1984.08.03, <https://www.nytimes.com/1984/08/03/world/defector-says-sandinistas-smuggle-drugs-to-us.html>.

Megtekintve: 2019. május 31.

⁴⁰⁷ Defector Says..., 1984, i. m.

⁴⁰⁸ Defector Says..., 1984, i. m.

⁴⁰⁹ A Transparency International 2018-as Corruption Perceptions Index jelentése szerint Nicaragua korrupciós indexe 25 (a legkevésbé korrump ország esetében ez közel van a százhoz), amivel a felmérésben szereplő 180 ország közül a 152. helyen áll, ami rendkívül rossz eredmény, hiszen a legkevésbé korrump ország foglalja el az első helyet. Forrás: <https://www.transparency.org/cpi2018> Megtekintve: 2019. augusztus 13.

eszközökkel járultak hozzá a Karib-tengeri partszakasz ellenőrzését végző hajóflotta korszerűsítéséhez.⁴¹⁰

Nicaragua az Oroszországgal fenntarott, hagyományosan jónak mondható kapcsolatok alapján 2017-ben hozzájárult, hogy Managua Las Colinas negyedében, közel az orosz nagykövetséghez, orosz irányítás és vezetés alatt álló, nemzetközi rendőrségi kiképző központot nyissanak meg. Az intézményben a közép-amerikai országokból, Mexikóból és a Dominikai Köztársaságból érkezett hallgatókat – csoportonként 20 főt – képeznek ki orosz tanácsadó kiképzők kábítószer-ellenes műveletekre.⁴¹¹

A jelentés szerint a nicaraguai kormány hivatalos politikája támogatja a kábítószer elleni fellépést, ám ennek hatékonysága messze elmarad a kívánt szinttől. Ha ekkorát fordult a világ Nicaraguában, hogy már nem kívánják politikai fegyverként felhasználni a kábítószer az Amerikai Egyesült Államok ellen, akkor érdemes megnézni, hogy mennyire változott meg az ország álláspontja, helyzete a terrorizmussal kapcsolatban. A Global Terrorism Index 2018-as értékelése szerint Nicaragua azon országok között található, ahol a legintenzívebb a terrorizmus, a 101. helyen van, 0,75-ös indexszel. (Az első helyet Irak foglalja el, Magyarország a 110, 0,36-os indexszel.)⁴¹² Azt sem célszerű figyelmen kívül hagyni, hogy az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériuma által 1979 decembere óta vezetett, a terrorizmust támogató országokat nyilvántartó listán Nicaragua sohasem szerepelt, míg Kuba 1982 és 2015 között rajta volt.⁴¹³

Visszatekintve az előző évtizedekre, nyilvánvaló, hogy mekkora jelentősége van a jelenkori kubai hatóságok és az amerikai DEA közötti együttműködést méltató, a fejezetrész elején álló amerikai kormányzati értékelésnek.

⁴¹⁰ *International Narcotics Control Strategy Report 2019* (United States Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, 2019) Volume I. 219–224.

⁴¹¹ *International Narcotics Control Strategy Report 2019*, i. m.

⁴¹² *Global Terrorism Index 2018* (Institute for Economics and Peace, Vision of Humanity, 2019), <http://globalterrorismindex.org/>. Megtekintve: 2019. május 31.

⁴¹³ Lásd például: *Country Reports on Terrorism 2016* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2017), amiben már Kuba sem szerepelt, de az egy évvel korábban, a 2015-ös jelentésben még igen: *Country Reports on Terrorism 2015* (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2016).

4.3.4. Esettanulmány: Venezuela

Venezuela ma Latin-Amerika legsebezhetőbb, leginkább veszélyeztetett, a kormányozhatóság peremén egyensúlyozó, az államcsőd szélén álló ország.⁴¹⁴ 65 milliárd dollár feletti külső adósságának eredményes átütemezése az egyetlen lehetőség arra, hogy az ország lassan, de visszanyerhesse stabilitását. Addig azonban az ország hitelét veszített, meggyengült, erkölcsi és ideológiai válsággal küzdő, meghasonlott rendvédelmi szerveinek szembe kell szállnia az országot külső forrásból, de immár belülről is fenyegető veszéllyel. Tekintsük át, melyek a terrorfenyegetés premisszái, amelyek elősegítik, hogy az ország pénzügyi, gazdasági ellátási helyzetét kihasználva a különböző nemzetközi terrorszervezetek stabil pénzügyi, gazdasági, ipari, logisztikai, rekreációs, kiképzési infrastruktúrát hozzanak létre a szén-hidrogénekben gazdag országban. Ha ez megtörténne, jelentős mértékben beavatkozhatnak a politikai és gazdasági folyamatok irányításába, a társadalom fejlődési irányának meghatározásába, illetve abba, hogy Caracas az ország érdekeinek is megfelelő módon, tervezhető lépések sorával elfogadható megoldást találjon a gazdasági kényszerhelyzetből való kilábalásra, úgy, hogy ne váljon a nemzetközi terrorizmus latin-amerikai hídfőjévé, támaszpontjává.

1. A terrorfenyegetettség imminens jelenség minden olyan korábban már radikalizálódott közegben, ahol alapvetően eltérő gazdasági, kulturális, politikai, ideológiai és társadalmi doktrínákat valló csoportok huzamos együttélése állandó jelenség, függetlenül a csoportok összetételének esetleges folyamatos, vagy periodikus változásától.
2. A csoportok közötti szembenállás lineárisan nő az egymással súrlódó, vagy potenciálisan ütköző csoportok számának, illetve azok létszámának növekedésével.
3. A szembenállás exponenciálisan nő a csoportok életkörülményeit jellemző gazdasági, kulturális és politikai jellemzők változásával, illetve a csoportok kollektív, és az azokat alkotó egyének személyes biztonsági helyzetének és biztonságérzetének vélt, vagy tényleges negatív változásával.

⁴¹⁴ Hegedűs Barbara, Venezuela, in: Bács Zoltán György, Hegedűs Barbara, Racs Marianna, Soltész Béla, Sente-Varga Mónika: *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, 2019), 163–180.

Venezuela hivatalosan is a csőd szélére került, *Index*, 2017.11.03., http://index.hu/gazdasag/2017/11/03/venezuela_allamadossag/. Megtekintve: 2017. november 27. 17:42

4. A szembenállás nyílt megjelenési formái bizonyos intézkedésekkel csökkenthetők (nevelési programok, közösségformáló programok, gazdasági és munkaerőpiaci ösztönzők alkalmazásával), vagy bizonyos időre rendészeti, igazgatási (idegenrendészeti, közigazgatási, közrendvédelmi) intézkedésekkel elfojthatók, de a kulturális, vallási-ideológiai szembenállás folyamatos, esetleg látens fennmaradásával, mint állandó jelenséggel számolni kell.

5. A látencia akut formát ölthet, amennyiben a szembenállás intenzitására ható, stimuláló, vagy visszatartó erők, érdekviszonyok egyensúlya megbomlik.

6. Az egyensúly megbomlásának egyik lehetséges oka a különböző módokon leplezett, sok lehetséges formában megnyilvánuló, de alapjában véve politikai okokra visszavezethető terrorizmus.

Hogyan alkalmazható ez Venezuelára? A klasszikus gyenge állam kialakulásának belső és külső feltételei, körülményei egyszerre, egyidőben vannak jelen az országban. Ezek önmagukban – de kumuláltan még nagyobb hatásfokkal –, rövid idő alatt rendkívül nagy, stratégiai léptékkal mérhető, hosszú idő alatt regenerálható kárt képesek okozni bármely, hasonló helyzetbe kerülő országban.

A belső tényezők között a legfontosabbak a gazdasági nehézségek az energiahordozók piacának hullámzása miatt; továbbá a politikai elbizonytalanodás. A lakosság számára nyilvánvalóvá és érezhetővé vált a chávez-i gazdaságpolitika visszássága, katasztrofális következményei, az életszínvonal rendkívüli romlása, a közellátás és más állami funkcióhoz tartozó ellátási rendszerek összeomlása, Chávez karizmatikus jelenléte után Maduro színtelen, korrupt, a szervezett bűnözéssel is összefonódó hatalomgyakorlása. Radikalizáló tényezők: a radikalizáció átlépte a bűncselekménytől azt elválasztó határt, és erőszakcselekményekhez vezetett.

Az állam diszfunkcionalitása magában foglalja a működőképesség csökkenését, kormányozhatóság korlátozott voltát; megszűnik a tervezhető politikai, gazdasági, rendvédelmi és biztonsági érdekérvényesítés, felbomlik az ezt szolgáló szervezeti háttér és infrastruktúra; továbbá gyengül a személyi állomány erkölcsi, szakmai stabilitása, öntudata, tudatossága, integritása, társadalmi-erkölcsi tekintélye, egzisztenciális biztonsága. Az állam részéről növekszik az erőszak-monopólium alkalmazása iránti igény, ugyanakkor csökken ennek hatékonysága és az intézkedések hatásának tartóssága. Ezzel egyidőben nő az intézkedések kiváltotta ellenállás, ideértve az erőszakos ellenállást is.

Az államigazgatásban nő a korrupció, ideértve a legmagasabb szinteket is. Venezuela korrupciós indexének változása a disszertáció *Az állami szintű korrupció és a kábítószerüzletben érdekelt szervezetek kapcsolatának néhány példája* című részében található táblázatban jól látható. Az ország jelenlegi korrupciós indexe 18/100 (a legjobb eredmény 100/100, vagy ahhoz közeli), ami azt jelenti, hogy a statisztikai felmérésben szereplő 180 országból Venezuela a 168. helyen van, ami sajnálatosan közel van a legrosszabb, a 180. helyhez.

Az országban alternatív, országos, lokális, regionális hatalmi központok alakulnak ki spontán, ami lehetőséget ad a nemzetközi szervezett bűnözés, a nemzetközi terroriszervezetek mélyebb, több területre kiterjedő behatolására, bizonyos közérdekű funkciók, szolgáltatások átvételével, biztosításával, így a szervezett bűnözés és üzleti partnere, a terrorizmus folyamatosan erősítheti, fejlesztheti befolyását, helyzetük stabilizálására, állandósítására, elősegítve ezzel saját hálózatai építését.

Hogyan jutott idáig Venezuela?

Hugo Chávez alezredes, kiábrándulva a venezuelai polgáris, demokratikus, nagyobb megrázkódtatásokat elkerülő politikai rendszerből, az általa a nyolcvanas években alapított földalatti Bolívari Forradalmi Mozgalom 200 (*Movimiento Bolivariano Revolucionario - 200*, MBR-200) élén 1992-ben államsínynt kísérelt meg Carlos Andrés Pérez elnök ellen. A sikertelen puccs után két évvel, a börtönből szabadulva folytatta politikai harcát, míg 1998-ban az ország elnökévé választották. Azóta Venezuela rendszeres, visszatérő szereplője a híradásoknak. Ez a megállapítás különösen igaz a Chávez 2013-as halála óta eltelt időszakra. Annak ellenére, hogy ez az öt-hat év eseményekben gazdag volt, mégis inkább sajtóhíreket lehet róla olvasni, mintsem mélyebb, tudományos szintű elemzéseket. Az egyik ritka kivétel Rác András: *Oroszország és a venezuelai válság* című tanulmánya,⁴¹⁵ amely a válság egyik legfontosabb, nagyhatalmi résztvevőjének helyzetét és indokait bemutatva pontosan megvilágítja az egész problémakör komplex jellegét.

Az 1999 óta a bolívari államszövetség megalkotásán dolgozó, regionális nagyhatalmi ambíciókat dédelgető Chávez politikájának ideológiai alapja az USA-ellenesség és a bolívari eszme, a „bolívarianizmus”⁴¹⁶ volt. Ezzel gyakorlatilag

⁴¹⁵ Rác András, *Oroszország és a venezuelai válság*, *SVKK Elemzések*, no. 4 (2019), 1–6.

⁴¹⁶ Míg a populizmus a nemzetközi ideológiai, politikai és az ezekhez kötődő gazdasági és társadalmi kihívásokra adott, Latin-Amerikában mélyen gyökerező, a huszadik századra általában jellemző, Amerika-ellenes retorikájú eszmeáramlat, addig a bolívarizmus, a magukat baloldali, marxistaként

azonnal szubkontinentális alapokra helyezte az USA-ellenességet, igyekezve bevonni a térség gyakran egymással is szemben álló országait a lehetséges együttműködésbe. Gazdasági alapja a magas olajárakból befolyó jövedelmek, melyek elosztása elősegítette a jövedelmi különbségek csökkentését, szociális védőháló kialakítását, az analfabetizmus csökkentését és az életszínvonal érzékelhető emelkedését. A szegények aránya a korábbi, 2004 előtti 54%-ról 2008-ra 27,5%-ra zsugorodott, miközben a nemzeti össztermék 98 milliárd dollárról 482 milliárdra nőtt.⁴¹⁷ Az olajbevételek mellett jelentős bevételi forrássá vált a palagáz is,⁴¹⁸ amelynek legnagyobb vásárlója az Amerikai Egyesült Államok volt.

A gazdasági sikereket azonban a 2010-es évek közepétől beárnyékolta a hűzőágazat, az olajipar visszaesése, illetve az ebből származó bevételek csökkenése.

[Ezt] elsősorban a kőolaj világpiaci árának 2014-16 között, 100 dollár/barrelről 30 dollárra történt zuhanása okozta. A folyékony arany biztosítja az ország exportjának 95 százalékát és a nemzeti jövedelem közel felét. A recesszióra jellemző, hogy a GDP (Bruttó Hazai Össztermék) 2017-ben 12 és 2018-ban 18 százalékkal csökkent. Az infláció 2016-ban 300, 2017-ben 2.000 százalékkal és 2018-ban ennek a sokszorosával növekedett. A napi olajtermelés 2014 és 2018 között mintegy hárommillió barrelről másfélmillióra csökkent, amit elsősorban az infrastruktúra korszerűsítéséhez szükséges beruházások hiánya okozott. A válság elmélyüléséhez hozzájárult az olajiparra épülő egyoldalú gazdasági szerkezet, amelynek a megváltoztatására érdemi döntések nem születtek. A gazdasági nehézségeket fokozta a kiterjedt korrupció, a szociális célokra fordított kiadások túlzott növelése, a hibás monetáris politika, a felgyorsult tőkekivonás, a növekvő import és más tényezők is.⁴¹⁹

Az előző bekezdésben említett kaotikus állapotok kialakulásához jeletős mértékben hozzájárult Hugo Chávez 2013. március 5-én bekövetkezett halála, illetve az utód,

azonosító pártok, csoportok és személyek által követett irányzat. Gyökereiben megtalálható a Kuba által közvetített marxizmus, a Monroe-elvvel való szembenállás, a kontinentális szolidaritás. Az 1990-es São Paulo-i fórumon, melyet a Brazil Munkáspárt hívott össze, 48 latin-amerikai ország vezetője, politikai pártok képviselői, illetve ideológiailag hasonló beállítottságú szervezetek vezetői öntötték formába a jövő latin-amerikai fejlődésével kapcsolatos elképzeléseiket. Lásd: <http://forodesaopaulo.org/wp-content/uploads/2014/07/01-Declaracion-de-Sao-Paulo-19901.pdf> Megtekintve: 2019. június 13. A bolivárizmus támogatói között – az eszme legelhivatottabb képviselője, Hugo Chávez mellett - megtalálhatók voltak Raúl Castro (Kuba), Evo Morales (Bolívia), Rafael Correa (Ecuador), Daniel Ortega (Nicaragua) és mások. A latin-amerikai kontinentális patriotizmus és szolidaritás eszméjét támogatásáról biztosította a FARC és az ELN, a két legismertebb kolumbiai terrorszervezet is.

⁴¹⁷ Kovács Gábor, Venezuela a célkeresztben, *Le Monde Diplomatique*, 2019 március, http://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2674#Itemid=48. Megtekintve: 2019. június 14.

⁴¹⁸ 2013-ban Venezuela rendelkezett a világon a hatodik legnagyobb palagáz készlettel, 5,58 trillió (!) köbméterrel. Az Amerikai Egyesült Államokban a palagáz felhasználása az 1970-es években indult el. Lásd: Haidar, Tim, Top 10 Shale Oil Rich Nations – 6 – Venezuela, *Oil & Gas*, <https://www.oilandgasiq.com/drilling-and-development/articles/top-10-shale-oil-rich-nations-6-venezuela>. Megtekintve: 2019. június 13.

⁴¹⁹ Kovács, 2019, i. m.

Nicolás Maduro személyéből, tapasztalatlanságából és más tényezőkből fakadó kormányzási, kormányzati hibái.

Nézzük meg, mit hagyott Chávez Maduróra, melyek azok az eszközök, amelyek a hatalom birtoklását, annak folyamatosságát lennének hivatottak fenntartani, illetve milyen nemzetközi kontextusba helyezte a bolívarizmus megálmodója Venezuela stabilitását és biztonságát.

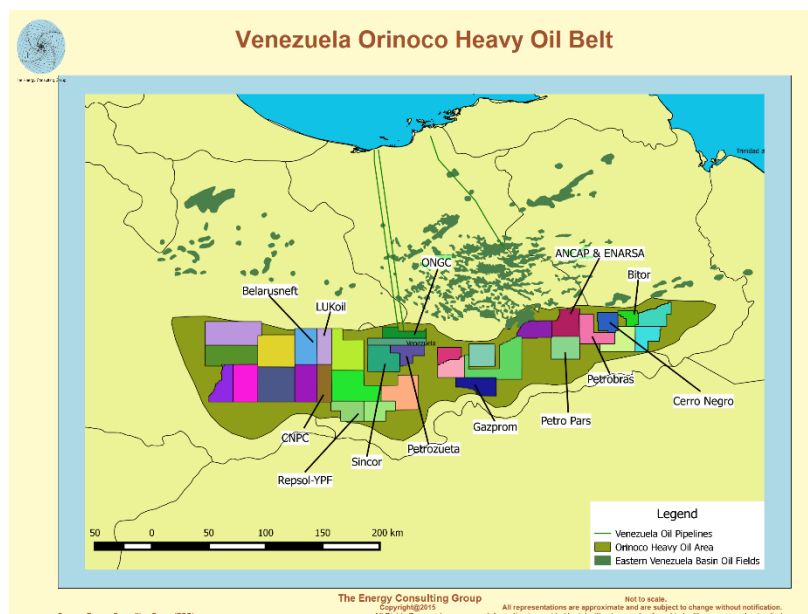
Az orosz kapcsolat

Megválasztása után, 1999-től immár legitim államfőként, Chávez az ország természeti kincseit garanciaként felhasználva szélesíthette a politikai célú gazdasági és katonai kapcsolatokat. Rácz András előbb említett tanulmányában a Stockholmi Békekutató Intézetre (Stockholm Peace Research Institute, SIPRI) hivatkozva konkrét adatokkal is szolgál:

[...] Venezuela majdnem száz T-72-es harckocsit, 123 BMP-3 és 114 BTR 80 gyalogsági harcjárművet (pontos terminológiával: lövéspáncélost) valamint több tucatnyi önjáró löveget, és nehéz aknavetőt vásárolt, a légierőt pedig 24 darab Szuhoj SzU-30 többfeladatú vadászbombázó repülőgéppel, továbbá 38 Mi-8/17 és két Mi-26 katonai szállító helikopterrel, valamint 10 Mi-35 támadó helikopterrel erősítették meg.⁴²⁰

Ezen túlmenően a légvédelmet is az elérhető legkorszerűbb rendszerekkel szerelték fel. A cikkben említett orosz érdekeltség bizonyítására álljon itt egy térkép, melyen látható, hogy a legfontosabb venezuelai olajmezőn, az Orinoco nehézőlaj-övezetben, milyen cégek vannak jelen. Mint látható, Oroszországhoz köthető a Belarusneft, a Lukoil és a Gazprom.

⁴²⁰ Rácz, 2019, 2.

9. kép: A legfontosabb, kutatási és kitermelési joggal rendelkező cégek az Orinoco nehézőlaj-övezetben⁴²¹

Chávez lépése Oroszország bevonására több célt is követhetett. 1.) növelte az ország védelmi képességét, 2.) piacként felértékelődött a mindenkori orosz politikai, katonai és gazdasági vezetés szemében, 3.) ebből következően biztosította az ország helyét az orosz érdekszférában, amíg fizetőképes, addig felvevőpiacként, és 4.) amikor – esetleg – nem lenne képes az adósságát törleszteni, Moszkva a kintlévőségei védelmében ügyis védelmébe veszi a chávezi rendszert.⁴²² A Maduro és kormányzata iránti elkötelezettség egyik nyilvánvaló jele, hogy 2018. december 10-én Moszkva két Tupoljev Tu-160-as, nukleáris fegyver hordozására is alkalmas hadászati bombázót, egy Antonov An-124-es nehéz szállító repülőgépet és egy Iljuszin Il-62-es személyszállító gépet küldött Venezuelába.⁴²³ Ezt követte a 2019. március 27-i újabb erődemonstráció, amikor két gépről több mint száz orosz katona szállt le a venezuelai fővárosban, névlegesen az orosz gyártmányú haditechnika karbantartására.⁴²⁴

Megjegyzendő, hogy az orosz katonai érdeklődésre már korábban is voltak példák, például a Nagy Péter atommeghajtású cirkáló látogatása Venezuelában, közös

⁴²¹ A kép forrása: The Energy Consulting Group, http://energy-cg.com/OPEC/Venezuela/Venezuela_OilGas_Industry.html. Megtekintve: 2019. június 13.

⁴²² Venezuela adósságállománya Oroszország felé 2017-ben 3,15 milliárd USD volt, amit a felettlébb nehéz gazdasági helyzetre való tekintettel átstrukturáltak. Caracas azóta és ennek ellenére sem tudja teljesíteni fizetési kötelezettségét. lásd: ugyanott.

⁴²³ Rácz, 2019, 3.

⁴²⁴ Hodje, Nathan; Rappard, Anna-Maja, „Russia confirms its military personnel are in Venezuela” CNM, 2019.03.29, <https://edition.cnn.com/2019/03/28/europe/russia-venezuela-military-personnel-intl/index.html>. Megtekintve: 2019. június 14.

hadgyakorlatok a Karib-térségben, a Moszkva rakétahordozó cirkáló látogatása 2013-ban is ezt bizonyítja. Chávez elképzelése saját helyzete és politikai-társadalmi öröksége, a bolívari forradalom fenntartása érdekében több oldalról is támaszt keresett. Ebből a megfontolásból a venezuelai elnök nemcsak Oroszországot vonta be fontos játékosként a megvalósításba. Hasonló módon járt el két másik, a nemzetközi porondon az Amerikai Egyesült Államokkal élesen szemben álló ország, a Kínai Népköztársaság és az Iráni Iszlám Köztársaság esetében is.

A kínai kapcsolat

A Kínai Népköztársaság 2007-től kezdve összesen mintegy ötven milliárd dollárnyi kölcsönt, illetve hitelt helyezett ki Venezuelába, amiből 20-25 milliárd még mindig nincs visszafizetve.⁴²⁵ Ennek egy része, mintegy 12 milliárd dollár az olajipari együttműködés fejlesztését szolgálja, hiszen Kína számára a gazdaságfejlesztés egyik legsebezhetőbb pontja a rendkívüli energiaigény.⁴²⁶ A potenciális beszerzési források között természetesen ott van Venezuela is. Az energetikai szektor mellett Kína a venezuelai bányászat fejlesztésére, infrastruktúra-fejlesztési célokra, valamint pénzügyi támogatásra is nyújtott kölcsönöket Caracasnak.⁴²⁷ Ezt figyelembe véve teljesen érthető és Peking szempontjából indokolt a gondoskodó figyelem, hogy a befektetések biztonsága és a visszafizetés lehetősége megmaradjon. Ennek intézményi hátterét a jelenlegi, a hitelfelvételt intéző kormányzat, vagyis a Chávez-Maduro rendszer fennmaradásában látja. A kínai tőkekihelyezés célterülete elsődlegesen a közlekedési infrastruktúra fejlesztése, a fejlett vasúti összeköttetést biztosító hálózat kiépítése volt, ám ennek megvalósítása távolabb került. Hivatkozva a bevezetett szankciókra és más tényezőkre, 2020. januárjában a KNK kijelentette, hogy távolságot tart Madurótól.⁴²⁸

⁴²⁵ Collins, Gabe, China's Oil-Backed Loans to Venezuela Appear Headed for a Haircut *The National Interest*, 2019.02.10, <https://nationalinterest.org/blog/buzz/china%E2%80%99s-oil-backed-loans-venezuela-appear-headed-haircut-43992>. Megtekintve: 2019. július 7.

⁴²⁶ Brandt S., Carlos H. - Piña, Carlos Eduardo, *Las relaciones Venezuela-China (2000-2018): entre la cooperación y la dependencia* (Friedrich Ebert Stiftung, 2018), 11.

⁴²⁷ Brandt - Piña, 2018, 13.

⁴²⁸ Martin, Sabrina, China confirma que se aleja de Maduro debido a «sanciones y otros factores», *Pamana Post*, 2020.01.16, <https://es.panamapost.com/sabrina-martin/2020/01/16/china-confirma-que-se-aleja-de-maduro-debido-a-sanciones-y-otros-factores/>. Megtekintve: 2020. április 25.

Az iráni kapcsolat

A disszertáció előző részeiben már esett szó arról, hogy Mahmud Ahmadinezsad iráni államfő 2011-ben ellátogatott Caracasba. A látogatás mérföldkő volt a kapcsolatok erősítésében, különös tekintettel a katonai együttműködésre. Már a látogatást megelőzően elindult a közvetlen légijárat Teherán és Caracas között, egy közbeiktatott leszállással Damaszkuszban. Ezt az iráni állami légitársaság, az Iran Air által üzemeltetett járatot felfüggesztették, amikor Washington azzal vádolta meg a két országot, hogy a Simón Bolívar Repülőtér elkülönített részlegén keresztül légitéherárut raktak ki és személyeket léptettek be Venezuelába vám- és határrendészeti ellenőrzés nélkül.⁴²⁹ A közvetlen légi összeköttetést 2019. április 8-án nyitották meg újra. A járatot üzemeltető légitársaság ezúttal egy magántársaság, az a Mahan Air, amelyet az Amerikai Egyesült Államok mellett Németország és Franciaország is kitiltott a légtéréből még 2011-ben, mert felszerelést és élőerőt szállított Szíriába.⁴³⁰ A Mahan Air az egyik legjelentősebb logisztikai támogatója az iráni Forradalmi Gárda külföldi műveleteinek, amelyeket az Al-Kudsz (Al Quds) egységek hajtanak végre. Tisztjei diplomáciai fedéssel dolgoznak a caracasi iráni nagykövetségen, hírszerzési és más jellegű támogatást nyújtva a Maduro-kormányának. Irán – Oroszország és Kuba mellett – a harmadik olyan ország, amelyik jelentős részt vállal Venezuela védelmi képességének folyamatos erősítésében. Közös vállalkozásban lőszert és megfigyelő drónokat gyártanak, ahogy ezt Raúl Baduel, Venezuela korábbi védelmi miniszter-helyettese elismerte.⁴³¹

Venezuelai ellenzéki források szerint Irán már a kétezres évek elején tárgyalt Chávezzel, hogy koncessziót szerezzenek a latin-amerikai ország uránium-kincsének egy részére, saját nukleáris programjuk számára. A mintákat még a régi, Damaszkuszon át vezető légiúton juttatták el Iránba 2010-ben.⁴³²

Az sem hagyható figyelmen kívül, hogy az egyik legfejlettebb hírszerzési hálózattal rendelkező és Latin-Amerikában már korábban biztos gazdasági és politikai háttérrel létrehozó Hezbollah – az amerikai hírszerzés adatai szerint – szoros kapcsolatban áll a Maduro kormányzat legfelső vezető köreivel. Maga az elnök, illetve környezete és

⁴²⁹ Arostegui, Martin, New Air Bridge Reflects Iran's Growing Influence in Venezuela, *VOA News*, 2019.04.15, <https://www.voanews.com/americas/new-air-bridge-reflects-irans-growing-influence-venezuela>. Megtekintve: 2019. június 14.

⁴³⁰ Arostegui, 2019, i. m.

⁴³¹ Arostegui, 2019, i. m.

⁴³² Arostegui, 2019, i. m.

családja is a figyelem középpontjába került már 2015-ben,⁴³³ ám ekkor még az ügyben nem merült fel a kapcsolat lehetősége a Hezbollahnal.

2017. február 13-án azonban az amerikai hatóságok, mint különösen jelentős szerepet betöltő kábítószercsempészt neveztek meg az ország alelnökét, Tareck Zaidan El Aissami Maddah venezuelai állampolgárt, illetve társát, Samark Jose Lopez Bellót. Ez utóbbit terrorszervezetnek nyújtott anyagi-pénzügyi támogatásért, terrorfinanszírozásért helyezték tiltólistára. Az alelnök – ahogy erről már történt említés - korábban Araguá tartomány kormányzójaként, majd belügy- és igazságügyi miniszterként felügyelte a Venezuelán keresztül Mexikóba és az Amerikai Egyesült Államokba tartó kábítószer szállítmányokat. El-Aissaminak kiépített kapcsolatai voltak a Los Zetas mexikói szervezett bűnözői csoporttal is.⁴³⁴ Szintén ő volt az, aki venezuelai gyártmányú AK-47 géppisztolyokkal felfegyverezte az „önkéntes” alapon megszervezett közösségeket Maduro ellenzékének letörésére. Ezeket Ghazi Nasr Al-Din, libanoni származású, venezuelai állampolgár vezette, aki félkatonai toborzó és kiképző központot tart fenn Caracas külvárosában. Nasr Al-Din segítséget nyújtott a Hezbollah embereinek bejutni Venezuelába, valamint ő maga is többször utazott Iránba és Szíriába diplomata útlevelemmel. A Tareck El-Aissamihoz és Ghazi Nasr Al-Dinhez köthető, a terrorizmus finanszírozásában jelentős szerepet játszó személyekről a *Veja* brazil hetilap már 2015-ben is közölt adatokat. Emigrációban élő, korábbi venezuelai vezetők a lapnak elmondták, hogy Venezuela damaszkuszi nagykövetségének kereskedelmi attaséja, Ghazi Nasr Al-Din irányításával 2007 és 2010 között venezuelai útleveleket bocsátottak ki iráni állampolgárok részére, akik így alacsony kockázat mellett utazhattak.⁴³⁵

⁴³³ Madurót, illetve feleségét, Cilia Florest már korábban, 2015 novemberében is összefüggésbe hozták kábítószer-csempészéssel. Cilia Flores két unokaöccsét Port-au-Prince-ben, Haitin tartóztatta le a DEA, amikor mintegy 800 kilogramm kokaint akartak az USA-ba csempészni. Lásd: Guerrero, Kay; Dominguez, Claudia, Shoichet, Catherine E., Venezuelan President Nicolas Maduro's family members indicted in U.S. court, *CNN*, 2015.11.13, <https://edition.cnn.com/2015/11/11/americas/venezuela-president-family-members-arrested/>. Megtekintve: 2019. június 14.

⁴³⁴ Treasury Sanctions Prominent Venezuelan Drug Trafficker Tareck El Aissami and His Primary Frontman Samark Lopez Bello, *U. S. Department of Treasury Press Center*, 2017.02.13, <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/as0005.aspx>. Megtekintve: 2019. június 14.

⁴³⁵ Aeroterrorismo: 'Veja' reveló que los vuelos Venezuela - Irán llevaban extremistas, dinero y drogas, *Aserne*, 2015.03.26, <http://aserne.blogspot.com/2015/03/aeroterrorismo-veja-revelo-que-los.html>. Megtekintve: 2019. június 14.

10. kép: A Teherán-Damaszkusz-Caracas légiútvonalon, gyakran venezuelai útlevéllel utazó terrorizmussal kapcsolatba hozható személyek listája⁴³⁶

Az útlevélkiadást a terrorizmussal összefüggésbe hozható kétezer, a Hezbollahnal, Hamaszsal, vagy más Irán által támogatott szervezetekkel kapcsolatban álló személy részére megerősítette James Humire, a Secure Free Society politikai elemzője is az Amerikai Egyesült Államok Kongresszusának bizottsági meghallgatásán.⁴³⁷

A másik oldalon, Maduróval, az őt támogató Oroszországgal, Kubával, Iránnal és Kínával szemben természetesen ott találjuk Washington, illetve a térségben folyamatosan jelenlévő, de változó intenzitású kapcsolatokat fenntartó országokat is. Ezek közé tartozik Németország, Nagy-Britannia és Franciaország is, mint az Európai Unió tagállamai. Természetesen – a politikai, gazdasági, társadalmi, biztonsági, és nemzetbiztonsági érintettség miatt – minden Venezuelában zajló eseményre odafigyelnek a szubkontinens valamennyi fővárosában is. Ebből következően a Chávez által megkezdett folyamat a bolivárizmus „nemzetköziesítésére”, nemcsak túlélte őt, de meghatározta a jelenlegi, sajátos szimbiózist, a több erőközpontú patthelyzetet. A helyzet sok szempontból emlékeztet a szíriai polgárháború előtti

⁴³⁶ A kép forrása: <http://aserne.blogspot.com/2015/03/aeroterrorismo-veja-revelo-que-los.html>. Megtekintve: 2019. június 14.

⁴³⁷ Arostegui, 2019, i. m.

állapotokra.⁴³⁸ Szíria esetében sem lehetett és ma sem lehet a helyzetet „kliens-konfliktusnak”, „kliens-háborúnak” minősíteni, mivel abban a legfontosabb szerepet játszó országok közvetlenül, katonai, gazdasági, politikai és diplomáciai eszközökkel is részt vettek és részt vesznek. Venezuelában is jelen vannak a térségben, az ország erőforrásaiban leginkább érdekelt erők, nemcsak nyílt, kormányzati szinten, de az érdekeiket képviselő más szervezetek és csoportok útján is. Jelen van a terrorizmus, ennek két irányzata, a belső, állami terrorizmus, az ellenzék letörésében és elhallgattatásában aktív szerepet vállaló, a jelenlegi hatalomhoz köthető „közösségek” (comunidades); a nemzetközi terrorizmus egyik legtapasztaltabb szereplője, a Hezbollah, valamint a nemzetközi kábítószer-csempész szervezetek és helyi szövetségeik.

Az ellenzék legitimációs problémákkal küzd, nem sikerült Juan Guaidót az országban olyan széles körben elnökként elismertetni, hogy az kihatással legyen a Maduro kormányzat hatalmának belső stabilitására. Maduro hatalmát csak az erőszakszervezetek tartják fenn, illetve a fegyveres erők apolitikus magatartása, be nem avatkozása a belpolitikai helyzetbe. Ezen még a minden valószínűség szerint az „önmerénylet” sem változtatott, amit 2018. augusztus 5-én drónokkal követtek el a katonai díszszemlét megtekintő vezetők ellen.⁴³⁹

A patt-helyzet nyugalma csak látszólagos: a szereplők tovább emelik a tétet, de várhatóan nem fognak megkockáztatni semmilyen nyílt, közvetlen katonai műveletet. Washington nem akar belebonyolódni egy második „Igaz ügy” műveletbe, mint az Panamában történt, mivel tisztában van azzal, hogy a többi érdekelt fél is számít egy ilyen lépésre. Egy katonai művelet bármilyen gyors és hatékony legyen is – éles ellenállásra számíthat Venezuelán belül is, ideértve a biztonsági, rendvédelmi és katonai erők jelentős részét. Az akció politikai visszhangja a szubkontinensen belül is óriási lenne, ám vajmi kevés esélye lehetne annak, hogy a latin-amerikai országok bármilyen hatékony ellenintézkedéssel okozzanak érezhető veszteséget Washingtonnak. Nemzetközi téren viszont kellemetlen helyzetbe kerülhet az USA kormányzat, amely aligha számíthat a NATO-szövetségesek támogatására egy ilyen

⁴³⁸ Hasonló véleményt fogalmaz meg, Savage, Sean, Are Iran and Hezbollah turning Venezuela into the next Syria?, *Israel Hayom*, 2019.06.07, <https://www.israelhayom.com/2019/06/07/are-iran-and-hezbollah-turning-venezuela-into-the-next-syria/>. Megtekintve: 2019. június 14.

⁴³⁹ Castro, Maolis, Así se fraguó el atentado contra Maduro, *El País*, 2018.08.13, https://elpais.com/internacional/2018/08/11/america/1534015309_322743.html. Megtekintve: 2019. június 14.

helyzetben. Annál is inkább távolságtartó lehet az európai országok magatartása, hiszen vannak olyanok, amelyeknek jelentős érdekeltségei vannak Latin-Amerikában és felettből érdekeltek jelenlétük megerősítésében – adott esetben az amerikai rivális ellenében is.

Oroszország távol van, a fenyegető és megelőző jelenlétén kívül kevés manőverezési lehetőséggel rendelkezik. A helyzet jellegéből adódóan ugyanakkor nem zárható ki más, az eseményeket felgyorsító cselekmények, ideértve az erőszakcselekmények bekövetkezése sem. Oroszország – az esetleges erőszakcselekmények során inkább saját állampolgárai és katonai-technikai, valamint energetikai létesítményeinek védelmére rendezkedhet be, mintsem az események érzékelhető befolyásolására.

Kína – mint történelmi távlatokban tervező, óriási potenciállal rendelkező nagyhatalom – egy venezuelai belső válság esetén is pragmatikusan közelítheti meg a helyzetet. Számára a stratégiai érdekek védelme, vagyis a befektetések befejezése és a megtérülés biztosítása, a gazdasági, politikai térnyerés az együttműködés eszközével, mindenkor prioritást élvez, elég tág keretek között, függetlenül a hatalmat gyakorlók elvi-ideológiai beállítottságától. Ennek alapján várható, hogy egy esetleges kataklizma esetén is Peking a további együttműködés útját keresné. Elkerülné az erre negatívan ható ütközéseket, megpróbálná a legkisebb „láthatóság” mellett fenntartani érdekérvényesítő képességét az országban.

A jövő a jelen fényében

A jelenlegi venezuelai állapotok egy káoszba sülyedő ország képét mutatják. Az ellenzéki fellépés, Guaidó összefogási kísérlete kudarcot vallott. Szétesett az államigazgatás, a jogalkotás és igazságszolgáltatás tehetelen, a Legfelső Bíróság döntései sem irányadóak már. A közbiztonság, a rendvédelem szinte teljesen megszűnt, az ország egyes részein éhséglázadások is előfordultak, a megszűnt alapszolgáltatások miatt megnőtt a közegészségügyi kockázat és a gazdaság, a kritikus infrastruktúrák is működésképtelenné váltak. Ebben a helyzetben az anarchikus, önszerveződő csoportok terjedése, illetve az általuk elkövetett erőszakcselekmények számának további növekedése várható. Ezek során a terror eszközeit is alkalmazhatják, ám ez nem azonos a terrorizmussal. A rendkívül súlyos állapotok ugyanakkor kiváló lehetőséget biztosítanak a káosz kihasználásában már jelentős tapasztalatokat szerzett terrorszervezeteknek az elért pozícióik megerősítésére és

további megszerzésére. Venezuela és Latin-Amerika számára ez már nem kihívás, nem kockázat, ez kifejezett stratégiai jelentőségű veszély.

4.4. Tendenciák: Dinamikus aszimmetria és konvergáló fenyegetések

Ha a kábítószerkereskedelem és a terrorizmus viszonyát vizsgáljuk a latin-amerikai szubkontinensen, az önmagát kínáló, felettébb egyszerű finanszírozási képlet mellett fel kell figyelni néhány periferiálisnak tűnő, ám valójában nagyon is fontos tényezőre. Ezek egy része a gazdasági törvényszerűségek közé tartozik, mint például a piaci viszonyok – a kereslet és a kínálat viszonya – vagy éppen a termelőtevékenység gazdasági, technológiai, technikai, infrastrukturális és munkaerő-ellátási hátterét világítják meg, ahogy más tényezők már inkább a piacra jutás logisztikai megoldásaiba engednek bepillantást. Ahhoz, hogy a lehető legpontosabb kép táruljon elénk, tudatában kell lenni, hogy a huszadik és a huszonegyedik század terrorizmusa a szubkontinensen nem önálló, a világ többi részén zajló folyamatoktól elszigetelt, autokton jelenség, vizsgálata csak a globális biztonsági erőterekben, a nemzetközi szervezett bűnözésben és a globális terrorizmusban zajló folyamatok figyelembevételével történhet.

A terrorista szervezetek és csoportok lételeme az aszimmetrikus módszer alkalmazása. Mivel nagy a mobilitásuk, flexibilitásuk és jól felépített hálózata miatt előnyös helyzetben vannak, a terrorellenes szervezetek és intézmények az esetek nagy többségében a beérkező információkra reagálva próbálják elejét venni a terrortámadásoknak, illetve, ha ilyen már bekövetkezett, igyekeznek mihamarabb kézre keríteni az elkövetőket és felderíteni a cselekmény és a tettesek hátterét. A terroristák aszimmetrikus módszerének alkalmazása átfogja a terrorszervezet, vagy terrorista csoport működésének számos területét, kezdve a toborzással, a művelet tervezésén, a finanszírozáson, az eszközbeszerzésen, a végrehajtók kiválogatásán, felkészítésén át egészen a célpontok kijelöléséig, a terrorcselekmény eszközeinek és a végrehajtás lehetséges alternatíváinak meghatározásáig. Ebből következik, hogy a dinamikus aszimmetria a terrorszervezetek sikereinek a kulcsa. Az aszimmetria dinamizmusa elengedhetetlen, hiszen a változó műveleti és hálózat-fenntartási tényezőkkel elébe kell menni a terrorellhárító, nemzetbiztonsági és rendvédelmi szervek és intézmények lépéseinek.

Mi mivel konvergál, mi mihez közelít? A határon át nyúló kapcsolatrendszereknek, különös tekintettel a nemzetközi szervezett bűnözésre, ezen belül a kábítószer-

bűncselekményekre, ember-, fegyver és egyéb árucikkek csempészésére – továbbá a terrorizmusnak is –, alapvető jellegzetessége a komplexitás, az egyes cselekvési mozzanatok egymásra épüléséből, kellő időzítéséből kialakuló horizontálisan és vertikálisan is strukturált együttműködése. A konvergencia a gazdasági együttműködés területén a munkafázisok elkülönüléséből és azok összehangolásából, a megoldandó feladatok bonyolultságának növekedéséből fakadó, természetes folyamat. Nincs ez máshogy a szervezett bűnözés és a terrorizmus világában sem. A taktikai érdekazonosság, az anyagi előnyök, illetve a terrorizmus esetében a politikai szándékok érvényesítéséhez szükséges eszközök megszerzése a különböző bűncselekményfajtákra szakosodott csoportok, szervezetek között „természetes”, esetleg stratégiai együttműködést indít el. Így a bűncselekményfajták egymást kiegészítve közös célok mentén valósulnak meg. Mivel a szervezeti háttér leggyakrabban változatlanul elkülönül, nem olvad egybe, vagyis nem jön létre a bűnszervezetek között egyesülés, fúzió, hanem csak egymás felé tartva, közelednek egymáshoz, ezért beszélhetünk konvergenciáról, a bűnszervezetek funkcionális konvergenciájáról.

A terrorizmus, mint a jelenkori szervezett, politikai bűncselekmények sajátos fajtája, különleges helyet foglal el a konvergencia szempontjából is. Ahogy az előbb már látható volt, a taktikai együttműködés a terrorcselekmények előkészítésében más bűnszervezetekkel a terrorszervezetek szempontjából folyamatosan alkalmazott eljárás. Ugyanakkor van egy rendkívül sajátos terület, a nemzetközi szervezett bűnözés egyik különösen veszélyes ága, ahol az ágazati, stratégiai konvergencia megfigyelhető. Ez pedig a nemzetközi kábítószerbűnözés és a terrorfinanszírozás konvergenciája. Ebben az esetben a terrorcselekmények és a szervezet finanszírozásához szükséges anyagi-pénzügyi háttér megteremtése az a stratégiai érdek, amely folyamatos és tartós kapcsolat kiépítését teszi szükségessé. Ennek következménye, hogy a terrorszervezetek jelentős része részt vesz a kábítószertermelésben, terjesztésben, védi a termőterületeket és feldolgozó üzemeket. Itt természetesen mindenkinek a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők és a perui Fényes Ösvény jut eszébe először, de érdemes figyelembe venni – ahogy arról korábban, a 3.6 pont alatti összegzésben már történt említés - hogy legnagyobb részben a Hezbollah áll a közel-keleti Captagon-ipar, vagyis az amfetamin- és metamfetamin gyártás mögött.

A kábítószer további feldolgozása, finomítása és a felvevő piacra történő továbbítása és terjesztése már az erre „szakosodott” kábítószer-bűnözői szervezett csoportok feladata.

A konvergenciát a terroristák világa és a nemzetközi szervezett bűnözés között megerősíti Robert Charles, az Amerikai Egyesült Államok Külügyminisztériumának nemzetközi kábítószer és rendvédelmi ügyekért felelős volt helyettes államtitkára.⁴⁴⁰ Figyelemre méltó, hogy az FBI pénzügyi csalásokat és egyéb bűncselekményeket vizsgáló részlegének a vezetője, Dennis Lormel szerint a terrorszervezeteknek a szükséges pénzüsszegek megszerzéséhez a szervezett bűnözői szervezetek nyújtanak segítséget.⁴⁴¹ A Kábítószerellenes Ügynökség, a DEA szerint a Kormány listáján szereplő 41 terrorszervezetnek mintegy a fele tart fenn kapcsolatokat a kábítószer-szindikátusokkal.⁴⁴²

Ha az összképet tekintjük, észre kell venni a konvergencia szintjeinek egymásra épülését. Először az egymást kiegészítő bűncselekményfajták elkövetőinek szervezetei konvergálnak, majd a határok különböző oldalain tevékenykedő komplex bűnelkövetői szindikátusok között is kialakul ilyen együttműködés, végül látható a nemzetközi szervezett bűnözés és a terrorizmus konvergenciája is.

A konvergenciának létezik egy másik strukturált területe is. Ennek alapját már az előbbiekben érintettük. Ebben a rendszerben a terrorszervezetek helyi szinten létrehozott fedővállalkozásai, pénzmosodái, vallási-kulturális iskolái, sportegyesültei és segélycsoportjai a lakosság leginkább szükségét szenvedő szociálisan sérülékeny rétegeire hatva közelednek a helyi politikai, gazdasági, kulturális, sport és érdekképviselői szervezetekhez. Céljuk a hatalmi szervekbe való beépülés és befolyásszerzés. Mindezt a lehető legelfogadhatóbb módon, a jogi keretek és lehetőségek igénybevételével teszik a jogszerűen működő vállalkozások és szervezetek látszatát fenntartva, miközben valójában a háttérben meghúzódó terrorszervezet konvergál észrevétlenül a helyi hatalom irányába.

⁴⁴⁰ Perri, Frank S.; Lichtenwald, Terrance G., MacKenzie, Paula M., Evil Twins: The Crime-Terror Nexus, *The Forensic Examiner* (2009 tél), 16.

⁴⁴¹ Az Amerikai Egyesült Államok Szenátusa Igazságügyi Bizottságának terrorizmussal, technológiával és belbiztonsággal foglalkozó albizottságának *Three Years After September 11: Keeping America Safe* című jelentése, 61–64., valamint *Testimony of Denis M. Lormer, Before the Senate Judiciary Committee, Subcommittee on Technology, Terrorism, and Government Information*, Washington, D. C., 2002.07.09, <https://archives.fbi.gov/archives/news/testimony/the-fbis-support-of-the-identity-theft-penalty-enhancement-act> Megtekintve: 2020. április 14.

⁴⁴² Testimony of Denis M. Lormer, i. m.

A latin-amerikai körülmények között létrejött és több helyen politikai erővé, hatalmi tényezővé, illetve hosszan tartó nemzetbiztonsági fenyegetéssé vált terrorizmus legnagyobb veszélye éppen a túlélőképességében, alkalmazkodási képességében, ha tetszik, „profilváltásában” rejlik. Kaméleonként hozzáidomul a környezetéhez, felismeri a környezet sajátosságaiban rejlő előnyöket és lehetőségeket a maga számára, a társadalom problémáit, az intézményrendszerek működési hibáit a maga javára fordítja és stratégiai céljai szolgálatába állítja.

Ha a fenti megállapítást a szervezett bűnözésre, mint a kábítószerrel összefüggő, többszörösen minősített bűncselekmények⁴⁴³ leggyakoribb, a bűnszövetségi és bűnszervezeti tényállást is kimerítő elkövetői csoportjára vonatkoztatva vizsgáljuk, megállapítható, hogy arra ugyanúgy érvényesek a fenti megállapítások. Ezeken túlmenően számos más közös vonás is felfedezhető a két, törvények által minden országban szankcionált, vagyis hivatalból üldözendő cselekményegyüttes, illetve annak elkövetői között. Mindkettő jogellenes tevékenységet folytat, bűncselekményt követ el, mindkettő a szélsőséges erőszak széles eszközrendszerét alkalmazza, ideértve az emberrablásokat, túszejtést, emberölést, zsarolást, gyújtogatást, megvesztegetést és bombamerényleteket. Az elmúlt évtizedben az alkalmazott bűncselekmények köre kibővült. Megjelentek a számítógépes hálózatokon keresztül elkövetett anyagi, banki-pénzügyi, informatikai és egyéb, később jelentkező károkozást eredményező elkövetési módok; előtérbe került a kiberbűnözés.

Mindkét csoport, a terrorszervezetek és a szervezett bűnözői szindikátusok is horizontálisan és vertikálisan is jól tagolt, strukturált szervezeti rendszerrel rendelkeznek, ahol a legszigorúbb fegyelem uralkodik, és az előljárók parancsait az alárendeltek maradéktalanul hajtják végre. Mindkét csoport rendelkezik jól fegyverzett és kiképzett félkatonai struktúrákkal is, amelyek rendelkeznek hírszerzési, felderítési, elhárítási, műveleti, logisztikai, kiképzési, kommunikációs és informatikai kapacitásokkal. Nem elhanyagolható körülmény, hogy mindkét csoportnak jelentős és hatékony nemzetközi kapcsolatrendszere van. Ezeket az egyik esetben a korábban már említett, a szervezet alaptevékenységét közvetlenül támogató, vagy megvalósító, üzleti, gazdasági tevékenység, vagy, mint a másik esetben, a terrorizmus, mint alaptevékenység megvalósításához szükséges körülményeket megteremtő feladatok

⁴⁴³ Lásd: hatályos Büntető Törvénykönyv Különös Rész 176-177 §§, továbbá 318§

végrehajtására használják fel.⁴⁴⁴ Mindkét esetben része a nemzetközi hálózati tevékenységnek a pénzügyi eszközök, alapok megszerzése, pénzmosás, fegyver-, illetve anyagi javak, eszközök, termékek, például kábítószer, vagy fizetési eszközök és személyek – illegális bevándorlók, vagy potenciális elkövetők, terroristák csempészése.⁴⁴⁵

Ennek az összefonódó, nemzetközi hálózati tevékenységnek is példái a 2015-ös és 2016-os párizsi, illetve brüsszeli merényletek. Ezek elkövetési módja sok szempontból hasonlít a 2008-as mumbai terrortámadás sorozathoz, ahol gépkarabélyokkal és robbanóeszközökkel 10 támadó 164 embert mészárolt le. A *Time* cikke szerint ez a támadás adta az ötletet a párizsi terrortámadás-lánc előkészítéséhez.⁴⁴⁶ A terrortámadás előkészítése során a fegyverek beszerzése nem okozott nagy gondot, hiszen a Nyugat-Balkánon mintegy 3-6 millió (!) lőfegyver elérhető.⁴⁴⁷ Christophe Crépin, a Francia Rendőrszakszervezet szóvivője, az ügy kapcsán elmondta: „A szervezett bűnözés és a terroristák között kapcsolat van”⁴⁴⁸

Mind a terrorista szervezetek, mind a szervezett bűnözői körök tevékenységük során az anyagi eszközök hagyományos továbbítási módjai mellett gyakran alkalmazzák az informatikai alapú fizetési kötelezettségvállalás átadásának eljárásait is. Míg a hagyományos eljárásokhoz sorolható a készpénz futárokkal való továbbítása, a hawala alkalmazása, valamint a megszokott banki átutalások használata,⁴⁴⁹ addig a számítástechnikai alapú pénzügyi műveletek közül folyamatos az olyan FinTech eljárások terjedése, mint a Magyarországon is ismert Simple alkalmazás, vagy az éppen a Nemzeti Adó és Vámhivatal által vizsgált Revolut, vagy Transferwise.

Arra, hogy Latin-Amerikában a nemzetközi kapcsolatokkal is rendelkező bűnszervezetek milyen összegeket mozgatnak törvénytellenesen évente, ékesszóló

⁴⁴⁴ Lásd bővebben: Ganor, Boaz - Halperin Wernli, Miri, The Infiltration of Terrorist Organizations Into the Pharmaceutical Industry: Hezbollah as a Case Study, *Studies in Conflict and Terrorism* 36, no. 9 (2013), 699-712, <https://doi.org/10.1080/1057610X.2013.813244>

⁴⁴⁵ Az információk a területen hosszú ideig dolgozó, nem nevesíthető szakemberekkel folytatott beszélgetésekből származnak.

⁴⁴⁶ Bajekal, Najina – Walt, Vivienne, How Europe’s Terrorists Get Their Guns?, *Time*, 2015.12.07, <https://time.com/how-europes-terrorists-get-their-guns/>. Megtekintve: 2020. április 12.

⁴⁴⁷ Bajekal – Walt, 2015, i. m.

⁴⁴⁸ Bajekal – Walt, 2015, i. m.

⁴⁴⁹ Az Iszlám Állam által végrehajtott 2015-ös párizsi terrortámadás pénzügyi hátterének megteremtéséhez a Western Unionon keresztül többször továbbítottak kisebb összegeket. Lásd: *Paris attacks showed role of small transactions in terror finance; UN meeting hears*. Az ENSZ Biztonsági Tanács Terrorellenes Bizottságának 2016. április 15-iki ülése <https://www.un.org/sc/ctc/news/document/paris-attacks-showed-role-of-small-transactions-in-terror-finance%CD%BE-un-meeting-hears/>. Megtekintve: 2020. április 12.

példa a HSBC bank esete. Ezen a bankon keresztül a mexikói Sinaloa és a kolumbiai Norte del Valle kartell 881 millió dollárt mosott tisztára. Ugyancsak a HSBC bankon keresztül a mexikói bűnszervezetek évente 19 és 31 milliárd dollár közötti összegeket továbbítanak illegálisan.⁴⁵⁰

A korszerű megoldások között megtalálható a virtuális fizetőeszközök használata, ideértve a kriptovalutákat is, a mobiltelefon-hálózaton keresztül működő elektronikus fizetési szolgáltatások, például a PayPass, vagy a rendkívül egyszerű M-Pesa rendszer, továbbá a Prepaid kártyák használata. Ilyen feltöltő kártyát használtak Salah Abdeslam és Abdelhamid Abaud is, a 2015. november 13-i párizsi terrortámadás elkövetői.⁴⁵¹

Celina Realuyo a már idézett tanulmányában egy sajátos, új jelenségre is felhívja a figyelmet. A darkweben, illetve más hálózatokon az illegális pénzügyi tranzakciók lebonyolítása már egyre inkább a tőzsdei műveleteket idézi, ahol a váltásban, vagy az üzlet finanszírozásában érdekelt felek között közvetítők tevékenykednek, és a tudomásukra hozott igényeknek megfelelően a „megbízható” lehetséges partnerek között megkeresik azt, amellyel a tranzakció lebonyolítható.⁴⁵² A „fekete” tőzsdepiac szempontjából lényegtelen, hogy terrorszervezet, vagy szervezett bűnözői szindikátus között jön létre a közvetlen kapcsolatot nem igénylő üzlet. Ez a megoldás segít az üzleti partnerek inkognitójának a megőrzésében is, jelentősen csökkentve a dekonspiráció veszélyét.

A terrorista szervezetek és a szervezett bűnözői csoportok közötti eltérés leginkább a motiváció terén látható. A szervezett bűnözés célja a maximális anyagi, pénzügyi előny, amihez az előbb említett eszközrendszert alkalmazza. A terrorszervezet esetében a motiváció politikai: a hatalom megszerzése.⁴⁵³

Az előbbieken felvázolt egyezések és eltérések alapján látható, hogy a kábítószerkereskedelem és a terrorizmus között éppen a szervezett bűnözés az összekötő kapocs, függetlenül attól, hogy a szervezett bűnözésben nem állami szereplők, az állami, hatalmi, igazgatási, vagy más struktúrákhoz köthető „proxy-csoportok”, más megfogalmazással „kliens-csoportok”, vagy éppen a

⁴⁵⁰ Realuyo, Celina B.: Siguiendo el rastro del dinero” para combatir el terrorismo, el crimen y la corrupción en las Américas, in: Sampó, Carolina - Troncoso Valeska, szerk., *El crimen organizado en América Latina: manifestaciones, facilitadores y reacciones* (Instituto Universitario General Gutiérrez Mellado – UNED, 2017), 192–193.

⁴⁵¹ Thachuk, Kimberley L. – Lal, Rollie, *Terrorist Criminal Enterprises: Financing Terrorism through Organized Crime* (Praeger Security International, 2018), 51.

⁴⁵² Realuyo, 2017, 196.

⁴⁵³ Boaz – Halperin, 2013, 699–712.

nemzetbiztonsági szolgálatok által létrehozott fedőszervezeteken, vállalkozásokon keresztül maguk az állami, politikai vezető testületek jelennek meg és játszanak szerepet.

4.5. A szervezett bűnözés, a kábítószercsempész szervezetek és a terrorszervezetek kapcsolata

A kábítószer-bűncselekmények és a terrorizmus konvergenciája és egymásra épülése jól megfigyelhető a Közel-Keleten folyamatosan jelenlévő, onnan a világ különböző térségeiben terrortámadásokat elkövető, Irán által támogatott Hezbollah és az egyik legagresszívebb mexikói drokartell, a Los Zetas immár hosszú évekre visszatekintő együttműködésében. A Los Zetas, amely az Öböl (Gulf) kartellből 2010-ben szakadt ki, több mexikói szövetségi államban is hatalmas területekre terjesztette ki a hatalmát.⁴⁵⁴ Egyik legfontosabb bázisa Tamaulipas államban Nuevo Laredo városában, éppen az Egyesült Államok határán van. A hely kiválasztása messze nem véletlen, ugyanis a Los Zetas több „üzletágban” is érdekelt. Legfontosabb a kábítószer-csempészség, az embercsempészség, majd ezt követik a fegyveres rablások és a védelmi pénzek kikényszerítése, zsarolás, emberrablás, váltságdíj szedése.⁴⁵⁵ Nevükhöz köthető az utóbbi évek számos leszámolásos csoportos kivégzése is. A határ másik oldalán, az Amerikai Egyesült Államok határvárosától, Laredótól az első nagyvárosig, San Antonióiig csupán alig kétszáz kilométer az út, Texas állam fővárosáig Austinig sem sokkal több háromszáznál. Tehát a kartell által a határon keresztül átjuttatott áru, vagy csoport néhány órán belül, a szükséges logisztikai háttér mellett, olyan városokba is eljuttatható, ahonnan már sokkal könnyebben el lehet tűnni a hatóságok látóköréből.

⁴⁵⁴ Campbell, Lisa J., Los Zetas: operational assessment, *Small Wars and Insurgencies* 21, no. 1 (2010), 55–80, <https://doi.org/10.1080/09592310903561429>

⁴⁵⁵ Logan, Samuel, A Profile of Los Zetas: Mexico's Second Most Powerful Drug Cartel, *CTC Sentinel* 5, no. 2 (2012), 5–7.

11. kép: Észak-Kelet Mexikó (Tamaulipas) és az Amerikai Egyesült Államok (Texas) határa, a Nuevo Laredótól San Antonión át Austinig vezető út⁴⁵⁶

Ugyan a Los Zetas kartell több belső szakadáson is túl van – amelyekről a disszertáció korábbi részében már szó volt, és a továbbiakban még szó lesz – de befolyása a mai napig rendkívül erős.

A Hezbollahal folytatott üzleti kapcsolat lényege, hogy a terrorszervezet finanszírozza az általa kiválasztott személyek illegális bejuttatását az Amerikai Egyesült Államokba.⁴⁵⁷ A személyek több csoportból származnak. Vannak köztük libanoni, vagy szír szülőknek már Mexikóban született gyermekei, az iszlám hitre áttért mexikóiak, sőt, még mexikói őshonos törzsek leszármazottai is.⁴⁵⁸ Az USÁ-ban nagy valószínűséggel bekapcsolódnak a fedővállalkozások munkájába, vagy ilyeneket hoznak létre, és emellett alvó sejteket alakítanak ki.

⁴⁵⁶ A kép forrása: <http://www.map-of-mexico.co.uk/map-of-tamaulipas.htm>. Megtekintve: 2020. április 17.

⁴⁵⁷ Dabbas Rami, Iran, Hezbollah Use Mexican Drug Cartels to Infiltrate US, *The Clarion Project*, 2019.11.05, <https://clarionproject.org/iran-hezbollah-use-mexican-drug-cartels-to-infiltrate-us/>. Megtekintve: 2020. április 13.

⁴⁵⁸ Dabbas, 2019, i. m.

Amióta Kanada megszüntette a vízumkényszert a mexikói útlevéllel utazókkal szemben 2016-ban, a juharlevél országa is a Hezbollah „inpatriációs”, beszivárgási célország lett.⁴⁵⁹

A Los Zetas nemcsak az amerikai kontinensen aktív. Európában legjelentősebb üzlettársa a kábítószer-kereskedelemben a N'Dragetha, Reggio Calabria hírhedt bűnözői szindikátusa. Ez a szervezet irányítja az európai kokain-forgalmat, melyből akkora haszonra tesz szert, amekkora az olasz GDP három százaléka.⁴⁶⁰ Olaszország GDP-je a hivatkozott forrás évében a 2.400.232 millió dollár volt.⁴⁶¹

A disszertáció Venezueláról szóló részében, az Iránnal kialakított, a terrorizmust támogató kapcsolatai miatt már említésre került az ország korábbi alelnökének neve, aki ezt a tisztséget 2017 és 2018 között töltötte be. Tareck Zaidan El Aissami Maddah-t az amerikai hatóságok – az FBI és a DEA - a drogüzlet egyik kiemelkedő személyiségeként azonosították és helyezték vád alá, távollétében. Az alelnök a Los Zetas kábítószerszállítmányainak továbbításához nyújtott aktív segítséget és logisztikai támogatást.⁴⁶²

Másik, szintén ékesszóló példa a terrorszervezetek és a kábítószer kartellek között az Ayman Saied Joumaa, a Hezbollah tagja által üzemeltetett, öt országot – Libanont, Kolumbiát, Panamát, valamint Benint és a Kongói Köztársaságot is – magába foglaló rendkívül kiterjedt hálózat.

⁴⁵⁹ Dabbas, 2019, i. m.

⁴⁶⁰ Anderson, Curt, Italia - 'Violencia' se escribe con ZETA: Los zetas toman el control por la fuerza. Nicola Gratteri, zar antimafia de Reggio Calabria, *Offnews.info*, 2008.12.10, <http://www.offnews.info/verArticulo.php?contenidoID=11975> Megtekintve: 2020. április 13.

⁴⁶¹ *CountryEconomy*, <https://countryeconomy.com/gdp/italy?year=2008>. Megtekintve: 2020. április 17.

⁴⁶² Herrero, Ana Vanessa – Casey, Nicholas, U.S. Imposes Sanctions on Venezuela's Vice President, Calling Him a Drug 'Kingpin', *The New York Times*, 2017.02.13, https://www.nytimes.com/2017/02/13/world/americas/venezuela-vice-president-sanctions-trump.html?_r=0 Megtekintve: 2020. április 13.

12. kép: Ayman Saied Joumaa által vezetett hálózat térképe⁴⁶³

Joumaa hálózatában látható, hogy éppen ő volt az összekötő elem a Hezbollah által létrehozott, Libanonban, Kolumbiában és Panamában bejegyzett, jórészt kiskereskedelmi fedővállalkozások és pénzváltók, valamint az Elissa Group néven, Libanonban, Beninben és a Kongói Köztársaságban létrehozott holdingok, illetve vállalkozások között. Valószínűsíthető, hogy az ugyanezen a néven Kanadában bejegyzett ingatlannal foglalkozó cég, amelynek 12 alkalmazottja van és éves forgalma nulla, szintén ehhez a csoporthoz tartozik. A benini bejegyzésű cég használt gépkocsik értékesítésével foglalkozik, amelyeket az Európai Unióból, Belgiumból szerez be, és az Amerikai Egyesült Államok (Florida, Jacksonville) érintésével szállít az afrikai piacra.⁴⁶⁴

Emellett Joumaa Mexikóból kábítószert szállított az amerikai piacra, valamint 200 Hezbollahhoz köthető libanoni személyt juttatott át a határon.⁴⁶⁵

⁴⁶³ A kép forrása: Az Egyesült Államok Kincstárának Külföldi Vagyont Ellenőrző Hivatala https://www.treasury.gov/resource-center/sanctions/Programs/Documents/joumaa_org_022011.pdf. Megtekintve: 2020. április 14.

⁴⁶⁴ Panjiva Database, <https://panjiva.com/Ste-Elissa-Group/41048302>. Megtekintve: 2020. április 14.

⁴⁶⁵ Dabbas, 2019, i. m.

Egy másik, az amerikai hatóságok által letartóztatott libanoni állampolgár, Mahmoud Youssef Kourani vallomása szerint bejutását az USA-ba a libanoni-mexikói csempészhálózat segítette. Az ott töltött néhány hónap jelentős részében a Hezbollah számára gyűjtött pénzeszközöket.⁴⁶⁶ Kourani még Libanonban háromezer dollárt fizetett egy mexikói vízumért. Érkezése után egy teherautó csomagterében csempészték át a mexikói-amerikai határon.⁴⁶⁷

Az egyik leleplezett és felszámolt határmenti embercsempész hálózat üzemeltetője a szintén libanoni származású Salim Boughader-Mucharrafille volt. A mexikói Tijuánában, az El Paso-i határátkelőtől nem messze, gyakorlatilag az amerikai konzulátus mellett található „La Libanesa” kávézón keresztül, melyet ő üzemeltetett, szervezték az embercsempészt.

2002-ben tartóztatták le, és vallomásában elmondta: mintegy kétszáz személy átjuttatását szervezte meg, köztük a Hezbollah televíziójaként az önrobbantó merénylőket hősként beállító Al-Manar televízió egyik munkatársáét.⁴⁶⁸

13. kép: A „La Libanesa” kávézó és Salim Boughader-Mucharrafille⁴⁶⁹

Megjegyzendő, hogy a „Tamil Tigrisek” sri-lankai terrorszervezetnek is volt saját csempészhálózata, ám a 2001. szeptember 11-i merényletsorozat után felfüggesztették annak használatát.⁴⁷⁰

⁴⁶⁶ Arrillaga, Pauline - Rodríguez Olga R., The terror-immigration connection, *NBC News*, 2005.03.07, http://www.nbcnews.com/id/8408009/ns/us_news-security/t/terror-immigration-connection/#.XpWcwszgbIV. Megtekintve: 2020. április 14.

⁴⁶⁷ Arrillaga – Rodríguez, 2005, i. m.

⁴⁶⁸ Arrillaga – Rodríguez, 2005, i. m.

⁴⁶⁹ A kép forrása: Arrillaga, Pauline - Rodríguez Olga R., The terror-immigration connection, *NBC News*, 2005.03.07, http://www.nbcnews.com/id/8408009/ns/us_news-security/t/terror-immigration-connection/#.XpWcwszgbIV. Megtekintve: 2020. április 14.

⁴⁷⁰ Arrillaga – Rodríguez, 2005, i. m.

Az embercsempész hálózatoknak a „felvevő pontjai” megtalálhatók a legjelentősebb migrációs kibocsátó országokban, illetve gyűjtő pontokban, így Libanonban, Jordániában, Egyiptomban, Pakisztánban és Irakban. Ahogy már Kourani esetében is leírtuk, a bejrúti mexikói konzulátuson több ezer dollárért hamisított vízumot is be lehetett szerezni, hogy legalább Mexikóig eljussanak az érdeklődők. A transzfer koordinációja azonban már az amerikai kontinensen, Quitóban, Limában, Caliban és Guatemalavárosban történt.⁴⁷¹ Itt szervezték meg a csoportok illegális átjuttatását a határon, gépkocsival, gyalog, vagy – akinek jó papírjai voltak – repülőgéppel. Az átcsempészésen kívül fizetni kellett a menedékért is, a határ mindkét oldalán.⁴⁷² A kapcsolati hálóra és a tevékenység kiterjedésére jellemző, hogy nemcsak Kaliforniába, Új-Mexikóba, Arizónába és Floridába, de még Kanadába is képesek voltak átjuttatni személyeket, csoportokat. Az átcsempésztetteket több, a beolvadásukat elősegítő, viselkedésükre és öltözködésükre vonatkozó jótanáccsal is ellátták.⁴⁷³

Boughader-Mucharrafille letartóztatása után nemsokkal a mexikói hatóságok öt Hezbollah tagot tartóztattak le, akik a bejáratott módon akartak átjutni a határ amerikai oldalára.

A Hezbollahon és a „Tamil Tigriseken” kívül másik terrorszervezet, az al-Kaidához közel álló Fülöp-szigeteki Abu Sayyaf emberei is használtak csempészfolyosókat, hogy bejussanak az USA-ba. Egy korrupt amerikai bevándorlási tisztviselő segítségével 1996 és 2002 között mintegy negyven személy lépett így be a Los Angelesi repülőtérén keresztül az Amerikai Egyesült Államokba.⁴⁷⁴

4.5.1. Esettanulmány: Mexikó

Az ország sajátos helyzetét jól mutatja, hogy a 2001-2002-es tijuani letartóztatások után, amelyekről a fejezet elején volt szó, 2004-ben is valószínűsíthetőnek tartották a terroristák beszivárgását Mexikó felől az Amerikai Egyesült Államokba, illetve azt, hogy terrorcselekményeket hajthatnak végre magában Mexikóban is.⁴⁷⁵ Az ország sok szempontból kiváló célpont: a nagy turistaforgalomnak köszönhetően a vízumpolitikája nagyon liberális, a határokon az ellenőrzés nem túl szigorú.

⁴⁷¹ Arrillaga – Rodríguez, 2005, i. m.

⁴⁷² Arrillaga – Rodríguez, 2005, i. m.

⁴⁷³ Arrillaga – Rodríguez, 2005, i. m.

⁴⁷⁴ Arrillaga – Rodríguez, 2005, i. m.

⁴⁷⁵ Curtis, Glenn E.; Gibbs, John N., Miró, Ramón, Nations hospitable to organized crime and terrorism, *Trends in Organized Crime* 8, no. 1 (2003), 20.

Az ország területén számos olyan ipari, turisztikai és energetikai létesítmény található, amelyek ellen viszonylag szerény költségek mellett, nagyon látványos terrorakciókat lehet végrehajtani. Ilyenek az ország olajipari létesítményei, a tengeralatti olajlelőhelyek a Campeche-öbölben, a Laguna Verde-i nukleáris létesítmény, a világhírű tengeri fürdőhelyek, a Kolumbusz előtti kultúrákat bemutató régészeti lelőhelyek és más lehetséges célpontok. Az ezek ellen elkövetett akciókban óhatatlanul számos amerikai állampolgár is megsérülhet, illetve halálos sebesülést kaphat, továbbá jelentős, mind mexikói, mind amerikai gazdasági érdekek is kárt szenvedhetnek. Ezt az USA Külföldi Katonai Tanulmányok Hivatala (*Foreign Military Studies Office, FMSO*⁴⁷⁶) 2003-ban közzétett tanulmánya már rögzítette.⁴⁷⁷ Figyelemreméltó, hogy az FMSO 2002 márciusi közzétett jelentése szerint nem kizárható, hogy harmadik országból származó terroristák a mexikói-amerikai határon embercsempészek segítségével kísérlelnek meg átszökni.⁴⁷⁸ Az Amerikai Egyesült Államok határőrségének jelentése két kísérletet is említ, amikor először 2001 áprilisában, majd 2002 májusában egy közel-keleti terrorszervezet tagjai illegálisan szerették volna átlépni a határt Mexikó és Texas között.⁴⁷⁹ A hatóságok, illetve a szakértők véleménye szerint a terrorszervezet felderítői a mexikói terrorelhárítási és határrendészeti képességekről gyűjtöttek információt, illetve tesztelték azt. A 25-30 ezer lakosú kisváros, Eagle Pass mellett elfogott két határsértőtől elkobzott azonos felvételt-csomag Veracruz kikötőjét, illetve a mexikói haditengerészet hajóit ábrázolta.⁴⁸⁰ Tekintettel arra, hogy Veracruz Mexikó egyik legjelentősebb tengeri kapuja, a határátlépési kísérlet sajátos jelentőségre tett szert. Ennek alapján nem volt kizárható egy rendkívül veszélyes kombinált támadás előkészülete sem.⁴⁸¹ Ezt megerősíti a korábbi mexikói nemzetbiztonsági tanácsadónak, majd később Mexikó ENSZ-nagykövetének, Adolfo Aguilar Zinsernek nyilatkozata, amelyben utal arra, hogy „a mexikói hatóságok nyomozást folytatnak Mexikót menedékként használó spanyol és

⁴⁷⁶ A Külföldi Katonai Tanulmányok Hivatala (*Foreign Military Studies Office, FMSO*) a Fort Leavenworthben (Kansas állam) támaszponton található továbbképző és kutató központ. Kiadványaikban első sorban nyílt forrásból (OSINT) megszerezhető adatok alapján készítenek elemzéseket, értékeléseket. Mivel a hazai szakirodalomban ritkán említik ezt az intézményt, célszerűnek láttam röviden bemutatni.

⁴⁷⁷ Curtis – Gibbs – Miró, 2003, 20.

⁴⁷⁸ Curtis – Gibbs – Miró, 2003, 20.

⁴⁷⁹ A „La Libanesa” kávézó, mint embercsempész központ kiiktatása után letartóztatott további öt Hezbollah-tagról a fejezet korábbi részében már történt említés.

⁴⁸⁰ Curtis – Gibbs – Miró, 2003, 20.

⁴⁸¹ Az esetről bővebben olvasható: Hall, John, Veracruz Terrorist Threat, *U.S. Border Patrol, Del Rio Sector*, www.fmsso.osis.gov. Megtekintve: 2019. február 28.

iszlám terrorista szervezetek után, abból a célból, hogy ezeket felbomlasszák és ne okozhassanak gondot az országban.”⁴⁸²

A 2001. szeptember 11-i terrortámadásokat megelőző Zinser-interjúban említett iszlám szervezetekkel kapcsolatban már korábban is felmerült, hogy a Hezbollah sejteteket hozott létre Mexikóban.⁴⁸³ A feltételezést megerősíti a libanoni és palesztin közösségek nagy koncentrációja Monterreyben⁴⁸⁴ és az északi határvidéken. Megjegyzendő, hogy Mexikó nyolc legnagyobb bűnszervezetéből hat az északi határ mentén is rendelkezik az illegális tevékenységhez, elsősorban a kábítószer-csempészéshez szükséges teljes infrastruktúrával és logisztikai támogatással. Ezt támasztja alá az *American Addiction Center* által közzétett és az USA Kábítószer-ellenes Hivatala (*Drug Enforcement Administration, DEA*) által készített lista az Amerikai Egyesült Államokban 2016-ban a legnagyobb befolyással rendelkező, legveszélyesebb mexikói kartellekről: Sinaloa, Jalisco Nueva Generación, Juárez, Öböl kartell,⁴⁸⁵ Los Zetas⁴⁸⁶ és Beltran-Leyva Organization.⁴⁸⁷ A DEA 2018-as jelentése szerint az első két helyen változatlanul a Sinaloa és a Jalisco Nueva Generación kartellek vannak,⁴⁸⁸ de az őket követő helyeken már van változás: a Los Zetas két frakcióra – Az Észak-Keletiek és a Zetas Régi Iskola – esett szét és meggyengült, ahogy a Beltrán-Leyva Organization is. Itt több kisebb szervezet is létrejött, amelyek közül a legerősebb a Los Guerreros Unidos (Egyesült Harcosok).⁴⁸⁹

Törvényszerű, hogy a 2001-es terrortámadás után a mexikói és az amerikai hatóságok is vizsgálták az al-Kaida jelenlétének lehetséges nyomait a térségben.⁴⁹⁰

⁴⁸² Mexican official says Spanish, Islamic 'Terrorist Groups' Use Mexico as Refuge, *BBC Monitoring / Notimex*, 2001.05.30.

⁴⁸³ lásd bővebben: Mexico Arrests Members of Terrorist Groups, *Special Warfare* 14, no. 2 (2001 tavasz), <http://www.call.army.mil/fmso/sof/issues/spring01.htm>. Megtekintve: 2019.07.07.

⁴⁸⁴ A monterreyi *El Norte* című lap szerint mintegy 400 000 arabul beszélő személy van az országban. Castañeda, Jessica, „Habla usted...árabe?,” *El Norte*, 2002.09.06, 1.

⁴⁸⁵ Figyelemre érdemes, hogy mind Mexikóban, mind Kolumbiában létezik Gulf, illetve Gulf Clan nevű bűnözői szindikátus. Az elnevezés alapján nem zárható ki egy olyan megszervezet létrejötte, amely a Kolumbiában termelt és feldolgozott kokaint és más kábítószereket a szindikátus keretein belül továbbítja az amerikai (USA) és nem csak az amerikai piacra.

⁴⁸⁶ A Los Zetas és a Hezbollah kapcsolatával a fejezet első részében már foglalkoztunk.

⁴⁸⁷ Trafficking Statistics, *Drugabuse.com*, <https://drugabuse.com/statistics-data/drug-trafficking/>. Megtekintve: 2019. március 28.

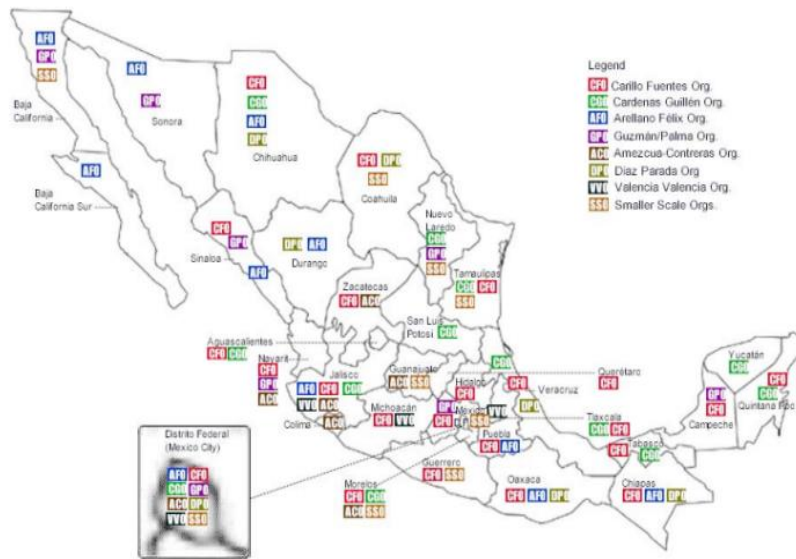
⁴⁸⁸ U. S. Department of Justice, *National Drug Threat Assessment* (Drug Enforcement Administration 2018).

⁴⁸⁹ Los carteles narco se fragmentan y descentralizan el negocio en América Latina, *La Nación* 2019.07.21, <https://www.lanacion.com.ar/el-mundo/los-carteles-narco-se-fragmentan-descentralizan-negocio-nid2269722>. Megtekintve: 2019. augusztus 13

⁴⁹⁰ Turbiville, Graham H., Potential Terrorist Entry to U.S. Along SW Border, *Special Warfare* 15, no. 1 (2002 tél), 45.

Ennek során nem zárták ki, hogy a terrrorszervezet mexikói területről képes lehet támadást indítani a határ másik oldalán lévő amerikai célpontok ellen.⁴⁹¹

A helyzet összetettségének bemutatását jól segíti a kábítószerüzletben is érdekelt, főbb mexikói bűnszervezetek tevékenységének földrajzi kiterjedését ábrázoló térkép.⁴⁹²

14. kép: A mexikói kábítószerüzlettel foglalkozó szervezetek tevékenységi területei⁴⁹³

Nem meglepő az sem, hogy az európai és ezen belül a közép-európai, továbbá a kaukázusi gyökerű bűnözői csoportok is jelentős üzleti kapcsolatokat építettek ki Latin-Amerikában, így a legnagyobb piac, az Amerikai Egyesült Államok közelében. A *Szervezett bűnözés és terrorista tevékenység Mexikóban 1999-2002* című kötet több fejezetet is szentel az olasz, az ukrán, az orosz bűnözői csoportoknak, majd a 29. oldalon más országokat is megemlíti: Romániát, Litvániát, Magyarországot, Örményországot, Lengyelországot, Horvátországot, Szerbiát, Albániát, Georgiát

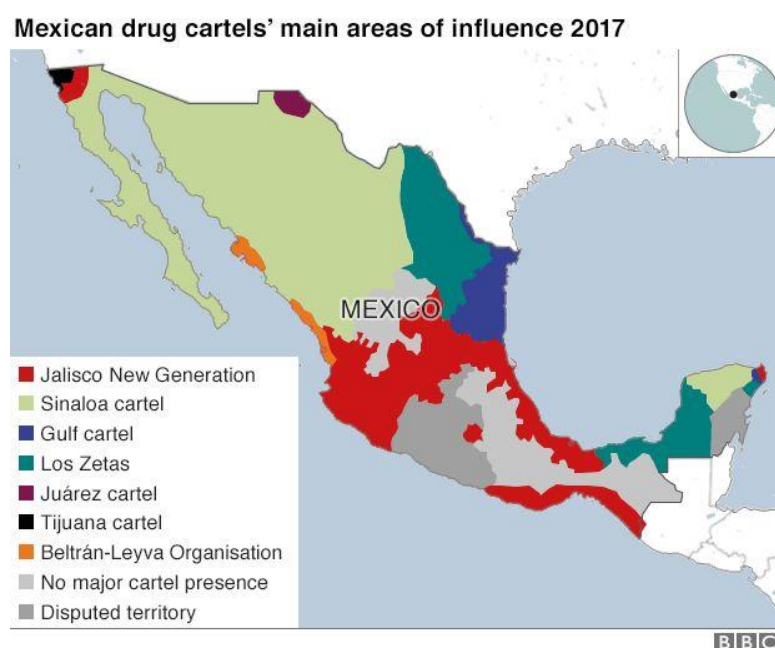
⁴⁹¹ Millán Valencia, Daniel; Nuñez, Ernesto, Alerta Cisen de ataques por frontera con Mexico, *El Norte*, 2001.10.25, 4.

⁴⁹² Lila színnel jelölve, felülről a harmadik az „El Chapo” Guzmán-vezette Sinaloa-kartell.

⁴⁹³ A kép forrása: Curtis, Glenn E.; Gibbs; John N., Miró, Ramón, Nations hospitable to organized crime and terrorism, *Trends in Organized Crime* 8, no. 1 (2003), 46.

(régábbi szóhasználattal Grúziát) és Csecsenföldet.⁴⁹⁴ Nyilvánvaló, hogy Csecsenföld esetében nagyon valószínű a feltételezés, hogy a mexikói szervezett bűnözői csoportokkal, a narkókartellekkel fenntartott kapcsolat az Oroszország elleni háború, illetve az ott végrehajtott terrorcselekmények pénzügyi feltételeinek biztosítását is szolgálhatta.

Az elmúlt évtizedekben, Mexikóban megszorodtak a terrorizmus eszköztárát használó leszámolások. Gyakoriak az elkövetés után évekkel később felfedezett közös sírok, a csoportos kivégzések.⁴⁹⁵ Az erőviszonyokban beállott változásokat mutatja az alábbi térkép is, amelyen a kartellek által 2017-ben ellenőrzött területei láthatóak:⁴⁹⁶

15. kép: A legnagyobb mexikói bűnszervezetek által ellenőrzött területek 2017-ben⁴⁹⁷

A jelentősebb bűnszervezetek között ugyanazokat találjuk, mint tizenöt évvel korábban, ám az ellenőrzésük alatt álló terület átrendeződött. Megnőtt a vitatott területek nagysága, következésképp a befolyásért folytatott harc folytatódik. Nyilvánvaló, hogy az ország a térképek készítése között eltelt másfél évtized alatt sem

⁴⁹⁴ Miró, Ramón J., *Organized Crime and Terrorist Activity in Mexico 1999-2002* (Federal Research Division, Library of Congress, 2003), 29.

⁴⁹⁵ Lásd, Williams, Phil, The Terrorism Debate Over Mexican Drug Trafficking Violence, *Terrorism and Political Violence* 24, no. 2 (2012), 259-278, <https://doi.org/10.1080/09546553.2011.653019>

⁴⁹⁶ Tucker, Duncan, Mexico's Most Wanted: A Guide to the Drug Cartels, *BBC News*, 2018.03.27, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-40480405>. Megtekintve: 2019. június 3.

⁴⁹⁷ A kép forrása: <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-43011495>, 2018.02.09. Megtekintve: 2020. április 12.

volt képes a szervezett bűnözésnek és a kábítószerüzletnek táptalajt és hátteret biztosító társadalmi jelenségek érezhető mértékű visszaszorítására.⁴⁹⁸ Ezzel összefüggésben ha megnézzük, hogy Mexikóban a droggartellek közötti háborúknak milyen hatása volt és van a munkaképes lakosságra, mint a társadalom egyik legfontosabb, potenciális értékteremtő és eltartó szegmensére, jelzésértékű, hogy 2011-ben a lakosság 46,2%-a, mintegy 52 millió ember a szegénységi küszöb alatt élt, ami jelentős részben a droggartellek ellen a Kormány által vívott, rosszul megtervezett háborúnak is köszönhető.⁴⁹⁹ Ez a háború 2012 végéig körülbelül 70 ezer emberéletet követelt dokumentálhatóan, ám ezen felül még több mint 10 ezer a 2006 óta eltűntek száma.⁵⁰⁰ Ugyan a Kormány állítja, hogy az áldozatok valamennyien a kábítószerüzletben, illetve a szervezett bűnözésben érdekelt csoportok, bandák tagjai voltak, ám ez közel sem igaz. Az áldozatok között szép számmal vannak olyanok is, akik a droggartellek ellen vívott harcban a fegyveres erők által elkövetett erőszakcselekmények, így a rendőri erőszak áldozatai lettek.

A drámai összképet tovább árnyalja, hogy 2011-ben 1,6 millió ember, a 18 év feletti lakosság 2%-a hagyta el lakóhelyét. 80%-uk a drogháborúk miatt kényszerült erre.⁵⁰¹ Azt is érdemes megvizsgálni, hogy ez a belső kényszermigráció az országnak azokat az államait érinti, amelyekben legaktívabbak a kábítószerkartellek, illetve a szervezett bűnözés: Chihuahua, Tamaulipas, Sinaloa, Coahuila, Durango, Baja California, Nuevo León, Michoacán, Guerrero és Veracruz.⁵⁰² A kábítószerüzlet intenzitására jellemző, hogy a szövetségi hatóságok 2008-ban 21 illegális laboratóriumot számoltak fel, míg a rákövetkező évben ez a szám hirtelen 191-re emelkedett!⁵⁰³

A helyzet abból a szempontból is aggasztó, hogy a mexikói rendvédelmi, és bűnüldözési struktúrák hatékonysága messze nem egyenletes. Erről tanúskodik, hogy miközben évente 300-500 tonna alkaloida tartalmú kábítószer megy át Mexikón az Amerikai Egyesült Államok felé – jelentős részben Kolumbiából, Bolíviából és Peruból – a mexikói hatóságok által lefoglalt kábítószer mennyisége némi hullámlás

⁴⁹⁸ Részletesebben: Sente-Varga Mónika, A jaguár karmai között. Mexikó a 2010-es években, *Nemzet és Biztonság* 7, no. 6 (2015) 49–56 és Pál Zsombor Szabolcs, Latin-Amerika, in: Szálkai Kinga; Baranyi Tamás Péter, Szarka E. Luca, *Biztonságpolitikai Corvinák* (Antall József Tudásközpont, 2019), I. kötet, 573–601.

⁴⁹⁹ Reveles, José, Social And Economic Damages Caused By The War Against Drugs in Mexico in: Scönenberg, Regine, szerk., *Transnational Organized Crime: Analyses of a Global Challenge to Democracy* (Heinrich-Böll-Stiftung, 2013), 149.

⁵⁰⁰ Reveles, 2013, 149.

⁵⁰¹ Reveles, 2013, 149.

⁵⁰² Reveles, 2013, 150.

⁵⁰³ Reveles, 2013, 151.

mellett, de folyamatosan csökken. Az 1990-es években évente átlag 51 tonna kábítószerrel foglaltak le, ami 2009-re 21 tonnára csökkent. A következő évben már csak 9,4 tonna került a hatóságok kezére. Kivételt képez a 2007-es fogás, ami összesen 48 tonna volt.⁵⁰⁴

A kábítószerfüggők száma az országban is nagyon magas. A hivatkozott tanulmányban José Reveles egy millió (!) új kokainfüggőt említ, a másfél millió marihuána-függő és a több százezer amfetamin és dizájnertrog-függő mellett. A végeredmény: Mexikóban több mint hét millió kábítószerfüggő személyről van szó.⁵⁰⁵ Ez az ország 117 milliós lakosságának majdnem 6%-a.⁵⁰⁶ Ha ehhez hozzátesszük, hogy korábban, már 2008-ban Genaro García Luna szövetségi közbiztonsági miniszter elismerte, hogy az országban 4,7 millió kokain és marihuána fogyasztó van – a metamfetamin fogyasztók mellett – érthetővé válik, hogy kábítószerfüggők közel öt milliós létszámú csoportja hogyan fogyaszthatott évente 515 tonna marihuánát, 27,6 tonna kokaint és 4,2 tonna extasy tablettát és más dizájnertrogokat.⁵⁰⁷

Ami a munkaképes lakosságra, mint a társadalom meghatározó rétegére és magára gazdaságra gyakorolt hatást illeti, Ciro Muroyama⁵⁰⁸ szavai szerint a drogháborúk, illetve a termelésben való foglalkoztatás hiánya miatt több millió fiatal került a „tartalékos bűnözői hadsereg” soraiba. Véleménye szerint ez a réteg 2011 és 2020 között elérheti a 20.4 milliós létszámot a 18 év alatti lakosok körében.⁵⁰⁹ Mivel ez a szám csupán a 18 év alatti mexikói állampolgárokra vonatkozik, a tényleges „tartalék hadsereg” ennek többszöröse is lehet, hiszen Mexikóban az öregségi nyugdíjkorhatár nők esetében 60, férfiak esetében 65 év.⁵¹⁰

Ha a gazdasági hatásokat nézzük, akkor érdekes összehasonlításra nyílik alkalmunk: 2012-ben a Főügyészi Hivatal közzétette a Felipe Calderón elnök időszakában a kartellektől készpénzben lefoglalt pénzeszközök mennyiségét. Ez amerikai dollárra átszámítva majdnem egy milliárd dollárt tett ki. Ha ezt az elnöki periódus közel kétezer napjával elosztjuk, a napi lefoglalás körülbelül fél millió

⁵⁰⁴ Reveles, 2013, 151.

⁵⁰⁵ Reveles, 2013, 151.

⁵⁰⁶ [Countryeconomy.com, https://countryeconomy.com/demography/population/mexico?year=2012](https://countryeconomy.com/demography/population/mexico?year=2012). Megtekintve: 2020. május 15.

⁵⁰⁷ Reveles, 2013, 151.

⁵⁰⁸ Dr. Ciro Muroyama a közgazdaságtudományok doktora, számos mű szerzője, a Nemzeti Szakértői Vizsgálóbizottság tagja. Könyveinek témája a mexikói gazdasági fejlődés, a korrupció és a politikai háttérjátszmák Mexikóban.

⁵⁰⁹ Reveles, 2013, 153.

⁵¹⁰ lásd: Ley de Seguro Social de 1997.

amerikai dollár volt.⁵¹¹ Ha ezt az összeget összevetjük a kartelleknek a kábítószer-kereskedelemből és más bűncselekményekből azonos időszak alatt származó, becsült hasznával, ami szerényebb becslések szerint mintegy 36 milliárd amerikai dollár (bár vannak ennél magasabb értékű becslések is), akkor a napi haszon közel 100 millió USD; a napi lefoglalás pedig ennek 0,5%-a.⁵¹² Fordítsuk meg a számokat: a drogkartellek napi haszna gyakorlatilag a lefoglalt eszközök mennyiségének 200-szorosa!

Ameddig ezek a tényezők alapjaiban képesek befolyásolni az ország politikai, gazdasági, társadalmi, biztonsági és nemzetbiztonsági életét és tevékenységét, feltétlenül számolni kell az átalakuló nemzetközi terrorizmus további jelenlétével, illetve az ország terrorizmusnak való kitettségének, illetve az egyes terrorszervezetek befolyás-szerzésének növekedésével. Jól mutatja ezt a *Vision of Humanity* Mexikót ábrázoló térképe,⁵¹³ ahol a kartellek közötti belharc miatt Baja California a 32-es rangsorban a 32., vagyis a legveszélyesebb állam. Baja California közvetlenül határos az USA California államával, amely az Amerikai Egyesült Államok egyik legfejlettebb, leggazdagabb állama. Az észak-mexikói Chihuahua a 28. helyen van. Ez az állam határos Texasszal, vagyis az őrizendő határ hossza kimagaslóan nagy. A Csendes-óceán melletti Colima a 30. helyen található, amit az magyaráz, hogy itt helyezkednek el a legkedvezőbb fekvésű kikötők a tengeren Peruból, Kolumbiából és Panamából tengeri úton továbbított csempész-szállítmányok számára. Colimától délebbre található Guerrero állam, amely a legveszélyesebb helyek listáján a 31. helyen áll. A besorolás magyarázata hasonló a Colima esetében leírt tényezőkkel, amihez hozzájárul a terület hagyományosan erőszakos mivolta.

Az atlanti parton is van olyan hely, amelyik hasonlóan fontos szerepet játszik a kábítószer-csempészsben. Míg a fenti három állam leginkább az amerikai Nyugati Partot látja el, illetve a dél-nyugati államokon keresztül juttatja el a csempészárut és az illegális határátlépőket az Amerikai Egyesült Államok területére, addig a 29. helyen rangsorolt Quintana Roo állam a keleti csempészárvonal kibocsátó pontja. Ez az állam fekszik a legközelebb a Karib-térséghez, azon keresztül Floridához. Nyilvánvaló, hogy

⁵¹¹ Reveles, 2013, 156.

⁵¹² Reveles, 2013, 156.

⁵¹³ Mexico Peace Index 2019, *Vision of Humanity*, <http://visionofhumanity.org/indexes/mexico-peace-index/>. Megtekintve: 2019. június 3.

a kartelleknek a szállítási kikötők és útvonalak ellenőrzéséért folytatott egymásközi küzdelem során szövetségesekre van szükségük.

A kartellek és a Hezbollah kapcsolata nem újszerű. A disszertációnak ebben a fejezetében korábban ismertetett kapcsolatok és események mellett figyelemre méltó, hogy az együttműködésre 2012-ben is újra felhívták az amerikai Belbiztonsági Minisztérium (*Department of Homeland Security, DHS*) figyelmét. Ennek alapja egy feltételezhetően iráni műveleti tiszt által Washingtonban Adel al-Jubeir szaúdi nagykövet ellen tervezett, de operatív felderítési eszközökkel megelőzött merénylet volt. A támadást a Los Zetas hajtotta volna végre egy népszerű washingtoni étteremben, figyelmen kívül hagyva a lehetséges „mellékes” áldozatok magas számát. A merénylet végrehajtásáért a Los Zetas másfél millió dollárt kapott volna. A DEA műveleti tisztje szerint – aki a Los Zetasba beépülve felfedte a merénylet tervét –, siker esetén a kábítószer-kartellt más terrorcselekmények végrehajtására is felbérelték volna. A terv mögött az iráni Forradalmi Gárda aszimmetrikus hadviselésre, hátszágai, mélységi műveletekre és hírszerzésre szakosodott egysége, a Kuds Csapat (Quds Force) állt.⁵¹⁴ Ilyen előzmények mellett nem véletlen, hogy az Amerikai Egyesült Államok törvényhozásának több képviselője is javasolta a legnagyobb mexikói kartellek – az Öböl kartell Reynosa/Los Metros szárnyának, a Los Zetas Észak Keleti Kartell nevű szárnyának, valamint a Sinaloa Kartellből kivált Jalisco Új Generáció csoportnak – külföldi terrorszervezetté nyilvánítását, annak minden jogi, pénzügyi, igazgatási, rendvédelmi és terrorelhárítási következményével együtt.⁵¹⁵

4.5.2. Esettanulmány: Peru

Latin-Amerika más országaiban szintén gyakorivá vált a szervezett bűnözés és a kábítószergyártó és -csempész szervezetek együttműködése, ez alól Peru és a Fényes Ösvény (*Sendero Luminoso, SL*) sem kivétel.⁵¹⁶ 2017. július 26-án – több éves nyomozás, megfigyelés – bizonyíték-gyűjtés után – a perui kábítószer-ellenes

⁵¹⁴ Boyle, Matthew, Congressional Report Ties Middle East Terrorists to Mexican Drug Cartels, *The Daily Caller*, 2012.11.16, <https://dailycaller.com/2012/11/16/congressional-report-ties-middle-east-terrorists-to-mexican-drug-cartels/> valamint Lawmaker urges feds to monitor Hezbollah in Mexico, *Fox News*, 2012.10.29, <https://www.foxnews.com/world/lawmaker-urges-feds-to-monitor-hezbollah-in-mexico>. Megtekintve: 2019. június 3.

⁵¹⁵ Hammer, Josh, GOP Congressmen Call For Leading Mexican Cartels To Be Designated Foreign Terrorist Organizations, *The Daily Wire*, 2019.02.20. Megtekintve: 2019. június 3.

⁵¹⁶ Bebesi Zoltán, A dél-amerikai terrorszervezetek anyagi finanszírozása - mire is jó a kokain? *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016), 54–70.

rendőrség, a DIRANDRO (*Dirección Nacional Anti-Droga, Országos Kábítószer-ellenes Igazgatóság*) és az amerikai DEA közös művelete eredményeként letartóztatták Tocache város többszörösen újraválasztott polgármesterét, David Bazán Arévalót, aki a bizonyítékok alapján az 1980-as évektől kezdve (!) pénzügyi támogatást nyújtott, valamint fegyverekkel látta el a Fényes Ösvény terrorszervezet Felső Huallaga völgyi szervezetét. Ő szervezte meg és pénzelte azt a terrorcselekményt, amelyet még 2007-ben követtek el a kábítószergyártó és csempésző szervezetek ellen nyomozást folytató ügyész és három társa ellen. A támadásban, amelyben a négy hivatalos személy, Arturo Campos Vicente ügyész és John Carrasco, valamint José Colca, továbbá Billy Gonzales rendőrtisztek életüket veszítették, 29 terrorista vett részt. A „Wicapa” álnéven ismert Bazán Arévalo, és unokatestvére, Miguel Arévalo Ramírez, alias „Eteco”, 1987 és 1992 között hetente (!) hatszáz kilogramm kokapasztát hoztak be Kolumbiából feldolgozásra és továbbításra egymotoros repülőgépeken. Az illegális leszállópályák használatáért esetenként tízezer dollárt fizettek a Fényes Ösvénynek. Ugyancsak a terrorszervezet biztosította a csempész-útvonalak és raktárak védelmét, valamint a csempészet zavartalanságát a nyolcvanas-kilencvenes években. Az együttműködés keretében a kábítószer-csempészek szerezték be a terrorcsoport számára a francia FAL és amerikai AR-15 gépkarabélyokat a hozzájuk való lőszerrel együtt.

Azzal a céllal, hogy lehetőség szerint biztosítsák tevékenységük folyamatosságát, illetve a *Fuerza Popular* (Népi Erő)⁵¹⁷ választási győzelme esetén politikai támogatás, illetve védelem mellett működhessenek tovább, a Bazán unokatestvérek támogatták Keiko Fujimori 2016-os választási kampányát, valamint a párt kongresszusi jelöltjeinek megválasztását a San Martín régióban, ahol a Huallaga folyó völgye és a Fényes Ösvény egyik legfontosabb, legjobban védett és legnagyobb jövedelmet hozó kábítószer-termelő bázisa is található.

⁵¹⁷ Jobboldali, konzervatív párt, vezetője és parlamenti képviselője Keiko Sofia Fujimori, a korábbi perui elnök, Alberto Fujimori lánya. Keiko Fujimorit a bíróság 2018 két és fél évi börtönbüntetésre ítélte pénzmosásért és a pártján belül működő bűnszervezet vezetéséért. A jelenleg is folyó vizsgálat szerint Fujimori segítette a brazil Odebrecht cégnek tisztára mosni kb. egy millió dollárt.

16. kép: Az Huallaga folyó völgye és a kábítószer-termelő területek a völgyben⁵¹⁸

Ebben a térségben van Peru tíz kábítószer-előállító területének többsége. Az 1980 és 2010 közötti belső viszályokkal terhelt időszakban ebben a térségben a törvényen kívüliség uralkodott. Egyszerre volt a nem állami szereplők által politikai, illetve más nem állami szereplők által gazdasági indíttatásból gyakorolt erőszak színtere, amelyet tovább súlyosbítottak az állami erőszak nem kevésbé könyörtelen megnyilvánulásai.⁵¹⁹ Ahol a terület feletti uralom bizonytalan, gyakoribbak a szélsőséges erőszakcselekmények.⁵²⁰ Ez a magyarázata annak, hogy a helyi drogtermelő- és feldolgozó telepeket védő fegyveres csoportok, a külföldi átvevők és szállítók, a kormányellenes felkelők, leggyakrabban a Fényes Ösvény és a kormány által mindkét oldal ellen a helyszínre vezényelt különleges erők ilyen véres harcokat folytatnak a világ egyik legismertebb kokatermelő területéért. Természetes, hogy a közigazgatás gyengeségét vagy hiányát minden olyan helyen, ahol gazdasági előnyök érhetők el, vagy éppen kiváló bűvőhelyek találhatóak, az ezekben érdekelt csoportok azonnal kihasználják és saját uralmukat építik ki rajta. A központi irányítás dominanciájának helyreállítására odaküldött erőknek egyszerre kell szembenézniük a helyi narkó-gazdaság oligarcháival, vagy azok helytartóival, illetve a kormányellenes

⁵¹⁸ A képek forrása: <https://www.google.com/search?q=huallaga+valley&rlz> és <https://www.economist.com/the-americas/2012/03/03/one-down>. Megtekintve: 2020. április 25.

⁵¹⁹ Bővebben: Kernaghan, Richard, *Coca's Gone: Of Might and Right in the Huallaga Post-boom* (Stanford University Press, 2009).

⁵²⁰ Kalyvas, Stathis N., *The Logic of Violence in Civil War* (Cambridge University Press, 2006).

lázadókkal, sőt, egyes esetekben a két csoport taktikai szövetségre lépve, közösen lép fel a különleges erők ellen. Ennek a harcnak a feltételeire is érvényes, ami az értekezésnek a nem városi művelési területen történő harc körülményeiről szóló részében már ismertetésre került. A térségben folyamatos a különböző erők által mindenkor felügyelt, vagy uralt területek változása. Ez a dinamizmus a gyakorlatban az jelenti, hogy a föld egyszerre tartozik több, egymás ellen harcoló „gazda” alá. Habár az eredeti megállapítás Dél-Kelet Ázsiára vonatkozott,⁵²¹ pontosan jellemzi a Huallaga völgy helyzetét. Mivel a folyamatos harc egyik fél számára sem előnyös, a helyi kábítószer-termelő gazdaságok tulajdonosai, mint a legnagyobb potenciállal és befolyással rendelkező tényezők, a kábítószer termelését és feldolgozását a helyi gazdasági élet alapjává tették. Tekintettel arra, hogy a helyi lakosság megélhetése szempontjából az egyetlen elérhető forrás a kábítószer termelésében és feldolgozásában való részvétel, a helyi drogbárók, mint munkaadók elérték uralmuk de facto elismerését a lakosság körében. Azzal, hogy a kábítószer-gyártás zavartalansága érdekében kiegyeztek az árnyékhatalomként jelenlévő Fényes Ösvénnyel, tovább szilárdították a helyzetüket. A limai Kormány nem volt és ma sincs, sőt, sajnos valószínűleg még nagyon hosszú ideig nem lesz abban a helyzetben, hogy biztos, a kábítószer-termelésnek alternatívát állító gazdasági modellt alakítson ki a térség lakossága számára.⁵²² Ennek csak egyik következménye a kábítószer-iparág továbbélése – a drogellenes akciók ellenére – és a nemzetközi kábítószer-termelésben elfoglalt helyének folyamatossága. Ebben óriási szerepe van a korrupciónak, mint az államhatalom képviselői és a kábítószer-előállítók közötti kapcsolat mozgatórugójának. Sem a helyi rendőrség, sem a katonai vezetők nem érdekeltek az extra jövedelem forrásának felszámolásában, így mindent megtesznek azért, hogy az erre leselkedő veszélyeket megelőzzék. Előzetesen tájékoztatják a drogbárókat a készülő rajtaütésekről, illetve a hatósági intézkedésekről, az együttműködést elutasító politikai személyiségekről, továbbá az érdeklődő, nem kívánatos újságírókról. Cserébe a drogbárók a kábítószerből származó haszonból szerény juttatásban részesítik őket.⁵²³

A másik következmény magának a terrorszervezetnek, a Fényes Ösvénynek a sajátos helyzete, amikor politikai tényezőként ugyan megszűnt a szervezet,

⁵²¹ Scott, James C., *The Art of Not Being Governed: An Anarchist History of Upland Southeast Asia* (Yale University Press, 2009), 59.

⁵²² van Dun, Mirella, *Narco-Territoriality and Shadow Powers in a Peruvian Cocaine Frontier*, *Terrorism and Political Violence* 31, no. 5 (2019), 3, <http://dx.doi.org/10.1080/09546553.2017.1309392>

⁵²³ van Dun, 2019, 12.

csapásmérő képessége már nem elegendő a politikai erőviszonyok befolyásolására, de még elégséges fegyveres potenciállal rendelkezik, hogy a helyi kábítószer-termelő és -gyártó kapacitásokat, a drogbárók „külső védvonalaként” védje a kormánycsapatok kábítószer-ellenes akcióival szemben. A helyi lakosság körében ritka elégedetlenséget, lázongást inkább a drogbárók fegyveresei fojtják el, abba a lakott településeken messze kívül élő „felkelők” nem vesznek részt.⁵²⁴

Harmadik következményként említhető, hogy a FARC és a kolumbiai Kormány közötti megbékélés után új helyzet állt elő a perui és a kolumbiai kábítószer-iparágban, ám ennek jellemzői még nem kellően világosak, ezért elemzésükre korai lenne vállalkozni.

A Fényes Ösvény és a kábítószerüzletben érdekelt körök együttműködése, a perui és kolumbiai kábítószer-gyártók és csempészek kapcsolata sokkal hosszabb időt ölel fel. A fenti, csupán három évtizedet átfogó példa szilárd bizonyítéka annak, hogy a szervezett bűnözés, a kábítószerüzlet és a terrorizmus egyaránt érdekelt a politikai védőerő kialakításában, vagyis behatolásuk a törvényhozásba és a végrehajtó hatalomba, valamint az uralmuk alatt tartott területek visszaszerzése és az állami igazgatás megszilárdítása továbbra is folyamatos kihívást jelent.⁵²⁵

4.6. Összegzés

Több egyezés is van a terrorszervezetek és bűnözői szindikátusok között. Mindkettő – bár eltérő célok érdekében és indíttatással – dinamikusan változó aszimmetrikus módszereket és taktikai eljárásokat kell, hogy alkalmazzon, megelőzendő a rendvédelmi és terrorelhárító szervezetek sikeres beavatkozását. Tapasztható egy sajátos konvergencia mindkét szervezet saját tevékenységén belül, de abban is, hogy a terrorszervezetek a működéshez szükséges anyagi-logisztikai, pénzügyi feltételeket a nemzetközi szervezett bűnözői csoportokkal együttműködve, szakosítottan, egyes feladatokra lebontva teremtik meg. Az együttműködés különösen erős a nemzetközi kábítószer-bűnözés terén. A szervezett bűnözői csoportok nyújtanak segítséget a kábítószer piacra juttatásában – a saját maguk előállította kábítószer mellett – valamint tevékeny részt vállalnak az embercsempészetben, különösen Mexikó északi és az

⁵²⁴ van Dun, 2019, 12.

⁵²⁵ A Fényes Ösvény és a kábítószer-csempészek, valamint a Fuerza Popular kapcsolatát lásd bővebben: Castilla, Oscar, Peru Mayor's Arrest Reveals Ties to Drug Trafficking and Terrorism, *InSightCrime*, 2017.08.04, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/peru-mayor-arrest-reveals-ties-drug-trafficking-terrorism/>. Megtekintve: 2019. június 4.

Amerikai Egyesült Államok déli határán. A szervezett bűnözés és a terrorszervezetek közötti konvergencia sajátos jelleget is ölthet, amikor egy terrorszervezet a korábban már említett lassú behatolás és térnyerés érdekében diverzifikálja tevékenységét, legális vállalkozások egymásra épülő hálózatát hozva létre, vagyis egy cél érdekében összefogja, de nem egyesíti a részfeladatokat ellátó csoportokat. A terrorszervezetek és a szervezet bűnözés konvergenciájának kiváló példája a 2015-ös párizsi és a 2016-os brüsszeli merényletek előkészítése, illetve a szervezeti szintű együttműködés az embercsempészsben a Hezbollah és a Los Zetas kartell között Mexikóban. A Hezbollah által üzemeltetett hálózatok nemcsak Latin-Amerikában vannak jelen, de ott vannak Afrikában, a Közel-Keleten, és üzleti kapcsolataik révén az Európai Unióban is.

Ha országoként nézzük az együttműködést, akkor Kolumbia két szervezettel is képviselteti magát. A Medellín kartell megbízásából a Nemzeti Felszabadítási Hadsereg (ELN) hajtott végre merényleteket Kolumbiában, és az olaszországi szervezett bűnözői körökkel fenntartott kapcsolataik révén ők álltak az Enrique Parejo González kolumbiai nagykövet elleni, Escobarék által megrendelt, budapesti merénylet mögött is.⁵²⁶

Mexikóban a FARC az Arellano Felix kartell-lel alakított ki szoros kapcsolatokat. Ennek komoly szerepe lehetett abban, hogy a mexikói Kormány bezáratta a FARC mexikóvárosi irodáját.

Ahogy már korábban említésre került, Mexikóban a Los Zetas kartell-lel a Hezbollah alakított ki eredményes együttműködést. Voltak arra utaló jelek, hogy Veracruzban terrorcselekményt készítenek elő, de ezt még idejében sikerült megelőzni, és a gyanúsítottakat letartóztatni. 2001. szeptember 11-e után az amerikai és a mexikói hatóságok is vizsgálták az al-Kaida lehetséges jelenlétét a térségben, de ez nem nyert bizonyítást.

Az viszont tény, hogy a közép-kelet-európai szervezett bűnözői csoportoknak üzleti kapcsolataik vannak mexikói szervezett bűnözői csoportokkal. a kapcsolati lista

⁵²⁶ Bővebben: Orbán-Schwarzkopf Balázs, Merénylet a kolumbiai nagykövet ellen, *Betekintő* 11, no. 3 (2017), 1–13. Megjegyzendő, hogy Ilich Ramírez Sánchez, vagy, ahogy jobban ismerik, Carlos, a Sakál is előszeretettel tartózkodott Magyarországon, ahol logisztikai támaszpontot tartottak fenn, illetve pihentek. 1980 után lassan kiszorították őket Magyarországról. Erről bővebben lásd: Hankiss Ágnes, „Terrorista hálózatok. A C-79 dosszié,” *Terror & Elhárítás*, no. 4 (2017), 4–22.

európai részében ott szerepelnek Dél-Európa, Közép-Európa, a Balkán, és Kaukázus országai, valamint Oroszország és Ukrajna is.

5. ÖSSZEGZÉS

A 21. századra Latin-Amerikában az autentikus, szubkontinentális gyökerű és motivációjú terrorizmus idejétmúlttá vált, ahogy a marxista forradalmi hevület is üzleti szemléletté hűvösödött. Ami maradt, az a rendkívüli különbség a leggazdagabb és a legszegényebb rétegek jövedelmi viszonyai, életminősége, jogérvényesítő képessége, lakhatási, megélhetési és általános életkörülményei között, ideértve az egészségügyi ellátáshoz való hozzájutást is. Ami megváltozott, az a szegénységet folyamatosan újratermelő politikai, gazdasági, nemzetközi, társadalmi jelenségek komplexuma, mely önmagában más és más, mint volt, de kumulált hatása változatlan: a reménytelenség, kiúttalanság, a kiégettség. Mára a katolikus egyház tekintélye is csökkent, társadalmi szerepe megnőtt, ám érdekérvényesítő képessége – egyrészt saját belső konfliktusai és a folyamatosan napvilágra kerülő botrányok miatt – csökkent. A demokratikus elvek nem váltak megélt élménnyé, nem lettek a napi valóság, a hatalomgyakorlás részévé. Ugyan a fogyasztói társadalmak kínálta előnyöket a szubkontinens országainak nagy része igyekszik biztosítani a lakosság számára, ám a ciklikus gazdasági válságjelenségek közötti társadalmi szempontból rövid idő, ami alatt nem lehetséges a stabil gazdasághoz szükséges pénzügyi és termelési struktúrák kialakítása, folyamatosan hátráltatja a társadalmi, gazdasági és belpolitikai egyensúly elérését.

A szubkontinensen mára megszűnt a domináns ideológiák harca, valójában nincs is domináns ideológia. Valamennyi országban kisebb, vagy nagyobb mértékben jellemző a nemzeti alapú populizmus, ami magyarázata a sikeres latin-amerikai integráció hiányának is. A 21. században a latin-amerikai terrorizmus, mint önálló, politikailag motivált, a hatalmon lévő kormánynak vagy társadalmi rétegnek a hatalomból való erőszakos kiszorítására irányuló szervezett tevékenység, nem értelmezhető. Ugyanakkor az ideológiai vákuum és a gazdasági, politikai, társadalmi és erkölcsi kataklizmák több országban is lehetővé teszik a Latin-Amerikától idegen indíttatású terrorszervezetek térnyerését a társadalmi lét szinte minden területén. Így válhat a védekezésképtelen, a terrorizmus példáját és módszereit korábban exportáló szubkontinens az újfajta, ideológiailag idegen terrorizmus logisztikai és pénzügyi

bázisává, a terroristák menedékévé és esetlegesen a terrorizmus egyik irányítóközpontjává.

5.1. A kutatás eredményei

A disszertáció bevezetőjében a célokból következően három hipotézis került megfogalmazásra. Az előző fejezetek feladata nem volt más, mint annak vizsgálata, hogy a tényekkel, információkkal, korábbi kutatási eredményekkel és ismeretekkel összehasonlítva, azok relevánsak-e? **Az első hipotézisben** lett feltéve a kérdés:

„Vannak-e a terrorizmusnak kifejezetten latin-amerikai, ideológiai, műveleti jellegzetességei, továbbá kulturális gyökerekre visszavezethető, az elkövetési módokban is kifejeződő sajátosságai? Újkeletű sajátosság-e egy terrorszervezet domináns és rendkívül aktív jelenléte a szubkontinensen?”

A válasz mindkét kérdésre igen. Láthatóvá és érzékelhetővé vált, hogy a szubkontinens eredeti etno-kulturális jellemzőiből kiindulva a politikai, gazdasági fejlődési sajátosságok, valamint a mindenkor globális és regionális erőviszonyok ismeretében levezethetők és ok-okozati összefüggésbe állíthatók a terrorizmusnak a kifejezetten Latin-Amerikára jellemző tulajdonságai kialakulására ható tényezők. Ilyen volt a spanyol, portugál, angol gyarmatosítással járó erőszak, a gyarmatosító hatalmak egymással való küzdelme a szubkontinensen, a függetlenségi háborúk időszakának sajátosságai, amelyek már magukban hordozták a kialakulóban lévő, elkülönült államok eltérő fejlődésének okait és jellegzetességeit. A 19. század első felétől kezdve itt kezd előtérbe kerülni az északi nagyhatalom, az Amerikai Egyesült Államok latin-amerikai szerepvállalása, befolyásának kezdete és annak kiterjesztése, amely a mai napig rendkívül erős befolyással bír a térségre egészében és valamennyi országra egyenként. Az európai nagyhatalmak – Franciaország és a Habsburg birodalom – latin-amerikai térhódításának szándéka, illetve a spanyol gyarmati fennhatóság megőrzése a még megmaradt területeken, nagyhatalmi ütközőzónává tette a szubkontinentet. Az Amerika-ellenesség és a hozzá köthető lehetséges fejlődési irányok között már 1895-ben Kubában megjelent a fegyveres harc, mint alternatíva.

Később a marxista-leninista ideológia és forradalomelmélet is teret nyert a gazdaságilag és társadalmilag hátrányosabb helyzetű országokban, például Peruban. A 20. század közepétől kezdve egy sajátos baloldali ideológiai bifurkáció jellemezte a latin-amerikai baloldali mozgalmakat. Ennek szereplői egyrészt a világrendszerrel teljesedett, Moszkva-központú, marxista-leninista, minden országban a

munkásosztály vezetésével megvívandó forradalmi fegyveres harcok útján terjeszkedni kívánó szocialista világrend, másrészt a vidéki parasztság, mint alapvetően radikalizálható, a forradalmat megvívni képes osztály szerepét hangsúlyozó maoista irányzat. Nyilvánvaló, hogy a két nézet valamelyike Latin-Amerika országaiban is követőkre talált, és a helyi forradalmi pártok, mozgalmak és csoportok az országuk helyzete és adottságai alapján fogadták el Moszkva, vagy Peking hegemoniáját. Az országok jellegzetessége, a forradalmi harcot – a terrorizmus eszközeivel – megvívni szándékozó csoportok harci taktikájában is megjelent. Világossá vált, hogy a forradalom-elméletek közötti alapvető különbségek miatt a Latin-Amerikában terrorcselekményeket végrehajtó, szubkontinentális kötődésű terrorszervezetek, vagy csoportok eltérő prioritásaik alapján – vidéken, vagy városban – határozták meg a műveleti területeket, és hajtották végre a terrorakciókat, hiszen győzelemre aspiráló forradalmaiknak más és más volt a mozgató ereje és a tömegbázisa. A hatvanas-hetvenes években a forradalmi harcot – a terror eszközeivel – megvívni szándékozó szervezetek leggyakrabban a szocialista országoktól, a Szovjetuniótól, Kubától, a Német Demokratikus Köztársaságtól és Csehszlovákiától kaptak kiképzési, anyagi, pénzügyi, logisztikai és műveleti támogatást.

A terrorizmus latin-amerikai jellegzetességeinek kialakulásában nagy szerepe volt a római katolikus egyháznak, külön a felsőbb egyházi vezetőknek és külön a társadalom perifériáján élőkhez legközelebb álló alsó papságnak. Az egységesnek távolról sem mondható hozzáállás a szegénység, a társadalmi fejlődés érdekében a nem hívőkkel való együttműködés és a politikai és fegyveres harcban való részvétel kérdésében csak fokozta a latin-amerikai társadalmak megosztottságát. Ebben a helyzetben óriási szerepet játszott a II. Vatikáni zsinat és az ott elfogadott enciklikák és konstitúciók. Ezek többek között lehetővé tették az együttműködést a hívők és a nem hívők között, állást foglaltak a szegénység felszámolásáért. Ez az állásfoglalás sok országban mélyreható változásokat indított el. Az etno-kulturális és vallási hagyományok miatt az elkövetési mód is jelentősen eltért a Közel-Keleten megismert módoktól. Latin-Amerikában nem volt egyszemélyi elkövető, inkább a csoportos elkövetési módot alkalmazták, nem volt nagyszámú polgári áldozattal járó lánccsökkentés merénylet piacokon, inkább a konkrét katonai, rendvédelmi célpontokat támadták, és nem voltak „magányos farkasok” sem.

Az állami szereplők, vagy hozzájuk köthető szervezetek által elkövetett, a polgári lakosság megfélemlítését, illetve a politikai ellenfelek megsemmisítését célzó terror

alkalmazása több országban – Chilében, Peruban, Kolumbiában, Guatemalában, El Salvadorban és Nicaraguában – szintén jellemzővé vált. Az óriási áldozatokat követelő módszeres és tömeges megsemmisítések azóta is súlyos teherként kísérik ezeknek az országoknak a történelmét.

Ami egy nem latin-amerikai kötődésű terrorszervezet domináns jelenlétét és erőszakos, nagyszámú áldozattal járó terrorakciókat sem nélkülöző tevékenységét illeti a szubkontinensen, az iráni politikai, gazdasági, pénzügyi, logisztikai, kiképzési és szervezeti háttérrel rendelkező, az Iráni Forradalmi Gárda által irányított Hezbollah jelenléte alapvetően sajátos irányt szabott és szab néhány latin-amerikai ország fejlődésének. A csendes, gazdasági, pénzügyi, kulturális és más területeken végrehajtott behatolás és területfoglalás eredményeként a Hezbollah, illetve a hozzá köthető személyek és szervezetek növekvő és terjedő politikai befolyásra tesznek szert. A Hezbollah jelenléte és műveleti tevékenysége a szubkontinensen két ízben vált nyilvánvalóvá. Mindkét esetben Argentína, Buenos Aires volt a műveleti terület. 1992-ben a városközpontban lévő Izraeli Nagykövetség ellen követtek el robbantásos merényletet egy robbanóanyaggal megrakott teherautóval, míg 1994-ben a Zsidó Viszontbiztosító Egyesület ellen követtek el támadást. A két támadás halálos áldozatainak száma meghaladta a száztízet. Az elmúlt negyedszázad alatt a Hezbollah nem elsősorban az erőszakcselekmények végrehajtójaként hagyja névjegyét Latin-Amerikában, hanem mint az általa közvetítőkön keresztül létrehozott vállalkozások révén folytatott legális és féllegális, vagy éppen illegális gazdasági, pénzügyi, kulturális és kereskedelmi tevékenységből támogatott terrorfinanszírozás kedvezményezettje.

A második hipotézis szerint

„a terrorizmus paradigmaváltáson megy keresztül, melynek egyik jellemzője az erőszakos jelleg csökkenése és ezzel párhuzamosan a látens társadalmi veszélyesség fokozódása, másik jellemzője pedig az erőteljesebb konvergencia a transznacionális kábítószerbűnözéssel. A paradigmaváltás – több helyi, azaz latin-amerikai gyökerű terrorszervezet visszaszorulása, megszűnése mellett, a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) és a kolumbiai kormány között megkötött megállapodásban is testet ölt, ugyanakkor a Déli Kúp északi és északkeleti részében még aktív, a kábítószer-bűnözésben is érdekelt terrorszervezetek tovább folytatják tevékenységüket.”

Ennek bizonyítására megvizsgáltuk a terrorizmus latin-amerikai sajátosságait, illetve terrorcselekmények nemzetközi tendenciáit és az azokat kiváltó okokat. Nyilvánvalóvá vált, hogy miközben a terrorizmust eszközként használó szervezetek stratégiai céljai – a hatalom megragadása, kisajátítása, a gazdasági és pénzügyi

erőforrások birtokba vétele – változatlanok, az azokhoz vezető út, a felhasznált eszközök és módszerek, taktikai eljárások megváltoztak. Latin-Amerikában elszigetelődtek a marxista-leninista és maoista forradalom-elmélet alapján, valamint gazdasági megfontolásokból a nemzetközi szervezett kábítószer-bűnözésnek politikai, logisztikai támogatást nyújtó országok – Kuba és Nicaragua – ami alapvető finanszírozási gondokat okozott a szubkontinens baloldali terrorszervezeteinek. Ezek a szervezetek a pénzügyi források megteremtése érdekében egyre inkább váltak a kábítószer-bűnözés résztvevőivé, mint a forradalmi célok megvalósítóivá. Stratégiai szövetségesei lettek a térség legnagyobb drokartelljeinek, és a folyamatos feladatmegosztás alapján termelték, dolgozták fel és szállították a kábítószereket, legtöbbször a kokaint, egyre magasabb műszaki színvonalú eszközöket is igénybe véve a kábítószer piacra juttatásához. A nemzetközi szervezett bűnözés mint üzleti partner, régóta ellátója, beszállítója és szolgáltatója volt – és maradt – a terrorszervezeteknek. A taktikai érdekközösség által létrehozott, a tevékenységek komplementer jellegén alapuló együttműködés szervezeti kereteket is nyert. Ez a konvergencia a terrorszervezetek és a nemzetközi szervezett, elsősorban kábítószer-bűnözői szervezetek között Latin-Amerikában.

A konvergencia máshol, máshogyan is megjelenik. A terrorizmus egyik gócpontjának számító Iszlám Állam katonai struktúrái ugyan vereséget szenvedtek a Közel- és Közép-Keleten, visszaszorultak, de a szervezetet felszámolni nem sikerült. Továbbélésének lehetősége éppen a nagy felháborodást kiváltó, nagyszámú polgári áldozatot és anyagi-kulturális értékek pusztulását okozó erőszakcselekményektől való eltávolodás – a korlátozott csapásmérő képesség megőrzése mellett – és a lassabb, de szélesebb körű, a társadalmakban inkább pozitív benyomást tevő, és ennek megfelelően támogatást kiváltó gazdasági, kereskedelmi, kulturális tevékenység, az oktatás támogatása, saját iskolák, tankörök, sportkörök nyitása. A társadalmak marginális rétegeiben felhalmozódott feszültségek fogékonyá teszik ezeket a csoportokat a felkínált kedvező lehetőségekre, így észrevétlenül kialakulhat a terrorszervezetek leplezett helyi képviselőit támogató választói közösség. Ezzel megnyitható az út a politikai hatalomba. Az erőszaktól való távolodás és a leplezett behatolás és terjeszkedés előtérbe kerülése, mint paradigmaváltás, ugyanakkor nem csökkenti, sőt, több szempontból is aktívabbá teszi a terrorszervezetek leplezett illegális tevékenységének bizonyos típusait, a korrupciót, a pénzmosást, a névleg „humanitárius” támogatások, valójában védelmi pénzek szedését, a

terrorfinanszírozást, a zsarolást, a kábítószer-bűncselekményeket és az embercsempészt. A legális tevékenységekkel fedés biztosítható a fenti, többszörösen minősített bűncselekmények folytatólagos, bünszervezetben való elkövetéséhez. Ez a paradigmaváltás jellemzi a Hezbollah latin-amerikai tevékenységét. A társadalmi beépüléshez szükséges infrastruktúra – fedővállalkozások, hálózatok, logisztikai elemek – kiépítése és alkalmazása folyamatos, imminens jelenség. Ez a tevékenység is konvergál a szervezett bűnözői csoportok működésével, fenntartva a koordinációt, de elkerülve a szervezeti integrációt, vagy fúziót.

A paradigmaváltás következtében a korábban terrorfinanszírozási céllal, erőszak- és bűncselekmények során megszerzett eszközök arányában is változás történt. Mivel az erőszakos bűncselekmények a Közel- és Közép-Keleten a katonai és földrajzi területvesztés miatt háttérbe szorultak, az ebből a forrásból származó bevételek jelentősen csökkentek. Ezek pótlására és a társadalmi beépülést segítő vállalkozásokból származó források mellett növekvő jelentőségre tett szert a kábítószer-bűnözésben való aktív részvétel. A konvergencia egyik megjelenési formájára jó példa a Hezbollah és a mexikói drokartellek közötti kapcsolat, illetve a Hezbollah által Latin-Amerika, Észak-Amerika, Afrika, a Közel Kelet, Ázsia és Európa egyes országaira is kiterjedő nemzetközi kábítószer-kereskedelmi, illetve terrorfinanszírozási hálózati együttműködés.

A hipotézisben említett Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC) és a kolumbiai Kormány által megkötött megállapodás a paradigmaváltás példája. A társadalmi elfogadás, integráció érdekében a FARC eláll az erőszakcselekményektől és felhagy a kábítószer-bűnözéssel. Cserébe amnesztiát kap, legálisan részt vehet választásokon és képviselőket küldhet a helyi és a központi politikai igazgatási és törvényhozási szervekbe. Mivel a FARC ideológiai bázisát a megállapodás nem érinti, így a szervezetnek lehetősége van arra, hogy a hatalom részese legyen, és céljait adott helyzetben, legálisan, politikai harc útján, fegyveres erőszak nélkül valósítsa meg. Más szervezetek, akár a szintén kolumbiai Nemzeti Felszabadító Hadsereg (ELN), vagy a már leszálló ágban lévő perui Fényes Ösvény, már inkább aktív szereplői a nemzetközi kábítószer-bűnözésnek, mint forradalmi célokat megvalósító terrorcselekmények elkövetői.

Ahogy a **harmadik hipotézis** rögzíti,

„az első és a második pontban említettek komplexitásából az következik, hogy a nemzetközi terrorizmus számára a szubkontinens a nem elsődlegesen az erőszakon

alapuló, hanem a gazdasági, pénzügyi, társadalmi eszközökkel megszerezhető háttér szerepét tölti be.”

A szubkontinensen hosszú ideje nem hajtottak végre politikai indíttatású terrorcselekményt. Utoljára Argentínában az Izraeli Nagykövetség elleni robbantásos merénylet 1992-ben, illetve két évvel később a Zsidó Viszontbiztosító Egyesület (AMIA) elleni támadás volt ilyen, míg Peruban 1996-1997-ben a Túpac Amaru Forradalmi Mozgalom foglalta el a Japán Nagykövetséget. 2002 márciusában, George W. Bush látogatása előtt három nappal egy Lima belvárosában felrobbantott bomba kilenc ember életét követelte. Ekkor utoljára felrémlett a Fényes Ösvény újraéledésének veszélye, ám ez gyorsan szerte is foszlott.⁵²⁷

Az erőszakcselekmények, a csoportos, több személy sérelmére, azonos időben elkövetett, csoportos emberölések legnagyobb része a drokartellek közötti leszámolásokhoz köthető. A kábítószer-bűnözői csoportok számlájára írhatók a politikusok, újságírók elleni támadások, gyilkosságok, melyek a terror eszközeit alkalmazzák, de inkább leszámolásoknak minősíthetők. Mexikóban a hivatalos adatok szerint a drokartellek uralta tíz állam közül az Arany háromszögnek nevezett észak-nyugati Sinaloa, Chihuahua és Durango államban 2018-ban 31000 emberölés történt. Az áldozatok 74%-a férfi, és az áldozatoknak több, mint a fele 15 és 34 év közötti.⁵²⁸ A disszertációban idézett, feldolgozott és értékelt források alapján nyilvánvaló, hogy a terrorszervezetek Latin-Amerikában nem abban érdekeltek, hogy erőszakcselekményeikkel felhívják magukra a figyelmet, hogy tevékenységüknek hírértéke legyen. A politikai hatalom hosszútávú, lassú folyamattal történő megszerzése mint cél megkívánja, hogy minél kisebb láthatóság mellett, minél szélesebb bázist kialakítva teremtsék meg a hosszútávú – nem csupán a szubkontinensen folytatandó – tevékenységük megbízható, stabil, jövedelmező anyagi-pénzügyi bázisát.

⁵²⁷ Lásd: Feldmann, Andreas, A Shift in the Paradigm of Violence: Non-Governmental Terrorism in Latin America since the End of the Cold War, *Revista de Ciencia Política* 25, no. 2 (2005), 3–36.

⁵²⁸ Peirón, Francesc, México confirma más de 61.000 desaparecidos en la guerra del narco, *La Vanguardia Internacional*, 2020.01.08, <https://www.lavanguardia.com/internacional/20200108/472782020854/mexico-desaparecidos-lucha-narco.html>. Megtekintve: 2020. április 29.

5.2. Új tudományos eredmények

1. Az értekezés komplex történelmi kontextusba helyezte a terrorizmus, mint jelenség és érdekérvényesítő eszköz kialakulását és fejlődését Latin-Amerikában.
2. Kimutattam, hogy a terrorizmusnak vannak kifejezetten latin-amerikai, ideológiai, műveleti jellegzetességei, továbbá kulturális gyökerekre visszavezethető, az elkövetési módban is kifejeződő sajátosságai.
3. Igazoltam, hogy az egyes baloldali gerilla-csoportok, illetve terrorszervezetek műveleti sajátosságai, valamint az adott szervezet ideológiai alapjainak részét képező forradalomelmélet jellegzetességei között közvetlen összefüggés van.
4. Bizonyítottam, hogy a terrorizmusra Latin-Amerikában az oroszországi és szovjet politikai eszmék mellett saját, a szubkontinens talaján kialakult eszme, a populizmus is hatással volt.
5. Példákkal igazoltam, hogy Latin-Amerikában nem voltak és nincsenek meg a feltételei a közel-keletihez hasonló terrorszervezetek kialakulásának, az ottanihoz hasonló terrorcselekmények elkövetésének. Ehhez kapcsolódóan kimutattam, miért nem volt és ma sincs létjogosultsága Latin-Amerikában az úgynevezett „magányos farkas” elkövetési módszernek.
6. Ok-okozati összefüggésbe állítottam a globális terrorellenes harcban elért nemzetközi sikereket, illetve a globális erőviszonyokban beállott változásokat a terrorizmus diverzifikációjának, paradigmaváltásának megjelenési formáival a szubkontinensen, a vizsgált időszakban.
7. Bizonyítottam, hogy a terrorizmus paradigmaváltásával összefüggő általános tendenciák - tehát hogy az erőszakos jelleg csökken és ezzel párhuzamosan a látens társadalmi veszélyesség fokozódik, továbbá, hogy nő a konvergencia a transznacionális kábítószerbűnözéssel - Latin-Amerikát is jellemzik.
8. Átfogóan elemeztem Latin-Amerika súlyos, belső társadalmi, politikai és gazdasági válsággal küzdő országaiban a paradigmaváltáson átesett nemzetközi terrorizmus térnyerésének perspektíváit és kiszámítható hatását a szubkontinens jövőjére.
9. Néhány, válsággal küzdő ország példáján keresztül igazoltam a nemzetközi szervezett bűnözés, ezen belül a kábítószer-szindikátusok és a terrorszervezetek sok

területen tapasztalható érdekazonossága és hasonlósága alapján fejlődő többszintű konvergenciában rejlő stratégiai nemzetbiztonsági és globális terrorelhárítási kockázatot.

10. Végül, de nem utolsósorban bizonyítottam, hogy a nemzetközi terrorizmus számára a szubkontinens a gazdasági, pénzügyi, társadalmi eszközökkel megszerezhető háttér szerepével bír.

5.3. Az értekezés kutatási és tudományos értékeinek gyakorlati felhasználhatósága

A Latin-Amerikával foglalkozó, szélesebb értelemben vett, több tudományterületre is kiterjedő kutatások eredményei, az azokból levonható következtetések, illetve az arra épülő újabb nemzetbiztonsági és terrorelhárítási szakmai, felderítési, műveleti, gazdaságvédelmi, és politikai következtetések az alábbi területeken használhatók fel az illetékes szolgálatok együttműködésében, vagy saját kompetenciájában:

1. Terrorelhárítás és nemzetbiztonság:

Az értekezés retrospektív folyamatelemzéssel, a történelmi alapok feltárásával és az esettanulmányokkal lehetőséget ad a latin-amerikai szubkontinensen megvalósuló, a terrorizmussal kapcsolatos, több különálló elkövetői csoport által egyenként is több bűncselekményfajta, vagyis az úgynevezett halmazati elkövetés megértésére. Feltárja az általuk strukturáltan, egymásra épülő módon, érdekazonosságból elkövetett bűnszervezeti elkövetés motivációs és fejlődési hátterét, elősegítve ezzel a terrorizmus és a terrorfinanszírozás további lehetőségeinek feltárását. Ezen felül, a disszertáció alkalmas szakmai következtetések levonására és további hipotézisek felállítására a nemzetközi szervezett bűnözés és a terrorizmus konvergenciáját, mint stratégiai tendenciát illetően.

2. Felderítés:

A disszertáció alkalmas a globális terrorizmusra jellemző, de Hazánkat biztonsági, nemzetbiztonsági kockázatként érintő speciális folyamatok előrejelzésére, feltárására, a prevenciót segítő intézkedések meghozatalára az alkalmazási területeket, módszereket és a lehetséges következményeket illetően.

3. *Műveleti terület:*

A nemzetközi tapasztalatok alapján, a disszertáció segítségével kidolgozhatók a hazai körülmények között hatékony megoldások, taktikai eljárások a terrorcselekményekkel összefüggő bűncselekményeknek kitett területeken.

4. *Gazdaságvédelem:*

A világgazdasági és nemzetközi pénzügyi folyamatokra felettébb érzékeny magyar gazdasági és pénzügyi rendszer szempontjából az értekezés elősegíti a pénzmozgás nélküli tevékenységek ellenőrzési kritériumainak további finomítását, a terrorfinanszírozás újabb formáinak mihamarabbi kiszűrését és megismerését.

5. *Külpolitikai és külgazdasági kapcsolatok:*

A nemzetközi politikai és gazdasági kapcsolatok terén az értekezés alkalmas a kapcsolatépítési és kapcsolattartási feladatok kritériumrendszerének pontosítására.

Az értekezés gyakorlat-elméleti értéke

A disszertáció – korábbi publikációk, tudományos eredmények alapján – rávilágít a terrorizmus, mint folyamatosan változó jelenség legújabb vonásaira, illetve a magának a terrorizmus fejlődésének belső összefüggéseire. Ezen a területen értékes megállapításokat tesz az állami terrorizmus és annak nem állami szereplői közötti kapcsolatokról, a terrorizmust támogató országok eszköztáráról a terrorizmus támogatása során, az állami terrorizmus és a nemzetközi szervezett bűnözés kapcsolatáról, továbbá terrorizmust támogató országok részvételéről a nemzetközi kábítószer-kereskedelemben.

Az értekezés tudományelméleti szempontból is figyelemreméltó összehasonlítást tesz a marxista-leninista forradalomelmélet és a maoista elmélet között, különös tekintettel ezeknek az elméleteknek a nemzetközi terrorista szervezetekre, illetve a gerillaharc taktikai eljárásaira, műveleti területeire és más sajátosságaira gyakorolt hatására. Ez lehetővé teszi, hogy a 19.-20. század történeti kutatásai során árnyaltabb és komplexebb módon legyen bemutatható az időszak eszmetörténete.

A Latin-Amerikára jellemző, Magyarországon viszonylag kevésbé ismert szellemi áramlatoknak az összehasonlítása a terrorizmus és a gerillaharc szempontjából újdonságnak számít, mivel ezeket az áramlatokat, mint a terrorizmus lehetséges

eszmei alapjait, még nem vizsgálták. Ezzel a vizsgálattal az értekezés jelentősen hozzájárul a latin-amerikai filozófiai tendenciák árnyaltabb megismeréséhez.

Az értekezés jelentősége az alkalmazott kutatások szempontjából

Ezen a téren az értekezés több területen is új perspektívákat nyit. Ezek közül talán az egyik legjelentősebb a terrorfinanszírozásban, a lassú területfoglalásban és a gazdasági – politikai hatalom megszerzésében érdekelt terrorszervezetek, illetve nemzetközi szervezett bűnözői csoportok és drokartellek tevékenységének kutatása az 1990-es évektől kezdve Európában, különös tekintettel a kelet-közép-európai térségre és annak földrajzi perifériáira. További vizsgálat tárgya lehet a latin-amerikai szubkontinensen jelentős gazdasági és katonai érdekekkel rendelkező, nem amerikai államok politikájának változása a térséggel kapcsolatban, ideértve a Maduro-rezsim megerősítését szolgáló lépéseket is. Maga Venezuela, mint a terrorizmusnak leginkább kitett országok egyike is önálló kutatás tárgya lehet. Ennek a vizsgálatnak – sok más mellett – kutatnia kellene, hogy a Maduro-rendszer mennyiben hordozza magán az állami terrorizmus jellegzetességeit? Mivel az értekezés terjedelme és témája nem tette lehetővé, egy további kutatás eredményeként bemutatható lenne a latin-amerikai kábító- és tudatmódosító szerek több más, Európában kevésbé ismert fajtája, természetük, feldolgozásuk és használatuk etno-kulturális jellemzői és mai jelentőségük a szubkontinensen.

Az értekezésben közzétett kutatások eredményei alapján a továbbiakban vizsgálhatók a terrorizmus latin-amerikai jelenlétének, újbóli megerősödésének, térnyerésének és fejlődésének és szerepének lehetséges irányai, melyek alapvetően befolyásolhatják a szubkontinens szerepét és helyzetét mind az amerikai kontinensen, mind pedig a nemzetközi élet más területein.

Az értekezés, mint oktatási, képzési, továbbképzési segédanyag, illetve hozzájárulás a hazai nemzetközi együttműködéshez

Az értekezés értékes segédanyag lehet a terrorelhárítási, nemzetbiztonsági és rendvédelmi szervek szakmai állományának továbbképzése során, és alkalmas a területtel foglalkozó elmező-értékelő munka szempontjainak pontosítására, továbbá az illetékes intézmények - ideértve a Külgazdasági és Külügyminisztériumot is – vonatkozó szakmai döntéseinek előkészítésére és megalapozására. A hipotézisek alapján vizsgált és bizonyított tételek, mint elért kutatási eredmények információcsere

keretében megismertethetők az illetékes hazai és nemzetközi terrorelhárítási szervezetekkel.

A disszertáció, mint a Nemzeti Közsolgálati Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolája keretében létrejött tudományos mű, felhasználható az Egyetem valamennyi karán a téma iránt érdeklődő kutatók és hallgatók munkájának támogatására.

6. MELLÉKLETEK

6.1. Latin-amerikai terror- és gerillaszervezetek az 1960-as és 1970-es években

Argentína:

Montonero Peronista Mozgalom (Movimiento Peronista Montoneros, MPM)

Népi Forradalmi Hadsereg (Ejército Revolucionario del Pueblo, ERP)

Népi Gerilla Hadsereg (Ejército Guerrillero del Pueblo, EGP)

Forradalmi Fegyveres Erők (Fuerzas Armadas Revolucionarias, FAR)

Peronista Fegyveres Erők (Fuerzas Armadas Peronistas, FAP)

Argentin Felszabadítási Front (Frente Argentino de Liberación, FAL)

Uturuncos

Tacuara Nemzeti Mozgalom (Movimiento Nacionalista Tacuara, MNT)

Polgári kommandók (Comandos civiles, PC)

Bolívia:

Ñancahuazú Gerilla Mozgalom (Guerrilla de Ñancahuazú, GN)

Túpac Katari Gerilla Hadsereg, (Ejército Guerrillero Túpac Katari, EGTC)

Kolumbia:

Nemzeti Felszabadító Hadsereg (Ejército de Liberación Nacional, ELN)

Népi Felszabadító Hadsereg, (Ejército Popular de Liberación, EPL)

Április 19 Mozgalom (Movimiento 19 de abril, M19)

Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (Fuerzas Armadas Revolucionarias de Colombia, FARC)

Costa Rica:

A Család (La Familia)

Chile:

Nemzeti Felszabadító Hadsereg (Ejército de Liberación Nacional, ELN)

Haza és Szabadság (Patria y Libertad, PL)

Manuel Rodríguez Hazafias Front (Frente Patriótico Manuel Rodríguez, FPMR)

Baloldali Forradalmi Mozgalom (Movimiento de Izquierda Revolucionaria, MIR)

Lautaro Ifjúsági Mozgalom (Movimiento Juvenil Lautaro, MJL)
Népi Szervezett Élcsapat (Vanguardia Organizada del Pueblo, VOP)

Ecuador:

Alfaro él, a fenébe! (Alfaro Vive ¡Carajo!, AVC)

El Salvador:

Farabundo Martí Nemzeti Felszabadítási Front (Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional, FMLN)

Guatemala:

Felkelő Fegyveres Erők (Fuerzas Armadas Rebeldes, FAR)

Guatemalai Nemzeti Forradalmi Egység (Unidad Revolucionaria Nacional Guatemalteca, URNG)

Honduras:

Demokratikus Egység (Unificación Democrática, UD)

Mexikó:

Szeptember 23-a Kommunista Liga, (Liga Comunista 23 de Septiembre, LC23S)

Zapatista Nemzeti Felszabadító Hadsereg (Ejército Zapatista de Liberación Nacional, EZLN)

Népi Forradalmi Hadsereg (Ejército Popular Revolucionario, EPR)

A Felkelő Nép Forradalmi Hadserege (Ejército Revolucionario del Pueblo Insurgente, ERPI)

Nicaragua:

Sandinista Nemzeti Felszabadítási Front (Frente Sandinista de Liberación Nacional, FSLN)

Paraguay:

Paraguayi Népi Hadsereg (Ejército del Pueblo Paraguayo, EPP)

Peru:

Forradalmi Baloldali Mozgalom (Movimiento de Izquierda Revolucionaria, MIR)

Nemzeti Felszabadító Hadsereg (Ejército de Liberación Nacional, ELN)

Baloldali Forradalmi Front (Frente de Izquierda Revolucionaria, FIR)

Túpac Amaru Forradalmi Mozgalom (Movimiento Revolucionario Túpac Amaru, MRTA)

Perui Kommunista Párt - Fényes Ösvény (Partido Comunista de Perú - Sendero Luminoso, PCP-SL, rövidítve: SL)

Puerto Rico:

Nemzeti Felszabadító Fegyveres Erők (Fuerzas Armadas de Liberación Nacional, FALN)

Dominikai Köztársaság:

Június 14 Forradalmi Mozgalom (Movimiento Revolucionario 14 de Junio, MR14J)

Uruguay:

Tupamaros Nemzeti Felszabadítási Mozgalom (Movimiento de Liberación Nacional-Tupamaros, MLN-T)

Venezuela:

Nemzeti Felszabadító Fegyveres Erők (Fuerzas Armadas de Liberación Nacional, FALN)

7. KÉPEK ÉS ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. táblázat: A politikai erőszakformák osztályozása	11
2. táblázat: Terrorcselekmények száma és százalékos változása Nyugat-Európában és Latin-Amerikában 1970 és 2018 között	33
3. táblázat: A Tupamaros tevékenysége 1964 és 1972 között	45
4. táblázat: Kábítószer túladagolásban elhunytak száma az USA-ban (2017).....	140
5. táblázat: A fogyasztásra alkalmas kokain ára, 2018 (USD/gramm)	144
6. táblázat: Argentína, Mexikó és Peru, valamint Venezuela korrupciós indexe 1995-2018 között	154
7. táblázat: A Manuel-akció résztvevői, ország és létszám szerint	166
1. ábra: Terrorcselekmények száma Nyugat-Európában és Latin-Amerikában 1970 és 2018 között	33
2. ábra: Terrorcselekmények eloszlása Latin-Amerikában 1970 és 2018 között.....	34
3. ábra: A terrorfinanszírozás folyamata.....	130
1. kép: Latin-Amerika térképe	17
2. kép: Peru: a kokacserje termőterülete, a Sendero Luminoso által ellenőrzött terület, valamint a kábítószer-csempészés legfontosabb iránya, és az amerikai kábítószer-ellenes különleges egységek telepítésének helye.....	49
3. kép: Az izraeli nagykövetség elleni bombamerénylet emlékműve, az épület falmaradványai Buenos Airesben	108
4. kép: A Hármaskorlát vidéke és elhelyezkedése	109
5. kép: Kolumbia: a FARC, az ELN és a szélső-jobboldali félkatonai csoportok által ellenőrzött területek 2006 – 2008, valamint a fegyveres támadások helyszínei	142
6. kép: <i>A kábítószer-előállításának, feldolgozásának területei, a kábítószer-kartellek és a pénzmosás központjai, valamint a drogcsempészés főbb útvonalai.....</i>	161
7. kép: A latin-amerikai baloldali terrororganizációk finanszírozásának folyamata	168
8. kép: A kábítószer-szállítás légi útvonala Nicaraguából a Bahamákra át Floridába.....	175
9. kép: A legfontosabb, kutatási és kitermelési joggal rendelkező cégek az Orinoco nehézlaj-övezetben.....	183
10. kép: A Teherán-Damaszkusz-Caracas légijáraton, gyakran venezuelai útlevéllel utazó terrorizmussal kapcsolatba hozható személyek listája.....	187

11. kép: Észak-Kelet Mexikó (Tamaulipas) és az Amerikai Egyesült Államok (Texas) határa, a Nuevo Laredótól San Antonión át Austinig vezető út	197
12. kép: Ayman Saied Joumaa által vezetett hálózat térképe	199
13. kép: A „La Libanesa” kávézó és Salim Boughader-Mucharrafille	200
14. kép: A mexikói kábítószerüzlettel foglalkozó szervezetek tevékenységi területei	204
15. kép: A legnagyobb mexikói bűnszervezetek által ellenőrzött területek 2017-ben.....	205
16. kép: Az Huallaga folyó völgye és a kábítószer-termelő területek a völgyben.....	211

8. IRODALOMJEGYZÉK

Könyvek

- Anderle Ádám, *Latin-Amerika története* (Pannonica, 1998).
- Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás).
- Anderle Ádám, *Kuba története* (Akkord Kiadó, 2004).
- Anderle Ádám - Horváth Gyula, *Perón – Che Guevara* (Pannonica, 2000).
- Anderle Ádám, *Vihar a Sierrában* (Gondolat, 1981).
- Anderson, Wesley J. L., *Disrupting Threat Finances: Utilization of Financial Information to Disrupt Terrorist Organizations in the Twenty-First Century* (School of Advanced Military Studies, 2007).
- Andrew, Christopher - Mitrokhin, Vasili, *The World Was Going Our Way: The KGB and the Battle for the Third World* (Basic Books, 2006).
- Apter, David E., szerk., *The Legitimization of Violence* (Yale University – Palgrave Macmillan, 1997).
- Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Szente-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, 2019).
- Besenyő János; Prantner Zoltán; Speidl Bianka; Vogel Dávid, Nádori Attila, szerk., *Az Iszlám Állam, Terrorizmus 2.0 – Történet, ideológia, propaganda* (Honvéd Vezérkar Tudományos Kutatóhely, 2016).
- Comisión de la Verdad y Reconciliación, *Informe Final* (CVR, 2003).
- Committee on Foreign Relations, United States Senate, *Drugs, Law Enforcement, and Foreign Policy: Panama* (U.S. Government Printing Office, 1988).
- Didion, Joan, *Salvador* (Európa, 1985).
- Dyson, William E., *Terrorism: An Investigator's Handbook* (Routledge, 2011).
- FBI, Terrorist Research and Analytical Center, *Terrorism in the United States* (Department of Justice, 1991).
- Ferwagner Péter; Komár Krisztián, Szélinger Balázs, *Terrorista szervezetek lexikona Gavrilo Principtől Oszama bin Ladenig* (Maxim Könyvkiadó, 2003).
- Fischer Ferenc: *El modelo militar prusiano y las Fuerzas Armadas de Chile 1885-1945* (PTE Egyetemi Kiadó, 1999)

- Gómez Leyton, Juan Carlos, *La frontera de la democracia: el derecho de propiedad en Chile, 1925-1973* (LOM Ediciones, 2004).
- Gutiérrez, Gustavo - Müller, Gerhard Ludwig, *A szegények oldalán: A felszabadítási teológia* (Új Ember Kiadó, 2016).
- Hall, Harold V., *Terrorism: Strategies for Intervention* (Routledge, 2013).
- Halperin, Maurice, *Return to Havana. The decline of Cuban society under Castro* (Vanderbilt University Press, 1994).
- Haya de la Torre, Víctor Raúl, *El antimperialismo y el Apra* (Amauta, 1972).
- Horváth Gyula, *A peronizmus* (magánkiadás, 1996).
- II Conferencia General del Episcopado Latinoamericano. La Iglesia en la actual transformación de América Latina a la luz del Concilio* (CELAM, 1968).
- Informe Final de la Comisión para la Paz* (Comisión para la Paz, Montevideo, 2003).
- Kalyvas, Stathis N., *The Logic of Violence in Civil War* (Cambridge University Press, 2006).
- Kasznár Attila, *Vallás és kormányzat Kínában. A bölcséleti filozófiai-vallási rendszer hatása a XXI. századi kínai politikai rendszerre* (Bíbor Kiadó, 2016).
- Kernaghan, Richard, *Coca's Gone: Of Might and Right in the Huallaga Post-boom* (Stanford University Press, 2009).
- Kidron, Michael – Smith, Dan, *The New State of War and Peace* (Touchstone Book, 1991).
- Klein, Herbert S., *A Concise History of Bolivia* (Cambridge University Press, 2003).
- Krajcsír Lukács, *Prágából szeretettel: a Manuel-akció. Diplomácia – hírszerzés – állambiztonság* (Nemzeti Emlékezet Bizottsága, 2018).
- Leech, Garry, *The FARC: the longest insurgency* (Zed Books, 2011).
- Leiken, Robert S., *Soviet Strategy in Latin America* (Praeger, 1982).
- Lewis, Paul H.: *Authoritarian Regimes in Latin America: Dictators, Despots, and Tyrants* (Rowman&Littlefield Publishers, 2006).
- Lilón, Domingo; Dantas da Cruz, Miguel; Sánchez Román, José Antonio; Nagy Marcel; Santosné Blastik Margit; Semsey Viktória, Szilágyi Ágnes Judit, *Latin-Amerika, 1750-1840. A gyarmati rendszer felbomlásától a független államok megalakulásáig* (Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2013).
- Mariátegui, José Carlos, *7 ensayos de interpretación de la realidad peruana* (Biblioteca Ayacucho, 2007).

- Marighella, Carlos, *For the Liberation of Brasil. Problems and Principles of Strategy* (Penguin books Ltd, 1971).
- McCoy, Alfred, *The Politics of Heroin in Southeast Asia* (Harper & Row, 1972).
- McSherry, J. Patrice, *Predatory States: Operation Condor and Covert War in Latin America* (Rowman & Littlefield Publishers Inc, 2005).
- Miró, Ramón J., *Organized Crime and Terrorist Activity in Mexico 1999-2002* (Federal Research Division, Library of Congress, 2003).
- Molina Betancour, Carlos Mario, *El estado: reflexiones acerca de sus retos en el siglo XXI* (Centro Editorial Universidad de Rosario, 2004).
- Nickson, Andrew, *Historical Dictionary of Paraguay* (Rowman & Littlefield, 2015).
- Netanjahu, Benjamin, *Harc a terrorizmus ellen* (Alexandra Kiadó, 1995).
- Oppenheimer, Martin, *The Urban Guerrilla* (Quadrangle, 1969).
- Portillo, Luis, *Alimentos para la Paz? La „ayuda” de Estados Unidos* (Iepala Editorial, 1987).
- Rico, Álvaro, szerk., *Investigación histórica sobre la dictadura y el terrorismo de Estado en el Uruguay (1973-1985)* (Universidad de la República Oriental del Uruguay, 2008).
- Ryder, Nicholas, *The Financial War on Terrorism. A review of counter-terrorist financing strategies since 2001* (Routledge, 2015).
- Sánchez Cuenca, Ignacio, *The Historical Roots of Political Violence: Revolutionary Terrorism in Affluent Countries* (Carlos III. University of Madrid - Cambridge University Press, 2019).
- Semprún, Jorge, *Ramón Mercader második halála* (Európa, 1990).
- Skidmore, Thomas E.; Smith, Peter H., Green James N., *Modern Latin America* (Oxford University Press, 2010, 7. kiadás).
- Sommer, Dan, *Terrorist Modus Operandi* (Lulu.com, 2010).
- Sullivan, Mark P., *CRS Report for Congress. Cuba and the State Sponsors of Terrorism* (Congressional Research Service, Library of Congress, 2005).
- Szendrei Ferenc, *A pénzmosás* (PTE ÁJK, doktori disszertáció, 2010).
- Szun-ce, *A háború művészete* (Helikon Kiadó, 2015).
- Thachuk, Kimberley L. – Lal, Rollie, *Terrorist Criminal Enterprises: Financing Terrorism through Organized Crime* (Praeger Security International, 2018).
- Vargas, Manuel O., *El Genocastroidio* (Palibrio Bloomington, 2011).
- Wittman Tibor, *Latin-Amerika története* (Gondolat, 1978, 2. kiadás).

Tanulmányok és könyvfejezetek

- Anderle Ádám, El populismo”, in Salmoral, Lucena M., *Historia de Iberoamérica* (Cátedra, 3. kötet, 1988, 1992), 559–609.
- Anderle Ádám, J. C. Mariátegui és a perui munkásmozgalom az 1920-as években, *Acta Historica* 59 (1976), 57–74.
- Anderle Ádám, *Politikai mozgalmak Peruban a két világháború között* (kandidátusi értekezés, SZTE, 1976).
- Anderson, Jeanne - O'Donnell, Debra A. - Schoka, Michael C., Analysis of Drug Trafficking Ledgers, *Microgram Journal* 14, no. 1-4 (2017), 1–2.
- Arismendi Rodney, Lenin, a forradalom és Latin-Amerika, in: Kerekes György, szerk., *Eszméáramlatok Latin-Amerikában* (Gondolat, 1981), 39-66.
- Aylwin Azocar, Patricio, La Comisión chilena sobre verdad y reconciliación, *Ius et Praxis* 13, no. 1 (2007), 425-434, <https://dx.doi.org/10.4067/S0718-00122007000100014>
- Bács Zoltán György, A latin-amerikai a terrorizmus gyökerei és azok néhány következménye, *Terror & Elhárítás* 6, no. 1-2 (2017b), 114–172.
- Bács Zoltán György, A radikalizáció és a terrorizmus kapcsolata, egyes formái, gondolatok a megelőzés lehetséges perspektíváiról, *Nemzetbiztonsági Szemle* 5, no. 1 (2017a), 5–26.
- Bács Zoltán György, Algunas consecuencias de la 1a Guerra Mundial para la Iglesia Católica y de América Latina, in: Fischer Ferenc - Domingo, Lilón - Deák Máté, szerk. *Iberoamericana Quinqueeclesiensis 13: El final de la Belle Époque: antecedentes y consecuencias de la I Guerra Mundial en los países iberoamericanos* (Universidad de Pécs, Centro Iberoamericano, 2015), 1–5.
- Bács Zoltán György, Breves reflexiones sobre la diferencia de desarrollo entre los Estados Unidos y América Latina según las Bases y puntos de partida para la organización política de la República Argentina de Juan B. Alberdi, in: Lilón Domingo - Fischer Ferenc - Deák Máté, szerk., *Constitución, Estado y Sociedad en Iberoamérica (1812-2012)*, (Pécsi Tudományegyetem, Ibér-Amerikai Központ, 2013), 89–95.

- Bács Zoltán György, Argentína, in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla; Szente-Varga Mónika: *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, 2019), 11–24.
- Bagley, Bruce, Globalisation and Latin American and Caribbean Organised Crime, *Global Crime* 6, no. 1 (2004), 32–53, <https://doi.org/10.1080/1744057042000297963>
- Bebesi Zoltán, A dél-amerikai terrorszervezetek anyagi finanszírozása - mire is jó a kokain? *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016), 54–70.
- Bebesi Zoltán, A koka levéltől a kokainig, *Győri Tanulmányok*, no. 25 (2001), 119–128.
- Békés Márton, A gerilla-hadviselésről, *Kommentár* 11, no. 4. (2016), 3–32.
- Besenyő János - Keresztes Vivien, Hezbollah and Boko Haram: Cooperation or Imitation? *Strategic Impact* 61, no. 4 (2016), 29–40.
- Boda József, A terrorizmus rövid története és az ellene való fellépés lehetőségei, *Rendvédelem-történeti füzetek* 13, no. 16 (2017), 46–51.
- Brandt S., Carlos H. - Piña, Carlos Eduardo, *Las relaciones Venezuela-China (2000-2018): entre la cooperación y la dependencia* (Friedrich Ebert Stiftung, 2018).
- Budai Ádám, Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC): múlt, jelen, jövő, *Nemzet és Biztonság* 9, no. 2 (2017), 68–94.
- Bures, Oldrich, EU Counterterrorism Policy: A Paper Tiger? *Terrorism and Political Violence* 18, no. 1 (2006), 57–78.
- Campbell, Lisa J., Los Zetas: operational assessment, *Small Wars and Insurgencies* 21, no. 1 (2010), 55–80, <https://doi.org/10.1080/09592310903561429>
- Caudill, Shannon W., Hizballah Rising: Iran's Proxy Warriors,” *Joint Force Quarterly* 49 (2008).
- Costanza William, Hizballah and its Mission in Latin America, *Studies in Conflict & Terrorism* 35, no. 3 (2012), 193–210, <https://doi.org/10.1080/1057610X.2012.648155>
- Curtis, Glenn E.; Gibbs; John N., Miró, Ramón, Nations hospitable to organized crime and terrorism, *Trends in Organized Crime* 8, no. 1 (2004), 5–23.
- Csiki Tamás - Etl Alex, Az "Iszlám Állam" elleni fellépés stratégiai kérdései és lehetőségei, *Nemzet és Biztonság* 8, no. 6 (2016), 116–156.
- Dömény Zsuzsa, Latin-Amerika: balra át!?, *Műhelytanulmányok* 12, no. 2 (2007), 4–75.
- Duterte, Bernard, A zapatista felkelés tíz éve Chiapasban, *Eszmélet* 16, no. 62 (2004), 155–161.

- Duterme, Bernard, A zapatizmus: egy ma is tartó lázadás, *Eszmélet* 27, no. 105 (2015), 99–114.
- Fals Borda, Orlando, The Significance of Guerrilla Movements in Latin America, *Cross Currents* 18, no. 4 (1968 ősz), 451–458.
- Farah, Doug, *Money Laundering and Bulk Cash Smuggling Challenges for the Merida Initiative* (Woodrow Wilson International Center for Scholars - Mexico Institute, 2010).
- Feldmann, Andreas E. – Perälä, Maiju, *Reassessing the Causes of Nongovernmental Terrorism in Latin America Latin-American Politics and Society* (University of Miami, 2004).
- Feldmann, Andreas, A Shift in the Paradigm of Violence: Non-Governmental Terrorism in Latin America since the End of the Cold War, *Revista de Ciencia Política* 25, no. 2 (2005), 3–36.
- Fischer Ferenc, Ibero-Amerika országai a 21. század eleji globális geopolitikai sakkjárában, in: Ormos Mária, szerk. *Megroppan a világrend: A nagyhatalmak úton egy új világ felé* (Argumentum Kiadó, 2016), 171–193.
- Forgács Balázs, A néppel az uralkodóért. Az első gerillaelméletek, *Felderítő Szemle* 15, no. 1 (2016), 21–57.
- Forgács Balázs, Reglamento de Partidas y Cuadrillas – Az első gerillaszabályzat, *Hadtudományi Szemle* 10, no. 1 (2017), 23–35.
- Forray László, A Magyar Honvédség különleges műveleti képessége, a katonai erők alkalmazásának keretei között, *Hadtudományi Szemle* 5, no. 1-2 (2012), 10–28.
- Fülöp Ádám, A neozapatista mozgalom: elmélet és gyakorlat, *Eszmélet* 23, no. 90 (2011), 89–94.
- Gál István László, A terrorizmus finanszírozásának fogalma és technikái a XXI. században, *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016), 81–98.
- Gál István László, Új biztonságpolitikai kihívás a XXI. században: a terrorizmus finanszírozása, *Szakmai Szemle* 8, no. 1 (2012), 5–16.
- Ganor, Boaz - Halperin Wernli, Miri, The Infiltration of Terrorist Organizations Into the Pharmaceutical Industry: Hezbollah as a Case Study, *Studies in Conflict and Terrorism* 36, no. 9 (2013), 699-712, <https://doi.org/10.1080/1057610X.2013.813244>
- Gómez Martínez, José Luis, „Teología de la liberación y contexto literario. Gutiérrez, Gustavo. Hacia una teología de la liberación,” *Proyecto Ensayo Hispánico*,

<https://www.essayistas.org/critica/liberacion/TL/documentos/gutierrez.htm>.

Megtekintve: 2017. november 30.

Gyuris Ferenc - Szabó Pál, Latin-Amerika: a félperiféria, *PAGEO Geopolitikai Kutatóintézet*, <http://www.geopolitika.hu/hu/latin-amerika-a-felperiferia/>.

Megtekintve: 2019. október 2.

Hager, Robert P., Jr., Latin American Terrorism and the Soviet Connection Revisited, *Terrorism and Political Violence* 2, no. 3 (1990), 258–288,

<http://dx.doi.org/10.1080/09546559008427066>

Haidar, Tim, Top 10 Shale Oil Rich Nations - 6 - Venezuela, *Oil & Gas*,

<https://www.oilandgasiq.com/drilling-and-development/articles/top-10-shale-oil-rich-nations-6-venezuela>. Megtekintve: 2019. június 13.

Hankiss Ágnes, A magányos farkas legendája. Terrorista hálózatok, *Arc és álarc* 1, no. 2–3 (2017), 201–227.

Hankiss Ágnes, Terrorista hálózatok. A C-79 dosszié, *Terror & Elhárítás*, no. 4 (2017), 4–22.

Hazleton, William A. - Woy-Hazleton, Sandra, Sendero Luminoso: A communist party crosses a river of blood, *Terrorism and Political Violence* 4, no. 2 (1992), 62–83,

<https://doi.org/10.1080/09546559208427149>

Hegedűs Barbara, Történelmi lépés Kolumbiában – a békefolyamat eredményei a FARC gerillaszervezettel, *Nemzet és Biztonság* 9, no. 5 (2017), 45–60.

Hegedűs Barbara, Venezuela, in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla, Szente-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, 2019), 163–180.

Hegedűs Barbara - Bács Zoltán György, Kolumbia, in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla, Szente-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, 2019), 93–106.

Hegedűs Péter, Sztálin hosszú keze. Trockij likvidálása, *Élet és Tudomány*, 2015.04.07, 265–267.

Herschinger, Eva, A Battlefield of Meanings: The Struggle for Identity in the UN Debates on a Definition of International Terrorism, *Terrorism and Political Violence* 25, no. 2 (2013), 183–201, <https://doi.org/10.1080/09546553.2011.652318>

- Holmes, Jennifer S.; Gutiérrez De Piñeres, Sheila Amin; Curtin, Kevin M., A Subnational Study of Insurgency: FARC Violence in the 1990s, *Studies in Conflict & Terrorism* 30, no. 3 (2007), 249-265, <https://doi.org/10.1080/10576100601148456>
- Horváth Gyula, Függetlenség Mexikóban és Brazíliában, in: Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás), 87–98.
- Horváth Gyula, A populista rendszerek gazdaságpolitikájának néhány vonása (Cárdenas, Perón és Vargas alatt), *Acta Scientiarum Socialium* 4, no. 9 (2001), 47–72.
- Horváth Gyula, A politikai populizmus néhány jellemző vonása, *Acta Scientiarum Socialium* 1, no. 1 (1998), 7–11.
- Horváth Gyula, A juszocializmus: a peronizmus társadalomfilozófiája, *Világosság* 19, no. 6 (1978), 392–397.
- Houtart, François, A felszabadítási teológia jelenlegi helyzete Latin-Amerikában, *Eszmélet* 23, no. 90 (2011), 63–73.
- Hudson, R.A., Castro's America Department: Systemizing Insurgencies in Latin America, *Terrorism* 9, no. 2 (1987), 134-135, <https://doi.org/10.1080/10576108708435624>
- Ivianski, Zeev, The Moral Issue: Some Aspects of Individual Terror, in Rapoport, David C. – Alexander, Y., szerk. *The Morality of Terrorism* (Pergamon, 1982), 229-266, <https://doi.org/10.1016/C2013-0-03442-1>
- Jancsó Katalin, Indiánkérdés a független Latin-Amerikában, in: Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás), 31–44.
- Jobbágy Zoltán, A háború antropológiája: primitív hadviselés, gerilla hadviselés és a szövetséges összhaderőnemi műveletek sikere, *Hadtudomány* 25, no. E-szám (2015), 67–78.
- Kaiser Ferenc - Tóth Péter, Politikai erőszakformák, *Nemzet és Biztonság* 4, no. 5-6 (2012), 133–156.
- Kalmár Zoltán, Az Iszlám Állam államszervezete, in: Ferwagner Péter Ákos; Garaczi, Imre, Kalmár Zoltán, szerk. *Mediterrán perspektívák* (Stratégiaintézet, 2015), 91–107.
- Karmon, Ely, *Iran and its Proxy Hezbollah: Strategic Penetration in Latin America* (Real Instituto Elcano, Strategic and International Studies, 2009)

- Katona László, Hagyományos pénztovábbítási rendszerek és modern technológiák alkalmazása a pénzmosás és a terrorfinanszírozás területén, *Hadtudományi Szemle* 7, no. 4 (2014), 188–198.
- Kovács Gábor, Venezuela a célkeresztben, *Le Monde Diplomatique*, 2019 március, http://www.magyardiplo.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2674#Itemid=48. Megtekintve: 2019. június 14.
- Kovács Márk Károly, Gerilla-hadviselés és a terrorizmus kapcsolatrendszere napjainkban, *Hadtudományi Szemle* 12, no. 1 (2019), 101–116.
- Kőszegvári Tibor, Gerilla-hadviselés a városokban, *Hadtudomány* 19, no. 1-2 (2009), 63–71.
- Lehoczki Bernadett, Bolívia: bel- és külpolitikai változások Evo Morales elnöksége alatt, *Nemzet és Biztonság* 2, no. 5 (2009), 3–13.
- Lodge, George C., U.S. Aid to Latin America: Funding Radical Change, *Foreign Affairs* 47 (July, 1969), 735–749.
- Logan, Samuel, A Profile of Los Zetas: Mexico's Second Most Powerful Drug Cartel, *CTC Sentinel* 5, no. 2 (2012), 5–7.
- Lopez-Alves, Fernando, Political crises, strategic choices, and terrorism: The rise and fall of the Uruguayan Tupamaros, *Terrorism and Political Violence* 1, no. 2 (1989), 202–241, <https://doi.org/10.1080/09546558908427023>
- Lukács László, A keresztény szabadság politikai dimenziói a felszabadítási teológia tükrében, in: Benkő Ágota - Vértesaljai László, szerk., *Kereszténység, nemzet, szabadság: a nemzeti liberalizmus mai esélyei* (Jezsuita Kiadó, 2016), 97–131.
- Makarenko, Tamara, The Crime-Terror Continuum: Tracing the Interplay between Transnational Organised Crime and Terrorism, *Global Crime* 6, no. 1 (2004), 129–145, <https://doi.org/10.1080/1744057042000297025>
- Martinez, Aurelio, Indiánlázadás, új gerillaharc vagy forradalom?, *Eszmélet* 6, no. 24 (1994), 188–194.
- Mason T. David - Swartzfager Janet, Land reform and the rise of Sendero Luminoso in Peru, *Terrorism and Political Violence* 1, no. 4 (1989), 517–538, <https://doi.org/10.1080/09546558908427041>;
- Mason, T. David – Campany, Christopher, Guerrillas, drugs and peasants: The rational peasant and the war on drugs in Peru, *Terrorism and Political Violence* 7, no. 4 (1995), 140-170, <https://doi.org/10.1080/09546559508427322>

- McSherry, J. Patrice - Molina Mejía, Raúl, Introduction to “Shadows of State Terrorism: Impunity in Latin America”, *Social Justice* 26, no. 4 (1999), 1–12.
- Molano Alfredo, The Evolution of The FARC: A Guerrilla Group’s Long History, *NACLA Report on the Americas* 34, no. 2 (2000), 23–31, <https://doi.org/10.1080/10714839.2000.11722627>
- Moreno, José Manuel, Sendero Luminoso, narcoterrorismo y seguridad en el Perú, *Análisis GESI* (Grupo de Estudios en Seguridad Internacional), no. 25 (2016), <http://www.seguridadinternacional.es/?q=es/print/882>. Megtekintve: 2020. május 20.
- Nagy Péter, A terrorszervezetek finanszírozása – a klasszikus és az iszlamista szervezetek összehasonlítása, *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016), 25–53.
- Orbán-Schwarzkopf Balázs, Merénylet a kolumbiai nagykövet ellen, *Betekintő* 11, no. 3 (2017), 1–13.
- Otero, Rocío, Montoneros y la resistencia: identidad política y estrategia de lucha (1970-1980), *Quinto Sol* 23, no. 1 (2019), 1–18, <https://doi.org/10.19137/qs.v23i1.2001>
- Ottolenghi, Emanuele, Paraguay Is a Fiscal Paradise for Terrorists, *Foreign Policy*, 2019.02.14, <https://foreignpolicy.com/2019/02/14/paraguay-is-a-fiscal-paradise-for-terrorists/>. Megtekintve: 2019. augusztus 12.
- Padányi József - Tomolya János, Háború és béke Ukrajnában, avagy keleten a helyzet változatlan – 2. rész, *Hadtudomány* 27, no. 3-4 (2017), 29–42, <https://doi.org/10.17047/HADTUD.2017.27.3-4.29>
- Pál Zsombor Szabolcs, Latin-Amerika, in: Szálkai Kinga; Baranyi Tamás Péter, Szarka E. Luca, *Biztonságpolitikai Corvinák* (Antall József Tudásközpont, 2019), I. kötet, 573–601.
- Palik Júlia, Hezbollah’s Transformation: 34 Years of Identity Construction, *Grotius*, 2018.05.25, http://www.grotius.hu/doc/pub/IMIKAM/palik_julia_hezbollah_identity_construction.pdf. Megtekintve: 2019. július 30.
- Perri, Frank S.; Lichtenwald, Terrance G., MacKenzie, Paula M., Evil Twins: The Crime-Terror Nexus, *The Forensic Examiner* (2009 tél), 16–29.
- Phillips, Brian J., What Is a Terrorist Group? Conceptual Issues and Empirical Implications, *Terrorism and Political Violence* 27, no. 2 (2015), 225-242, <https://doi.org/10.1080/09546553.2013.800048>

- Pozzoni, Mariana, La Tendencia Revolucionaria del peronismo en la apertura política. Provincia de Buenos Aires, 1971-1974, *Estudios Sociales*, no. 36 (2009), 173–202.
- Pólyi Csaba, A függetlenedés brazil útja: okok és következmények, in: Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás), 67–76.
- Rácz András, Oroszország és a venezuelai válság, *SVKK Elemzések*, no. 4 (2019), 1–6.
- Ramsay, Gilbert, Why terrorism can, but should not be defined, *Critical Studies on Terrorism* 8, no. 2 (2015), 201–228, <https://doi.org/10.1080/17539153.2014.988452>
- Ranstorp, Magnus, szerk. *Mapping Terrorism Research: State of the Art, Gaps and Future Direction* (Routledge, 2006).
- Realuyo, Celina B.: Siguiendo el rastro del dinero” para combatir el terrorismo, el crimen y la corrupción en las Américas, in: Sampó, Carolina - Troncoso Valeska, szerk., *El crimen organizado en América Latina: manifestaciones, facilitadores y reacciones* (Instituto Universitario General Gutiérrez Mellado – UNED, 2017), 185–212.
- Répási Krisztián, Gerillaellenes küzdelmek Kolumbiában és a Fülöp-szigeteken, *Szakmai Szemle* 16, no. 1 (2018), 83–101.
- Resperger István; Kiss Álmos Péter, Somkúti, Bálint, Gerillaharc a betondzsungelben, *Hadtudomány* 23, no. E 1 (2013), 113–140.
- Reveles, José, Social And Economic Damages Caused By The War Against Drugs in Mexico in: Scöenberg, Regine, szerk., *Transnational Organized Crime: Analyses of a Global Challenge to Democracy* (Heinrich-Böll-Stiftung, 2013).
- Rudner, Martin, Hizbullah Terrorism Finance: Fund-Raising and Money-Laundering, *Studies in Conflict & Terrorism* 33, no. 8 (2010), 700–715, <https://doi.org/10.1080/1057610X.2010.494169>
- Scheinring, Endre, A brazil-paraguayi-argentin hármashatárterületen párhuzamosan jelentkező biztonsági kihívások, *Biztonságpolitika.hu*, 2013.05.06, Paper: 1367864935.
- Schmid, Alex, Terrorism – The Definitional Problem, *Case Western Reserve Journal of International Law* 36, no. 2 (2004), 375–419.
- Slipak, Daniela, Comunicar la disidencia. Un recorrido por tres escisiones de Montoneros en los setentas, *Izquierdas*, no. 41 (2018), 141–161, <http://dx.doi.org/10.4067/S0718-50492018000400141>

- Somoskövi Áron, A terrorizmus és a finanszírozása elleni fellépés felderítő szempontjai, *Szakmai Szemle* 14, no. 2 (2016), 6–24.
- Szálkai Kinga, Transznacionális terrorizmus a nemzetközi kapcsolatok elméletében: külpolitikai válaszok és válaszlehetőségek az al-Káida és az „Iszlám Állam” tevékenységére, *Nemzet és Biztonság* 8, no. 1 (2016), 19–39.
- Szente-Varga Mónika, A jaguár karmai között. Mexikó a 2010-es években, *Nemzet és Biztonság* 7, no. 6 (2015), 49–56.
- Szente-Varga Mónika, Társadalmi és politikai tendenciák Bolíviában a 21. században, *Nemzet és Biztonság* 8, no. 2 (2016), 3–16.
- Szente-Varga Mónika, Paraguay, in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla, Szente-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, 2019), 107–125.
- Szente-Varga Mónika, Peru, in: Bács Zoltán György; Hegedűs Barbara; Racs Marianna; Soltész Béla, Szente-Varga Mónika, *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok* (Dialóg Campus, 2019), 128–147.
- Szilágyi Ágnes Judit, Változtatok a függetlenségre: Argentína, Paraguay, Brazília, Uruguay, in: Anderle Ádám, szerk., *Latin-Amerika: A függetlenség útjai. Bicentenario, 1810-2010* (SZTE, 2012, 2. kiadás), 77–86.
- Timár Katalin, Mit tanulhatunk a zapatistákról?: Az önszerveződés kérdésének néhány aspektusa, *Műút* 54, No. 13 (2009), 50–53.
- Tomolya János - Padányi József, A terrorizmus és a gerilla hadviselés azonosságai és különbségei, *Hadtudomány* 24, no. 1 (2014), 126–154.
- Turbiville, Graham H., Potential Terrorist Entry to U.S. Along SW Border, *Special Warfare* 15, no. 1 (2002), 45.
- Vajda Barnabás, Decolonialization and Czecho-Slovakia in the Cold War – From Jovial Propaganda to Large Weapon Sales, *Eruditio – Educatio* 8, no. 3 (2013), 46–54.
- van Dun, Mirella, Narco-Territoriality and Shadow Powers in a Peruvian Cocaine Frontier, *Terrorism and Political Violence* 31, no. 5 (2019), 3,
<http://dx.doi.org/10.1080/09546553.2017.1309392>
- Vogel Dávid, Bolívia: az indiánok és a koka földje, *Hadtudomány* 19, no. elektr (2009), 1–13.
- Woods, Alan, El Salvador: Romero érsek meggyilkolása, *Eszmélet* 23, no. 90 (2011), 154–168.

Герасимов, Валерий, „Ценность науки в предвидении,” *Военно-промышленный курьер* 8, no. 476 (2015), http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf.
Megtekintve: 2017. december 30.

Ленин В. И., *Государство и революция. Полное Собрание Сочинений*
(Издательство политической литературы, 33. kötet, 1969).

Nyomtatott és online sajtó

4 claves para entender el Plan Cóndor, la empresa de la muerte creada por regímenes militares en Sudamérica, *BBC Mundo*, 2016.05.27,
http://www.bbc.com/mundo/america_latina/2016/05/160524_america_latina_plan_operacion_condor_argentina_uruguay_bolivia_brasil_paraguay_jcps. Megtekintve: 2017. szeptember 20.

125 años de la fundación del Partido Revolucionario Cubano, *Público*, 2017.04.10,
<http://www.publico.es/politica/125-anos-fundacion-del-partido.html>. Megtekintve: 2017. április 18.

94,2 tonna kokaint foglaltak le egy nemzetközi akcióban, *The World News*, 2019.04.30,
<https://theworldnews.net/hu-news/94-2-tonna-kokaint-foglaltak-le-egy-nemzetkozi-akcioban> Megtekintve: 2019. május 2.

A KGB állhatott a hetvenes-nyolcvanas évek palesztin terrorakciói mögött, *Múlt-kor*, 2016.11.04, <https://mult-kor.hu/a-kgb-allhatott-a-hetvenes-nyolcvanas-evek-palesztin-terrorakcioi-mgtt-20161104>. Megtekintve: 2019. május 2.

Acusan a Irán por el ataque a la AMIA, *La Nación*, 2006.10.26,
<http://www.lanacion.com.ar/852740-acusan-a-iran-por-el-ataque-a-la-amia> La Nación. Megtekintve: 2017. november 27.

Aeroterrorismo: 'Veja' reveló que los vuelos Venezuela - Irán llevaban extremistas, dinero y drogas, *Aserne*, 2015.03.26,
<http://aserne.blogspot.com/2015/03/aeroterrorismo-veja-revelo-que-los.html>.
Megtekintve: 2019. június 14.

Afghanistan: Drugs and Islamic Law, *The Economist*, 1997.09.04,
<https://www.economist.com/asia/1997/09/04/drugs-and-islamic-law>. Megtekintve: 2019. június 2.

- Afrika lett a kokainkereskedelem új célpontja, *Index*, 2016.06.23,
https://index.hu/kulfold/2016/06/23/afrika_lett_a_kokainkereskedelem_celpontja.
Megtekintve: 2019.május 2.
- Ahren, Raphael, Argentina, Israelis mark 25 years since attack on Buenos Aires
embassy, *The Times of Israel*, 2017.03.20, <https://www.timesofisrael.com/argentina-israelis-mark-25-years-since-attack-on-buenos-aires-embassy/>. Megtekintve: 2019.
augusztus 4.
- Anderson, Curt, Italia - 'Violencia' se escribe con ZETA: Los zetas toman el control por
la fuerza. Nicola Gratteri, zar antimafia de Reggio Calabria, *Offnews.info*, 2008.12.10,
<http://www.offnews.info/verArticulo.php?contenidoID=11975>. Megtekintve: 2020.
április 13.
- Arostegui, Martin, New Air Bridge Reflects Iran's Growing Influence in Venezuela,
VOA News, 2019.04.15, <https://www.voanews.com/americas/new-air-bridge-reflects-irans-growing-influence-venezuela>. Megtekintve: 2019. június 14.
- Ataques Terroristas contra la Embajada de Israel y La Amia. Atentados: Menem
admitió vínculos con su política exterior, *El Clarín*, 2004.03.17,
https://www.clarin.com/ediciones-anteriores/atentados-menem-admitio-vinculos-politica-exterior_0_B1VbCspy0Kx.html
- Az elmúlt évtizedek legnagyobb kokainfogása Olaszországban, *Index*, 2019.01.03,
https://index.hu/kulfold/2019/01/31/legnagyobb_kokainfogas_olaszorszagban/.
Megtekintve: 2019. április 02.
- Bajekal, Najina – Walt, Vivienne, How Europe's Terrorists Get Their Guns?, *Time*,
2015.12.07, <https://time.com/how-europes-terrorists-get-their-guns/>. Megtekintve:
2020. április 12.
- Barker, Anne, Captagon: Evidence Paris attackers used 'jihadist's drug' favoured by
Islamic State fighters, *ABC News*, 2015.11.25, <http://www.abc.net.au/news/2015-11-24/captagon-the-drug-that-kept-the-paris-attackers-calm/6970464>. Megtekintve:
2018. augusztus 25.
- Barrio, Facundo F., América Latina, la única región virgen de atentados de EI, *Perfil*,
2017.08.26, <https://www.perfil.com/noticias/internacional/america-latina-la-unica-region-virgen-de-atentados-de-ei.phtml>. Megtekintve: 2020. január 19.
- Berman, Ilan, No Diplomatic Relations Until Terrorist Funding Stops, *Mclatchy-Tribune
News Service*, 2009. február 12, <http://www.ilanberman.com/5908/no-diplomatic-relations-until-terrorist-funding>. Megtekintve: 2020. május 18.

- Boyle, Matthew, Congressional Report Ties Middle East Terrorists to Mexican Drug Cartels, *The Daily Caller*, 2012.11.16, <https://dailycaller.com/2012/11/16/congressional-report-ties-middle-east-terrorists-to-mexican-drug-cartels/>. Megtekintve: 2019. június 3.
- Bring Former President Fujimori to Justice, *Amnesty International*, 2006.09.26, <http://www.kintera.org/site/c.luLVJ8MRKrH/closed.asp?>. Megtekintve: 2019. március 1.
- Burr, J. Millard - Ehrenfeld, Rachel, Paraguay and The Hezbollah Connection, *Economic Warfare Institute*, 2013.01.26, <http://econwarfare.org/paraguay-and-the-hezbollah-connection/>. Megtekintve: 2019. június 6.
- Caso AMIA: los fiscales dicen haber identificado al autor del atentado, *El Clarín*, 2005.11.10, https://www.clarin.com/ediciones-antiores/atentado-amia-fiscal-dice-identificado-autor-material_0_SJ7dyDy0Yx.html. Megtekintve: 2017. november 23.
- Castañeda, Jessica, Habla usted... árabe?, *El Norte*, 2002.09.06, 1.
- Castilla, Oscar, Peru Mayor's Arrest Reveals Ties to Drug Trafficking and Terrorism, *InSightCrime*, 2017.08.04, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/peru-mayor-arrest-reveals-ties-drug-trafficking-terrorism/>. Megtekintve: 2019. június 4.
- Castro, Maolis, Así se fraguó el atentado contra Maduro, *El País*, 2018.08.13, https://elpais.com/internacional/2018/08/11/america/1534015309_322743.html Megtekintve: 2019. június 14.
- Causa N° 1075/2006 caratulada "Triple A" Resolución del juez federal Norberto Oyarbide, del 26 de diciembre de 2006, declarando delitos de lesa humanidad aquellos hechos cometidos en el marco de la actuación de la asociación denominada Triple A, *Proyecto Desaparecidos*, http://www.desaparecidos.org/nuncamas/web/juicios/argentin/capital/aaa/resoluc/oyarbide_20061226.htm. Megtekintve: 2017. július 2.
- Cocaine prices worldwide, *Addiction Resource*, <https://addictionresource.com/drugs/cocaine-and-crack/cocaine-prices/>. Megtekintve: 2019. március 28.
- Cocaine: A Brief History of Blow, *CBS News*, <https://www.cbsnews.com/pictures/cocaine-a-brief-history-of-blow/5/>. Megtekintve: 2019. március 12.
- Collins, Gabe, China's Oil-Backed Loans to Venezuela Appear Headed for a Haircut, *The National Interest*, 2019.02.10,

<https://nationalinterest.org/blog/buzz/china%E2%80%99s-oil-backed-loans-venezuela-appear-headed-haircut-43992>. Megtekintve: 2019. július 7.

Columbia's Drug Trade, *Columbia Reports*, 2019.06.26,
<https://data.colombiareports.com/colombia-drug-trafficking/>. Megtekintve: 2019. június 29.

Crawford, Sarah, History repeats itself with opioid epidemic, *Shrewport Times*, 2018.01.26, <https://eu.shreveporttimes.com/story/news/2018/01/26/opioid-epidemic-19th-century-addiction-morphine-bayer-heroin/1018327001/>. Megtekintve: 2019. március 13.

Crime, arrests and law enforcement, *Drugwarfacts*,
https://drugwarfacts.org/chapter/crime_arrests. Megtekintve: 2019. március 28.

Dabbas Rami, Iran, Hezbollah Use Mexican Drug Cartels to Infiltrate US, *The Clarion Project*, 2019.11.05, <https://clarionproject.org/iran-hezbollah-use-mexican-drug-cartels-to-infiltrate-us/>. Megtekintve: 2020. április 13.

DEA Releases 2017 National Drug Threat Assessment, *DEA*, 2017,
<https://www.dea.gov/press-releases/2017/10/23/dea-releases-2017-national-drug-threat-assessment>. Megtekintve: 2019. március 18.

DEA releases 2018 National Drug Threat Assessment, *DEA*, 2018,
<https://www.dea.gov/press-releases/2018/11/02/dea-releases-2018-national-drug-threat-assessment-0>. Megtekintve: 2019. március 28.

Defector Says Sandinistas Smuggle Drugs to U.S. *The New York Times*, 1984.08.03,
<https://www.nytimes.com/1984/08/03/world/defector-says-sandinistas-smuggle-drugs-to-us.html>. Megtekintve: 2019. május 31.

Egy tonna kokaint találtak egy felborult bárka körül Romániában, *Index*, 2019.03.26,
https://index.hu/kulfold/2019/03/26/egy_tonna_kokain_talaltak_egy_felborult_barka_korul_romaniaban/. Megtekintve: 2019. április 2.

Ehrenfeld, Rachel - Kahan, Michael, The Narcotic-Terrorism Connection, *The Wall Street Journal*, 1986.02.10, <https://acdemocracy.org/the-narcotic-terrorism-connection/>. Megtekintve: 2019. július 14.

Ehrenfeld, Rachel, The Americas: Castro is Shocked! Shocked! To Find Drug-Dealing Comrades, *The Wall Street Journal*, 1989.06.23, <http://acdemocracy.org/the-americas-castro-is-shocked-shocked-to-find-drug-dealing-comrades/>. Megtekintve: 2019. május 30.

- El islam en Latinoamérica, *Islam hoy*,
http://www.islamhoy.org/principal/lugares/lugares/14_peru/23-peru.htm.
Megtekintve: 2019. május 23.
- Esa manera de ser joven, *Página/12*, 2006.03.24,
<https://www.pagina12.com.ar/diario/suplementos/las12/20-2574-2006-03-24.html>.
Megtekintve: 2020. január 28.
- FAR: con el fusil del Che, *El Historiador*, <https://www.elhistoriador.com.ar/far-fuerzas-armadas-revolucionarias/>. Megtekintve: 2020. január 28
- Gambini, Hugo, Perón, creador de la Triple A, *La Nación*, 2007.02.19,
<http://lanacion.com.ar/884744-peron-creador-de-la-triple-a>. Megtekintve: 2017.
július 3.
- Gato, Pablo; Windrem, Robert, Hezbollah builds a Western base, *NBC News*,
2007.09.05, http://www.nbcnews.com/id/17874369/ns/world_news-america/t/hezbollah-builds-western-base/#.XUqbFegzbIU. Megtekintve: 2019.
május 5.
- Gerstein, Josh, Iran Ruled Responsible for '92 Israeli Embassy Bombing, *The Sun*,
2008.02.27, <https://www.nysun.com/foreign/iran-ruled-responsible-for-92-israeli-embassy/71936/>. Megtekintve: 2017. november 23.
- Giordano, Al, Narco escándalo sacude a Argentina: Kirchner confronta a los militares,
The Narco News Bulletin, 2005.03.02,
<https://narconews.com/Issue36/articulo1213.html>. Megtekintve: 2019. március 1.
- Goldman, Adam - Nakashima, Ellen, CIA and Mossad killed senior Hezbollah figure in car bombing, *The Washington Post*, 2015.01.30,
https://www.washingtonpost.com/world/national-security/cia-and-mossad-killed-senior-hezbollah-figure-in-car-bombing/2015/01/30/ebb88682-968a-11e4-8005-1924ede3e54a_story.html?utm_term=.8194f7335dcd. Megtekintve: 2018. november 27.
- Guerrero, Kay; Dominguez, Claudia, Shoichet, Catherine E., Venezuelan President Nicolas Maduro's family members indicted in U.S. court, *CNN*, 2015.11.13,
<https://edition.cnn.com/2015/11/11/america/venezuela-president-family-members-arrested/>. Megtekintve: 2019. június 14.
- Hall, John, Veracruz Terrorist Threat, *U.S. Border Patrol, Del Rio Sector*,
www.fmso.osis.gov. Megtekintve: 2019. február 28.

- Hammer, Josh, GOP Congressmen Call For Leading Mexican Cartels To Be Designated Foreign Terrorist Organizations, *The Daily Wire*, 2019.02.20. Megtekintve: 2019. június 3.
- Herrero, Ana Vanessa – Casey, Nicholas, U.S. Imposes Sanctions on Venezuela’s Vice President, Calling Him a Drug ‘Kingpin’, *The New York Times*, 2017.02.13, https://www.nytimes.com/2017/02/13/world/americas/venezuela-vice-president-sanctions-trump.html?_r=0. Megtekintve: 2020. április 13.
- Hodge, Nathan - Rappard, Anna-Maja, Russia confirms its military personnel are in Venezuela, *CNN*, 2019.03.29, <https://edition.cnn.com/2019/03/28/europe/russia-venezuela-military-personnel-intl/index.html>. Megtekintve: 2019. június 14. <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/hp190.aspx>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.
- Huszár Erika, Elképesztő kokainfogás Budapesten, *24hu*, 2014.01.22, <https://24.hu/kozelet/2014/01/22/elkepeszto-kokainfogas-budapest/>. Megtekintve: 2019. április 03.
- Iran’s influence and activity in Latin America, *Committee on Foreign Relations, United States Senate*, 2012.02.16, <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-112shrg73922/html/CHRG-112shrg73922.htm>. Megtekintve: 2019. június 19.
- Joint Interagency Task Force South Fact Sheet, *McClatchy*, 2008, http://media.mcclatchydc.com/smedia/2008/07/18/17/Hall-SPSS-factsheet.source.prod_affiliate.91.pdf. Megtekintve: 2019. augusztus 14.
- Juicio por el encubrimiento del atentado a la AMIA. Alegato de memoria activa, *Centro de Estudios Legales y Sociales*, 2018.03.19, <https://www.cels.org.ar/web/2018/03/juicio-por-el-encubrimiento-del-atentado-a-la-amia-alegato-de-memoria-activa/>. Megtekintve: 2018. november 27.
- Kétszázmilliós kokainfogás Ferihegyen! *444.hu*, 2015.01.14, <https://444.hu/2015/01/14/ketszazmillios-kokainfogas-a-repteren>. Megtekintve: 2019. április 03.
- Kollmann, Raúl, Tres actos en el aniversario, *Página 12*, 2002.06.25, <https://www.pagina12.com.ar/diario/elpais/1-6717-2002-06-25.html>. Megtekintve: 2017. november 27.
- Kollmann, Raúl; Vales, Laura, Juan José Ribelli: Un buen muchacho, *Página 12*, 2001.09.09, <https://www.pagina12.com.ar/2001/01-09/01-09-09/PAG17.HTM>. Megtekintve: 2017. november 27.

- La paz con el M-19, *Semana*, 1997.06.23,
<https://www.semana.com/especiales/articulo/la-paz-con-el-m-19/32794-3>.
Megtekintve: 2020. február 03.
- Lawmaker urges feds to monitor Hezbollah in Mexico, *Fox News*, 2012.10.29,
<https://www.foxnews.com/world/lawmaker-urges-feds-to-monitor-hezbollah-in-mexico>. Megtekintve: 2019. június 3.
- Llorente, Elisabeth, Three Mexican presidents linked to El Chapo corruption as trial raises bribery claims, *Fox News*, 2019.01.17, <https://www.foxnews.com/world/three-mexican-presidents-linked-to-el-chapo-corruption-as-trial-raises-bribery-claims>.
Megtekintve: 2019. március 1.
- Marcziszovszky Márton, Heroinon jelent meg Pablo Escobar, *Index*, 2019.04.02,
https://index.hu/mindekozben/poszt/2019/04/02/heroinon_jelent_meg_pablo_escobar/. Megtekintve: 2019. április 3.
- Martin, Sabrina, China confirma que se aleja de Maduro debido a «sanciones y otros factores», *Pamana Post*, 2020.01.16, <https://es.panamapost.com/sabrina-martin/2020/01/16/china-confirma-que-se-aleja-de-maduro-debido-a-sanciones-y-otros-factores/>. Megtekintve: 2020. április 25.
- Mexican official says Spanish, Islamic 'Terrorist Groups' Use Mexico as Refuge, *BBC Monitoring /Notimex*, 2001.05.30. xxx
- Mexico Arrests Members of Terrorist Groups, *Special Warfare* 14, no. 2 (2001 tavasz),
<http://www.call.army.mil/fmso/sof/issues/spring01.htm>. Megtekintve: 2019.07.07.
- Mexico Peace Index 2019, *Vision of Humanity*,
<http://visionofhumanity.org/indexes/mexico-peace-index/>. Megtekintve: 2019. június 3.
- Millán Valencia, Daniel - Nuñez, Ernesto, Alerta Cisen de ataques por frontera con Mexico, *El Norte*, 2001.10.25, 4.
- Miroff, Nick, American cocaine use is way up. Colombia's coca boom might be why, *The Washington Post*, 2017.03.04,
https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/03/04/colombias-coca-boom-is-showing-up-on-u-s-streets/?noredirect=on&utm_term=.b5f2d6cf5e8a.
Megtekintve: 2019. március 18.
- Miroff, Nick, Colombia is again the world's top coca producer. Here's why that's a blow to the U.S, *The Washington Post*, 2015.11.10,
https://www.washingtonpost.com/world/the_americas/in-a-blow-to-us-policy-

- colombia-is-again-the-worlds-top-producer-of-coca/2015/11/10/316d2f66-7bf0-11e5-bfb6-65300a5ff562_story.html?utm_term=.2f08c066ecb4. Megtekintve: 2019. március 28.
- Mitrohin-archívum: A KGB állt a hetvenes-nyolcvanas éves palesztin terrorakciói mögött, *MTI hírarchívum*, 2016.11.04, <http://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. Megtekintve: 2019. május 2.
- Mysterious Venezuelan round-trip "terror flight" to Iran canceled, *Homeland Security News Wire*, 2010.09.16, <http://www.homelandsecuritynewswire.com/mysterious-venezuelan-round-trip-terror-flight-iran-canceled>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.
- Noriega, Roger F., Hugo Chávez's Scary Anti-American Campaign Takes to the Skies and Stops Off In Teheran, *Fox News*, 2011.06.23, <https://www.foxnews.com/opinion/hugo-chavez-s-scary-anti-american-campaign-takes-to-the-skies-and-stops-off-in-teheran>. Megtekintve: 2019. augusztus 10.
- Óriási kokainfogás Budapesten, *HVG*, 2018.08.13, https://hvg.hu/itthon/20180813_kokainfogas_kabitoszer_budapest_nemzeti nyom_ozo_iroda. Megtekintve: 2019. április 3.
- Ospina, Jaime Andrés, 'Rasguño' señaló al coronel Danilo González como responsable del asesinato de Álvaro Gómez Hurtado, *Wradio*, 2011.06.24, <https://www.wradio.com.co/noticias/actualidad/rasguno-senalo-al-coronel-danilo-gonzalez-como-responsable-del-asesinato-de-alvaro-gomez-hurtado/20110624/nota/1494467.aspx>. Megtekintve: 2020. február 03.
- Ötvenmillió kábítószerfogás Budapesten, *Dél-Magyarország*, 2018.10.31, https://www.delmagyar.hu/belfold_hirek/otvenmillios_kokainfogas_budapest_-_video_fotok/2578045/. Megtekintve: 2019. április 03.
- Palermo Elisabeth, Does Coca-Cola Contain Cocaine?, *Live Science*, 2013.12.16, <https://www.livescience.com/41975-does-coca-cola-contain-cocaine.html>. Megtekintve: 2018. augusztus 17.
- Panama on track for record illegal drug haul, *Euronews*, 2017.11.21, <https://www.euronews.com/2017/11/21/panama-on-track-for-record-illegal-drug-haul>. Megtekintve: 2019. június 5.
- Pándi Balázs, 25 éves rekord: 77 millió dollárnyi kokaint fogtak New Yorkban, *Index*, 2019.03.11, https://index.hu/kulfold/2019/03/11/25_eves_rekord_77_millio_dollarnyi_kokaint_fogtak_new_yorkban/. Megtekintve: 2019. április 02.

- Paraguay and Taiwan sign trade pact, *Taipei Times*, 2017.07.13,
<http://www.taipeitimes.com/News/biz/archives/2017/07/13/2003674426>.
Megtekintve: 2019. május 2.
- Paraguay: Alleged Hezbollah financier detained, *ABC Color*, 2013.01.24.
- Peirón, Francesc, México confirma más de 61.000 desaparecidos en la guerra del narco,
La Vanguardia Internacional, 2020.01.08,
<https://www.lavanguardia.com/internacional/20200108/472782020854/mexico-desaparecidos-lucha-narco.html>. Megtekintve: 2020. április 29.
- Pichirallo, Joe, Cuba Used Noriega to Obtain High-Tech U.S. Goods, Defector Says,
The Washington Post, 1988.04.27,
https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1988/04/27/cuba-used-noriega-to-obtain-high-tech-us-goods-defector-says/74493f3e-c19d-474c-8dac-c2324267ae2/?utm_term=.bbf582f0b23c Megtekintve: 2019. május 30.
- Police: Lebanese expat transferred \$50K-\$200K per deposit to fund terrorist training,
Money Jihad, 2013.01.29, <https://moneyjihad.wordpress.com/2013/01/29/police-lebanese-expat-transferred-50k-200k-per-deposit-to-fund-terrorist-training/>.
Megtekintve: 2018. január 7.
- Oeki, „Hogyan készül a kokain? Látogatás a dzsungel mélyén álló titkos üzembe,”
Világutazó,
https://vilagutazo.blog.hu/2013/06/12/hogyan_keszul_a_kokain_latogatas_a_dzungel_melyen_allo_titkos_uzemben. Megtekintve: 2019. március 28.
- Rekordmennyiségű kokaint találtak egy teherhajón Philadelphiában, *Index*, 2019.06.19,
https://index.hu/kulfold/2019/06/19/kokain_teherhajorol_philadelphiaban/.
Megtekintve: 2019. július 6.
- Religion in Latin America, *Pew Research Center*, 2014.11.13,
<https://www.pewforum.org/2014/11/13/religion-in-latin-america/#>. Megtekintve:
2019. július 30.
- Savage, Sean, Are Iran and Hezbollah turning Venezuela into the next Syria?, *Israel Hayom*, 2019.06.07, <https://www.israelhayom.com/2019/06/07/are-iran-and-hezbollah-turning-venezuela-into-the-next-syria/>. Megtekintve: 2019. június 14.
- Sciolino, Elaine, Consul Asserts C.I.A. Aided in Panama Cover-Up, *The New York Times*, 1988.02.10, <https://www.nytimes.com/1988/02/10/world/consul-asserts-cia-aided-in-panama-cover-up.html>. Megtekintve: 2019. május 30.

- Shining Path Guerrilla Describes Life in the Drug Trade, *Insight Crime*, 2010.11.23, <https://www.insightcrime.org/news/analysis/shining-path-guerrilla-describes-life-in-the-drug-trade/>. Megtekintve: 2020. február 20.
- Study Overview: Changes In The European MDMA Market, *The Drog Classroom*, 2016.05.09, <https://thedrugclassroom.com/overview-changes-european-mdma-market/>. Megtekintve: 2018. augusztus 26.
- Sutton, H. I., Armoured Stealth Boat, *Covert Shores*, 2016.09.01, <http://www.hisutton.com/Armored%20Stealth%20Boat.html>. Megtekintve: 2019. június 5.
- The Global Religious Landscape, *Pew Research Center*, 2012.12.18, <https://www.pewforum.org/2012/12/18/global-religious-landscape-christians/>. Megtekintve: 2019. július 30.
- Thirty Years of America's Drug War. A Chronology, *Frontline*, <https://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/drugs/cron/>. Megtekintve: 2019. március 13.
- Trafficking Statistics, *Drugabuse.com*, <https://drugabuse.com/statistics-data/drug-trafficking/>. Megtekintve: 2019. március 28.
- Treasury Sanctions Prominent Venezuelan Drug Trafficker Tareck El Aissami and His Primary Frontman Samark Lopez Bello, *U. S. Department of Treasury Press Center*, 2017.02.13, <https://www.treasury.gov/press-center/press-releases/Pages/as0005.aspx>. Megtekintve: 2019. június 14.
- Treasury Targets Hizballah Fundraising Network in the Triple Frontier of Argentina, Brazil, and Paraguay, *U.S. Department of the Treasury*, 2006.06.12,
- Tucker, Duncan, Mexico's Most Wanted: A Guide to the Drug Cartels, *BBC News*, 2018.03.27, <https://www.bbc.com/news/world-latin-america-40480405>. Megtekintve: 2019. június 3.
- Vágvölgyi B. András, Tuhacsevszkij-salsa, *Élet és Irodalom* 42, no. 32 (1999), <https://www.es.hu/old/9932/index.htm>. Megtekintve: 2019. június 6.
- Valenzuela, Jorge, Pablo Escobar, el capo que estremeció la Revolución Cubana, *El acento*, 2014.05.25, <https://acento.com.do/2014/opinion/8142988-pablo-escobar-el-capo-que-estremecio-la-revolucion-cubana/>. Megtekintve: 2019. május 28.
- Venezuela hivatalosa is a csőd szélére került, *Index*, 2017.11.03, http://index.hu/gazdasag/2017/11/03/venezuela_allamadossag/. Megtekintve: 2017. november 27.

- Volsky, George, U.S. Drug Charges Cite 4 Cuban Aides, *The New York Times*, 1982.11.06, <https://www.nytimes.com/1982/11/06/us/us-drug-charges-cite-4-cuban-aides.html>. Megtekintve: 2019. május 29.
- Webb, Braden, Paraguay's Persian Presence: Iran's New Friend in Latin America, *Council on Hemispheric Affairs*, 2008.08.21, <http://www.coha.org/paraguay's-persian-presence-iran's-new-friend-in-latin-america/>. Megtekintve: 2020. május 18
- Wells, Christopher, Pope Francis: Pius XII archives to open next year, *Vatican News*, 2019.03.04, <https://www.vaticannews.va/en/pope/news/2019-03/pope-francis-vatican-secret-archives-pius-xii.html>. Megtekintve: 2019. május 2.
- Woody Christopher, Cocaine prices in the US have barely moved in decades — here's how cartels distort the market, *Business Insider*, 2016.10.13, <https://www.businessinsider.com/how-much-does-cocaine-cost-in-the-us-2016-10>. Megtekintve: 2020. február 20.
- Zapatista lázadás Mexicoban, *Munkások Újságja Online*, 2011.10.17, <https://muon.hu/zapatista-lazadas-mexicoban/>. Megtekintve: 2019.07.13.
- Геополитическая Доктрина Брежнева, 1996.12.19, <http://www.gromyko.ru/Russian/DA/an2.htm>. Megtekintve: 2017. szeptember 20.

Egyéb (törvények, levéltári dokumentumok, rangsorok, indexek, stb.)

- 30/2011.(IX. 22.) számú BM rendelet „a rendőrség szolgálati szabályzatáról”
- Az Amerikai Egyesült Államok 18 USC Ch. 113B törvénye a Terrorizmusról, <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title18/part1/chapter113B&edition=prelim>. Megtekintve: 2019. december 28.
- BTK 176 – 180 §§ aj) pont.
- Centers for Disease Control and Prevention, National Center for Health Statistics, *Multiple Cause of Death 1999-2017*, 2018, <https://www.drugabuse.gov/related-topics/trends-statistics/overdose-death-rates>. Megtekintve: 2019. március 14.
- Corruption Perceptions Index 1995* (Transparency International, 1996).
- Corruption Perceptions Index 2000* (Transparency International, 2001).
- Corruption Perceptions Index 2010* (Transparency International, 2011).
- Corruption Perceptions Index 1995* (Transparency International, 1996).
- Corruption Perceptions Index 2018* (Transparency International, 2019).

Country Reports on Terrorism 2007 (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2008).

Country Reports on Terrorism 2014 (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2015).

Country Reports on Terrorism 2015 (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2016).

Country Reports on Terrorism 2016 (United States Department of State Publication, Office of the Coordinator for Counterterrorism, 2017).

Department of Defense, *Base Structure Report – Fiscal Year 2015 Baseline*, https://kritisches-netzwerk.de/sites/default/files/us_department_of_defense_-_base_structure_report_fiscal_year_2015_baseline_-_as_of_30_sept_2014_-_a_summary_of_the_real_property_inventory_-_206_pages.pdf. Megtekintve: 2020. január 9.

Global Corruption Report 2004 (Transparency International, 2004).

Global Intelligence Challenges 2005, Meeting Long-Term Challenges with a Long-Term Strategy. Testimony of Director of Central Intelligence Porter J. Goss Before the Senate Select Committee on Intelligence (CIA, 2005), https://www.cia.gov/news-information/speeches-testimony/2005/Goss_testimony_02162005.html. Megtekintve: 2017. december 20.

Global Terrorism Database, <https://www.start.umd.edu/gtd/>. Megtekintve: 2020. január 18.

Global Terrorism Index 2018 (Institute for Economics and Peace, Vision of Humanity, 2019), <http://globalterrorismindex.org/>. Megtekintve: 2019. május 31.

Hearing on Iran and Hezbollah in the Western Hemisphere. Written Testimony of Joseph J. Humire, before the U.S. House of Representatives, Committee of Foreign Affairs, Subcommittee on the Western Hemisphere (WHEM) and the Subcommittee on The Middle East & North Africa (MENA), (2015).

Inter-American Reciprocal Assistance and Solidarity (Act of Chapultepec), 1945.03.06, https://avalon.law.yale.edu/20th_century/chapul.asp. Megtekintve: 2020. január 14.

International Narcotics Control Strategy Report 2017 (United States Department of State Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, 2017), I. kötet, 75–78.

- International Narcotics Control Strategy Report 2019* (United States Department of State, Bureau for International Narcotics and Law Enforcement Affairs, 2016), I. kötet, 219–224.
- Latin America in the Struggle Against Imperialism, for National Independence, Democracy, People's Welfare, Peace and Socialism: Declaration of the Conference of Communist Parties of Latin America and the Caribbean*, Havana, June 1975 (Novosti Press, 1975),
- Ley no. 4024 / Castiga los hechos punibles de terrorismo, asociación terrorista y financiamiento del terrorismo (2010. 06. 24) <http://www.bacn.gov.py/leyes-paraguayas/3557/ley-n-4024-castiga-los-hechos-punibles-de-terrorismo-asociacion-terrorista-y-financiamiento-del-terrorismo> Megtekintve: 2019. augusztus 07.
- Mapping Militant Organizations, Colombia, *Center for International Security and Cooperation*, <http://web.stanford.edu/group/mappingmilitants/cgi-bin/maps/view/colombia>. Megtekintve: 2020. február 10.
- Marenales, Julio, Uruguay: Breve historia del Movimiento de Liberación Nacional – Tupamaros, *La Haine*, <https://www.lahaine.org/internacional/historia/tupamaros.htm>. Megtekintve: 2020. február 10.
- Meyer, Peter J., *U.S. Foreign Assistance to Latin America and the Caribbean: Recent Trends and FY2016 Appropriations* (Congressional Research Service, 2016,).
- Mitrohin-archívum: A KGB állt a hetvenes-nyolcvanas éves palesztin terrorakciói mögött, *MTI hírarchívum*, 2016.11.04, <http://archiv1988-2005.mti.hu/Pages/HirSearch.aspx?Pmd=1>. Megtekintve: 2019. május 2.
- National Foreign Assessment Center, *International Terrorism in 1979* (CIA, 1980). *Panjiva Database*, <https://panjiva.com/Ste-Elissa-Group/41048302>. Megtekintve: 2020. április 14.
- Paris attacks showed role of small transactions in terror finance; UN meeting hears*. Az ENSZ Biztonsági Tanács Terrorellenes Bizottságának 2016. április 15-iki ülése <https://www.un.org/sc/ctc/news/document/paris-attacks-showed-role-of-small-transactions-in-terror-finance%CD%BE-un-meeting-hears/>. Megtekintve: 2020. április 12.
- Population pyramids of the World from 1950 to 2100, PopulationPyramid.net, <https://www.populationpyramid.net/latin-america-and-the-caribbean/2024/>,

- <https://www.populationpyramid.net/united-states-of-america/2024/>. Megtekintve: 2020. május 27.
- Report N° 13/04 Petition 136/03 Admissibility Eduardo Nicolas Cruz Sanchez, *Inter-American Commission on Human Rights*, 2007.02.27, <http://www.cidh.org/annualrep/2004eng/Peru.136.03.eng.htm>. Megtekintve: 2019. március 1.
- Terrorism Research & Analysis Consortium (TRAC), <https://www.trackingterrorism.org/group/m-19>. Megtekintve: 2020. február 2.
- Testimony of Denis M. Lormer, Before the Senate Judiciary Committee, Subcommittee on Technology, Terrorism, and Government Information*, Washington, D. C., 2002.07.09, <https://archives.fbi.gov/archives/news/testimony/the-fbis-support-of-the-identity-theft-penalty-enhancement-act>. Megtekintve: 2020. április 14.
- The Bukovsky Archives <https://bukovskyoldarchive.files.wordpress.com/2015/07/10-jan-75-2-pp-55-a-ov1.pdf>. Megtekintve: 2017. december 30.
- The Bukovsky Archives <https://bukovskyoldarchive.files.wordpress.com/2015/07/16-may-75-1218-a-ov.pdf>. Megtekintve: 2019. augusztus 12.
- The Doha Declaration: Promoting A Culture Of Lawfulness. A customary definition of terrorism, *UNODC*, <https://www.unodc.org/e4j/en/terrorism/module-4/key-issues/defining-terrorism.html>. Megtekintve: 2019. október 15.
- The Johnston Archive, <http://www.johnstonsarchive.net/terrorism/wrjp255w1.html>. Megtekintve: 2020. január 23.
- U. S. Department of Justice, *National Drug Threat Assessment* (Drug Enforcement Administration 2018).
- U. S. Department of State, *Foreign Terrorist Organizations Office of Counterterrorism. Fact Sheet*, 2004.04.22, <http://www.state.gov/s/ct/rls/fs/2004/12389.htm>. Megtekintve: 2020. február 10.
- U. S. Department of State, *Inside the Sandinista Regime: A Special Investigator's Perspective* (Department of State, 1986),
- World Drug Report 2017* (United Nations Office on Drugs and Crime, 2017).
- World Drug Report 2010* (United Nations Office on Drugs and Crime, 2010).
- World Drug Report 2006* (United Nations Office on Drugs and Crime, 2006).